

**МОНГОЛ ОРНЫ ХӨДӨӨГИЙН ИРГЭДИЙН УУР АМЬСГАЛЫН
ӨӨРЧЛӨЛТӨД ДАСАН ЗОХИЦОХ ЧАДАМЖ БОЛОН ЭРСДЭЛИЙН
МЕНЕЖМЕНТИЙГ БОЛОВСРОНГУЙ БОЛГОХ НЬ**

ЭЦСИЙН ТАЙЛАН

**УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТӨД ДАСАН ЗОХИЦОХ ЧАДАВХЫГ
ДЭМЖИХ ЗОРИЛГООР ХОВД, ЗАВХАН АЙМАГТ БАЙГАА
МАЛЧДЫН ОРОЛЦООТОЙ БАЙГУУЛЛАГУУДЫГ ҮНЭЛЭХ НЬ**

Гүйцэтгэгч:

БОДЛОГО СУДЛАЛЫН ТӨВ

Сүхбаатар дүүрэг, 1-р хороо, Соёл амралтын хүрээлэн,
Жамъяан гүний гудамж, 12 байр, 4В, Улаанбаатар 14240
Утас: 77119027

e-mail: cpr@cpr.mn

Web: www.cpr.mn

**2022 оны 10-р сар
Улаанбаатар хот**

Агуулга	
Хүснэгтийн жагсаалт.....	5
Зургийн жагсаалт.....	5
Товчилсон үг.....	5
Тайлангийн хураангуй	6
Report Summary	10
НЭГ. ЕРӨНХИЙ	14
2.1 Бэлчээр ашиглуулах гэрээ	19
2.2 Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээ	20
2.3 Худаг эзэмшүүлэх гэрээ	20
2.3.1 Гэрээний шинэчилсэн загвар боловсруулсан талаар	20
2.3.2 Худаг эзэмшүүлэх гэрээ байгуулсан талаар	22
2.4 Ойн санг эзэмшүүлэх гэрээ	23
2.4.1 Гэрээний шинэчилсэн загвар боловсруулсан талаар	23
ГУРАВ. НӨӨЦ АШИГЛАЛТЫН БҮЛГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ .	25
ДӨРӨВ. НАБ, НАГ-ИЙН ТАЛААРХ СУРГАМЖ, ТЭРГҮҮН ТУРШЛАГА	26
4.1 Сургамж	26
4.2 Тэргүүн туршлага	27
ТАВ. НАГ -НИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ХАНГАХ, НАБ-ИЙГ БЭХЖҮҮЛЭХ ТАЛААРХ ЗӨВЛӨМЖ	29
5.1 НАБ-ийн үйл ажиллагааг бэхжүүлэх зөвлөмж	29
5.2 НАГ-ний хэрэгжилтийг хангах зөвлөмж	32
5.2.1 Мал, мал аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг нэг цэгт төвлөрүүлэн чанарын хянан баталгаа хийлгэж, боловсруулах үйлдвэрт гэрээгээр борлуулах зөвлөмж	32
5.2.2 Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг нэвтрүүлэх нь.....	37
5.2.3 Сумын холбогдох албан тушаалтны ажил, үүргийн хуваарийг тодорхой болгож, хоорондын уялдаа холбоог хангах замаар бэлчээр, хадлан, усны нөөцийн менежментийг сайжруулах зөвлөмж	42
5.2.4 Хурга махлуулж, борлуулах замаар бэлчээрийн ачаалал бууруулж, мах үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, малчдын амьжиргааг дээшлүүлэх зөвлөмж	43
5.2.5 Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх бэлчээр ашиглалтын гэрээний үүргийн хэрэгжилтийг хангахад ашиглах эдийн засгийн тооцоо, зөвлөмж	46
5.2.6 Байгалийн нөөц ашиглалтын мэдээллийн сангийн агуулга, хоорондын уялдааг сайжруулах замаар нөөц ашиглалтын бүлгийг бэхжүүлэх, нөөц ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хангах зөвлөмж	49
5.2.7 Малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээрийг халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоох зөвлөмж	50
ХАВСРАЛТ	52

Хавсралт 1 Төслийн үр дүнгийн товч танилцуулга.....	52
Хавсралт 2а Нөөц ашиглагчдын бүлэг байгуулах	57
Хавсралт 2б Нөөц ашиглалтын гэрээ байгуулах	60
Хавсралт 2.1 Нөөц ашиглалтын бүлгийн гэрээний талаарх саналын хуудас	65
Хавсралт 2.2 Нөөц ашиглалтын гэрээний төсөл дээр орон нутгаас гарсан санал, түүнийг гэрээний төсөлд тусгасан нь	66
Хавсралт 2.3 Худаг эзэмшүүлэх шинэчилсэн гэрээний танилцуулга.....	69
Хавсралт 2.3.1 Ховд аймаг, НАГ-г шинэчлэн боловсруулахад орон нутгаас санал авсан оролцогчдын нэрс, албан тушаал.....	73
Хавсралт 2.3.2 Завхан аймаг, НАГ-г шинэчлэн боловсруулахад орон нутгаас санал авсан оролцогчдын нэрс, албан тушаал.....	77
Хавсралт 2.4. Нөөц ашиглалтын Шинэчилсэн гэрээний загварууд.....	78
Хавсралт 2.4 А Нөөц ашиглалтын шинэчилсэн гэрээ байгуулсан байдлыг нэг нэг сумын жишээн дээр.....	92
Хавсралт 2.4.1 Бэлчээр ашиглуулах гэрээ Үенч сумыг жишээн дээр.....	92
Хавсралт 2.4.2 Худаг эзэмшүүлэх гэрээ Эрдэнэбүрэн сумын жишээн дээр.....	96
Хавсралт 2.4.3 Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээ Дөргөн сум	102
Хавсралт 5.1 Ховд аймаг, НАБ байгуулсан БИНХ-ын тогтоол, Засаг даргын захирамж	105
Хавсралт 5.2 Завхан аймаг, НАБ байгуулсан БИНХ-ын тогтоол, Засаг даргын захирамж.....	147
Хавсралт 6.1А Ховд аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Бэлчээр	204
Хавсралт 6.1Б Ховд аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Худаг	208
Хавсралт 6.1В Ховд аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Хадлан.....	209
Хавсралт 6.1Г Ховд аймгийн худаг ашиглагчдын бүлгийн байршил.....	210
Хавсралт 6.2А Завхан аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Бэлчээр.....	211
Хавсралт 6.2Б Завхан аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Худаг	220
Хавсралт 6.2В Завхан аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Хадлан.....	222
Ховд, Завхан аймагт төслийн хүрээнд байгуулсан НАБ-ийн ахлагч нартай холбогдох утасны жагсаалт	223
Хавсралт 6.2Г Завхан аймгийн худаг ашиглагчдын бүлгийн байршил	225
Хавсралт 3.1А НАБ-ийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, НАБ бүрээр, Завхан аймаг	226
Хавсралт 3.1Б НАБ-ийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, НАБ бүрээр, Ховд аймаг.....	242
Хавсралт 5.2.1А Нэг цэг болон НАБ-уудын байршил. Завхан аймаг	253
Хавсралт 5.2.1Б Нэг цэг болон НАБ-уудын байршил. Ховд аймаг	254
Хавсралт 5.2.3 Сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд бэлчээр, хадлан, ус/худгийн нөөцийн менежментийн арга хэмжээг тусгах ажил үүргийн хуваарь, график	255
Хавсралт 5.2.5А Малчдын бүлгүүдийн малын тоог жилд 5 хувиар бууруулах 5 жилийн төлөвлөгөө. Ховд аймаг	266

Хавсралт 5.2.5Б Малчдын бүлгүүдийн малын тоог жилд 5 хувиар бууруулах 5 жилийн төлөвлөгөө. Завхан аймаг.....	267
Хавсралт 5.2.5В Мал борлуулалсны урамшуулалд олгох экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийн тооцоо, Ховд аймаг	268
Хавсралт 5.2.5Г Мал борлуулалсны урамшуулалд олгох экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийн тооцоо, Завхан аймаг.....	270
Хавсралт 5.2.5Д Малчдын бүлгүүдийн бэлчээрийн даац хэтрэлт болон дутуу хооллолтын хувь, Ховд аймаг	271
Хавсралт 5.2.5Е Малчдын бүлгүүдийн бэлчээрийн даац хэтрэлт болон дутуу хооллолтын хувь, Завхан аймаг	272
Хавсралт 5.2.6б Нэгдсэн мэдээллийн санг шинэчлэх шаардлага, санал.....	274
Хавсралт 5.2.6а Аймгийн газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газарт илгээсэн албан тоот	279

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 5.2.4.1 Хурга борлуулснаар мах үйлдвэрлэл, орлого нэмэгдэж, шаардагдах бэлчээрийн тэжээлтийн хэрэгцээ багасгах нь, 100 хонь тутам

Хүснэгт 5.2.4.2 500 хоньтой малчин өрхийн хонины махны орлогын харьцуулалт

Хүснэгт 5.2.5.4 Малын тоог цөөлөх, барих, өсгөх сүргийн эргэлтийн үед эр малын тооны өөрчлөлт

Хүснэгт 5.2.5.3 Сумын бэлчээрийн даац, ачаалал, хонин толгойгоор

Хүснэгт 5.2.5.2 Малын тоог өсгөн өрхийн орлогыг нэмэгдүүлэх тооцоо

Хүснэгт 5.2.5.1 Малчин өрхийн малын тоо буурсан ч орлого нэмэгдэх тооцоо

Зургийн жагсаалт

Зураг 1.1 Малчдын хамтын ажиллагааны зохион байгуулалтын хэлбэрийг сайжруулах загвар, үе шатаар

Зураг 5.2.4.1 Хонины амьдын жингийн өөрчлөлт, жилээр, кг

Товчилсон үг

АДАПТ	Хөдөөгийн иргэдийн уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадамж, эрсдэлийн менежментийг боловсронгуй болгох төсөл
АБОАЖГ	Аймгийн Байгаль орчин аялал жуулчлалын газар
БАГ	Бэлчээр ашиглалтын гэрээ
БАХ	Бэлчээр ашиглагчдын хэсэг
БИНХ	Багийн иргэдийн нийтийн хурал
БНХМН	Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл
БСТ	Бодлого судлалын төв
ГХБХБГ	Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын газар
ЗДТГ	Засаг даргын тамгын газар
ИТХ	Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал
МЭЕГ	Мал эмнэлгийн ерөнхий газар
МЭТ	Мал эмнэлгийн тасаг
НАБ	Нөөц ашиглагчдын бүлэг
НАГ	Нөөц ашиглалтын гэрээ
СБАХ	Сумын бэлчээр ашиглалтын хэсэг
ТХХТ	Төр-хувийн хэвшлийн түншлэл
ТХХНИТ	Төр-хувийн хэвшил- нутгийн иргэдийн түншлэл
ХААТ	Хөдөө аж ахуйн тасаг
ХХААГ	Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар
ХХААХҮЯ	Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам

Тайлангийн хураангуй

Зөвлөх үйлчилгээний гэрээ байгуулснаас хойш 4.5 сарын дараа буюу 10 дугаар сарын 15-ны дотор хүргүүлэх хуваарийн дагуу энэхүү эцсийн тайланг бэлтгэж, хүргүүлж байна.

Гэрээний удирдамжийн дагуу эцсийн тайланд дараах асуудлуудыг тусгайлан тусгасан болно. Үүнд:

- Нөөц ашиглах гэрээний (НАГ) шинэчилсэн загварыг боловсруулж нэвтрүүлэх,
- Нөөцийн хэрэглэгчийн бүлгүүд (RUGs) тус бүрээр үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулах,
- Шинээр байгуулагдсан НАБ-д дэмжлэг үзүүлэх болон НАГ-ний хэрэгжилтийг хангах талаар зөвлөмж гаргах

Түүнчлэн дээрх асуудлуудтай холбоотой, мөн төр, хувийн хэвшлийн түншлэл, мал аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн байгууллагууд зэрэг асуудлаар гэрээт ажил гүйцэтгэх хугацаанд гарсан сургамж, тэргүүн туршлагыг тайланд тусгалаа.

Энэхүү тайланд дурдсан асуудлуудыг авч үзэхдээ өмнө нь хүргүүлсэн эхлэлийн болон явцын тайланд тусгагдсан асуудлуудтай давхцуулахгүй байх зарчмыг баримтлав. Иймд гэрээний хүрээнд хийгдсэн бүх ажилтай танилцана гэвэл өмнө нь ирүүлсэн бусад тайлангуудыг нягталж үзэх шаардлагатай юм.

Бэлчээр ашиглуулах шинэчилсэн гэрээ. Байгалийн бэлчээрийн бүтээмж буурч, төлөв байдал нь доройтож байгаа сөрөг өөрчлөлтийн үндсэн шалтгаан болох ачааллыг багасгах олон талт арга хэмжээг цогцоор тусгах замаар бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилт, үр нөлөөг дээшлүүлэх боломжтой. НАГ-ний үндсэн зорилго, агуулгыг бүлгийн малын тоог гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийн даацад төлөвлөгөөтэйгөөр цөөлж нийцүүлэхэд малчдыг экосистемийн төлбөр зэрэг урамшууллаар дэмжих, талууд гэрээнд ухамсартай хандаж хүлээсэн үүргээ биелүүлэх, тулгамдсан асуудлыг цаг алдалгүй шийдвэрлэхэд гэрээг тогтсон хугацаанд дүгнэж байх шаардлага зэрэг зангилаа асуудлыг тусгах замаар бэлчээр ашиглуулах гэрээний шинэчилсэн загварыг боловсруулсан болно. Малчдын 87 бүлэгтэй бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулахад энэхүү шинэчилсэн гэрээний загварыг ашигласан болно.

Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээ. Өмнө нь мөрдөгдөж байсан гэрээг шинэчлэхдээ Монгол улсын "Газрын тухай хууль" "Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль", "Байгалийн ургамлын тухай хууль", "Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн ухай хууль", "Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах хөрөнгийн хувь, хэмжээний тухай хууль", "Газрын төлбөрийн тухай хууль", Засгийн газрын 2003 оны 28 дугаар тогтоол, өвс, техникийн ерөнхий шаардлага MNS 0592:2008 зэргийг үндэслэл болгон хадлангийн зориулалтаар олгох газрын эзэмшил, ашиглалт, хамгаалалт, хяналт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааны хүрээнд НАБ, төрийн байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахаар боловсруулав. Хадлангийн газрын эзэмшлийн гэрээнд гэрээнд газрыг хүлээлцэхдээ акт үйлдэн хүлээлгэн өгөх, хэрэгжилтэд жил бүр хяналт тавих, байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн орлогыг хадлангийн газраа сайжруулахад зарцуулах, бэлтгэсэн хадланг эхний ээлжид нөхөрлөлийн гишүүн малчид, сумын малчдад орон нутгийн ханшаар олгох, сумын өвсний фондод заавал хувь нэмэр оруулах зэрэг заалтуудыг тусгайлан оруулав. Гэрээт ажлын хугацаанд хадлангийн бүлгийн 5 гэрээг байгуулсан байна

Худаг эзэмшүүлэх гэрээ. НАГ байгуулах түүний дотор малчдын бүлэгт худгийг гэрээгээр эзэмшүүлэх ажлыг гүйцэтгэх талаар тусгагдсан чиглэл, худгийн эзэмшил, ашиглалтын хүрээнд хуримтлагдсан тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх шаардлага зэргийг харгалзан "Худаг эзэмшүүлэх гэрээ"-ний шинэчилсэн хувилбарыг боловсруулав. Энэхүү шинэчилсэн хувилбарын урьд өмнө худгийн талаар хийгдэж байсан гэрээнүүдээс ялгагдах гол шинж чанар нь худгийн эзэнгүйдлийг арилгаж, хариуцлагатай болгох, ашиглалтын төлбөрийг шударгаар тогтоож,

хураах замаар худгийн арчилгаа, засвар үйлчилгээ, нөхөн сэргэх хөрөнгийн эх үүсвэрийг баталгаажуулах, өмчлөгч, эзэмшигч, ашиглагчийн харилцааг тодорхой бөгөөд хэрэгжүүлэх боломжтой болгосонд оршино. Шинэчилсэн загварын дагуу Ховд, Завхан аймгийн хэмжээнд нийт 20 бүлэгтэй эзэмшүүлэх гэрээ байгуулагдав.

Ойн санг эзэмшүүлэх гэрээ Ойн санг эзэмшүүлэх гэрээний загварыг Монгол Улсын Засгийн газрын 2009 оны 227 дугаар тогтоолын хавсралт “Ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэх журам”-ыг үндэслэн шинэчлэн боловсруулав. Ойн санг эзэмших гэрээнд доорх заалтуудыг нэмж оруулав. Үүнд: Эзэмшлийн ойн санд түймэр, хөнөөлт шавж, өвчин зэрэг гамшгийн хор уршгийг арилгахад иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг татан оролцуулж, санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх, эзэмшлийн газраасаа ойн менежментийн төлөвлөгөө, эрхийн бичгийн дагуу бэлтгэсэн мод, ойн дагалт баялгийг ашиглах, хэрэгцээнээс илүү гарсан мод, ойн дагалт баялгийг худалдан борлуулах, Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийг гэрээнд заасан хугацаанд төлөх, Ойн нөхөрлөлийн дундын сан байгуулах. гэх мэт

Ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэх журамд заасан Багийн дарга, тухайн багийг хариуцсан байгаль хамгаалагч нь нөхөрлөлөөс ирүүлсэн материалыг үндэслэн нөхөрлөлийн эзэмших ойн сангийн ойн талбайн хэмжээг сум дундын ойн ангитай хамтран /ойн зураг дээрх хэсэглэл, ялгарал/-р гарган тэмдэг даран баталгаажуулах, сумын засаг даргын түвшинд хийх ажлууд ихээхэн цаг хугацаа, мэргэжлийн байгууллагын оролцоо, санхүүжилт хэрэгтэй тул шинэ ойн нөхөрлөл байгуулах ажлыг төслийн богино хугацаанд хэрэгжүүлэх боломжгүй байв

Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө. “АДАПТ” төсөлтэй ямар чиглэлээр хэрхэн хамтран ажиллах, ялангуяа уг төслөөс хүлээж буй дэмжих үйл ажиллагаа, холбогдох санхүүжилт, зөвлөгөө авах талаар нөөц ашиглалтын бүлгүүдээс тавьсан хүсэлтийг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний хэлбэрээр нэгтгэлээ. Бүлгийн ажиллах хүчний байдлаас гадна ашиглалтын гэрээ байгуулсан нөөцийн төрөл, бүтээмж (бэлчээрийн тэжээлийн нөөц, худгийн ашиглалт, хадлангийн ургац гэх мэт) ба малын тоо, тухайн нөөцийн хангамж/хүрэлцээний мэдээллийг төлөвлөгөөнд тусгав. Бэлчээрийн доройтлыг сааруулах, цаашилбал нөхөн сэргээх чиглэлээрх гэрээний зорилтыг хангахын тулд хонин толгойд шилжүүлснээр малын тоог жилд 5 хувь бууруулах, “АДАПТ” төслөөс гаргах дэмжлэгийн хэмжээ, нийт санхүүжилтийн тодорхой хэсэг, тодруулбал 10-30 хувьтай тэнцэх хөрөнгийг НАБ гаргах боломжтой зэрэг тооцоо, түүнчлэн төлөвлөгөө хэрэгжүүлэх эхний жил буюу 2023 онд бэлчээрийн ачааллыг бууруулах зориулалттай экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг туршихаар тусгав. НАБ-ийн хүсэж буй дэмжлэгийн хэмжээг орон нутгийн ба нийтлэг жишгийг харгалзан төгрөгөөр илэрхийлсэн болно.

НАБ-г бэхжүүлэх, НАГ-н хэрэгжилтийг хэрэгжилтийг хангах талаарх зөвлөмж

Гэрээт ажлын хүрээнд хийсэн үнэлгээ, судалгаа, орон нутгаас гарсан саналуудыг нэгтгэн НАБ-ийн үйл ажиллагааг бэхжүүлэх, НАГ-ний хэрэгжилтийг хангах талаар дараах зөвлөмжүүдийг гаргаж байна. Үүнд:

- Мал, мал аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг нэг цэгт төвлөрүүлэн чанарын хянан баталгаа хийлгэж, боловсруулах үйлдвэрт гэрээгээр борлуулах
- Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг нэвтрүүлэх
- Сумын холбогдох албан тушаалтны ажил, үүргийн хуваарийг тодорхой болгож, хоорондын уялдаа холбоог хангах замаар бэлчээр, хадлан, усны нөөцийн менежментийг сайжруулах
- Хурга махлуулж, борлуулах замаар бэлчээрийн ачаалал бууруулж, мах үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, малчдын амьжиргааг дээшлүүлэх
- Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх бэлчээр ашиглалтын гэрээний үүргийн хэрэгжилтийг хангахад ашиглах эдийн засгийн тооцоо
- Байгалийн нөөц ашиглалтын мэдээллийн сангийн агуулга, хоорондын уялдааг сайжруулах замаар нөөц ашиглалтын бүлгийг бэхжүүлэх, нөөц ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хангах

Зөвлөмжийн товч агуулгыг доор оруулав.

НАБ-г бэхжүүлэх зөвлөмж

Нөөц ашиглалтын бүлгийн үйл ажиллагааг бэхжүүлэх зөвлөмжийн зорилго нь бүлгийн засаглал, хүний нөөц, ил тод байдал, эргэх холбоо, санхүүгийн чадавхыг сайжруулах, ажлаа төлөвлөдөг, тайлагнадаг горимд шилжих, малын тоо толгойг бууруулах замаар бэлчээрийн даац, ачааллыг хөнгөвчлөх, хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулах, малын эрүүл мэнд, чанарыг сайжруулах, малын хашаа, саравчийг засварлах, малын өвс, тэжээл, усны хангамжийг сайжруулах, мод, бут, сөөг тарьж ашиглах замаар тэжээлийн хангамжийг нэмэгдүүлэх, өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх замаар уур амьсгалын өөрчлөлтөд малчид, мал сүргийн дасан зохицох чадварыг дээшлүүлэхэд чиглэгдэнэ.

Мал, мал аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг нэг цэгт төвлөрүүлэн чанарын хянан баталгаа хийлгэж, боловсруулах үйлдвэрт гэрээгээр борлуулах зөвлөмж

Урамшууллын хөшүүрэг, механизм тогтоогүй учраас малаа хотноосоо мал, махны ченжүүдэд бага үнээр худалддаг тэрхүү байдлаас үүдэн малчид өртгийн сүлжээний хүрээнд хамтран ажилладаггүй гол шалтгаан байсаар ирсэн билээ. Борлуулах малаа малчид өөрсдөө төвлөрсөн нэг цэгт авчран хянан баталгаажуулалтад оруулан гарал үүслийн ба эрүүл мэндийн гэрчилгээ авдаг, баталгаа бүхий малыг түнш боловсруулагчид хэлцлийн үнээр худалддаг борлуулалтын шинэ тогтолцоог нэвтрүүлж төлөвшүүлэхэд малчдыг хөхүүлэн дэмжих зорилгын дор нэг цэгээр мал худалдан борлуулах зорилгоор нэг цэгийг байгуулах юм.

Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг нэвтрүүлэх зөвлөмж

Экосистемийн үйлчилгээний төлбөр /ЭСҮТ/ гэдэг нь усны хагалбар, ой хамгаалахаас эхлээд нүүрс хүчлийн хийг шингээх, үзэсгэлэнт байгалийг хамгаалах зэрэг байгаль орчны үйлчилгээ үзүүлэх ашиг сонирхолтой төрийн зүгээс өөрийн ашиглаж байгаа газар дээр эдгээр үйлчилгээг үзүүлж байгаа этгээдэд олгож байгаа татаас, төлбөрийн тогтолцоо юм.

ЭСҮТ-г Монгол орны байгаль орчныг хамгаалах, малчдын амьжиргааг тогтвортой бөгөөд уур амьсгалын өөрчлөлтийн сөрөг үр дагаврыг даван чадвартай болгоход хамгийн үр өгөөжтэй хэрэглэх арга зам нь байгальд ээлтэй аргаар буюу малын тоог бус ашиг шим, борлуулалтыг нэмэгдүүлэх замаар орлогоо өсгөж байгаа малчдад олгох урамшуулал гэж үзэн энэхүү зөвлөмжийг санал болгож байна.

Сумын холбогдох албан тушаалтны ажил, үүргийн хуваарийг тодорхой болгож, хоорондын уялдаа холбоог хангах замаар бэлчээр, хадлан, усны нөөцийн менежментийг сайжруулах зөвлөмж

Сумын түвшинд МАА-н үйлдвэрлэлд ашиглагддаг байгалийн үндсэн нөөц болсон бэлчээр, хадлан, ус/худгийн менежментийн нөхцөл байдлыг тодорхойлбол төлөвлөж, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих ажлын эзэн, зохицуулалт тодорхойгүйгээс энэ ажил үндсэндээ урсгалаараа явж, тогтвортой ашиглалт, хамгаалалт орхигдож ирсэн байна. Байгалийн нөөцийн менежмент нь сумын ИТХ, Засаг дарга, газрын даамал, ХАА-н тасгийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн, БОУХБ, байгаль хамгаалагч, НАБ зэрэг олон талуудын идэвхтэй хамтын ажиллагаагаар хэрэгжүүлэх бөгөөд гол хэрэгсэл нь сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө юм. Холбогдох хууль, журамд нийцсэн албан тушаалтны оролцоо, чиг үүргийг хэрэгжүүлэх үе шат, хугацааг харуулсан сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусгах ажил үүргийн хуваарь, графикийн үлгэрчилсэн загварыг төслийн сумдад хэрэгжүүлэхийг зөвлөж байна.

Хурга махлуулж, борлуулах замаар бэлчээрийн ачаалал бууруулж, мах үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, малчдын амьжиргааг дээшлүүлэх зөвлөмж

Жилээс жилд мал сүргийн тоо өсөөд байгаагийн нэг бодит шалтгаан нь дутмаг тэжээллэгтэй байгаагаас үүдэн мал тухайн насныхаа жинд хүрэхгүй болж, өсвөр насны буюу төлөг,

борлонгийн борлуулалт байхгүй болж нас гүйцсэн буюу 4 нас хүрч байж борлуулах жинд хүрч байгаагаас бэлчээрт байх малын тоо олшрох гол хүчин зүйл болж байна.

Малчдын ашиг орлогыг бууруулахгүйгээр малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн цөөлөх дөт зам нь хонийг эрт төллүүлэн, төллөсөн эх малыг тэжээж жилбэжүүлэн, сүү шимээр дамжуулан хургыг махлуулан эдийн засгийн эргэлтэд оруулах явдал бөгөөд энэ талаарх тодорхой зөвлөмжийг санал болгож байна.

Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх бэлчээр ашиглалтын гэрээний үүргийн хэрэгжилтийг хангахад ашиглах эдийн засгийн тооцоо

Малын тоогоор хөөцөлдсөн малчдын сэтгэлгээг хөрөнгө, орлогоо өсгөх гэсэн эдийн засгийн сонирхлоор нь дамжуулж өөрчлөхөөс өөр гарц байхгүй юм. Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн цөөлөх нь өөрсдөд нь ямар ашигтай болохыг эдийн засгийн бодит тооцоон дээр үндэслэн малчдад ойлгуулж чадвал малчид малынхаа тоог цөөлөх алхмыг зоригтой хийж, бэлчээр ашиглалтын гэрээний үүргээ биелүүлдэг болохыг туршлага харуулсан тул энэхүү тооцоог ашиглахыг зөвлөж байна.

Байгалийн нөөц ашиглалтын мэдээллийн сангийн агуулга, хоорондын уялдааг сайжруулах замаар нөөц ашиглалтын бүлгийг бэхжүүлэх, нөөц ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хангах зөвлөмж

Байгалийн нөөц ашиглалтын талаарх мэдээллийг өөр өөр байгууллага тусдаа бүртгэдэг явдал нь мэдээллийн нэгдмэл байдлыг хангахгүйгээр тогтохгүй байгалийн нөөцийн менежментийг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлж байна. Иймд төлөвлөлт, шийдвэр гаргалт, үнэлгээ, тайланг нэгдсэн цахим системд байршуулах, сумдын ЗДТГ болон ИТХ-ын үйл ажиллагаа, захирамж, шийдвэр, тогтоол тэдгээрийн хэрэгжилтийг мэдээлж байдаг цахим системийг одоо байгаа (татварын, мал эмнэлгийн, газрын, ус цаг уурын, статистикийн) системүүд дээр суурилж хөгжүүлснээр сумын хэмжээнд хоорондоо уялдаа холбоо байхгүй, салангид байдлаар ашиглагдаж буй мэдээллийн тогтолцоог нэгтгэсэн байдлаар ашиглах боломж бүрдэх юм. Ийм тогтолцооны саналын хувилбарыг санал болгож байна.

НАБ-ийн гэрээт бэлчээрийг халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоох зөвлөмж
Завхан, Ховд аймгийн бүх суманд АДАПТ төслийн хүрээнд шинээр байгуулагдсан малчдын бүлгүүдээс сонгон гэрээт бэлчээрийн хэмжээнд нь малын халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоох нь малын мах, түүхий эдийг нь зах зээлд үнэ хүргэж борлуулах, малын тоог бууруулан малчдын орлогыг нэмэгдүүлэх, бэлчээрийн даац, ачааллыг хөнгөвчлөх, малынхаа эрүүл мэндийн төлөө малчид, малын эмч нарын оролцоог улам нэмэгдүүлэх чухал ач холбогдолтой арга хэмжээ болно.

Report Summary

This is a final report which was prepared and submitted according to the schedule to be delivered by October 15, 4.5 months after the signing of the consultancy service contract.

In accordance with the contract guidelines, the final report specifically addressed the following issues:

- Develop and introduce a revised model of resource use agreement (RUA),
- Develop an action plan by each of the resource user groups (RUGs),
- Making recommendations on ways to support the newly established RUGs and to implement the RUAs.

In addition, the report outlines the lessons learned and potential best practices related to the above issues, as well as issues like public-private-partnership (PPT) and livestock producers' organizations.

In addressing the above-mentioned issues in this report, the principle to avoid any overlaps with the content of the previously submitted inception and progress reports was applied. Therefore, in order to get more details about all the work undertaken within the framework of the contract, it is appropriate to reconnoiter the other reports previously submitted.

The enforcement of **pastureland RUAs** and their effectiveness can be improved by comprehensively incorporating key measures towards the reduction of overgrazing and other negative burdens on pastures. The main conceptual goals and content of the agreement is to support herders with incentives such as payments for ecosystem services to encourage them towards reducing the herd size. The RUA highlights the importance of being the parties be conscientious and dutiful in fulfilling their obligations under the agreement, and the need to evaluate the agreements on a regular basis to capture and solve the accumulated problems promptly. This updated agreement was introduced for 87 herder groups in project 2 aimags.

To revise the existing **hay land possession agreement**, all the relevant legislations such as the Law on Land, the Law on Environmental Protection, the Law on Natural Plants, the Law on Plant Usage Fees, the Law on the reinvestment of natural resource usage fees toward environmental protection and restoration of natural resources the Law on Land Use Payment, and the Government Resolution No. 28 of 2003, and relevant issues of the General requirements for hay and technical requirements MNS 0592:2008 were explored as the legal environment. It was developed to regulate the relationships between the partnerships and the government organizations regarding the possession, use, protection, control of the land allocated for the purpose of haymaking as well as transportation of hay. The new entries of the revised hay land possession agreement include the requirement to hand over the hay land quality characteristics when initially contracted, annual monitoring of the agreement enforcement, regulations to use the revenues from natural plant usage fee back for improving the hay land, the requirement to supply hay first of all to member herders and the soum herders at the local prices, as well the requirement to contribute to the soum emergency fodder fund. This updated agreement was introduced for 5 herder groups in project 2 aimags.

An updated version of the **well possession agreement** was developed, taking into account the objectives of the establishment of RUGs, including the instructions for contracting the well for possession by the herder group, and the need to solve the problems accumulated in the possession and use of the well. The main features of this updated version that are different from the previous agreements for wells include ensuring the ownership mentality and accountability, the source of funds for the care, maintenance and rehabilitation of wells by determining and collecting use fees fairly, and clear relationships between owners, owners and users. As per date, the revised model has been signed by a total of 20 well possessors' groups in the Khovd and Zavkhan aimags.

The Contract for the possession of **forest reserves**. The model of the contract for possession of forest reserves was updated based on the annex to the Resolution No. 227 of 2009 of the Government of

Mongolia "Procedures for the possession of forest reserves under the contract". The existing contract for the possession of the forest reserve was amended with the following issues, including mobilization of citizens, economic entities and organizations and providing financial supports for the eradication of the consequences caused to forest reserves possessed, by disasters such as fires, harmful insects, and diseases, fuelwood cutting by the possessors permitted in the forest management plan and certificate, use of forest by-resources, sale of surplus fuelwoods and forest by-resources, settle the payment for the use of timber and firewood within date specified in the contract and establishment of a revolving fund by forest partnerships, etc.

In accordance with the rule for the contracting of the forest reserve for possession, the Governor of the bagh and the ranger in charge of baghs, based on the materials submitted by the partnership, together with the intersoum forest department, determine the size of the area within the forest reserve that will be possessed by the partnership and officially confirm by sealing, as well as the actions to be taken require at the soum Governor level require more time for processing, and direct involvement of professional organizations, and appropriate funding. Due to these , it was not possible to complete the work of establishing new forest partnerships in the short period of time of implementation of the Consultancy service.

According to the schedule, **an action plan** for the support of newly established RUGs into better adaptation to the climate change and mitigation of common risks as a part of their common livestock production practices. Intentions and ideas expressed/suggested by newly established RUGs on how to cooperate with the ADAPT project, especially supports with funding and technological support and advices expected from the project, have been compiled in the form of an action plan. In addition to the workforce status of the group, the type and productivity of contracted resources (pasture forage resources, well utilization, hay land yield, etc.) and the adjustment of livestock number to the carrying capacity of pastures, availability and use of those resources are included in the plan. The plan provides calculations such as annual reduction of herd size by 5 percent in terms of sheep units so as to diminish the pasture degradation and to meet the goals to properly use and rehabilitate the contracted pastures under the RUA. As the RUGs express, they are pleased to make contribution equal to certain portion, more specifically 10-30 percent of the total financing. The plan considers piloting an incentive mechanism in 2023, the first year of the action of the plan, for the payments for ecosystem services in the form of livestock sales bonuses to reduce grazing pressures. The amount of support requested by RUGs is expressed in MNT, taking into account local and common market prices.

Recommendations on implementation of RUA and strengthening the RUGs

The following recommendations are made to strengthen the activities of the RUGs and ensure the implementation of the RUAs by summarizing the assessments and local suggestions made within the framework of the assignment. They include:

- Strengthening the activities of RUGs
- Single point for livestock and livestock product quality examination, certification and sales
- Payment for ecosystem services
- Improving the management of pastures, hay and water resources by clarifying the schedule of work and duties of the relevant local officials and ensuring coordination between them
- Fattening and selling lambs, thus reducing grazing pressures, increasing meat production, and improving the herders' livelihoods
- Economic calculations to be used to ensure the implementation of the obligations of the pasture use contract to match the number of animals to the carrying capacity of the pasture
- Strengthening the RUGs and improving the enforcement of RUAs by enhancing the content and coordination of the natural resource use databases
- Establishing disease-free status for pastures under agreement with herder groups

A short description of recommendations is provided below.

Strengthening the activities of RUGs

This aims at the strengthening of the core activities of RUGs by improving the group's governance, human resources, transparency, accountability, and financial capacity in order to facilitate the shifts to an approach that integrates the planning and reporting upon the activities, to initiate measures towards herd size minimizing, to decrease grazing and other burdens on pastures and to reduce greenhouse gas emissions. The proposed activities cover Improving livestock health and productivity, maintenance of livestock infrastructures such housing and fences, improving the feed supply and water to livestock, planting trees, bushes, and shrubs, and improving the adaptability of herders and livestock to climate change by producing value added products.

Single point for livestock and livestock product quality examination, certification and sales

Due to the fact that there is no incentive mechanisms, herders sell their livestock and raw materials at low prices to changers at their camp sites, which has been the main reason why herders do not cooperate within the value chain. A single point will be established for the purpose of buying and selling livestock and raw materials at one point, with the aim to introduce a new procurement system in which herders bring their animals to be sold to a centralized point for examination and certification, obtain origin and health certificates, and sell guaranteed products to partner processors under partnership agreements.

Recommendations for introducing payments for ecosystem services

Payment for ecosystem service (PES) is a system of subsidies and payments provided by the government to those who provide these services on the land they use, from the protection of watersheds and forests to the absorption of carbon dioxide and the protection of beautiful nature. It is proposed that the most effective way to use the PES to protect the environment in Mongolia and make the livelihood of herders sustainable and able to cope with the negative consequences of climate change is to provide incentives to herders who increase their income in an environmentally friendly way, not by increasing the number of animals, but by increasing profits and sales.

Improving the management of pastures, hay and water resources by clarifying the schedule of work and duties of the relevant local officials and ensuring coordination between them

The management of pastures, hay, and water/wells, which are the main natural resources used in livestock production, is undertaken without clear responsibility mechanisms and poorly coordinated across involved agencies and officials, which contributes to inefficient use and protection. Natural resource management should be implemented through the active cooperation of many parties, such as the soum council, the governor, land officers, experts in charge of pastures of the soum agricultural unit, environmental inspectors, rangers, and RUGs and the main tool is the annual soum land management plan. It is recommended to implement a model task schedule and calendar of activities to be included in the annual soum land management planning, which shows the clear labor division, tasks, and time for the participation of officials in accordance with the relevant laws and regulations.

Fattening and selling lambs, thus reducing grazing pressures, increasing meat production, and improving the herders' livelihoods

One of the real reasons why the number of herds is increasing year by year is that due to lack of nutrition, the animals do not reach the slaughter weight at earlier ages, and the sale of young animals is not possible. The shortest way to reduce the number of animals without reducing the herders' income is to calve the sheep early, feed the ewes for a year and fatten the lambs through milking, and specific recommendations are offered in this regard.

Economic calculations to be used to ensure the implementation of the obligations of the pasture use contract to match the number of animals to the carrying capacity of the pasture There is no other way to change the mentality of herders, who are driven by the number of animals, through their economic interests to increase their wealth and income. It is recommended to use this calculation because experience has shown that if the herders can understand how beneficial it is for them to reduce the number of animals in line with the carrying capacity of the pastures, based on actual economic calculations, the herders will take steps to reduce the number of animals boldly and fulfill their obligations under the pasture use contract.

Strengthening the RUGs and improving the enforcement of RUAs by enhancing the content and coordination of the natural resource use databases

The fact that different organizations record information about natural resource use separately has a negative impact on the planning, implementation, and monitoring of natural resource management, which is unstable without ensuring the integrity of the information. Therefore, the existing electronic database systems (tax, veterinary, land, hydrometeorological, statistical) that inform the implementation of planning, decision-making, evaluation, and reports, actions, orders, decisions, and resolutions of the soum khural and the Governor's office need to be developed and converted into an integrated electronic system. This will enable the use of integrated information system by changing the existing system in which separate sectoral systems are not connected to each other. A version of such a system is proposed.

Establishing disease-free status for pastures under agreement with herder groups

In all soums of Zavkhan and Hovd aimags, within the framework of the ADAPT project, a sample of newly established herders' groups should be selected for certifying their contracted pastures as free of infectious diseases. This will enable to sell meat and raw materials at higher prices, to increase the income of herders. It will be an important measure to ease the pasture pressures and increase the participation of herders and veterinarians for the health of their animals.

НЭГ. ЕРӨНХИЙ

Энэхүү эцсийн тайланг гэрээнд гарын үсэг зурснаас хойш 4.5 сарын дараа буюу 10-р сарын 15-ны дотор багтаан тушаах хуваарийн дагуу бэлтгэн хүргүүлж байна.

Гэрээний удирдамжид заасны дагуу эцсийн тайланд дараах асуудлыг онцгойлон тусгав. Үүнд:

- Нөөц ашиглалтын гэрээний шинэчилсэн загварыг боловсруулж, нэвтрүүлэх
- Нөөц ашиглалтын бүлгээр үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулах
- Шинээр байгуулсан нөөц ашиглалтын бүлэг, нөөц ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хангах талаар зөвлөмж гаргах

Түүнчлэн гэрээт ажлын хугацаанд дээрх асуудалтай холбогдон гарсан сургамж, тэргүүн туршлага болон төр, хувийн хэвшлийн түншлэл /public-private-partnership, PPT/, малчдын үйлдвэрлэлийн байгууллагын асуудлыг тусгав. Төслийн үр дүнгийн товч танилцуулгыг Хавсралт 1-г үзүүлэв.

Энэхүү тайланд дээр дурдсан асуудлуудыг хөндөхдөө урьд хүргүүлсэн эхлэлийн болон явцын тайлангуудад дэлгэрэнгүй тусгасан асуудлуудтай давхцуулахгүй байх зарчмыг баримтлав. Иймд гэрээт ажлын хүрээнд хийгдсэн бүх ажилтай танилцана гэвэл энэхүү тайлангаас гадна урьд тушаасан бусад тайлангуудын агуулгыг харах шаардлагатайг дурдвал зохино.

Тайлангийн холбогдох бүлгүүдэд бусад асуудлыг дэлгэрэнгүй тусгасан тул энэхүү хэсэгт төр, хувийн хэвшлийн түншлэл /public-private-partnership, PPT/, малчдын үйлдвэрлэлийн байгууллага /herders' producer organization, НПО/-ын асуудлыг авч үзэв.

Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн зарчмын талаар.

Төр, хувийн хэвшлийн түншлэл /ТХХТ/ нь төрийн болон хувийн хэвшлийн оролцогчдын урт хугацаанд тогтвортой хамтран ажиллах загвар бөгөөд энэхүү хамтын ажиллагаа нь гэрээ, санамж бичиг зэрэг албан бичиг баримтаар баталгаажсан бол илүү гэж үздэг.

Хамтран ажиллах үндэслэл нь хамтран ажилласнаар ТХХТ-ийн хүрээнд тавьсан зорилгоо хэрэгжүүлэхэд тус тусдаа ажилласнаас илүү үр дүнтэй байдаг оршдог байна. Өөрөөр хэлбэл оролцогч талууд харилцан бие биеэ дэмжиж, дутуугаа нөхөх зарчмаар ажилладаг байна.

ТХХТ-н давуу тал нь дараах зүйлд оршдог. Үүнд:

- Хувийн хэвшилтэй хамтран ажилласнаар төр бусад тохиолдолд ашиглах боломжгүй технологи, мэдлэг, арга барилыг ашиглах боломжтой болдог
- Хувийн хэвшилтэй хамтран ажилласнаар төслийн тогтвортой байдал, үр ашиг нэмэгддэг
- Хөгжиж буй орнууд олон улсын зах зээлд нэвтрэх боломжийг түлхүү олгодог
- Хувийн хэвшилд итгэх олон нийтийн итгэлийг сэргээж, нэр хүнд нь дээшилдэг
- Хувийн хэвшлийнхэн хөгжлийн төсөл, хөтөлбөрийн хүрэн дахь шинэ мэдлэг, туршлагыг хуваалцах боломжтой болдог байна

Төр-хувийн хэвшил- нутгийн иргэдийн түншлэл (PPCPs буюу ТХХНИТ) нь төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийн шинэлэг хэлбэр бөгөөд хувийн хэвшлийн зүгээс зөвхөн ашигт ажиллагаагаа нэмэгдүүлэхэд анхаарах бус орон нутаг, нутгийн иргэдийн хөгжилд анхаарлаа хандуулах шаардлагаас үүдэн гарсан байна. ТХХНИТ-н нөхцөлд нутгийн иргэд, төр, захиргааны байгууллага аливаа төсөлд төлөвлөхөөс нь эхлээд хэрэгжүүлэх, мониторинг хийх бүх шатанд оролцож, орон нутгийн “өмчлөл”, оролцоо, хүртэх өгөөжийг нэмэгдүүлдэг байна. ТХХНИТ-н зарчмыг нэвтрүүлснээр аливаа төсөл, санаачилгыг хэрэгжүүлэхэд:

- Хувийн хэвшил нь үйлдвэрлэгчид, бүтээгдэхүүнийг хэрэглэгчдийн тэнцвэртэй оролцоог хангаж, урт хугацааны тогтвортой байдлыг хангах замаар,
- Төр нь нэмэлт хөрөнгө оруулалт татаж, оролцогчдын сонирхол, “өмчлөлийг” хангаснаар

- Орон нутгийн иргэд /community/ нь шинэ мэдлэг, ур чадвар, технологи эзэмшсэнээр тус тус ашиг хүртдэг байна.

Дээрх үзэл баримтлал, зарчмыг үндэслэн ТХХНИТ-н зарчмыг дараах асуудлуудын хүрээнд тусгалаа. Үүнд:

1. Мал, мал аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг нэг цэгт төвлөрүүлэн чанарын хянан баталгаа хийлгэж, боловсруулах үйлдвэрт гэрээгээр борлуулах зөвлөмжид хувийн хэвшлийг төлөөлүүлэн боловсруулах үйлдвэр, мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгж, нутгийн захиргааг төлөөлүүлэн сумын хөдөө аж ахуйн тасаг, мал эмнэлгийн тасаг, нутгийн иргэдийг төлөөлүүлэн малчдыг оролцуулснаар:
 - a. Бүтээгдэхүүнийх нь үнэлэмжийг нэмэгдүүлж, тээврийн зардлыг хэмнэх замаар малчдын орлогоо нэмэгдүүлэх сонирхлыг хангах
 - b. Чанарын баталгаатай түүхий эдийг ченжээр дамжуулалгүй зардал чирэгдэл багатай худалдан авснаар эцсийн бүтээгдэхүүний чанар, үнийг өсгөн урт хугацаанд тогтвортой өндөр ашиг олох хувийн хэвшлийн сонирхлыг хангах
 - c. Түүхий эдийн чанарыг нүдээр үзэж, шаардлагын түвшинд баталгаажуулснаар хүнсний аюулгүй байдал, бүтээгдэхүүний чанарын стандартыг хангуулах төрийн сонирхлыг хангах боломжийг нэмэгдүүлэх юм
2. Экосистемийн үйлчилгээний төлбөр /ЭСҮТ/-г мал борлуулсны урамшуулал хэлбэрээр олгож орон нутгийн захиргаа, хувийн мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгж, иргэд малчдын оролцоо, сонирхлыг хангах замаар малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх замаар мал аж ахуйг тогтвортой хөгжлийг хангах, уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох орон нутгийн чадавхыг дээшлүүлэх, биологийн олон янз байдлыг хамгаалах нийтлэг зорилтыг хангахад ашиглах
3. Хурга махлуулж борлуулах ажлын хүрээнд мах боловсруулах үйлдвэр, хэрэглэгчид, тэжээл үйлдвэрлэгчид, мах үйлдвэрлэгч малчид болон хүнсний аюулгүй байдал, чанарын стандартыг хариуцсан төрийн байгууллагын сонирхлыг хослуулан хэрэгжүүлэх
4. Аймаг, сумын мал эмнэлгийн байгууллага, хувийн мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгж, малчдын оролцоотойгоор бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулсан малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн гэрээт бэлчээрийг халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоох зөвлөмжийг хэрэгжүүлснээр нэг талаас малчдын бүтээгдэхүүний үнэлэмж, орлогыг нэмэгдүүлэх, экспортын гарцыг сайжруулах, нөгөө талаас эрүүл хүнс хэрэглэх хэрэглэгчдийн болон нийтийн эрх ашгийг хангах зорилтыг цогцоор нь шийдэх

Малчдын үйлдвэрлэлийн байгууллагын талаар

Манай орны бэлчээрийн мал аж ахуйн нөхцөлд МАА-н үйлдвэрлэлийн үндсэн нэгж нь малчин өрх, хот айл юм. Өөрөөр хэлбэл МАА-н үйлдвэрлэлийн үндсэн хэрэгсэл болсон малыг өмчлөгч нь малчин өрх бөгөөд малыг өмчлөх, борлуулах, хүнсэнд хэрэглэх зэргээр захиран зарцуулах шийдвэр гаргагч нь өрх юм.

Малын хариулга, маллагаа, бэлчээр, ус ашиглалт, тэжээл, мал эмнэлэг гэх мэт орц, үйлчилгээ худалдан авах зэрэг үйлдвэрлэлийн хүрээний зарим чухал асуудлуудыг мал нь цугтаа хотолж, бэлчдэг хот айлын хүрээнд шийдвэрлэж байна. Иймд малчдын үйлдвэрлэлийн байгууллага, түүнийг бэхжүүлэх гэдэг ойлголт нь малчин өрх, хот айлын зохион байгуулалтын хүрээнд шийдвэрлэгдэх бөгөөд өөр ямар нэгэн байгууллагын талаар ярих боломж хязгаарлагдмал юм. Малчдын бүлэг, нөхөрлөл нь бэлчээр, ус зэрэг байгалийн нөөцийг ашиглах хүрээнд албан бусаар хамтран ажиллах хүрээнд бий болдог бөгөөд цаашид бэхжүүлж, албан гэрээ хийсэн нөхцөлд бэлчээр, байгалийн нөөцийг зохистой ашиглаж, хамгаалах чиг үүрэг бүхий хариуцлагатай нэгж болоод явах бүрэн боломжтой, гэхдээ МАА-н үйлдвэрлэлийн нэгж биш юм.

Харин өртгийн сүлжээнд үйлдвэрлэлийн дараагийн шат болох бүтээгдэхүүнийг цуглуулах, тээвэрлэх, хадгалах, анхан шатны тордолт, боловсруулалт хийх, борлуулах шатанд зохион байгуулалтын үндсэн нэгж нь олонх оронд үйлчилгээний хоршоо байна. Манай оронд өртгийн сүлжээний дээрх чиг үүргүүдийг хоршоогоор гүйцэтгүүлэх зорилт дэвшүүлж, хоршоог дэмжих талаар олон арга олон тооны бодлого, төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн ч шаардлагын түвшинд хүртэл хөгжиж, “ченжийг” орлох хэмжээнд хүрч чадахгүй байна. ХХААХҮЯ-ны Хяналт, үнэлгээний газраас 2020 онд явуулсан үнэлгээгээр хоршоодын олонх нь хоршооны тухай хууль болон холбогдох зарчмын дагуу байгуулагдаагүй болох нь тогтоогджээ. Хоршоод нь гишүүдийн өмчлөлийн байгууллага бус харин цөөн хувь хүний мэдлийн байгууллага болсон байна.

Төслийн хүрээнд малчдын бүлэг, нөхөрлөл, үйлчилгээний хоршоог цогцоор нь хөгжүүлэх доорх загварыг туршин хэрэгжүүлэх боломжтой юм.

Зураг 1.1 Малчдын хамтын ажиллагааны зохион байгуулалтын хэлбэрийг сайжруулах загвар, үе шатаар

Малчдын хамтын ажиллагааны зохион байгуулалтын хэлбэрийг сайжруулах цогц ажил нь дараах үе шатаас бүрдэнэ. Үүнд:

- Өөрсдөд нь ямар ашигтайг ойлгуулах замаар сайн дураар оролцох боломжийг олгохын төсөлд хамрагдаж байгаа сумын бүх малчин өрхийг нүүр тулсан сургалтад хамруулахаас үйл ажиллагаа эхэлнэ.
- Дараагийн шатанд, гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийн хил заагийг тогтоон даацыг тодорхойлж, бүртгэсний үндсэн дээр сонгогдсон малчдын бүлэгтэй сумын Засаг дарга бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулна. Гэрээ нь ашиглах бэлчээрийн хил заагийг албан ёсоор хүлээн зөвшөөрч хил заагийн хүрээнд бэлчээрийн даац, талхагдлыг тооцсон бодитой мэдээллийг гаргаж, түүнийг бууруулах хариуцлагын хөшүүргийг нэвтрүүлэх замаар нийтийн өмчийн эмгэнэлийг арилгахад чиглэж байгаа юм. Бүлгийн гэрээ байхгүй, ашиглалтын хил зааг тодорхойгүй буюу бэлчээрийг нийтээр дундаа ашиглаж байгаа одоогийн нөхцөлд энэ нь ямар ч боломжгүй юм.
- Дараагийн шат нь аль болох олон мал аж ахуйн эргэлтэд оруулан борлуулах замаар малынхаа тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх, малчдын мөнгөн орлогыг нэмэгдүүлэхэд

чиглэнэ. Энэ хүрээнд албан бус ченжүүдээр дамжуулан борлуулж байгаа нөхцөлд малчдын тухайд хэлэлцэх, зөвшилцөх, нэгдсэн шийдэлд хүрэх чадавх сул байдаг дутагдлыг шийдвэрлэх зорилгоор албан ёсны хуулийн этгээдийн эрхтэй байгууллага шаардагдана. Үүнийг эхний ээлжид нэг аймагт нэг төрийн бус байгууллага /ТББ/ буюу хоршоо байгуулах замаар хялбар шийдэх боломжтой. Туршилтын хүрээнд чанартай бүтээгдэхүүнээ үнэд хүргэхийн тулд төрийн бус байгууллага, хоршоогоор дамжуулан боловсруулагч нартай шууд гэрээ байгуулан борлуулах ажлыг зохион байгуулна. Энэ үе шатны ажлыг тайлангийн 5.2.1-д дурдсан “Мал, мал аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг нэг цэгт төвлөрүүлэн чанарын хянан баталгаа хийлгэж, боловсруулах үйлдвэрт гэрээгээр борлуулах зөвлөмж”-д тусгасан үйл ажиллагааны хүрээнд цогцоор нь хэрэгжүүлэх боломжтой.

Санал болгож буй загвар нь малчид/үйлдвэрлэгчид, боловсруулагчид/худалдан авагчид болон орон нутгийн засаг захиргаа зэрэг гол оролцогч талуудад аль алинд нь ашигтай “хожигч-хожигч” шийдлийг санал болгож, малын гаралтай бүтээгдэхүүний борлуулалтыг тогтвортой зохион байгуулах чадвартай малчдын байгууллагыг бий болгох боломжтой юм. Төрийн бус байгууллагын хувилбарыг үйлчилгээний жинхэнэ хоршоог байгуулах эрх зүйн орчин бүрдэх хүртэл шилжилтийн үе шат хэмээн үзэж болно.

ХОЁР. НӨӨЦ АШИГЛАЛТЫН ГЭРЭЭНИЙ ШИНЭЧИЛСЭН ЗАГВАР БОЛОВСРУУЛСАН НЬ.

“АДАПТ” төслийн хүрээнд явуулсан Завхан, Ховд аймгийн 41 сумын бэлчээр, хадлан, ус, ойн нөөцийг ашигладаг, хамгаалдаг малчдын бүлэг, байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл /БНХМН/, хоршоо, ТББ, ойн нөхөрлөл, худаг, хадлангийн талбай ашигладаг бүлэг зэрэг малчдын байгууллагын засаглал, үйл ажиллагаа, нөөц ашиглалтын гэрээний агуулга, хэрэгжилтийг үнэлэх хэрийн судалгаагаар хэд хэдэн доголдолтой болон нэмж тусгах асуудал тогтоогдсоныг бэлчээр ашиглуулах гэрээг шинэчлэхэд үндэслэсэн болно. Бэлчээр ашиглагчдын хэсэг (БАХ) ба малчдын бүлгийн засаглал, үйл ажиллагаа, бэлчээр ашиглалтын гэрээний боловсруулалт, хэрэгжилт, хяналт үнэлгээний одоогийн байдалд тулгуурлан гэрээтэй холбоотой дүгнэлтийг дараах дүгнэлт хийлээ.

1. Бэлчээрийг хамтын зохион байгуулалтаар ашиглах анхан шатны нэгж болох НАБ байгуулах замаар бэлчээрийн хамтын менежментийг бодит үйл ажиллагааны хэмжээнд хэрэгжүүлэх боломжийг ашиглахад сумын зүгээс анхаардаггүй, тодорхой арга хэмжээ авалгүй явж ирсэн,

2. Гэрээний үндсэн зорилго – малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх үүрэг хэрэгжээгүй, малын тооны хойноос хөөцөлдөх хандлага хүчтэй байгаа

3. Гэрээг заасан хугацаанд нь хянах, үнэлэх ажил хийгддэггүй, өөрөөр хэлбэл сумын хэмжээний дотоод хяналт туйлын сул,

4. Мөрдөгдөж байгаа болон шинээр батлагдсан хууль тогтоомж, журмын заалтыг бэлчээр ашиглуулах гэрээнд суулгаж өгөөгүй,

5. БАХ зэрэг томсгосон хэмжээнд гэрээ байгуулагдаад 5 жил гаруй хугацаа өнгөрсөн боловч дүгнэсэн, үр нөлөөг нь тодорхойлсон ямар нэг арга хэмжээ сумын хэмжээнд аваагүй,

6. Бэлчээр ашиглах явцад гарсан зөрчил, маргаан, зүй бус үйлдлийг таслан зогсоох, хохирлыг барагдуулах талаар сумын хэмжээнд авах арга хэмжээг гэрээнд заагаагүй,

7. Бэлчээрийн даац хэтэрсэн гэх тооцоо, мэдээлэл гарсаар байхад малын тоог хязгаарлах, цөөлөхөд экосистемийн үйлчилгээний төлбөр зэрэг нөлөө бүхий механизмыг ашиглах санаачилга гараагүй,

8. Бэлчээрийн даац хэтрэх, нэн ялангуяа талхагдлын улмаас хүлэмжийн хий шингээх чадвар буурах, малын тооны хэт өссөнөөс хийн дэгдэлт нэмэгдэх зэрэг уур амьсгалын өөрчлөлтийг эрчимжүүлж буй хүчин зүйлсийн сөрөг нөлөөг малчдад сурталчлах, мэдлэгжүүлэх ажил хийгддэггүй,

9. Малчдын бүлэг, хэсгийн-ийн үйл ажиллагаа, ялангуяа засаглалын анхан шатны арга хэмжээ тогтмолжоогүй, үр нөлөө муутай.

2020 онд гарсан мэдээллээр Ховд аймгийн газар нутгийн 52 хувь буюу 2654576 га буюу 34.9 хувь нь улсын тусгай хамгаалалтад, 725765.1 га буюу 9.5 хувь нь орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутагт тус тус багтаж байгаа бөгөөд 2026 онд 56 хувьд хүргэх зорилготой ажиллаж байгаа. Түүнчлэн KFW, TNC зэрэг байгаль хамгаалах олон улсын байгууллагууд сүүлийн үед нутгийн иргэдэд түшиглэсэн нэгжийг нөхөрлөл хэлбэрээр байгуулах, байгаль хамгаалах үйл ажиллагааг хамтын менежментэд шилжүүлэх талаар идэвхтэй ажиллаж байна.

Энэ байдлыг харгалзан шинээр байгуулагдсан малчдын бүлэг цаашдаа байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл болж өөрчлөгдөн байгуулагдах, үйл ажиллагаа өргөжүүлэх боломжийг дэмжих үүднээс газрын даамал, БОХУБ зэрэг сумын зарим албан тушаалтныг гэрээтэй холбоотой төрийн үйлчилгээнд хариуцлагатай, мэргэжлийн өндөр мэдрэмжтэй оролцуулах талаарх Газрын тухай болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн хамаарах заалтыг гэрээнд нэмж тусгалаа.

Нөөц ашиглагчдын бүлэг байгуулах тухай танилцуулгыг Хавсралт 2а-т үзүүлэв.

Өмнөх бэлчээр ашиглалтын гэрээг Өмчлөгчид хамааруулан бэлчээр ашиглуулах гэж өөрчлөн нэрлэж, улсын өмчийн бэлчээрийн газрыг малчдын бүлгээс болзол, гэрээтэй ашиглаж байгаа гэсэн агуулгыг суулгаж өглөө. Өмчлөгч буюу сумын Засаг даргыг төлөөлж газрын даамал гэрээнд гарын үсэг зурах заалтыг Газрын тухай хуулийн 23.4.2, 23.4.3 дахь заалт, Төрийн албаны зөвлөлийн 2019 оны 47 дугаар тогтоолд үндэслэн оруулсан болно.

Гэрээ байгуулах, дүгнэх, сунгах, цуцлах асуудал өмнөх гэрээнд тодорхой тусгагдаагүй байсныг өөрчлөн тусдаа заалт болгож оруулав. Ингэснээр гэрээг жил бүр дүгнэж, талуудын үүргийн биелэлтийг харгалзан сунгах, цуцлах асуудлыг тухай бүр шийдвэрлэхгүй байгаа үйл ажиллагааны хийдэл арилах боломж бүрдэнэ гэж үзлээ. Гэрээний хэрэгжилт, үүргийн биелэлттэй холбоотой зөрчил, хохирлын талаар албан ёсны дүгнэлт гаргуулах, хууль тогтоомжид нийцүүлэн шийдвэрлэх, арилгуулах асуудлыг тухайн суманд эрх бүхий этгээд болох БОХУБ-д хариуцуулахаар тусгаж, нөөц ашиглах болон байгаль хамгаалах бүлгийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих боломж бүрдэнэ.

Гэрээг бэлчээрийн төлөв байдлыг үнэлэх, ургац тогтоох цэгийг гэрээт бэлчээрт шинээр байгуулахыг газрын даамал хариуцах, малчдын бүлгийн үйл ажиллагааны цогц төлөвлөгөөнд тусгах нөөцийн ашиглалт, эзэмшилт ба бусад арга хэмжээг боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд Ашиглагчийн зүгээс ашиглаж болох санхүүжилтийн шинэ эх үүсвэр – Малын тоо толгойн албан татварын тухай, Төсвийн тухай хуулийн холбогдох заалтыг тодруулж орууллаа. Бэлчээрийн даацад нийцүүлэх, ачааллыг багасгах зорилгоор мал борлуулахад экосистемийн төлбөр хэлбэрээр урамшуулал олгох арга хэмжээг сумын захиргаанаас хэрэгжүүлэхээр тусгав.

Гэрээнд Ашиглагчийг төлөөлж бүлгийн гишүүн өөрхийн тэргүүнээс гадна гэр бүлийн гишүүн (эхнэр) гарын үсэг зурах, байгалийн нөөцийн менежмент, ашиглалтын асуудлаар шийдвэр гаргах, хэрэгжүүлэхэд жендерийн тэгш байдлыг хангах нь зүйтэй гэж үзлээ. Нөөц ашиглалтын шинэчилсэн гэрээ байгуулах тухай танилцуулгыг Хавсралт 2б-т үзүүлэв.

Бэлчээрийн ургац тогтоох, даац тооцох, малын тоог гэрээт бэлчээрийн даацад нийцүүлэх тооцоо үйлдэх, гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэх зэрэг арга хэмжээг “Малын бэлчээрийн ургац тодорхойлох нийтлэг журам”-ын дагуу авч хэрэгжүүлнэ. Гэрээт бэлчээрийн ургацыг тухайн жилийнхээр авах нь зарим тохиолдолд даац хангалттай, эсхүл даац байхгүй гэсэн ташаа үнэлгээ гардаг явдлыг өөрчлөх, үүний тулд ургацыг сүүлийн 5 жилийн дундажаар тооцох, гэрээт бэлчээрийн хил заагийн дотор ургац тогтоох болон төлөв байдлыг үнэлгээний цэг байгуулах, энэ

арга хэмжээг Засаг даргын захирамжид тусгай заалт болгож тусгаснаас гадна бэлчээрийн даацын тооцоонд өвсөн тэжээлт зэрлэг хөхтөн амьтдыг оруулж тооцож байхыг гэрээнд заалаа.

Гэрээг шинэчлэн боловсруулахдаа АДАПТ төсөл хэрэгжүүлэх нэгж, Ховд, Завхан аймгийн ХААГ, БОАЖГ, ГХБХБГ, УЦУОЦГ, сумдын ИТХ-ын дарга, Засаг дарга, ХААТ-гийн мэргэжилтнүүд, газрын даамал, багийн засаг дарга нар, гэрээ байгуулсан малчдын бүлгийн ахлагч гишүүдэд нэг бүрчлэн танилцуулж саналыг авч гэрээнд тусган боловсруулав. Гэрээний төслийн талаар орон нутгийн оролцогчдоос авсан санал асуулгын хуудсыг Хавсралт 2.1-д үзүүлэв.

Завхан аймагт болсон малчдын зөвлөгөөнд оролцсон нийт оролцогчдод бэлчээр ашиглуулах, худаг эзэмшүүлэх, хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээг байгууллага, сум бүрд тарааж саналыг авч боломжит саналуудыг гэрээнд тусгасан болно. Санал асуулгаар гарсан саналуудыг Хавсралт 2.2-д үзүүлэв.

Гэрээг дагалдуулан НАБ-үүдэд зориулан бэлчээр ус ашиглалтын журам, худаг ашиглалтын журам, хадлангийн бүлэг нөхөрлөлийн дүрэм зэргийг дагалдуулан боловсруулав. НАГ-г шинэчлэн боловсруулах талаарх санал асуулгад хамрагдсан албан тушаалтан, малчдын нэрсийг Хавсралт 2.3-д, байгуулсан шинэчилсэн гэрээг нөөц ашиглалтын төрөл бүрээр нэг нэг гэрээг аймаг тус бүрээр Хавсралт 2.4-д үзүүлэв.

2.1 Бэлчээр ашиглуулах гэрээ

Шинээр батлагдсан хууль, нийтээр мөрдөх аргачлал, “АДАПТ” төслийн зорилго, БСТ-өөс гүйцэтгэж буй зөвлөх үйлчилгээний ажлын даалгаварт малчдын бүлэгт өвөл, хаврын бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах ажлыг гүйцэтгэх талаар тусгагдсан чиглэл зэргийг харгалзан өмнө нь “Бэлчээр ашиглалтын гэрээ” нэрээр боловсруулсан загварт дараах нэмэлт өөрчлөлт орууллаа. Үүнд:

1. Бэлчээр ашиглуулах гэрээ хэмээн энэ арга хэмжээг Өмчлөгчийн шийдвэрээр хэрэгжүүлж байгаа гэсэн агуулгаар өөрчлөн нэрлэх,

2. НАБ, түүнчлэн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хүрээнд газар ашиглагчийн эрх үүрэг, цаашид бүлгээ байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл болгон өөрчлөн байгуулж үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэх боломж, нөхцөлтэй холбоотой Газрын тухай болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн хамаарах заалтыг нэмж тусгах,

3. Малчдын бүлгийн үйл ажиллагааны цогц төлөвлөгөөнд тусгах нөөцийн ашиглалт, эзэмшилт ба бусад арга хэмжээг боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд Ашиглагчийн зүгээс ашиглаж болох санхүүжилтийн шинэ эх үүсвэр – Малын тоо толгойн албан татварын тухай, Төсвийн тухай хуулийн заалтыг тусгах,

4. Бэлчээрийн ургац тогтоох, даац тооцох, малын тоог гэрээт бэлчээрийн даацад нийцүүлэх тооцоо үйлдэх зэрэг арга хэмжээг “Малын бэлчээрийн ургац тодорхойлох нийтлэг журам”-ын дагуу авч хэрэгжүүлэх,

5. Төрийн албаны зөвлөлийн -д тусгагдсан “Газрын даамлын ажлын байрны тодорхойлолтын 3-д заасны дагуу бэлчээр ашиглуулах гэрээнд Өмчлөгчийг газрын даамал төлөөлөх, ингэснээр гэрээт бэлчээрийн ашиглалт, хамгаалалт, төлөв байдалд албан тушаалын ба мэргэжлийн хүрээнд хяналт тавих, үнэлгээ хийх ажлыг шууд хариуцах,

6. Бэлчээр ашиглуулах гэрээг урт хугацаагаар буюу 15 жилийн хугацаатай байгуулах,

7. Гэрээт бэлчээрийн хил заагийн дотор ургац тогтоох болон төлөв байдлыг үнэлгээний 2-оос доошгүй цэг байгуулах, энэ арга хэмжээг Засаг даргын захирамжид тусгай заалт болгож тусгах.

8. Ган зуд зэрэг байгалийн эрсдэл тохиолдсон үед гэрээлсэн бэлчээрийн даацыг хэтрүүлэхгүй бусдын малыг оруулах

Энэхүү шинэчилсэн гэрээний загварыг ашиглан бэлчээр ашиглалтын гэрээг малчдын бүлэгт байгуулсан бөгөөд эдгээр бүлгийн ашиглаж буй бэлчээрийн талбай, ургац, бэлчээрийн даацын мэдээллийг Хавсралт 5.2.5Д болон 5.2.5Е -д үзүүлэв.

2.2 Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээ

Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээг шинэчлэхдээ Монгол улсын "Газрын тухай хууль" "Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль", "Байгалийн ургамлын тухай хууль", "Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн ухай хууль", "Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах хөрөнгийн хувь, хэмжээний тухай хууль", "Газрын төлбөрийн тухай хууль", Засгийн газрын 2003 оны 28 дугаар тогтоол, өвс, техникийн ерөнхий шаардлага MNS 0592:2008, өвс тээвэрлэлтийн ерөнхий шаардлага №1NS 5647:2006-г тус тус үндэслэл болгон хадлангийн зориулалтаар олгох газрын эзэмшил, ашиглалт, хамгаалалт, хяналт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааг нөхөрлөл, төрийн байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахаар боловсруулав.

Хадлангийн газрын эзэмшлийн гэрээнд гэрээ байгуулахдаа газрыг хүлээлцэхдээ акт үйлдэн хүлээлгэн өгөх, хэрэгжилтэд жил бүр хяналт тавих, хадлангийн газраа тухайн жил бүрэн ашиглах боломжгүй бол бусдад гэрээгээр ашиглуулах, байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн орлогыг хадлангийн газраа сайжруулахад зарцуулах, гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд зөрчлийн тухай хуулиар хариуцлага хүлээлгэх зэрэг заалтууд нэмэлтээр орсон болно.

2.3 Худаг эзэмшүүлэх гэрээ

2.3.1 Гэрээний шинэчилсэн загвар боловсруулсан талаар

"АДАПТ" төслийн зорилго, БСТ-өөс гүйцэтгэж буй зөвлөх үйлчилгээний ажлын даалгаварт НАГ байгуулах түүний дотор малчдын бүлэгт худгийг гэрээгээр эзэмшүүлэх ажлыг гүйцэтгэх талаар тусгагдсан чиглэл, худгийн эзэмшил, ашиглалтын хүрээнд хуримтлагдсан тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх шаардлага зэргийг харгалзан "Худаг эзэмшүүлэх гэрээ"-ний шинэчилсэн хувилбарыг боловсруулав.

Энэхүү шинэчилсэн хувилбарын урьд өмнө худгийн талаар хийгдэж байсан гэрээнүүдээс ялгагдах гол шинж чанар нь худгийн эзэнгүйдлийг арилгаж, хариуцлагатай болгох, ашиглалтын төлбөрийг шударгаар тогтоож, хураах замаар худгийн арчилгаа, засвар үйлчилгээ, нөхөн сэргэх хөрөнгийн эх үүсвэрийг баталгаажуулах, өмчлөгч, эзэмшигч, ашиглагчийн харилцааг тодорхой бөгөөд хэрэгжүүлэх боломжтой болгосонд оршино. Эдгээр гол ялгааг доор багцлан харуулав. Үүнд:

Худгийн усны төлбөр болон үйлчилгээний хөлс

1. Худгийн үйлчилгээний хөлс нь худгаас ус гаргах тоног төхөөрөмжийг ажиллуулах болон засварлах урсгал зардал, худгийн тоног төхөөрөмж болон худгийн барилгад их засвар хийх, сайжруулах зардал /элэгдлийн сан/, худаг хариуцагчийн цалин, худгийн усыг бохирдол, хөлдөлтөөс хамгаалах зардал, худгийн орчны газрыг талхагдал, бохирдлоос сэргийлэх арга хэмжээний зардлаас бүрдэнэ.
2. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг ус хэрэглэгчид хариуцна.
3. Худгийн ашиглалтын норм, нормативыг мөрдүүлэх;
4. Гэрээний хэрэгжилтийг үнэлэх, хяналт тавих ажлыг багийн засаг дарга, байгаль хамгаалагчийн оролцоотойгоор зохион байгуулах
5. Хэрэгжилтийн үнэлгээгээр тогтоогдсон зөрчлийг арилгах асуудлыг БОХУБ-д хариуцуулж гүйцэтгүүлэх

6. Худгийн үйлчилгээний хөлсний талаар санал боловсруулахад эзэмшигчид шаардлагатай мэргэжлийн дэмжлэг үзүүлэх ажлыг зохион байгуулах
7. Худаг эзэмшигчтэй байгуулсан гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэх

Эзэмшигчийн эрх, үүрэг

1. Гишүүн бус өрх ус хэрэглэсэн тохиолдолд үйлчилгээний хөлс авах
2. Худгийг энэхүү гэрээнд заасан зориулалтын дагуу ашиглах
3. Худагт учруулсан хохирлыг буруутай этгээдээр төлүүлэхээр нэхэмжлэх
4. Худгийн ашиглалт, засвар үйлчилгээг үйлчилгээний хөлсөөр хийх
5. Худгийн орчмын газар, байгаль орчны хууль тогтоомжийн дагуу хамгаалах, бохирдол, талхагдлаас сэргийлэх арга хэмжээ авах
6. Эзэмшигчийн хариуцлагагүйгээс худагт аливаа хохирол учирсан, орчмын газар талхагдсан тохиолдолд өөрийн зардлаар нөхөн сэргээх арга хэмжээ авах
7. Байгаль орчинд болон бусдын эзэмшил, ашиглалтын газарт хохирол учруулсан аливаа үйл ажиллагаа явуулахгүй байх
8. Худгийн ойр орчим 200 метрт шинээр хашаа, саравч барихгүй байх;
9. Худгийн ашиглалтын норм, нормативыг дагаж мөрдөх;
10. Худгийн их засвар, шинэчлэлтийг хийх элэгдлийн сан байгуулах;
11. Худгаас малаа услах, унд ахуйн ус хэрэглэх хуваарь гаргаж мөрдүүлэх
12. Худгийг ажиллуулах хариуцагчийг томилох, түүнд үйлчилгээний хөлсийг хураах, худаг ажиллуулахтай холбоотой зардлыг дундын сангаас авах эрх олгох
13. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг энэхүү гэрээний 7.2-д заасан арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд хангалттай хэмжээнд тогтоож, зөвшилцөн батлуулахаар Засаг даргад мэдүүлэх
14. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг гишүүн өрхүүдийн малын болон ундны усны хэрэглээтэй харгалзуулан ногдуулж, хураах
15. Хураасан үйлчилгээний хөлсийг худаг эзэмшигч малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн дундын сангийн дансанд байршуулан энэхүү гэрээний 7.2-д заасан арга хэмжээнд зарцуулах
16. Төрийн албаны зөвлөлийн -д тусгагдсан “Газрын даамлын ажлын байрны тодорхойлолтын 3-д заасны дагуу бэлчээр ашиглуулах гэрээнд Өмчлөгчийг газрын даамал төлөөлөх, ингэснээр гэрээт бэлчээрийн ашиглалт, хамгаалалт, төлөв байдалд албан тушаалын ба мэргэжлийн хүрээнд хяналт тавих, үнэлгээ хийх ажлыг шууд хариуцах,
17. Худаг эзэмшүүлэх гэрээг 5 жилийн хугацаатай байгуулах

Хариуцлагын талаар нэмэлт хуулийн заалтуудыг оруулж өгөв. Үүнд:

Зөрчлийн тухай хуулийн:

- 1.3 дахь зүйл заалт- Ус ашиглахад тавигдах нөхцөлийг хангуулахаар төрийн албан хаагчийн тавьсан шаардлагыг биелүүлээгүй;
- 1.4 дэх зүйл заалт- Ус ашиглагчийн үүрэг, тавигдах шаардлагыг биелүүлээгүй;
- 1.5 дах зүйл заалт - Усны эх үүсвэрийн онцгой, эсхүл энгийн хамгаалалтын бүс, эсхүл эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг зөрчсөн хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
- 3.дах зүйл заалт - Усны эх, ундаргын онцгой хамгаалалтын бүсэд хориглосон үйл ажиллагаа явуулсан бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг хоёр мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
- 8.дах зүйл заалт - Усны сан бүхий газарт хог хаягдал хаясан, эсхүл машин техник, бохир зүйл угаасан, эсхүл усны нөөцийг бохирдохоос хамгаалах үүргээ биелүүлээгүй бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

Эрүүгийн хуулийн:

24.1 дүгээр зүйл. Байгаль орчныг бохирдуулах

- 1.дэх заалт -Химийн хорт, аюултай бодис, аюултай, хортой хог хаягдлыг агаар, газар, газрын хэвлий, усны сан бүхий газар, гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, эх үүсвэрийн тэжээгдлийн муж, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс дотор хаяж хүний эрүүл мэнд, мал, амьтан, ургамал, тэдгээрийн үр удамд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх, өвчин эмгэг үүсгэх, үхэл, мөхөлд хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

Хориглох зүйл

Монгол улсын байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд, барилга, хот байгуулалтын сайдын хамтарсан тушаалын А-230/127 дугаар хамтарсан тушаалын хавсралт “Усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэм” -д заасны дагуу худгийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсийг 50 метр, хязгаарлалтын бүсийг 200 метрээр тус тус тогтоосон байна.

1.1. А. Худаг уст цэгийн эрүүл ахуйн хориглолтын ба хязгаарлалтын бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно. Үүнд:

1.1.1.Газрын өнгөн хөрсийг эвдрэл элэгдэлд оруулах, мод бут огтлох, элс хайрга чулуу олборлох;

1.1.2.Ашиглалтаас гарсан цооногийг техникийн болон бусад зорилгоор нөөцөд байлгах;

1.1.3.Цэвэрлээгүй хаягдал бохир ус болон хог хаягдал хаях, хаягдлын сан байршуулах;

1.1.4.Уст үеийн дээд талтай залгаа үеийн чулуулагт нөлөөлөх аливаа ажиллагаа явуулах;

1.1.5.Судалгаа шинжилгээ, унд ахуйн бус зориулалтаар ашиглах худаг, цооног өрөмдөх;

1.1.6.Бүх төрлийн бордоо, пестицид хэрэглэх;

1.1.7.Газрын тосны бүтээгдэхүүн, химийн бодис болон цацраг идэвхт бодис, түүнийг агуулсан ашигт малтмал хадгалах, агуулах, халдварт өвчин тарааж болзошгүй зүйлс байрлуулах;

1.1.8.Машин техник угаах;

1.1.9.Мал амьтны гаралтай түүхий эд боловсруулах, хадгалах;

1.1.10.Орон сууц, үйлдвэр, үйлчилгээний зориулалттай барилга байгууламж барьж ашиглах;

1.1.11.Газар өмчлөх, эзэмших, ашиглах эрх олгох;

Б. Худаг уст цэгийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсэд онцгой хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөхөөс гадна дараах үйл ажиллагааг хориглоно. Үүнд:

1.1.12.Гаднын хүн орох;

1.1.13.Авто тээврийн болон зөөврийн бусад хэрэгсэл байрлуулах;

1.1.14.Мал бэлчээх, мал аж ахуй болон туслах аж ахуй эрхлэх, ногоо тарих;

2.3.2 Худаг эзэмшүүлэх гэрээ байгуулсан талаар

Малчдын бүлэгт худаг эзэмшүүлэх гэрээтэй холбоотой арга хэмжээг доор дурдсанаар зохион байгуулав. Үүнд:

- Малчдын бүлгээс хүргүүлсэн хүсэлтийг хэлэлцэн дэмжсэн тухай харьяа багийн ИНХ-ын тогтоолыг сумын Засаг даргад багийн Засаг даргаар уламжлуулан хүргүүлэх, ингэснээр худаг эзэмшүүлэх гэрээний талаар ажиллагаа, арга хэмжээний талаар багийн Засаг дарга нар хангалттай мэдлэг, мэдээлэлтэй болгох,

- Хүсэлт гаргасан малчдад худгийг гэрээгээр эзэмшүүлэх захирамжийн төслийг ХААТ-ын бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн хариуцан газрын даамалтай хамтран боловсруулах,
- Засаг даргын захирамж гарснаар дараах арга хэмжээг зохих хууль тогтоомж, журмын хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэх,
 - Худаг эзэмшүүлэх гэрээ байгуулах болон дүгнэхэд албан тушаалын гүйцэтгэх чиг үүргийнх нь дагуу Хөдөө аж ахуйн тасаг (ХААТ)-ийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн, газрын даамлыг ажиллуулах,
 - Худаг эзэмшүүлэх гэрээг жил бүрийн нэгдүгээр улиралд багтаан дүгнэх,
 - Худаг эзэмшүүлэх гэрээний биелэлт, үүргийн гүйцэтгэлийг ХААТ-ийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн, газрын даамалтай хамтран нэгтгэсэн тайланг Засаг даргад хүргүүлнэ.
- Худаг эзэмшигчийн гэрээнд тусгагдсан эрх үүрэгтэй холбоотой зөрчил, буруутай үйл ажиллагааг БОХУБ-аар хянуулж арилгуулах,
- Гэрээ дүгнэсэн болон Талуудаас цаашид авах шаардлагатай арга хэмжээний талаар эзэмшигчид бичгээр мэдээлэх,
- Гэрээний төслийг малчдын бүлэгт урьдчилан танилцуулах, санал авах,
- Малчдын бүлэгт танилцуулсан төслийг Засаг даргад танилцуулж хянуулах,
- Засаг даргаас хянасан захирамжийг хоёр хувь үйлдэх,
- Эзэмшигч бүлгийн ахлагч, гишүүдийг байлцуулах гэрээнд Талууд гарын үсэг зурж баталгаажуулж, албажуулах, гэрээний эх хувийг Талуудад хадгалуулах болно.

Худаг эзэмшүүлэх гэрээ байгуулахтай холбогдсон хоёр шат /багийн Иргэдийн нийтийн хурлын хуралдааны тогтоол ба Засаг даргын захирамж/ шийдвэр гаргуулж, гэрээг албан ёсоор баталгаажууллаа.

Дээрх дэг жаягийн дагуу худаг эзэмших байгуулсан НАБ-н гишүүдийн нэрсийг Хавсралт 6.1Б, 6.2Б, худгийн байршлыг Хавсралт 6.1Г, 6.2Г-д тус тус харуулав.

Худаг эзэмшүүлэх шинэчилсэн гэрээний танилцуулгыг Хавсралт 2.3-т үзүүлэв.

2.4 Ойн санг эзэмшүүлэх гэрээ

2.4.1 Гэрээний шинэчилсэн загвар боловсруулсан талаар

Ойн санг эзэмшүүлэх гэрээний загварыг Монгол Улсын Засгийн газрын 2009 оны 227 дугаар тогтоолын хавсралт “ОЙН САНГ ГЭРЭЭГЭЭР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ЖУРАМ”-ыг үндэслэн ойн санг эзэмшүүлэх гэрээг шинэчлэн боловсруулав. Журамд зааснаар ойн нөхөрлөл шинээр байгуулан ойн санг гэрээгээр эзэмшихэд дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэдэг. Үүнд:

Нэг. Нөхөрлөлийн түвшинд

1. Нөхөрлөл байгуулах хүсэлтэй иргэд хоорондоо уулзан ярилцаж нөхөрлөлийн талаар болон хэрэгжүүлэх ажлын талаар ойлголттой болсон байх
2. Нөхөрлөл байгуулах хүсэлтэй иргэд хамтран хуралдаж дарга, удирдах зөвлөлөө сонгосон байх
3. Нөхөрлөлийн дотоод дүрэм, түүнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах талаар ярилцаж баталсан байх
4. Нөхөрлөлийн гишүүд хоорондоо хамтран ажиллах гэрээ байгуулсан байх /нөхөрлөлийн гишүүн иргэн 18 нас хүсэн байна. /
5. Нөхөрлөлийн гишүүдийн нэрс
6. Ойн санг гэрээгээр эзэмшин хамгаалах талаар хэрэгжүүлэх ажлын ерөнхий төлөвлөгөө
7. Эзэмших хүсэлт гаргаж буй ойн санд хамаарах газрын нэрс, тэдгээрийн хилийг харуулсан тойм зураг зэргийг гарган Багийн Иргэдийн Нийтийн Хуралд танилцуулан хэлэлцүүлж шийдвэр гаргуулна.

Хоёр. Сумын ИТХ-ын тогтоол гаргуулахад бүрдүүлэх баримт бичиг

2.1. Нөхөрлөлийн ахлагч багийн Иргэд нийтийн хурлын санал, хилийн цэсийн тойм зураг, гишүүдийн иргэний үнэмлэхийн хуулбар, эзэмших ойн санд хамаарах газрын нэрийг хилийн дагуу нутагладаг гишүүн өрхүүдтэй зөвшилцөн гарын үсэг зуруулж баталгаажуулан баг хариуцсан байгаль хамгаалагчид хүргүүлнэ.

Гурав. Багийн дарга, байгаль хамгаалагчийн түвшинд

3.1. Багийн дарга, тухайн багийг хариуцсан байгаль хамгаалагч нь нөхөрлөлөөс ирүүлсэн материалыг үндэслэн нөхөрлөлийн эзэмших ойн сангийн ойн талбайн хэмжээг сум дундын ойн ангитай хамтран /ойн зураг дээрх хэсэглэл, ялгарал/-р гарган тэмдэг даран баталгаажуулж, сумын байгаль орчны тасагт танилцуулан сумын ИТХ-д хүргүүлж сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаар ойн санг гэрээгээр эзэмших тухай шийдвэр гаргуулах

Дөрөв. Сумын ИТХ-ын түвшинд

4.1. Ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэхийг дэмжсэн багийн ИНХ-ын санал
4.2. Ойн сангийн талбайн хэмжээ, хэсэглэлийн дугаар
4.3. ойн нөхөрлөл байгуулан хамтран ажиллах тухай гэрээ, гишүүдийн бичиг баримтын бүрдэл
4.4. Нөхөрлөлийн чадамж, БОТХБ-ын тасгийн дүгнэлт зэргийг харгалзан үзэж ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэх шийдвэр гарна.
Ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэх шийдвэрт нөхөрлөлийн эзэмших ойн сангийн хэмжээ, хамаарах хэсэглэл, газрын нэрийг тодорхой заасан байх ёстой.

Тав . Сумын Засаг даргын түвшинд

5.1. Мөн сумын ИТХ-аас ойн сангийн тодорхой хэсгийг гэрээгээр эзэмшүүлэхээр тогтоол гарсан ойн нөхөрлөлүүдийг бүртгэн авч зохион байгуулалтын /ойн сангийн нөөц, төлөв байдлыг тогтоолгох/ ажилд орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр хийлгүүлэх ажлыг зохион байгуулна.
5.2. Ой зохион байгуулалтын ажлын материал дээр үндэслэн шинжлэх ухааны үндэстэй ойн менежментийн төлөвлөгөөг ойн анги буюу эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагатай хамтран боловсруулж, аймгийн БОАЖГ-аар батлуулах үүргийг ойн санг гэрээгээр эзэмшигч ойн нөхөрлөлд өгнө.
5.3 БОАЖГ-аар батлагдсан ойн менежмент төлөвлөгөө дээр үндэслэн сумын Засаг дарга нөхөрлөлтэй тухайн жилд хэрэгжүүлэх ажлын гэрээ байгуулж, ойн санг гэрээгээр эзэмших гэрчилгээ олгоно.

Ойн санг эзэмших гэрээнд доорх заалтуудыг нэмж оруулав. Үүнд:

- 3.1 Эзэмшлийн ойн санд түймэр, хөнөөлт шавж, өвчин зэрэг гамшгийн хор уршгийг арилгахад иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг татан оролцуулж, санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх,
- 4.9 Эзэмшлийн газраасаа ойн менежментийн төлөвлөгөө, эрхийн бичгийн дагуу бэлтгэсэн мод, ойн дагалт баялгийг ашиглах, хэрэгцээнээс илүү гарсан мод, ойн дагалт баялгийг худалдан борлуулах,
- 4.10. Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийг гэрээнд заасан хугацаанд төлөх,
- 4.11. Ойн нөхөрлөлийн дундын сан байгуулах.

Ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэх журамд заасан ажлуудаас 1.6, 3.1-т заасан ажлууд, сумын засаг даргын түвшинд хийх ажлууд ихээхэн цаг хугацаа, мэргэжлийн байгууллагын оролцоо, санхүүжилт хэрэгтэй тул шинэ ойн нөхөрлөл байгуулах ажлыг төслийн богино хугацаанд хэрэгжүүлэх боломжгүй байв.

НАБ-ийн судалгаагаар урьд байгуулагдсан ойн нөхөрлөлүүдийн үйл ажиллагаа зогсонги байдалтай, гэрээгээр зөвхөн хамгаалах үүрэг хүлээдэг тул өөрийн эзэмшлийн ойгоос орлого

олдоггүй, харин хамгаалах зардал гаргадгаас болж орон нутгийн иргэдээс шинээр ойн нөхөрлөл байгуулах санал гараагүй болно.

Сум орон нутгийн захиргаа, ИТХ ч гэсэн өмнө байгуулсан ойн нөхөрлөлүүд үйл ажиллагаа явуулдаггүй, жил бүр гэрээгээ дүгнүүлэх ажлыг хийдэггүйгээс шалтгаалан ойн нөхөрлөл байгуулах санал гараагүй байна.

Гэрээт ажлын хүрээнд шинэчлэн боловсруулсан нөөц ашиглалтын гэрээний Word хувилбарыг Хавсралт 2.4–д нөөц ашиглалтын төрөл бүрээр үзүүлэв.

ГУРАВ. НӨӨЦ АШИГЛАЛТЫН БҮЛГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Малчдын бүлэг, нөхөрлөл /БНХМН/ нь харьяа сумын Засаг даргатай нөөц ашиглалтын гэрээ байгуулсан, цаашид албан ёсоор үйл ажиллагаа явуулах анхан шатны нэгж болж зохион байгуулагдсан болно. Тэдгээр бүлэг, нөхөрлөлийг байгуулах, түүнчлэн иргэдийн төлөөлөгчдийн зохих шатны хурлаар байгалийн нөөц ашиглах хүсэлтээ хэлэлцүүлэх явцад АДАПТ төсөлтэй ямар чиглэлээр хэрхэн хамтран ажиллах, төслөөс хүлээж буй санхүүжилт ба технологийн дэмжлэг, зөвлөгөө авахаар өөрсдийнх нь тавьсан хүсэлтийг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний хэлбэрээр нэгтгэлээ. Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулахад ашигласан мэдээллийг БСТ-ийн зөвлөхүүд орон нутагт ажиллах явцдаа цуглуулсан буюу НАБ-ийн хурал, түүнчлэн багийн иргэдийн нийтийн хурлын үеэр иргэдийн өгсөн зөвлөгөө, сумын статистик мэдээ, НАГ-д хавсаргасан тооцоо, зураглал, бусад эх сурвалжийг ашигласан болно.

Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулахдаа НАБ бүрийн хүний нөөцийн ба эдийн засгийн, түүнчлэн ашиглаж буй нөөцийн чадавхыг мал аж ахуйд ажиллаж байгаа хөдөлмөрийн чадавхтай гишүүн, гэрээ байгуулсан нөөцийн төрөл ба бүтээмж (бэлчээрийн тэжээлийн нөөц, худгийн ундарга, ундны ба малын усаар хангах боломж, хадлангийн ургац гэх мэт) ба малын тооны нийц, тухайн нөөцийн хангамж/хүрэлцээ, хэрэглээний байдал зэрэг үзүүлэлтийг тооцож тусгалаа.

НАГ-ийн хүрээнд уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох, эрсдэлийг бууруулах чиглэлээр НАБ-ээс хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй үйл ажиллагааны чиглэл, төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд төслөөс хүлээж буй дэмжлэг, түүнд шаардагдах хөрөнгө оруулалтын хэмжээг энэхүү төлөвлөгөөнд тусгасан үйл ажиллагаа бүрээр мөнгөн дүнгээр оруулаа. Тухайлсан үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд хөрөнгө гаргаж хамтрах талаар НАБ-үүдтэй нээлттэй хэлэлцсэн бөгөөд шаардагдах нийт хөрөнгө, түүний хэмжээ, ач холбогдлоос хамааруулан “АДАПТ” төслөөс гаргах дэмжлэгийн тодорхой хэсгийг НАБ-ээс гаргах боломжтой гэснийг 10-30 хувь дээр урьдчилан тогтоолоо.

НАГ байгуулсан үндсэн зорилго бол бэлчээр хэт талхлагдсан бэлчээр нутагт байгаа малчин өрхийг нөөц ашиглалтын жижиг нэгж хэлбэрээр зохион байгуулалтад оруулж дэмжих замаар бэлчээрийн доройтлыг сааруулах, цаашилбал нөхөн сэргээх явдал мөний тул хонин толгойд шилжүүлснээр малын тоог жилд 5 хувь бууруулах, үүнийг дэмжих үүднээс үйл ажиллагааны төлөвлөгөө хэрэгжүүлэх эхний жил буюу 2023 онд бэлчээрийн ачааллыг бууруулсны экосистемийн төлбөр хэлбэрээр мал борлуулсны урамшууллыг туршихаар тусгав.

Төлөвлөсөн үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэхэд төслөөс хүлээж буй дэмжлэгийг зарцуулах оныг уг үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж эхлэх оноор, зарим үйл ажиллагааны үргэлжлэх хугацаагаар нь зааж өглөө. Энэхүү төлөвлөгөөнд НАБ бүрээс нэн тэргүүнд хэрэгжүүлэх шаардлагатай гэж санал болгосон үйл ажиллагааг тусгасан бөгөөд төлөвлөсөн үйл ажиллагааных нь талаар газар дээр нь зөвшилцөх, санал солилцох явцад өөрчлөгдөх, мөн төслийн зүгээс хүлээж авах, хэрэгжүүлэх боломжоос хамаарч өөр үйл ажиллагаа төлөвлөж тусгах шаардлага гарч болох талаар орон нутгийнханд тодорхой тайлбарлаж ойлголт өгсөн болно.

НАБ-ийн гишүүдтэй ярилцах, тэдний саналыг сонсох явцад зарим нь аль болох олон үйл ажиллагаа тусгуулахыг чармайх явдал нэлээд ажиглагдсан бөгөөд хэрэгжүүлэгч ба дэмжигчийн аль алинд нь дарамт бага учруулах үүднээс цөөн тооны арга хэмжээ оруулж энэхүү чухал төслөөс нэн хэрэгцээт дэмжлэгийг цаг алдалгүй авах, зорилго нэгтэйгээр ажиллаж ашиг хүртэгчдэд өгөөжтэй үр дүнд хүрэх талаас нь цэгцтэй хандахыг эрмэлзсэн болно.

НАБ-ийн үйл ажиллагааны нэгтгэлийг Хавсралт 3.1А-д Завхан аймгийн бүлэг бүрээр, Хавсралт 3.1Б-д Ховд аймгийн бүлэг бүрээр тусгав.

ДӨРӨВ. НАБ, НАГ-ИЙН ТАЛААРХ СУРГАМЖ, ТЭРГҮҮН ТУРШЛАГА

Завхан, Ховд аймгийн бүх суманд явуулсан хээрийн судалгааны ажлын үр дүнд гарсан НАБ, НАГ-ийн талаарх сургамж, тэргүүн туршлагыг доорх 2 жижиг гарчгийн хүрээнд нэгтгэн оруулав. Сургамж нь цаашид төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны явцад гаргахгүй урьдчилан сэргийлэх чиглэлд анхаарах, тэргүүн туршлагыг ажлын үр дүнг дээшлүүлэх зорилгоор авч хэрэгжүүлэх боломжтой санаануудыг оруулсан болно.

4.1 Сургамж

А.НАБ-ийн үйл ажиллагаанд гарч байгаа сургамжууд

НАБ-ийн үйл ажиллагаанд дараах сургамжууд гарч байна. Үүнд:

- НАБ-ийн үйл ажиллагааг удирдан авч явах мэдлэг, боловсролтой малчид цөөн байх
- НАБ-үүд засаглал, хүний нөөц, санхүү, ил тод, гишүүдийн оролцоо, гишүүд хурлаа тогтмол хийх, ажлаа төлөвлөх, тайлагнах байдлын хувьд бүрэн бэхжээгүй байх
- НАБ-үүдийн үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэх үүрэг бүхий ХААТ-ийн бүлэг, хоршоо хариуцсан хүн хангалтгүй ажиллах
- Суманд шинээр байгуулагдаж байгаа НАБ-н үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэх үүргийг хариуцсан ХААТ-ийн мэргэжилтний ажил үүргийн хуваарьт энэ талын ажлыг нарийн тусгаж өгдөггүй байх, ажил үүрэг давхардах, заримдаа орхигдох тал гардаг байх
- Сумын ЗДТГ-ын холбогдох мэргэжилтнүүдэд томилолт унаа зардал байхгүй, шаардлагатай тоног төхөөрөмж байхгүй, гишүүдийн оролцоо хангалтгүй, заримдаа мэдлэг мэргэжил дутах зэрэг шалтгаанаас хамааран НАБ-ийн үйл ажиллагаа сулхан явагдах
- НАБ-н ихэнх нь үйл ажиллагаа нь алдаг оног явах, заримдаа түр зогсонги байдалд ордог байх
- НАБ-ийн үйл ажиллагааг бэхжүүлэх чиглэлд дотоод, гадаадын төсөл, хөтөлбөрт хамрагдаж чадахгүй байх
- Ойн нөхөрлөлийн ахлагч, гишүүд малчид байдаг учраас малынхаа бэлчээрийг дагаад зарим улиралд эзэмшлийн ойн сангаа орхиж эзгүйрэх
- БНХМН, ойн нөхөрлөлийн ахлагч, гишүүд хууль бус үйлдэлд арга хэмжээ авах эрх байхгүй
- БНХМН, ойн сангаа байнга эргэж тойрох унаа байхгүй, дурангаас эхлээд бусад техник хэрэгсэл байхгүй
- Ойн сангаа хамгаалах идэвхтэн байгаль хамгаалагчийн үнэмлэх байхгүй
- Хэрэг, зөрчил илрүүлснээс занал хийлэлд байнга өртөх
- Биеэ хамгаалах хувийн хамгаалалтын багаж хэрэгсэл байхгүй
- Мод огтлох ажлыг тусгай зөвшөөрөл бүхий ХХК-ууд хийдэг учир нөхөрлөл зөвхөн ойн санг хамгаалах үүрэгтэй ажилладаг нь учир дутагдалтай байх
- Ойн цэвэрлэх, дагалт баялгийг зохистой бэлтгэн ашиглах замаар ойг хамгаалах сан байгуулж чадахгүй байх

- Хадлангийн бүлгийн хувьд хадлангийн талбайгаа хашиж хамгаалах санхүү дутагдалтай байх
- Хадлангийн ургацыг нэмэгдүүлэх усалгааны систем дутагдалтай, хадуу, тармуур бүхий цогц тоноглолтой трактор байхгүй

Б.НАГ-ний үйл ажиллагаанд гарч байгаа сургамжууд

НАГ-ний үйл ажиллагаанд үед дараах сургамжууд гарч байна. Үүнд:

- НАБ-үүд бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулсан боловч гэрээнд заасан малын тоогоо бууруулан бэлчээрийн даацад тохируулах үүргээ огт биелүүлэхгүй байх
- Малын тоогоо бууруулан бэлчээрийн даацад тохируулах үүргээ биелүүлэх тал дээр сумын ЗДТГ-ын холбогдох албан тушаалтнууд анхааран ажилладаггүй байх
- Бэлчээр ашиглалт, худаг эзэмшлийн гэрээний хэрэгжилтийг сумын ЗДТГ-аас жил бүр огт дүгнэдэггүй учир гэрээний хэрэгжилт урсгалаараа явдаг байх
- Бэлчээр ашиглалтын гэрээг дүгнэх ажил сумын газрын даамлын ажил үүргийн хуваарьт ордог боловч огт хэрэгжүүлдэггүй байх
- Төслийн хүрээнд эко системийн төлбөрийн дэмжлэг үзүүлсэн үед малчид малынхаа тоог бууруулах ажлыг сайн хэрэгжүүлдэг мөртөө төсөл дуусангуут энэ асуудал зогсдог тал байнга гарах
- Бэлчээр ашиглалт, худаг эзэмшлийн гэрээний хугацаа дууссан үед гэрээгээ яаж сунгуулах талаар НАБ-ийн гишүүн малчдын мэдлэг дутмаг байх
- НАБ-ийн гэрээт бэлчээрийг гаднаас өөр бүлгийн, өөр сумын отрын мал орж ирээд идчихдэг учир гэрээний үүргээ биелүүлэхэд хүндрэл гарах
- Гэрээт газрын байгалийн баялгийг хууль бус үйлдэл, гаднын нөлөө гэмт үйлдлээс хамгаалахад санхүү дутмаг байдал гол саад болдог бол түүний дараа мэдлэг чадвар сул, орон нутгийн удирдлагын дэмжлэг сул нь голлон нөлөөлдөг байх
- Худаг эзэмшлийн гэрээн дээр мал услах төлбөр бага байдаг учир худаг засварлах эргэлтийн сан байгуулж чаддаггүй байх
- Малын тоо толгой хэт өссөнөөс нэг худагт ноогдох малын тоо хэт олон болж худгийн ачааллыг ихэсгэдэг байх

4.2 Тэргүүн туршлага

4.2.1 Бэлчээр ашиглалтын малчдын бүлэг

“Ensure” төслийн хүрээнд Завхан аймгийн Их-Уул, Тосонцэнгэл суманд 303 өрхийг хамруулан нийт 48 малчдын бүлэг зохион байгуулалтад орсон байна. 2019 оноос хэрэгжсэн энэхүү төсөл нь малын тооноос – чанарт шилжих талаар малчдын сэтгэлгээг өөрчлөх сургалтуудыг байнга хийсний үр дүнд 2019 оноос 2021 оны хооронд малын тоогоо бууруулсан байна. Тодруулбал: Их-Уул сумын 177 малчин өрхүүдийн малын тоон нийт дүнгээр 28.8 хувиар бууурсан эерэг үр дүн үзүүлжээ. 2019 онд 85744.1 хонин толгой байснаас 2021 оны жилийн эцэст 61018.1 хонин толгой мал болж буурчээ.

Энэхүү үр дүнгийн гол нөлөөлсөн хүчин зүйл нь экосистемийн үйлчилгээний нөхөн төлбөр байсан явдал юм. Тухайн малчин өрх малаа борлуулахад нь дэмжлэг үзүүлж нэг хонин толгой бүрт нь урамшуулал мөнгө өгсөн учраас малчдын урам зориг нэмэгдэж малаа зах зээлд их борлуулсан байна.

Малчдын бүлгийн давуу тал нь

- Санаа нийлсэн малчид эвлэлдэн нэгдэж, зорилгынхоо төлөө тууштай явах
- Бэлчээр нутгаа эв санаан дор хамгаалан ашиглах
- Малын чанар үүлдэр угсааг сайжруулан хамтран ажиллах

- Байгалийн баялгаа хамгаалах, зохистой ашиглах

4.2.2 Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл

2017 оноос эхлэн олон улсын байгууллагын (TNC) төслийн хүрээнд Ховд аймгийн Дарви суманд нөхөрлөлүүд байгуулагдсан байна. Энэхүү төслийн үр дүнд малчид байгалиа зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх зэрэг байгальд ээлтэй хандлагыг бий болгосноос гадна хөрөнгө оруулалтаар бодитой ажлуудыг хийж, аялал жуулчлалын чиглэлээр бааз байгуулж, зарим газруудад булгийн эхийг хашиж хамгаалж байна.

Нөхөрлөлийн тогтвортой байдал нь хэд хэдэн зүйлээс хамаарч байна. Тухайлбал хамтын ажиллагаа сайн эсэх, удирдан чиглүүлэх ахлагчийн үр нөлөө, мэдлэг чадвар, дундын сан бүрдүүлэлт, хөрөнгө, санхүүгийн хөшүүрэг зэрэг нь чухал нөлөө үзүүлж байна.

БНХМН нь сумын ИТХ-д жил бүр тайлангаа тавьж үнэлэлт дүгнэлт гаргуулж, дараа онд ажиллахаа баталгаажуулдаг.

Тогтвортой ажиллаж байгаа нөхөрлөл - Сутайн баялаг мөрөн

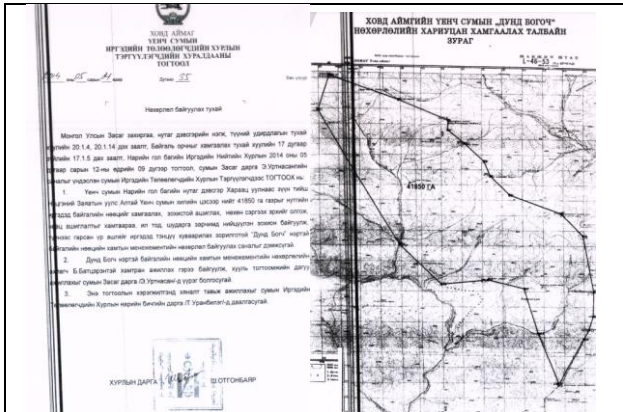
“Сутайн баялаг мөрөн” нөхөрлөлийн ахлагч Ч.Баярмаатай ярьсан ярилцлагаас ...

Манай нөхөрлөл нь 2012 онд байгуулагдсан 30 малчин өрхийн 150 гишүүдээс бүрддэг. Удирдах болон хяналтын зөвлөлтэй. БНХМН-нь жил бүр төлөвлөгөөгөө баталдаг. Бэлчээр, байгаль хамгаалах чиглэлээр голлон үйл ажиллагаа явуулдаг. Идэвхтэн байгаль хамгаалагч 5 байна. 1 нөхөрлөл дунджаар 55 мянган га талбайг хариуцаж ажилдаг. Бэлчээрийн даац хэтэрч байгаатай холбогдуулан жил бүр малын тоогоо бууруулж байгаа. Өрх бүр нийт малынхаа 20 хувийг борлуулж олсон мөнгөнийхөө тодорхой хувийг малын үүлдэр угсаа сайжруулах, байгаль хамгаалах сандаа хуримтлал хийх зэрэг цаашдын хамтын ажиллагаандаа зарцуулдаг.

Өрх бүр жилд 100,000 төгрөгийг дундын сандаа бүрдүүлж явдаг. Дундын сангаа зарцуулах журамтай, журмынхаа дагуу зарцуулдаг. Мөнгөний зарцуулалтыг хяналтын зөвлөл хянаж, удирдах зөвлөл нь баталж явдаг. Сангийн мөнгөөр 4 булгийн эхийг хахисан, био технологийн аргаар малдаа өвс хужир тавьсан зэрэг тухайн үеийн шаардлагатай ажлуудад зарцуулдаг.

Идэвхтэй ажиллаж байгаа гээд сумын зүгээс төсөвт мөнгө суулгадаг. Өнгөрсөн жил 30 сая төгрөг суулгаснаас идэвхтэн байгаль хамгаалагч нарт 10 сая, мод үржүүлгийн ажилд 20 сая тус тус зарцуулсан. Цаашидаа байгалийн сэргэн ургалтыг дэмжих үүднээс 50 хүртэлх га талбайг нөхөрлөлийн хүчээр хамгаалахаар төлөвлөгөөндөө оруулсан. Аймгийн ААН байгууллага, сум, нөхөрлөл хамтран 3 талт гэрээгээр ойжуулах ажлыг гүйцэтгэдэг. Сумын хэмжээний 8 нөхөрлөл нийлж нөхөрлөлийн холбоо байгуулсан. Нөхөрлөлүүдийн дунд олон нийтийн арга хэмжээ байнга зохион байгуулдаг.

Манай нөхөрлөлүүдийн давуу тал: Үзэсгэлэн худалдаануудад оролцож байнга тэргүүлдэг. Ж: цайны өв соёл, мөсний наадам, цагаан идээний худалдаа зэрэг

БНХМН-ийг дэмжсэн сумын ИТХ-ын тогтоол, шийдвэр, нөхөрлөлийн хариуцан хамгаалах талбайн зураг

Улсын бүртгэлд бүртгэгдсэн гэрчилгээ, БНХМН олгосон нөхөрлөлийн гэрчилгээ

Түүнчлэн энэхүү тайлангийн 5-р хэсэгт орсон зөвлөмжийн дийлэнх нь Бодлого судлалын төвөөс урьд хэрэгжүүлсэн төсөл, хөтөлбөрийн туршсан загвар, туршилт дээр суурилсан тул тэргүүн туршлага гэж үзэх бүрэн боломжтой юм.

ТАВ. НАГ -НИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ХАНГАХ, НАБ-ИЙГ БЭХЖҮҮЛЭХ ТАЛААРХ ЗӨВЛӨМЖ

5.1 НАБ-ийн үйл ажиллагааг бэхжүүлэх зөвлөмж

Адапт төслийн хүрээнд Завхан, Ховд аймагт 87 бэлчээрийн, 20 худгийн, 5 хадлангийн нийт 112 малчдын бүлгийг зохион байгуулж, цаашид Адапт төсөлтэй хамтран ажиллах бэлтгэлийг ханган ажиллав. Үүнээс сумын засаг даргын захирамжийн дагуу гэрээ байгуулсан нь 105, тухайн малчид нь эвлэлдэн нэгдэж бүлэг байгуулсан боловч сумын засаг даргын захирамж гараагүйгээс бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулагдаагүй 7 бүлэг байна.

Малчдын бүлэг дээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны зорилго нь бүлгийн гишүүн өрхийн малын тоо толгойг бууруулах замаар бэлчээрийн даац, ачааллыг хөнгөвчлөх, хүлэмжийн хийн ялгаралтыг бууруулах, малын эрүүл мэнд, чанарыг сайжруулах, малын хашаа, саравчийг засварлах, малын тэжээлийн ургамал тарьж ашиглах замаар тэжээлийн хангамжийг нэмэгдүүлж уур амьсгалын өөрчлөлтөд малчид, мал сүргийн дасан зохицох чадварыг дээшлүүлэх, худаг усны ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулах, хадлангийн талбайг хашиж хамгаалах, бордох, услах замаар ургацыг нэмэгдүүлэхэд чиглэгдэнэ.

Эдгээр бүлгийн үйл ажиллагааг бэхжүүлэх чиглэлд доорх зөвлөмжүүдийг өгч байна. Үүнд:

1.Бэлчээрийн бүлгийн хувьд: А. Бүлгийн бүтэц, зохион байгуулалтыг сайжруулах талаар.

Бүлгийн 5 жилийн цогц үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг бүлгийн үйл ажиллагаанд тулгамдаад байгаа ажлуудыг багтаан оруулан боловсруулан бүлгийн хамт олны хурлаар хэлэлцэж баталж хэрэгжүүлэх ажилдаа орж ажиллах нь зохимжтой.

Бүлгийн 5 жилийн цогц үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд жил бүр тодотгол хийж тухайн жилд хийх ажлын төлөвлөгөөг хэлэлцэн баталж хэрэгжүүлнэ.

Бүлгийн дотоод дүрмийг бүлгийн хамт олны хурлаар улам нарийсган хэлэлцэж удирдлага, ахлагч, гишүүдийн хүлээх үүргийг улам тодорхой болгон баталж мөрдөн ажилладаг болно. Ялангуяа бүлгийн дотоод дүрэмд заасан ахлагчийн манлайллыг сайжруулах, гишүүдийн ажлын жигд оролцоог хангах үүргийг биелүүлэх тал дээр илүү анхааран ажиллана. Аливаа ажлын үр дүнгийн ашгийг гишүүдэд оролцооны зарчмаар хуваарилдаг тогтолцоонд шилжүүлнэ.

Бүлгийн тулгамдсан асуудал бүрийг заавал бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэж шийдвэрлэдэг тогтолцоонд шилжүүлж, бүлгийн гишүүдийн хамтын үйл ажиллагааны /оюуны, хүн хүчний, санхүүгийн/ давуу талыг харуулж ажиллах боломж бий.

Бүлэг Адапт төслийн хүрээнд хамтран ажилласан тохиолдолд бүлгийн дундын сан байгуулж зарцуулах, ашиглах журмаа шинэчлэн баталж мөрдөн ажиллана. Зарим үед дундын сангаасаа төслийн оролцоот хувь мөнгийг гаргах асуудлыг бүлгээрээ хэлэлцээд шийдвэрлэж байх боломж байна.

Б.Бүлгийн бэлчээрийн менежментийг сайжруулах талаар. Бэлчээрийн менежментийн асуудлаар тухайн бүлгийн гэрээлсэн бэлчээрийн хүрээнд даацыг тодорхойлж бэлчээрийн даац хэтэрсэнд тохиолдолд Адапт төслийн санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр экологийн үйлчилгээний төлбөр олгож илүүдэл малын тоог бүлгийн хэмжээнд жил бүр 5-аас доошгүй хувиар бууруулах зорилт тавьж ажиллах боломжийг бүрдүүлэх нь зохимжтой. Бүлгийн гишүүд борлуулах малаа хамтран мал борлуулах нэг цэгийн үйлчилгээнд хүргэх тээврийн зардлаа өөрсдөө хариуцна.

Цаашид бүлгийн гэрээт бэлчээрийн даацыг жил бүр тодорхойлон бүлгийн хэмжээнд борлуулах малын тоог төрөл, тоогоор гаргаж малынхаа тоог бэлчээрийн даацад ойртуулах, бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх ажил дээр анхааран ажиллах нь зүйтэй. .

Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийг малын хөлөөс бүрэн чөлөөлж, зун, намрын бэлчээрийг ойрын сэлгэлтэд хамруулах, боломж гаргавал бүлгийн нөөц бэлчээртэй болох асуудлыг шийдвэрлэх тал дээр анхааран ажиллана. Шаардлагатай гэж үзвэл, өвөлжөө, хаваржааны дэргэд бүлгийн гишүүн өрхүүд 1-2 га бэлчээр хашиж нөөцлөх ажлыг туршилтын журмаар хийнэ. Хэрэв үр дүнтэй байвал бүлгийн гишүүн бүх өрхүүдийн түвшинд нэвтрүүлэх ажлыг баг, сумын захиргаатай хамтран хэрэгжүүлэх нь зүйтэй.

В.Бүлгийн малын эрүүл мэнд, чанарыг сайжруулах талаар. Бүлгийн мал сүргийн эрүүл мэндийг хамгаалах үүднээс жил бүрийн төлөвлөгөөг тарилга, туулгалтад малаа бүрэн хамруулахыг ажлыг зохион байгуулах нь зүйтэй. Бүлгийн гэрээт бэлчээрийн түвшинд малын шүлхий, бог малын мялзан, хонь, ямааны цэцэг зэрэг гоц халдварт, зооноз өвчнөөс эрүүл нутгийг тогтоож малын мах, бусад түүхий эдээ зах зээлд арай өндөр үнээр тасралтгүй борлуулах боломж нөхцөлийг бүрдүүлж ажиллана.

Бүлгийн борлуулсан мал бүрдээ малын эрүүл мэнд, гарал үүслийн гэрчилгээ авч Мал эмнэлгийн нэгдсэн систем /МЭНС/ мэдээллийн сүлжээнд цаг тухайд мэдээллээ оруулж баталгаажуулалт хийнэ.

Бүлгийн малын шилжилт хөдөлгөөнд бүлгийн гишүүн бүхэн хяналт тавьдаг тогтолцоонд шилжих боломжтой.

Нэг малаас ашиглах ашиг шимийг нэмэгдүүлэх зорилгоор хонь, ямаа, үхрийн чанарыг сайжруулах ажлыг бүлгийн хурлаараа хэлэлцэж шийдвэрлээд нутгийн шилмэл омгийн хээлтүүлэгч, хээлтэгч авах ажлыг бүлгийн түвшинд зохион байгуулж хэрэгжүүлэх нь илүү үр дүн гаргана.

Г.Бүлгийн МАА-н эрсдэлийн менежментийг сайжруулах талаар: Малын тэжээлийн хангамжийг нэмэгдүүлж мал сүргийн уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадварыг дээшлүүлэхээр бүлгийн түвшинд 1-2 га талбайд ногоон тэжээл тарьж ашиглах туршилтын ажлыг зохион байгуулна. Бүлгийн гишүүн өрх бүр мал сүргийн тодорхой хувийг 11-06-р сар хүртэл тэжээх өвс, тэжээлийн нөөцтэй болох ажлыг зохион байгуулж, хэрэгжүүлэх шаардлага байна.

Малын хашаа саравч, хороо, төлийн пүнзийг засварлахад аль бодохоор мод ашиглахгүй байх, модыг орлох бусад материалыг ашиглаж хийхийг бүлгийн гишүүдэд ойлгуулан хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Д.Бүлгийн байгалийн бусад нөөцийг хамгаалах талаар.Нэг тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд жимс, жимсгэнэт мод, бут, сөөг тарих, ойн зурвас байгуулах ажлыг санаачлан хийж эхэлнэ.

Биологийн олон янз байдлыг зохистой ашиглах, хамгаалах үүднээс бүлгийн гэрээт бэлчээрт байгаа ойн сан, ан амьтад, эмийн болон ашигт, ховор, нэн ховор ургамлуудыг хамгаалах, бүлгийн эхийг хашиж хамгаалах ажлуудыг хамтын хүчээр хэрэгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэхэд анхаарах шаардлага байна. Шаардлагатай гэсэн тохиолдолд ойн сан, зарим ан амьтныг эзэмшлийн гэрээгээр хамгаалах арга хэмжээ авмаар байна.

Байгалийн үзэсгэлэнт газрыг түшиглэн бүлгийн хэмжээнд аялал жуулчлал хөгжүүлэх ажилд анхааран ажиллана. Гэрээт бэлчээрт байгаа дээр үеийн булш, мал, амьтны сүг зураг бүхий хад чулуу зэрэг археологи, палеонтологийн судалгааны ач холбогдол бүхий эд зүйлсийг хамгаалалтад авч ажиллах санаачилгууд бүлгийн гишүүд гаргаад байна.

Бүлгийн түвшинд 1-2 гишүүнийг идэвхтэн байгаль хамгаалагчийг сургалтад суулган үнэмлэхтэй болгон бүлгийн гэрээт бэлчээрт байгаа байгалийн нөөцийг хамгаалахад ашиглана. Бүлгийн идэвхтэн байгаль хамгаалагчийг мотоцикль унаа, дуран зэрэг мэргэжлийн багаж хэрэгслээр хангах ажлыг дэмжин ажиллах шаардлага байна. Шаардлагатай гэж үзвэл, хувийн бие хамгаалалтын багаж хэрэгслэтэй болгох ажлыг хиймээр байна.

Бүлгийн гишүүн өрх бүр өвөлжөө, хаваржаан дээрээ 00, муу усны нүх, хогийн цэгтэй болох ажлыг хэрэгжүүлэх нэн зохимжтой.

Малчдын бүлгийг цаашид ойн сан хамгаалах, ан амьтан хамгаалах үйл ажиллагаа эрхэлдэг болбол БНХМН, ойн нөхөрлөлийн зохион байгуулалтад ахиулан оруулж ойн сан, ан амьтан эзэмших гэрээнүүдийг шинэчлэн байгуулах шаардлага гарна.

Е.Бүлгийн хэмжээнд өртөг шингээсэн буюу брэнд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх талаар. Бүлгийн брэнд бүтээгдэхүүн гаргах талаар анхааран ажиллана. Бүлгийн түвшинд цагаан идээ /ааруул, сүүн хурууд, эзгий, шар ба цагаан тос, бяслаг, өрөм, зөөхий, тараг, аарц г.м/ боловсруулах, монгол архи савлаж борлуулах зэргээр нэмүү өртөг шингээсэн бүтээгдэхүүн гаргах талаар төслийн дэмжлэгийг авч ажиллавал илүү үр дүн гарч болно.

МАН-н бус орлого нэмэгдүүлэх чиглэлд бүлгийн гишүүдийн ур чадварт түшиглэсэн төмс, хүнсний ногоо тарих, дархан, мужаан, оёдлын цех ажиллуулах, блок хийх, арьс шир элдэх, сур элдэх, суран эдлэл, дээс, уяа, татлагын дээс томох, гэрийн бүслүүр, чагтаг, эргүүлэг, эсгий урлал хийх зэрэг ажлуудаас сонгон хийж гүйцэтгэхийг дэмжин ажиллах нь зүйтэй.

Сум, аймгийн төвд бүлгийн сүү, цагаан идээ, мах байнга борлуулах цэг, лангуутай болж орлогоо нэмэгдүүлэх ажлыг бүлэг дотроо зохион байгуулж, хүн хүчээ зөв зохицуулах шаардлага байна.

Бүлгийн гишүүн өрхүүд ямааны ноолуураа микрон, өнгөөр ангилж зах зээлд үнэтэй борлуулах ажлыг туршилтын журмаар төсөлтэй хамтран хэрэгжүүлэх боломж байна.

Ё.Бүлгийн гишүүдийн чадварыг сайжруулах, тэргүүн туршлага нэвтрүүлэх талаар.Бүлгийн ахлагч, гишүүдийг сургалт, сурталчилгаанд байнга хамруулан мэдлэг, чадварыг сайжруулах шаардлага байна.

Бүлгийн сүү, цагаан идээ, бусад брэнд бүтээгдэхүүнийг үзэсгэлэн худалдаанд байнга оролцуулан борлуулалт хийх, брэнд бүтээгдэхүүнийг зах зээлд сурталчлах ажлыг тогтмолжуулах ажлыг дэмжин ажиллах шаардлага байна.

Бусад бүлгийн ажлын шинэлэг санаа, тэргүүн туршлагыг байнга судлан авч хэрэглэж болох шинэлэг санаа, туршлагыг ажилдаа нэвтрүүлэн ажиллаж үр дүн гаргахад анхааран ажиллана.

2.Худаг ашиглагчдын бүлгийн хүрээнд: Худаг ашиглагчдын бүлгийн хүрээнд худгийн мотор, насосоо шинэчлэх, ус нөөцөлдөг сав, шаардлагатай үед онгоцоо томруулах, 2 онгоцтой болгох, өвлийн улиралд худаг эзэмшигч орж дулаацах жижиг байр барьж ашиглуулах, худаг орчмын хог, хаягдлыг ашиглагч гишүүдийн хүчээр тогтмол цэвэрлэх, зарим эвдэрсэн худгийг засварлах, мал усалдаг үнэ тарифыг шинэчлэх, худаг засварын эргэлтийн сан байгуулах зэрэг ажлыг хийж гүйцэтгэх эрэлт шаардлага нэлээд их байна.

3.Хадлангийн бүлгийн хүрээнд: Хадлангийн талбайг усалгааны системтэй болгох, хадлангийн хадуур, тармуур зэрэг цогц тоног төхөөрөмж бүхий трактортой болгох, хадлангийн талбайгаа бууцаар бордох, хашиж хамгаалах, хуучин хашаагаа засварлан сэлбэх зэрэг ажлуудыг дэмжин ажилламаар байна.

5.2 НАГ-ний хэрэгжилтийг хангах зөвлөмж

5.2.1 Мал, мал аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг нэг цэгт төвлөрүүлэн чанарын хянан баталгаа хийлгэж, боловсруулах үйлдвэрт гэрээгээр борлуулах зөвлөмж

Урамшууллын хөшүүрэг механизм тогтоогүй учраас мал, түүхий эдээ хотноосоо ченжүүдэд хямд үнээр худалддаг, хамтран ажиллаж чаддаггүй нь малчдын өртгийн сүлжээний хүрэн дахь гол дутагдал байсаар ирсэн билээ.

Борлуулах мал, түүхий эдээ малчид төвлөрсөн нэг цэгт авчран хянан баталгаажуулалтад оруулан гарал үүслийн ба эрүүл мэндийн гэрчилгээ авдаг, баталгаа бүхий мал, түүхий эдийг түнш боловсруулах үйлдвэрт гэрээгээр борлуулах шинэлэг тогтолцоог нэвтрүүлж төлөвшүүлэх нь нэг цэгийн гол зорилго юм. Үүний үр дүнд малчид бүтээгдэхүүнийх нь үнэлэмжийг нэмэгдэж, тээврийн зардлаа хэмнэж, орлогоо нэмэгдүүлэх боломжтой болох бол боловсруулах үйлдвэр чанарын баталгаатай түүхий эдийг ченжээр дамжуулалгүй зардал чирэгдэл багатай худалдан авснаар эцсийн бүтээгдэхүүний чанар, үнээ өсгөн урт хугацаанд тогтвортой өндөр ашиг олох боломжтой болж, харин төрийн хувьд түүхий эдийн чанарыг нүдээр үзэж, шаардлагын түвшинд баталгаажуулснаар хүнсний аюулгүй байдал, бүтээгдэхүүний чанарын стандартыг хангуулах зорилтоо хангах юм.

Нэг цэгийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд эхний ээлжид дараах хоёр арга хэмжээг авна. Үүнд:

1. Төсөлтэй түншлэн хамтран ажиллах боловсруулах үйлдвэр сонгох
2. Мал, түүхий эд цуглуулах, чанарын үнэлгээ, гэрчилгээ олгох, мал борлуулалтыг зохион байгуулах малчдын байгууллага байгуулах

Түнш боловсруулах үйлдвэр сонгохдоо дараах арга хэмжээ авна. Үүнд:

- Тухайн бүс нутагт төсөлтэй хамтран ажиллахыг сонирхох боломж бүхий боловсруулах үйлдвэрүүдийн жагсаалт гаргах
- Төсөлтэй хамтрах сонирхолтой эсэхийг судлахын тулд цахим шуудангаар болон утсаар компани бүртэй холбоо барьж харилцах
- Сонирхож байгаагаа илэрхийлсэн боловсруулагчидтай биечлэн уулзах, утсаар ярих замаар төслийн тухай, боловсруулагчид оролцох арга хэлбэр, төслөөс тэдний хүртэж болох өгөөж ашиг /айлаар тойрч явах, эсвэл ямар нэг магадлагаагүй мал ченжүүдээс авахын оронд нэг цэг дээр хянан баталгаа хийсэн малыг бөөнөөр худалдан авах/-ийн талаар тайлбарлах
- Монголын махны өртгийн сүлжээний жишиг байдлаар үйлдвэрлэгч/малчид болон боловсруулах компанийн хоорондын харилцан ашигтай, тогтвортой түншлэлийг дэмжих төслийн үйл ажиллагаанд тулгуурлан төсөлтэй хамтран ажиллахаа илэрхийлсэн компанийг сонгох.

Малчдын байгууллагын хувьд хуулийн этгээдийн ямар хэлбэртэй байх талаар төсөлд хамрагдсан бүх малчдын уулзалт зохион байгуулж, боломжит хувилбаруудын давуу ба дутагдалтай талыг тайлбарлаж өгөх замаар зохистой хэлбэрийг сонгож шийдвэр гаргахад нь дэмжлэг үзүүлнэ. Ингэхдээ үүсгэн байгуулахад ажиллагаа багатай, татвар төлдөггүй, тайлан гаргах гэх мэт бичиг цаасны ажил бага шаарддаг, хамтын шийдвэр гаргах, гишүүдийнхээ оролцоо боломж илүү зэрэг үндэслэлээр ТББ-ыг хоршоо, компани гэсэн нөгөө хоёр хэлбэрээс илүүд үзэж сонгох хандалга байгааг харгалзаж үзнэ.

МАН-н өртгийн сүлжээнд доор нэр бүхий тоглогчид оролцоно. Үүнд:

- Мал, мах, бусад түүхий эд худалдан авах компани
- Сумын захиргаа /ХАА-н ба Мал эмнэлгийн тасаг/ - хувийн малын эмч нартай хамтран малын чанарыг хянан баталгаажуулах ажлыг зохион байгуулах үйлчилгээ үзүүлэх гол байгууллага
- Малчдын байгууллага нь мал борлуулах ажлыг нэгдсэн зохион байгуулалтаар хангах, мал худалдан авах, төлбөр барагдуулахад малчин бүртэй харьцах хүндрэлтэй ажлыг хөнгөвчлөх хүсэлтийнх нь дагуу боловсруулах компанитай харьцдаг байгууллага юм.
- Төсөлд хамрагдсан болон боловсруулах компанийн хүсэлтийн дагуу мал борлуулах ажилд оролцох бусад малчид

Нэг цэгийн үйл ажиллагааг тодорхой, ойлгомжтой болгох үүднээс үйл ажиллагааны журмыг сумын холбогдох албан хаагчид, малчид, хувийн салбарын төлөөлөлтэй хамтран боловсруулна /Үлгэрчилсэн загварыг Хавсралт 1-д үзүүлэв.

Дээрх журмын сонгогдсон мал худалдан авах компани сумын захиргаатай хамтран мал худалдан авах хуваарь, малд тавигдах шаардлагын талаарх мэдээллийг малчдад утсаар хүргэнэ. Үүнд мал хүлээн авах газрын нэр, амьдын жингийн 1 кг-ийн үнэ зэргийг төсөлд хамрагдсан малчдад утсаар мэдээлж, сумын төвийн зарын самбарууд, захиргааны зарлалын самбар, сумын Facebook хуудсанд зарлал мэдээлэл тавьж, сумын нийт малчдад мал худалдан авах зарыг хүргэнэ.

Нэг цэгийн үйл ажиллагаа хэрэгжиж, малчид, боловсруулах үйлдвэрийн аль алинд ашигтай байж болох талаар туршилтууд хийгдэн болно. Тухайлбал Архангай аймгийн Өлзийт суманд Эрдэнэт мах маркет ХХК малчдын байгуулсан ТББ-тай урьдчилан гэрээ байгуулж нэг цэгээр борлуулсны үр дүнд малчид хонио тухайн үеийн сумын зах зээлийн үнээс 10 хувийн илүү үнээр борлуулсны дээр сумаас Эрдэнэт хот хүртэлх тээврийн зардлыг компани, малчдын байгууллага 50/50 хувиар хувааж гаргасан нь тээврийн зардлын хэмнэлтээс хонь дутам 5000 төгрөгийн нэмэлт орлого олсон байна.

Үхэр худалдан борлуулж буй нэг цэгийн үйл ажиллагааг фото зургаар үзүүлэв.

Нэг цэгийн мал авах хашааг түрээслэн авч засаж, жингээ байрлуулж байгаа нь

Борлуулах үхрээ авчирч ээлжээ хүлээж байгаа малчид

Үхэр пүүлж байгаа нь

Мал эмнэлэг үйлчилгээний нэгжийн малын эмч худалдан авсан малд үзлэг хийж байгаа нь

Үзлэг шинжилгээнд оруулсан малыг ачиж байгаа нь

Нэг цэгийн үйл ажиллагааг зохион байгуулахад 83.2 сая төгрөгийн төсөв шаардагдах бөгөөд үүнд мэргэжлийн зөвлөх багийн ажлын хөлс 24 сая, томилолт, унаанд 44 сая, малчдад олгох мал борлуулалтын урамшуулалд 5 сая төгрөг, нэг цэгийн хашаа барих/засварлахад 6 сая, мал угаа, ариутгах шүршүүр, шахуургын хамт 1.6 сая, малыг том оврын машинд ачих хөлсөнд 1.6 сая, орон нутгийн МЭТ, ХААТ-н ажилтнуудын мал, түүхий эдийн хяналт, хянан баталгаа хийхэд гарах нэмэлт зардалд 1 сая төгрөг болж байна. Нэг цэгийн үйл ажиллагааг эхний ээлжид аймаг бүрд сонгож авсан цөөн сумдад загвар байдлаар хэрэгжүүлэхийг зөвлөж байна. Ховд, Завхан аймагт нэг цэгийн үйл ажиллагааг зохион байгуулах тохиромжтой сумдын байршлыг Хавсралт 5.2.1А, 5.2.1Б- д тус тус харуулав.

Хавсралт 1 Сумын малын чанарыг хянаж, баталгаажуулах нэг цэгээр худалдан борлуулах үйл ажиллагааны жишиг журам

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1Төслийн хүрээнд сумын Засаг даргатай байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээний дагуу малчдын бүлэг, малчин өрхөөс малыг зөвхөн маханд борлуулахад энэхүү түр журмыг мөрдөнө.

1.2Энэхүү журмыг мөрдөхөд Малын генетик нөөцийн тухай болон Малын эрүүл мэндийн тухай хууль, тэдгээртэй холбогдон гарсан хүчинтэй дүрэм, журам, бусад зохицуулалтыг баримтална.

1.3Борлуулах малын чанарыг баталгаажуулах ажлыг төвлөрсөн журмаар малын чанарыг хянан баталгаажуулах цэг /цаашид баталгаажуулах цэг гэх/-т зохион байгуулна.

1.4Борлуулах малын нэгдсэн бүртгэлд хамрагдсан байдал, гарал үүсэл, ашиг шим, эрүүл мэндийн үзлэг, шинжилгээг сумын ЗДТГ-ын ХАА-н тасаг /төрийн хяналт-үйлчилгээний байгууллага/ болон Мал эмнэлгийн тасаг /мэргэжлийн байгууллага/-аас хамтран гүйцэтгэнэ.

1.5Баталгаажуулах цэгээр дамжуулан борлуулсан малын тоог бэлчээр ашиглалтын гэрээний малын тоог цөөлөх үүргийн биелэлтийн үндсэн үзүүлэлтэд тооцно.

1.6Баталгаажуулах цэгээр хувь хүн, ченжүүд, орон нутгийн хэрэглээнд зориулж мал худалдах, борлуулах ажиллагаа явуулахгүй.

1.7Малын нэгдсэн бүртгэл болон малын эрүүл мэндийн бүртгэлд хамрагдаагүй малыг хянан баталгаажуулах үзлэг шинжилгээнд оруулахгүй, баталгаажуулалт олгохгүй.

1.8Цэгт ирсэн малд хэрэглэсэн эмийн хүлээх хугацаа дууссан эсэхийг өрхийн малын эрүүл мэндийн дэвтэр, мал эмнэлгийн тасгийн бүртгэлд үндэслэн тогтооно. Энэ хугацаа дуусаагүй малыг үзлэг, баталгаажуулалтад оруулахгүй, шууд буцаана.

Хоёр. Малын чанарыг хянан баталгаажуулах цэг, түүний ажиллагаа

2.1 Баталгаажуулах цэгийг тэргүүн ээлжид төсөлд хамрагдсан малчдын бүлэг, малчин өрхөд үйлчлэх зориулалтаар ашиглана.

2.2 Баталгаажуулах цэгийг сумын төвийн орчимд байршуулж/байгуулж, төвлөрсөн үйлчилгээний зарчмаар ажиллуулна.

2.3 Баталгаажуулах цэгийг сумын ХАА-н тасгийн мэдэлд ажиллуулж тогтвортой ажиллагааг хангах үүргийг хариуцуулна.

2.4 Баталгаажуулах цэгийн үйл ажиллагаатай холбогдуулан сумын ХАА-н тасаг ба сумын мал эмнэлгийн тасгаас дараах үүрэг, үйл ажиллагааг хариуцаж ажиллана.

2.4.1 Хамтран гүйцэтгэх үйл ажиллагаа

- Цэгт ирсэн малыг төрлөөр нь ялгаж хүйсээр нь /шаардлагатай бол насаар/ ангилан нэг бүрчлэн тоолно.

- Цэгт ирсэн малд хэрэглэсэн эмийн хүлээх хугацаа дууссан эсэхийг мал магадлах

- Борлуулах малын тарга хүчийг үзлэгээр эсвэл бөөнөөр пүүлэх /амьдын жингээр/ аргаар тогтооно. Аль аргыг хэрэглэхийг малын эзэн ба худалдан авагч зөвшилцөн тохиролцох ба эс тохиролцвол ХАА-н тасгаас санал гаргаж шийдвэрлэж болно.

- Тарга хүчээр нь малыг дундаас дээш, дунд, дундаас доош гэж ангилах ба аль ангилалд орсон ямар төрлийн малыг пүүлэхийг малын эзэн ба худалдан авагчтай зөвшилцөн тохиролцоно.

- Малд үзлэг хийх, тарга хүч тогтоох, пүүлэх ажиллагаанд өөрийн төлөөллийг байлцуулах эсэхийг худалдан авах компанитай зөвшилцөж шийдвэрлэнэ.

2.4.2 Сумын ХАА-н тасгийн хариуцах үүрэг, үйл ажиллагаа:

- Баталгаажуулах цэгт мал пүүлэх, шүдлэх, хэмжих, амьдын үзлэг хийхэд шаардагдах багаж төхөөрөмж, лавлах материал, бусад бэлтгэлийг тухай бүр хангах

- Мал худалдан авах компанитай хугацаа болон борлуулах малын тоо, төрлийн талаар урьдчилан тохиролцож шаардлагатай тохиолдолд малчдад мэдээлэх
- Баталгаажуулах цэгийн ажиллах хуваарь /сар өдрөөр/ болон цэгт малаа авчрах бүлэг, малчин өрхийн жагсаалтыг гаргаж зар хүргэх
- Баталгаажуулах цэгт мал борлуулах зарласан өдөр тасгийн мэргэжилтнийг өөрийн биеэр саадгүй ажиллуулах
- Борлуулахаар тэнцсэн болон үнэ тохирч худалдах малыг тус тасаг дахь малын гарал үүсэл, ашиг шим, үүлдэрлэг байдлын бүртгэлтэй заавал тулгах
- Малын эрүүл мэндийн гэрчилгээ авсан нөхцөлд малын гарал үүслийн баталгааг олгоно.
- ХАА-н тасгийн дарга гарын үсэг, тэмдгээр баталгаажуулсан гэрчилгээ олгосноор малын чанарыг хянан баталгаажуулсанд тооцно.

2.4.3 Мал худалдан авах компанийн оролцоо, дэмжлэг

- Ямар нас, хүйсийн болон тарга хүч /амьдын жин, эсхүл гулуузны жин/-ний шаардлага хангасан малыг хэдийд /сар, боломжтой бол өдрөөр/ авахаа сумын ХАА-н тасагт урьдчилан бичгээр юм уу цахим шуудангаар мэдэгдэж, сумын зүгээс шаардагдах бэлтгэл хангахад дэмжлэг үзүүлэх
- Малын чанарыг хянан баталгаажуулах цэгийн ажиллах календарчилсан хуваарийн дагуу тээврийн хэрэгслээ бэлэн байлгах
- Мал худалдан авсан төлбөрийг газар дээр нь бэлнээр болон бэлэн бусаар хийх бэлтгэлтэй байх
- Боломжтой бол цэг дээр мал худалдан авалт хариуцсан, эсвэл мэргэжлийн төлөөллөө байлцуулах
- Малын зах зээлийн үнээс 5-10 хувь илүү үнээр газар дээр нь худалдан авах урьдчилсан ам тохиролцоог сумын Засаг даргатай албан ёсоор баталгаажуулах

2.4.4 Сумын мал эмнэлгийн тасгийн хариуцах үүрэг, үйл ажиллагаа

- Баталгаажуулах цэгт амьдын үзлэг хийхэд шаардагдах багаж төхөөрөмж, бусад бэлтгэлийг тухай бүр хангах
- Баталгаажуулах цэгт мал борлуулах зарласан өдөр тасгийн мэргэжилтнийг өөрийн биеэр саадгүй ажиллуулах
- Борлуулахаар тэнцсэн болон үнэ тохирч худалдах мал тасаг дахь малын эрүүл мэндийн бүртгэлд бүртгэгдсэн эсэхийг заавал тулгах

2.5 Малыг үржилд бөөнөөр худалдах, худалдан авах, солилцоход зөвхөн баталгаажуулах цэгийн байгууламжийг ашиглаж болно. Гэхдээ энэ нь цэгийн үндсэн зориулалт, үйл ажиллагаанд хамаарахгүй

2.6 Баталгаажуулах цэгээр бүх төрлийн малыг нас, хүйс харгалзахгүй борлуулна.

2.7 Хэрэв худалдан авах этгээд /мах боловсруулах, мал нядлах үйлдвэр гэх мэт/-ийн тусгай шалгуур, шаардлагын дагуу төрөлжүүлсэн /тухайн жилийн төл, өсвөр мал, эсвэл нэг хүйсийн мал гэх мэт/ байдлаар хянан баталгаажуулах ажлыг зохион байгуулж болно.

Гурав. Малын чанарыг хянан баталгаажуулах

3.1 Доор дурдсан гаднын шинж, хэмжиж тодорхойлдог нийтлэг үзүүлэлт, мэргэжлийн үзлэг, ажиглалтаар тогтоох үйлдлийг Малын чанарын хянан баталгаажуулах гэнэ. Үүнд:

3.1.1 Баталгаажуулах цэгт ирсэн малыг амьдын жингээр авах бол сүүлийн 12 цагийн дотор усалгүй, гэжээлгүй, өлөн байлгах ёстой. Энэ тухай мал авчирсан хүнээс лавлагаа авах, мөн үзлэг хийх замаар шалгаж, тавигдах шаардлагыг нарийн мөрдөнө.

3.1.2 Амьдын үзлэг. Малыг пүүлэх, шүдлэх, эрүүл мэндийн үзлэг хийхээс өмнө ажиглах, тэмтрэх, шалгах зэрэг механик аргаар физиологийн ба биеийн гаднах байдлыг тогтоох

- Ил шарх, гүн сорви
- Галбирын ба биеийн үзэгдэх хэсгийн гэмтэл – сохор, шүдгүй, доголтон

- Нас – шүдлэх болон бүртгэлээр тогтоох,
- Хээлтэй эсэх – зөвхөн бодын хээлтэгчийг дээр тэмтрэх, дарах аргаар хээлтэй эсэхийг шалгах,
- Хөхүүл эсэх – дэлэн, хөхийг ажиглах, тэмтрэх, хөхийг шувтрах,
- Засаатай, асман, төмсөг татуу/буугаагүй – хуц, ухна, бодын хээлтүүлэгчийг үзлэгт нарийн хамруулах.

3.2 Малын чанар, эрүүл мэндийн үзлэг, баталгаажуулалт

- Амьдын жин – пүүлэх ба биеийн хэмжээгээр тооцоолох,
- Биеийн хэмжээг тодорхойлох – адууны мундааны өндөр гэх мэт,

Дөрөв. Баталгаажуулах цэгийн ажиллах хугацаа

4.1 Баталгаажуулах цэгийн ажиллах хугацааг төслийн хүрээнд мал борлуулалтын улирал, худалдан авагч компанийн санал зэргийг харгалзан тогтооно.

4.2 Борлуулах малд үзлэг, шинжилгээ хийх, чанарыг баталгаажуулах ажлыг жил бүрийн 6 дугаар сарын 15-с оройтуулалгүй эхлүүлж, 11 дүгээр сарын дундуур тасалбар болгох.

Тав Баталгаажуулах цэгийн үйл ажиллагааны тайлагналт

5.1 Баталгаажуулах цэгт тухайн жилд гүйцэтгэсэн ажлын тайланг сумын ХАА-н тасаг, Мал эмнэлгийн тасаг хамтран нэгтгэн гаргаж жил бүрийн 12 дугаар сарын 15-ны дотор гаргаж сумын Засаг даргад ирүүлнэ.

5.2 Баталгаажуулах цэгээр борлуулсан малын тоо, олгосон урамшуулал, борлуулалтын нийт орлогын тооцоог малчдын бүлэг, малчин өрх тус бүртэй нэг бүрчлэн хийж, цэгийн үйл ажиллагааны тайланд тусгана.

5.2.2 Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг нэвтрүүлэх нь

Экосистемийн үйлчилгээний төлбөр /ЭСҮТ/ гэдэг нь усны хагалбар, ой хамгаалахаас эхлээд нүүрс хүчлийн хийг шингээх, үзэсгэлэнт байгалийг хамгаалах зэрэг байгаль орчны үйлчилгээ үзүүлэх ашиг сонирхолтой /тухайн үйлчилгээ үзүүлэх чиг үүрэгтэй ч гэж болно/ байгууллагын зүгээс өөрийн ашиглаж байгаа газар дээр эдгээр үйлчилгээг үзүүлж байгаа этгээдэд олгож байгаа татаас, төлбөрийн тогтолцоо юм¹.

ЭСҮТ-г Монгол орны байгаль орчныг хамгаалах, малчдын амьжиргааг тогтвортой бөгөөд уур амьсгалын өөрчлөлтийн сөрөг үр дагаврыг даван чадвартай болгоход хамгийн үр өгөөжтэй хэрэглэх шаардлага тулгараад байна. Энэ үүднээс Бодлого судлалын төвөөс урьд нь хэд хэдэн төслийн хүрээнд туршсан ажлын үр дүнг үндэслэн дараах зөвлөмжийг санал болгож байна. Үүнд:

- Байгальд ээлтэй аргаар буюу малын тоог бус ашиг шим, борлуулалтыг нэмэгдүүлэх замаар орлогоо өсгөж байгаа малчдад урамшуулал олгох зарчмыг төслийн сумдад нэвтрүүлэх
- ЭСҮТ бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулсан малчдад мал борлуулалтын урамшуулал хэлбэрээр олгох, ингэхдээ хэрэгцээлсэн /зах зээлд маханд борлуулсан болон хүнсэнд хэрэглэсэн малын нийлбэр/ малын 1 хонин толгой дутам 750 төгрөг буюу оны эхний малын тоогоор тооцсоноор хонин толгой дутам 300 төгрөг олгох (2022 онд төсөлд хамрагдаж, бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулсан малчдын бүлгийн гишүүн малчдад олгох мал борлуулсны урамшууллын тооцоог сум бүрээр Хавсралт 5.2.5В, Г -д харуулав)
- Мал борлуулсны урамшууллыг эхний жилд төслөөс гаргаж, түүний ач холбогдол, үр өгөөжийг малчид болон орон нутгийн захиргаанд бодитой ойлгуулах, холбогдох чадавхжуулах сургалтыг сумдын ИТХ, Засаг даргын тамгын газар болон малчдад хийх.

¹ ДДБХС (WWF), 2021

Харин 2 дахь жилээс эхлэн малын тоо толгойн албан татварын орлогоос олгож, тогтвортой байдлыг нь хангах.

- ЭСҮТ-г малын тоо толгойн албан татварт тусгаж хэрэгжүүлэхийн давуу тал:
 - Байгаль орчныг хамгаалах, бэлчээрийн менежментэд хөрөнгө зарах Төсвийн хуультай нийцсэн
 - Байгаль хамгаалахад орон нутагт тулгарч буй гол бэрхшээл болсон санхүүгийн дутагдлыг шийдэх боломжтой
 - Биологийн олон янз байдалд учирч байгаа гол аюул бэлчээрийн доройтлыг бууруулна
 - Хүлэмжийн хийг бууруулна, малын тарга хүч ашиг шим, малчдын орлого, хүнсний хангамжийг нэмэгдүүлэх гээд олон эерэг үр дагавартай

Мал борлуулсны урамшууллыг төслөөс олгох журам

1. Мал борлуулсны урамшууллын санхүүжилтийг төслөөс хүлээж авч, малчдад шилжүүлэх хуулийн этгээдийг малчдын төрийн бус байгууллагын хэлбэрээр аймагт байгуулах
2. Урамшуулал олгох малын тоо, төрлийг **Хүснэгт 1**-д заасан хүснэгтийн дагуу бөглөж, жил бүрийн 8-12 сарын хугацаанд сар бүр төсөлд ирүүлэх /Малчдын ТББ хариуцах/. Үүнд дараах бичиг баримтыг хавсаргах:
 - а. Өнгөрсөн хугацаанд борлуулсан малын бодит болон хонин толгойн дүнгийн нэгтгэл /**Хүснэгт 2**/
 - б. Борлуулсан малыг батлах мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгжийн лавлагааны /эх хувь, аль эсвэл түүний сканердсан, олшруулсан фото хувь/.
3. Ирүүлсэн бичиг баримтыг үндэслэн төслөөс санхүүжилтийг ТББ-н дансанд шилжүүлэх
4. Ирсэн санхүүжилтийг малчдын дансанд шилжүүлэх
5. Санхүүжилтийн зарцуулалтын тайланг малчдын ТББ сар бүр төсөлд ил тод тайлагнах
6. ЭСҮТ олгосноор малын тоо буурсан үр дүнг жилийн эцсийн мал тооллогын дүнг үндэслэн малчдын ТББ төсөлд тайлагнах

Хүснэгт 1 Бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулж, төсөлд хамрагдсан малчдын урамшуулал олгох малын тоо, төрөл

№	Малчдын бүлгийн нэр	Борлуулах малын тоо					Дүн, хонин толгойгоор
		тэмээ	адуу	үхэр	хонь	ямаа	
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
	Дүн						

Малын төрлийг хонин толгойд шилжүүлэхдээ хонь 1, ямаа 0.9, адуу 7, үхэр 6, тэмээ 5 гэсэн бэлчээрийн тэжээлийн хэрэгцээнд үндэслэсэн албан ёсны итгэлцүүрийг ашиглана.

Хүснэгт 2 Мал борлуулсны урамшууллын нэгтгэл

№	Малчин өрхийн нэр	Борлуулсан малын тоо						Олгосон урамшуулал, мянган төгрөг
		тэмээ	адуу	үхэр	хонь	ямаа	Дүн, хонин толгойгоор	
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
	Дүн							

Мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгжийн албан ёсны лавлагааны жишээ

6/15/2021

<https://vet.certificate.mn/megs/675530>

МАЛ ЭМНЭЛГИЙН ГЭРЧИЛГЭЭ

МЭГ дугаар: Meg675530

Гэрчилгээ гаргасан: Мэнд сүрэгтэн

Баталсан: Завхан, Тосонцэнгэл
сумын мал эмнэлгийн тасаг.

Зориулалт: Хүнсэнд

Хүчинтэй хугацаа: 2021/06/11 - 2021/06/18

Үүсгэсэн огноо: 2021-06-11 11:30

Баталсан огноо: 2021-06-11 11:32

Малын мэдээлэл

№	Төрөл	Нас	Хүйс	Дугаар
1	Хонь	4	Эр	s-35557420
2	Хонь	4	Эр	s-35557421
3	Хонь	4	Эр	s-35557422
4	Хонь	4	Эр	s-35557423
5	Хонь	4	Эр	s-35557424
6	Хонь	4	Эр	s-35557425
7	Хонь	4	Эр	s-35557426
8	Хонь	4	Эр	s-35557427
9	Хонь	4	Эр	s-35557428
10	Хонь	4	Эр	s-35557429
11	Хонь	4	Эр	s-35557430
12	Хонь	4	Эр	s-35557431
13	Хонь	4	Эр	s-35557432
14	Хонь	4	Эр	s-35557433
15	Хонь	4	Эр	s-35557434
16	Хонь	4	Эр	s-35557435
17	Хонь	4	Эр	s-35557436
18	Хонь	4	Эр	s-35557437
19	Хонь	4	Эр	s-35557438
20	Хонь	4	Эр	s-35557439
21	Хонь	4	Эр	s-35557440
22	Хонь	4	Эр	s-35557441
23	Хонь	4	Эр	s-35557442
24	Хонь	4	Эр	s-35557443
25	Хонь	4	Эр	s-35557444
26	Хонь	4	Эр	s-35557445
27	Хонь	4	Эр	s-35557446
28	Хонь	4	Эр	s-35557447
29	Хонь	4	Эр	s-35557448
30	Хонь	4	Эр	s-35557449
31	Хонь	4	Эр	s-35557450
32	Хонь	4	Эр	s-35557451
33	Хонь	4	Эр	s-35557452
34	Хонь	4	Эр	s-35557453
35	Хонь	4	Эр	s-35557454
36	Хонь	4	Эр	s-35557455
37	Хонь	4	Эр	s-35557456
38	Хонь	4	Эр	s-35557457
39	Хонь	4	Эр	s-35557458

<https://vet.certificate.mn/megs/675530>

1/2

40	Хонь	4	Эр	s-35557459
41	Ямаа	5	Эр	s-35557460
42	Ямаа	5	Эр	s-35557461
43	Ямаа	5	Эр	s-35557462
44	Ямаа	5	Эр	s-35557463
45	Ямаа	5	Эр	s-35557464
46	Ямаа	5	Эр	s-35557465
47	Ямаа	5	Эр	s-35557466
48	Ямаа	5	Эр	s-35557467
49	Ямаа	5	Эр	s-35557468
50	Ямаа	5	Эр	s-35557469
51	Ямаа	5	Эр	s-35557470
52	Ямаа	5	Эр	s-35557471
53	Ямаа	5	Эр	s-35557472
54	Ямаа	5	Эр	s-35557473
55	Ямаа	5	Эр	s-35557474
56	Ямаа	5	Эр	s-35557475
57	Ямаа	5	Эр	s-35557476
58	Ямаа	5	Эр	s-35557477
59	Ямаа	5	Эр	s-35557478
60	Ямаа	5	Эр	s-35557479

Хаанаас:

Нэр: НАРАНБА

Хаяг: Завхан, Тосонцэнгэл , 6-р баг, Идэр

Утас:

Хаашаа:

Нэр: эмээлт захад

Хаяг: Улаанбаатар, Сонгинохайрхан , 32-р хороо

Утас: -

Бэлчээрийн төлөв байдал:

Тодорхойгүй

Хариуцагчийн мэдээлэл:

Нэр: Лхамсүрэн

Утас: 99459999

Тээврийн хэрэгсэл: 7091УНЦ

Тайлбар:

Санамж: Энэхүү МЭГ нь амьтан болон амьтны гаралтай бүтээгдэхүүнийг өвчингүй бус нутгаас гаралтай, шаардлагатай вакцинд хамрагдсан, тухайн үед эрүүл байгаа, хүнсэнд хэрэглэх бол эмийн үлдэгдэлгүй гэдгийг баталгаажуулна. Лавлагаа мэдээллийг МЭГ-ын мэдээллийн нэгдсэн сан www.vet.certificate.mn сайтаас шууд авах боломжтой. Ажлын өдрүүдэд 09:00-18:00 цагийн хооронд 51261601 дугаараар холбогдон тайлбар мэдээлэл авч болно.

5.2.3 Сумын холбогдох албан тушаалтны ажил, үүргийн хуваарийг тодорхой болгож, хоорондын уялдаа холбоог хангах замаар бэлчээр, хадлан, усны нөөцийн менежментийг сайжруулах зөвлөмж

Үндэслэл

Сумын түвшинд МАА-н үйлдвэрлэлд ашиглагддаг байгалийн үндсэн нөөц болсон бэлчээр, хадлан, ус/худгийн менежментийн нөхцөл байдлыг тодорхойлбол төлөвлөж, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих ажлын эзэн, зохицуулалт тодорхойгүйгээс энэ ажил үндсэндээ урсгалаараа явж, тогтвортой ашиглалт, хамгаалалт орхигдож ирсэн байна.

Эрх зүйн зохицуулалт

Хууль эрх зүйн үүднээс авч үзвэл Монгол Улсын үндсэн хуулийн 6 дугаар бүлгийн 6.1 дэх хэсэгт “Монгол Улсад газар, түүний хэвлий, ой, ус, амьтан, ургамал болон байгалийн бусад баялаг гагцхүү ард түмний мэдэл, төрийн хамгаалалтад байна” гэж заасан байдаг. Энэхүү заалтаас байгалийн нөөц, баялаг төрийн хамгаалалтад байх ёстой гэсэн үндсэн нөхцөлийг тодорхойлж байгаа бөгөөд төр бүх шатны байгууллагаараа дамжуулан энэхүү нөхцөлийг хангаж ажиллах шаардлагатай юм.

Үндсэн хуульд заасан байгалийн нөөц баялгийг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах үйл ажиллагааг эрх зүйн хувьд зохицуулж, үйлчилж байгаа дараагийн шатны хууль нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль юм. Энэ хуулийн зорилт нь хүний эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг хангах, нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг байгаль орчны тэнцэлтэй уялдуулах, өнөө болон ирээдүйн үеийнхний ашиг сонирхлын үүднээс байгаль орчин-ыг хамгаалах, түүний баялгийг зохистой ашиглах, жам ёсны боломжтойг нь нөхөн сэргээхтэй холбогдож төр, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино гэж тодорхойлсон байдаг байна.

Мөн газрын тухай хуулиар газрыг иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад эзэмшүүлэх, ашиглуулах болон түүнтэй холбогдсон бусад харилцааг зохицуулахаар заасан байна. Өөрөөр хэлбэл тус хуулиар газрын ашиглалт, хамгаалалттай холбоотой харилцааг зохицуулж байгаа юм. Газрын тухай хуульд “газар” гэж газрын гадаргуу, түүний хөрс, ой, ус, ургамал бүхий орон зайн давхаргыг гэж тодорхойлсон байна. Энэ тодорхойлолтоос үзвэл газар гэдэг ойлголтод байгалийн бүх нөөц багтаж байгаа нь тодорхой байна.

Мөн холбогдох хууль тогтоомжид Газар зохион байгуулалт нь газрын тухай хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх, газрын кадастр эрхлэх, газрыг үр ашигтай, зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх, газрын эдийн засгийн чадавх, нөөцийг нэмэгдүүлэх, газар зүйн болон газрын харилцааны таатай орчин бүрдүүлэх зорилго бүхий цогцолбор арга хэмжээ мөн гэж тодорхойлсон байдаг.

Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө нь сум, дүүргийн газар нутгийн хэмжээнд хэчнээн хэмжээний газрыг хаана, ямар зориулалтаар эзэмшүүлэх, өмчлүүлэх, ашиглуулах нөөц боломжийг тодорхойлсны үндсэн дээр хэрхэн зохистой өмчлөл, эзэмшил, ашиглалтыг буй болгох болон газар хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг тооцоо, дүгнэлт, зураг төслийн аргаар тодорхойлсон баримт бичиг байхаар тусгажээ. Мөн баримтлах зарчмын тухайд сумын тухайн жилийн төлөвлөгөөгөөр авч явуулж байгаа арга хэмжээ нь газрын үржил шимийг байнга дээшлүүлэхэд, газрыг хамгаалахад, унаган төрхөөр нь хадгалахад чиглэсэн, тухайн нутаг дэвсгэрт газрын харилцааг зохицуулахад төлөвлөлтийн аргаар дэмжлэг үзүүлж байхыг тодорхойлж өгсөн байдаг.

Зорилго

Холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд байгалийн нөөц ашиглалт, хамгаалалтыг төлөвлөх, хяналт тавих орон нутгийн чадавхыг бэхжүүлэх замаар байгалийн нөөцийн менежментийн тогтвортой байдлыг хангах нь энэ ажлын гол зорилт юм. Энэхүү зорилтыг дараах цогц араг хэмжээгээр дамжуулан хэрэгжүүлэхийг зөвлөж байна. Үүнд:

- Сумын тухай жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд байгалийн нөөц ашиглалтыг иж бүрэн тусгасан эсэхийг сумын засаг дарга, ГХБХБГ хянаж, сумын ИТХ баталдаг, хэрэгжилтэд хяналт тавьдаг тогтолцоог хэвшүүлэх
- Сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд байгалийн нөөц ашиглалтын чиглэлээр туссан ажлыг хэрэгжүүлэх санхүүжилтийг сумын төсөвт заавал суулгаж төлөвлөгөөнд туссан ажил бүрийг хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх
- Сумын ЗДТГ-ын газрын даамал, ХААТ-ийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн, БОУХБ нарын төрийн жинхэнэ албан хаагчийн тухайн жилийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд /хариуцах ажил үүргийн хуваарьт/ ХААТ-ийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн хариуцах талаар ажил үүргийн нарийн талаар давхардалгүй, хариуцлагыг нарийвчлан заагласан хуваарь гаргах
- Сумын газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний байгалийн нөөц ашиглалтын чиглэлээр сумын удирдлага, мэргэжилтнүүд, малчид, мал бүхий иргэд, НАБ-ийг байгалийн нөөц ашиглалт, хамгаалалтын чиглэлээр сургалт явуулан чадавхжуулах

Дээрх зорилт, арга хэмжээг сумын ИТХ, Засаг дарга, газрын даамал, ХАА-н тасгийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн, БОУХБ, байгаль хамгаалагч, НАБ зэрэг олон талуудын идэвхтэй хамтын ажиллагаагаар хэрэгжүүлэх бөгөөд гол хэрэгсэл нь сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө юм.

Дээрх зорилт, араг хэмжээг тогтвортой хэрэгжүүлэх шаардлагыг хангасан бөгөөд холбогдох хууль, журамд нийцсэн албан тушаалтны оролцоо, чиг үүргийг хэрэгжүүлэх үе шат, хугацааг харуулсан сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусгах ажил үүргийн хуваарь, графикийн үлгэрчилсэн загварыг төслийн сумдад хэрэгжүүлэхийг зөвлөж байна. Санал болгож байгаа ажил, үүргийн хуваарийг Хавсралт 5.2.3-д харуулав.

5.2.4 Хурга махлуулж, борлуулах замаар бэлчээрийн ачаалал бууруулж, мах үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, малчдын амьжиргааг дээшлүүлэх зөвлөмж

Малын тоо толгой огцом өссөн явдал бэлчээрийн даац хэтрэх гол шалтгаан болж байна. Тайлангийн 2.1-д дурдсанчлан бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулсан малчдын бүлгийн бэлчээрийн даац олон дахин хэтэрч, мал дутуу хооллон давжаарч ашиг шим нь буурч, үүнийг дагаад малчдын амьжиргаа тогтворгүй болж, уур амьсгалын өөрчлөлтөд улам бүр эмзэг болж байна.

Жилээс жилд мал сүргийн тоо өсөөд байгаагийн нэг бодит шалтгаан нь дутмаг тэжээллэгтэй байгаагаас үүдэн мал тухайн насныхаа жинд хүрэхгүй болж, өсвөр насны буюу төлөг, борлонгийн борлуулалт байхгүй болж нас гүйцсэн буюу 4 нас хүрч байж борлуулах жинд хүрч байгаагаас бэлчээрт байх малын тоо олшрох гол хүчин зүйл болж байна.

Малчдын ашиг орлогыг бууруулахгүйгээр малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн цөөлөх дөт зам нь хонийг эрт төллүүлэн, төллөсөн эх малыг тэжээж жилбэжүүлэн, сүү шимээр дамжуулан хургыг махлуулан эдийн засгийн эргэлтэд оруулах явдал юм.

Ингэснээр малыг бэлчээрт заавал 3-4 жил барих шаардлагагүй болж, бэлчээрээ олон малаас чөлөөлж хамгаалах боломжтой болох юм /Зураг 5.2.4.1 /.

Зураг 5.2.4.1 Хонины амьдын жингийн өөрчлөлт, жилээр, кг

Хурга махлуулж, борлуулах нь мах үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх загвар болох нь

Хурга борлуулах тооцоог хонин сүргийн эргэлтийг үндэслэн 4 хувилбараар гаргав. Үүнд малын тоог жилд дунджаар 10% өсгөж байгаа сүүлийн жилүүдийн нөхцөл /А хувилбар/-г малын тоог өсгөхгүйгээр барьж, эр хургыг түлхүү борлуулах 3 хувилбар /Б-Г хувилбар/-тай харьцуулав.

Хурга борлуулах боломж нь сүрэгт эзлэх эх малын хувийн жингээс шууд хамааралтай байдаг тул эх малын хувийн жин одоогийн 45% орчим байгаа нөхцөлд эр хурганы 6%, охин хурганы 3%-г л борлуулах боломжтой бол эх малын хувийн жинг өсгөх дутам борлуулах боломжтой хурганы тоо, үүнийг дагаад мах үйлдвэрлэл эрс нэмэгдэж байна /Хүснэгт 5.2.4.1 /

5.2.4.1 Хурга борлуулснаар мах үйлдвэрлэл, орлого нэмэгдэж, шаардагдах бэлчээрийн тэжээлтийн хэрэгцээ багасгах нь, 100 хонь тутам

	Сүрэгт хээлгэгчийн эзлэх хувь	Хурга борлуулах хувь	Мах үйлдвэрлэл, кг	Шаардагдах бэлчээрийн тэжээлийн хэрэгцээ			Махны орлого, сая төгрөг	Малчдын махны орлогын өсөлт	
				Нийт тэжээл, цн	Нийт талбай, га	100 кг мах үйлдвэрлэхэд шаардагдах бэлчээр, га		Хувиар	Сая төгрөгөөр
А	45%	Үгүй	526	607	289	55	3.58	-	-
Б	45%	Эр 6%, Охин 3%	709	584	278	39	4.82	34.7%	1.24
В	60%	Эр 72%, Охин 5%	884	602	287	32	6.01	68.0%	2.43
Г	70%	Эр 95%, Охин 16%	1001	614	293	29	6.81	90.3%	3.23

Тайлбар: А - одоогийн нөхцөл, малаа жилд 10% өсгөнө, хурга борлуулахгүй, Б - малаа өсгөхгүй, тогтмол хэмжээнд барьж, хурга борлуулна, В - малаа өсгөхгүй, тогтмол хэмжээнд барьж, хурга борлуулна. Малчдын борлуулж буй махны 1 кг-н үнийг 2019-2021 оны 3 жилийн улсын дундаж 6800 төгрөг, бэлчээрийн ургацыг 2016-2020 оны 5 жилийн улсын дундаж ургац 2.1 цн, махлуулсан эр хурганы намрын амьдын жинг дунджаар 42.5 кг (нийт махлуулсан эр хурганы 50% нь 45 кг, 50% нь 40 кг хүрэх тооцоо), нядалгааны гарцыг 43%-р тус тус тооцов.

А-с Г-д шилжих дутам мах үйлдвэрлэл нэмэгдэж, шаардагдах бэлчээр багасан бүтээмж, орлого нэмэгдэж байна. Тухайлбал ижил 100 кг махыг Г хувилбараар 29 га бэлчээрт үйлдвэрлэж байгаа нь одоогийн нөхцөл болох А хувилбарын 55 га-аас 26 га-аар бага буюу бэлчээрийн хэрэгцээг 47% бууруулж байна.

Хамгийн гол нь малчдын мах үйлдвэрлэлээс олох орлого 100 хонь дутам одоогийнхоос 1.2-3.2 сая төгрөгөөр нэмэгдэж байна.

Хургыг борлуулах замаар МАА-н үндэс болсон бэлчээрээ хамгаалж, малчдын амьжиргааг урт хугацаанд тогтвортой дээшлүүлэх боломжтой юм. Үүнийг хургыг махлуулах туршилтын ажлын эдийн засгийн тооцооноос харж болно.

Хургыг намар 45 кг амьдын жинд хүргэх зорилгоор:

- Махны чиглэлийн Баяд хуцыг хээлтүүлэгчээр ашиглах
- Төллөсөн эр хургатай эх хонийг хоногт 250 грамм сайн чанарын хүчит тэжээлээр 45 хоногийн хугацаанд нэмэгдлээр тэжээж, эхийг жилбэжүүлэхийн зэрэгцээ бэлчээрт явах зайг багасгах замаар дагасан хурганы явдлыг багасгаж махлуулах
- Хургыг 7-р сарын сүүлчээр хургыг эхээс нь ялгаж тусад нь суурь зохион байгуулж сайн бэлчээрт оторлох ажлыг гүйцэтгэнэ
- Тэжээлийн зардалд 100 хонь тутамд тооцож 1.1 сая төгрөг, хурганы маллагааны хөлсөнд сарын 0.3 сая төгрөг, гурван Баяд хуц худалдан авахад 0.9 сая төгрөг нийт гарсан зардал 2.3 сая төгрөгийн зардал гарна.

Хургыг махлуулж борлуулснаар мах үйлдвэрлэлээс малчдын олох нэмэгдэл орлого сүрэгт эзлэх эх малын хувийн жин 70% байхад 3.23 сая төгрөг болж байгаа билээ. Дээрх нэмэгдэл орлогоос хурганы мах үйлдвэрлэхэд гарах зардал 2.3 сая төгрөгийг хасвал малчид 100 хонь дутам 0.9 сая төгрөгийн цэвэр орлого буюу ашиг олохоор байна. Хурганы мах үйлдвэрлэлийн орлого, ашгийн тооцоог 500 хоньтой малчин өрхийн жишээн дээр харьцуулан гаргав.

Хүснэгт 5.2.4.2 500 хоньтой малчин өрхийн хонины махны орлогын харьцуулалт

Үзүүлэлт	Одоогийн нөхцөлд	Эх малын хувийн жинг 70% хүргэж хурга борлуулснаар
Малын тоо, толгойгоор	500	500
Үйлдвэрлэх мах, тонн	2.63	5.0
1 кг махны үнэ, төгрөг	6800	6800
Махны нийт орлого, сая төгрөг	17.9	34.0
Хурга махлуулах зардал, сая төгрөг	-	11.5
Бусад шууд зардал*	5.3	5.3
Нийт зардал	5.3	16.8
Цэвэр орлого	12.6	17.2

*Үүнд тэжээл, мал эмнэлэг, тээвэр, шатахуун, хариулгын хөлс багтсан бөгөөд хоёр дахь эх үүсвэрийн судалгааны материалыг ашиглав. Харин малчин өрхийн амьжиргааны зардал ороогүй болно.

Хурганы мах үйлдвэрлэхийн давуу тал нь бэлчээрийн ачааллыг бууруулж, махны нийлүүлэлт, малчдын орлогыг нэмэгдүүлэхээр хязгаарлагдахгүй юм. Хурганы мах нь холестерин бага тул зүх судасны өвчлөл өндөр Монгол орны хүн амын эрүүл мэндэд ихээхэн ач холбогдолтой юм. Хурганы махны эрүүл мэндийн давуу давуу тал:

- Зүрх судасны өвчний нэг шалтгаан болсон холестерин 100 грамм хурганы маханд 96 мг байдаг нь нас гүйцсэн хонины махнаас 13 мг-р бага

- Өөхөн судлын хэмжээ бага, өөхний 64% нь эрүүл мэндэд хоргүй ханаагүй өөх байдаг
- Өндөр чанартай уураг, В аминдэм, цайр, төмөр зэрэг эрдсээр баялаг
- Хүний биед нэн чухал 8 төрлийн амин хүчлийг хамгийн зөв харьцаатайгаар агуулдаг
- Хүний бие организм бий болгож чаддаггүй нийлмэл линолиний хүчлийг агуулдаг нь хоргүйжүүлэх (anti-oxidant), дархлааг сайжруулах үйлчилгээтэй байдаг байна.

Эрүүл мэндийн давуу талын улмаас хөгжингүй орнуудын зах зээл дээр нас гүйцсэн хонины махнаас хурганы мах гуравны нэгээр илүү үнэтэй байдаг тул махны экспортын орлогыг нэмэгдүүлэх боломжтой.

Дээрх бодит судалгаа, тооцоог үндэслэн төсөл хэрэгжиж байгаа сумдад аль эсвэл аймаг бүрээс тодорхой сумдыг сонгон хурга махлуулж, борлуулах ажлыг ажлыг туршин нэвтрүүлэхийг зөвлөж байна.

Хургыг махлуулж, борлуулах ажлын төсөв нь нэг суманд 100 хургаар тооцвол 18 сая төгрөг болох бөгөөд үүнд хурга махлуулах тэжээл, хуц худалдан авах, хариулгын хөлс зэрэг шууд зардалд 2.3 сая төгрөг, загварыг малчид, орон нутгийн захиргаанд ойлгуулж, чадавхжуулах, хурганы махыг худалдан авагчийг олж, борлуулахад дэмжлэг үзүүлэх мэргэжлийн зөвлөх багийн ажлын хөлс, унаа, томиллогод 15 сая төгрөг, хургыг борлуулах сурталчилгааны зардалд 0.7 сая төгрөг орно.

5.2.5 Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх бэлчээр ашиглалтын гэрээний үүргийн хэрэгжилтийг хангахад ашиглах эдийн засгийн тооцоо, зөвлөмж

Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх үндэслэл

- Малаа аж ахуйн эргэлтэд оруулсан, бэлчээрийн даацад тохирсон байгаль орчинд ээлтэй, эрүүл, тарга тэвээрэг сайтай малтай, МАА-н орлого нь тогтмол өссөн, хөдөлмөрийн ачаалал тохирсон эрсдэлгүй бэлчээрийн мал аж ахуй эрхлэх
- Байгалийн нөөцийн хэмнэлттэй, хүлэмжийн хийн ялгарал болон хаягдал багатай, хүртээмжтэй, ногоон эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих...
- Бэлчээрийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх, даац багтаамжийг тохируулах

Малчид яагаад малын толгойн тоогоор хөөцөлддөг вэ, тэд буруутай юу?

Нөхцөл байдалдаа тохируулан хамгийн хямд аргаар хөрөнгө, орлогоо нэмэгдүүлэх гэж өрсөлдөн уралдах нь зах зээлийн эдийн засгийн зарчим юм. Малчинд үйлчилж байгаа сонирхлын өнөөгийн механизм дараах зүйлд оршиж байна. Үүнд:

- Бэлчээр, түүн дээр байгаа ус, хужир мараа гээд аливаа нөөцийг үнэ төлбөргүй ашигладгийн зэрэгцээ даацыг нь хэтрүүлж талхалсан ч ямар ч хариуцлага хүлээдэггүй нийтээр дундаа ашигладаг тогтолцоо
- Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулахад урамшуулах хөшүүрэг байхгүй
- Мал, бүтээгдэхүүний чанарыг хөхүүлсэн эдийн засгийн урамшууллын, нэн ялангуяа үнийн урамшууллын тогтолцоо байхгүй
- Мал, бүтээгдэхүүний чанарын хяналт, стандартын тогтолцоо ажиллахгүй байна

Ийм нөхцөлд малынхаа тоог өсгөх нь хөрөнгө, орлогоо өсгөх хамгийн амар арга гэдгийг өнөөдрийн эрх зүй зохицуулалтын орчин, сонирхлын механизм малчдад тулган хүлээлгэсэн байна, малаа өсгөсөнд малчныг буруутгах аргагүй байх нь.

Эдийн засгийн сонирхлыг эдийн засгийн сонирхлын хөшүүргээр л шийдэж чадна

Малын тоогоор хөөцөлдсөн малчдын сэтгэлгээг хөрөнгө, орлогоо өсгөх гэсэн эдийн засгийн сонирхлоор нь дамжуулж өөрчлөхөөс өөр гарц байхгүй юм. Өөрөөр хэлбэл малын тоог

бэлчээрийн даацад нийцүүлэн цөөлөх нь өөрсдөд нь ямар ашигтай болохыг эдийн засгийн бодит тооцоон дээр үндэслэн малчдад ойлгуулж чадвал малчид малынхаа тоог цөөлөх алхмыг зоригтой хийж, бэлчээр ашиглалтын гэрээний үүргээ биелүүлдэг болохыг Бодлого судлалын төвөөс хэрэгжүүлсэн туршилтууд харуулсан юм.

Эдийн засгийн тооцоог хийхдээ таван төрлийн малын сүргийн эргэлтийн загвар, малын ашиг шим, бүтээгдэхүүн борлуулах сүүлийн 3 жилийн дундаж үнэ зэрэг бодит үзүүлэлтийг ашиглан малчдын олох нийт болон мөнгөн орлогыг малаа өсгөх одоогийн хувилбарыг малаа аажим буюу хонин толгойн дүнгээр жилд 5% бууруулах хувилбартай харьцуулан гаргана. Энэхүү эдийн засгийн тооцоог дундаж малчин өрхийн жишээн дээр болон сумыг дүнгээр гаргаж малчдад явуулах нүүр тулсан сургалтад ашиглах бөгөөд үүний үр дүнд сумын малчдын 10-15% хувь нь малаа цөөлөх хувилбарыг шууд дэмжиж төсөлд хамрагддаг болохыг туршлага харуулсан болно.

Эдийн засгийн тооцоог Завхан аймгийн Тосонцэнгэл сумын жишээн дээр дор харуулав.

Хүснэгт 5.2.5.1 Малчин өрхийн малын тоо буурсан ч орлого нэмэгдэх тооцоо

Үзүүлэлт	Суурь	I жил	II жил	III жил	IV жил	V жил
Сумын мал, мянган толгой	186305	176990	168140	159733	151747	144159
Сумын мал, мянган хонин толгой	410915	390369	370851	352308	334693	317958
Малчин өрхийн нийт орлого ¹ мянган төгрөг	8557	12877	12988	13094	13195	13130
Өрхийн дотооддоо хэрэглэсэн бүтээгдэхүүн, мянган төгрөг	3565	3565	3565	3565	3565	3565
Малчин өрхийн мөнгөн орлого, мянган төгрөг	4992	9312	9423	9529	9630	9565
Мал цөөлснөөр хадгаламж, хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр бүрдүүлэх боломж, мянган төгрөг	0	1668	1631	1594	1558	1523
I хонин толгойд ногдох мөнгөн орлого, мянган төгрөг	15.2	32.2	33.6	35.8	38.1	39.8

Эх сурвалж: БСТ-н тооцоо

Малаа өнөөгийн байдлаар өсгөсөн тохиолдолд малчин өрхийн орлого хэрхэн өсөж байгааг Хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 5.2.5.2 Малын тоог өсгөн өрхийн орлогыг нэмэгдүүлэх тооцоо

Үзүүлэлт	Суурь	I жил	II жил	III жил	IV жил	V жил
Сумын мал, мян тол	186305	197483	209332	221892	235206	249318
Сумын мал, мян хонин тол	410915	435570	461704	489407	518771	549897
Малчин өрхийн нийт орлого, мянган төгрөг	8557	8557	8793	9031	9269	9509
Өрхийн дотооддоо хэрэглэсэн бүтээгдэхүүн, мянган төгрөг	3565	3565	3565	3565	3565	3565
Малчин өрхийн мөнгөн орлого, мян. төгрөг	4992	4992	5228	5466	5705	5944
Малын тооны бууралтад ногдох орлого, мян. төгрөг	0	0	0	0	0	0
I хонин толгойд ногдох мөнгөн орлого, мян төгрөг	15.0	15.0	14.7	14.4	14.1	13.8

Малын өсөлтөд ноогдох бүтээгдэхүүн	2073	2073	2210	2356	2512	2679
Малын өсөлтийг оруулсан нийт орлого	10630	10630	11003	11387	11782	12188

Эх сурвалж: БСТ-н тооцоо

Дээрх хүснэгтээс харвал малчин өрхийн нийт болон мөнгөн орлого малаа цөөлөх үед малаа өсгөх үеийнхээс илүү байгаа нь тодорхой байна. Энэ нь малын тоог цөөлснөөр үлдэх малын тэжээл хангамж, ашиг шим сайжирсны дээр малаа аж ахуйн эргэлтэд оруулж, илүү борлуулснаар махны мөнгөн орлого өсдөгтэй холбоотой юм.

Малын тоог цөөлснөөр бэлчээрийн ачаалал багасаж, биологийн олон янз байдлын амьдрах орчин тэлдэг нь нэн чухал эерэг нөлөө юм.

Хүснэгт 5.2.5.3 Сумын бэлчээрийн даац, ачаалал, хонин толгойгоор

Бэлчээрийн даац	237175	237175.1	237175.1	237175.1	237175.1	237175.1
Бэлчээрийн ачаалал бүгд	417922	389818	377963	359346	341652	324771
- Том мал	410915	382638	370851	352308	334693	317958
- Төл	7007	7181	7112	7038	6959	6813
Бэлчээрийн даац ашиглалтын хувь	176.2	164.4	159.4	151.5	144.1	136.9
Дутуу хооллолтын хувь	43.2%	39.2%	37.2%	34.0%	30.6%	27.0%

Хүснэгтээс хараад бэлчээрийн даац хэтрэлт, малын дутуу хооллолт багассанаар тарга тэвээрэг, нэгжийн ашиг шим сайжрах үндэслэл болж байна.

Малын тоог цөөлөх, барих, өсгөх үед эдийн засгийн эргэлт хурдсаж, бэлчээрийн ачааллыг бууруулах 2-оос дээш насны эр малын тоо багасаж байгааг дор үзүүлэв.

Хүснэгт 5.2.5.4 Малын тоог цөөлөх, барих, өсгөх сүргийн эргэлтийн үед эр малын тооны өөрчлөлт

№	Малын төрөл	Малын нас, хүйс	Малын тоо	Малын тоог барих	Малын тоог өсгөх
			цөөлөх	Малд эзлэх хувь	
1	Адуу	3-аас дээш насны эр	10.34	18.5	25.69
2	Үхэр		0.06	8.77	15.68
3	Хонь	2-оос дээш насны эр	6.84	12.87	10.22
4	Ямаа		6.88	14.4	9.94

Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн цөөлөх зорилтыг хэрэгжүүлэхийн тулд бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулж, түүнд бэлчээрийн даацад тохирсон малын тоог хонин толгойгоор заан түүнээс хэтэрсэн малыг жилд 5%-с ихгүйгээр аажмаар цөөлөх замаар хэрэгжүүлэх юм.

5.2.6 Байгалийн нөөц ашиглалтын мэдээллийн сангийн агуулга, хоорондын уялдааг сайжруулах замаар нөөц ашиглалтын бүлгийг бэхжүүлэх, нөөц ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хангах зөвлөмж

Байгалийн нөөц ашиглалтын мэдээллийн сангийн одоогийн байдал

Байгалийн нөөц, түүнийг ашигладаг бүлгийн мэдээлэл нь нөөцийн төрлөөсөө хамаараад өөр өөр байгууллага, тусдаа мэдээллийн санд бүртгэгдэж байна.

Тухайлбал, бэлчээр, хадлангийн нөөцийн ашиглалтыг сумын түвшинд газрын даамал бүртгэж, аймгийн ГХБХБГ газрын кадастрын мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэгддэг бол, ойн нөөцийн ашиглалтыг аймгийн Байгаль орчин аялал жуулчлалын газрын ойн нэгж бүртгэж, байгаль орчны мэдээллийн санд оруулж байна.

Ийнхүү байгалийн нөөц ашиглалтын талаарх мэдээллийг өөр өөр байгууллага тусдаа бүртгэдэг явдал нь мэдээллийн нэгдмэл байдлыг хангахгүйгээр зогсохгүй байгалийн нөөцийн ашиглалтыг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлж байна. Тухайлбал, бэлчээр ашиглалтын хувьд “Ногоон алт” төслийн хүрээнд бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулсан хэдий боловч тэрхүү гэрээний хэрэгжилтийн талаар тухайн асуудлыг хариуцсан албан хаагч болон БАХ-ын ахлагч гишүүд тодорхой мэдээлэлгүй байна. Сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд бэлчээрийн ашиглалтын гэрээний хэрэгжилт, биелэлтийн асуудал тодорхой тусгагддаггүй орхигддог хандлага түгээмэл байна. Мөн газрын нэгдмэл сангийн тайланд зарим сумдад тодорхой хэмжээний ойн сангийн нөөцтэй гэж тусгагдсан байтал эдгээр сумдад ойн менежментийн төлөвлөгөөгүй байна. Түүнчлэн ойн нөөц ашиглалт, хамгаалалтын хувьд зарим сумдад ойн нөхөрлөл байгаа боловч ойн менежментийн төлөвлөгөө, ой зохион байгуулалт хийгдээгүй, ямар ч үйл ажиллагаа явуулдаггүй байдал түгээмэл байна. Мөн сумын газрын нэгдмэл сангийн тайланд тодорхой хэмжээний хадлангийн талбайтай гэж тусгасан боловч тус талбай хаана байдаг, хэрхэн ашиглагдаж байгаа талаар сумын холбогдох албан тушаалтнууд мэдэхгүй байдалтай байна. Хадлангийн талбай ашиглах гэрээ хийх нь ховор бөгөөд намар малчид, иргэд, аж ахуй нэгжүүд тодорхой бэлчээрийг байнга хаддаг албан бус тогтолцоо бий болсон байна.

Бэлчээрийн фото-мониторингийн мэдээллийн сангийн хүрээнд бэлчээрийн газрын гадаргын хэлбэр, хөрс, ургамалжилт, уур амьсгалын онцлогоор экологийн чадавхын бүлгүүдэд хуваагдаж, энэ нь төлөвлөлт болон мониторингийн үнэлгээний мэдээллийн суурь болж байна. ГЗБГЗЗГ, УЦУОСМХ, холбогдох мэргэжилтнүүд болон ШУА-ийн Ерөнхий болон сорилын биологийн хүрээлэн, ХААИС-ийн эрдэмтэд, зөвлөхүүдтэй хамтарч боловсруулсан “Монгол орны бэлчээрийн төлөв байдал, өөрчлөлтийн загвар нь 2015 онд баталгаажсанаар эдүгээ улсын хэмжээнд бэлчээр ашиглалтыг төлөвлөх, бэлчээрийн төлөв байдлыг үнэлж, хянах арга хэрэгсэл болон ашиглагдаж байна.

Бэлчээрийн фото-мониторингийн хээрийн судалгааг Завхан аймгийн 23 сумдад 440 цэг, Ховд 17 сумдад 203 цэгээр хийж, “sample point” программ дээр боловсруулалт хийж, бэлчээрийн мониторингийн мэдээллийг газрын кадастрын системийн фото мониторингийн хэсэгт бүртгэж үр дүнг гаргадаг байна.

Нөөц ашиглалтын бүлэг, нөөц ашиглалтын гэрээний талаарх мэдээлэл нь газрын албанаас гадуурх бусад холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд албан ёсоор хүрдэггүй тул аймаг, улсад байгаа мэдээлэл нь салбар хооронд зөрүүтэй байна. Энэ нь улс, аймгийн хэмжээнд мэдээлэл үнэн бодитой байх нөхцөлийг хангадаггүй. Суманд байгуулагдсан НАБ-ын мэдээллийг БОХУБ нь аймгийн байгаль орчин аялал жуулчлалын газарт цаасаар өгдөг. Уг газар нь ойн судалгаа хөгжлийн төвд цаасаар өгснөөр eic.mn-д бүргүүлж байна. Гэвч уг мэдээлэл нь өөр бусад мэдээллийн сангууд дахь мэдээлэлтэй уялдаггүй байна.

Орон нутагт нөөц ашиглалтын гэрээтэй холбоотой хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй байгаа нь хариуцсан албан тушаалтнуудын хариуцлагын тогтолцоо сул, түүнийг хэрэгжүүлэх хөшүүрэг хангалтгүй байгаатай холбоотой байна. Тухайлбал, “Газрын нэгдмэл сангийн удирдлагын нэгдсэн систем” хэмээх газрын мэдээллийн санд тухайн суманд байгуулсан нөөц ашиглалтын гэрээ, байгуулагдсан малчдын бүлэг, нөхөрлөлүүдийн талаарх мэдээлэл байдаггүй учраас гэрээний хэрэгжилтэд хяналт, үнэлгээ хийх боломжгүй байна. Аймгийн газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газарт холбогдох бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулсан мэдээллийг “Land management” мэдээллийн санд оруулахыг санал болгосон албан тоотыг хүргүүлэв. Албан тоотыг Хавсралт 5.2.6а-д тусгав.

Зөвлөмж

Иймд төлөвлөлт, шийдвэр гаргалт, үнэлгээ, тайланг нэгдсэн цахим системд байршуулах, сумдын ЗДТГ болон ИТХ-н үйл ажиллагаа, захирамж, шийдвэр, тогтоол, тэдгээрийн хэрэгжилтийг мэдээлж байдаг цахим системийг одоо байгаа (татварын, мал эмнэлгийн, газрын, ус цаг уурын, статистикийн) системүүд дээр суурилж нэгтгэн хөгжүүлбэл сумын хэмжээнд хоорондоо уялдаа холбоогүй, салангид байдлаар ашиглагдаж буй мэдээллийн тогтолцоог нэгтгэсэн байдлаар ашиглах боломж бүрдэх юм. Өөрөөр хэлбэл хүнээс буюу албан тушаалтнаас үл хамаарсан мэдээллийн тогтолцоог бий болгох боломжтой болох юм. Ийм тогтолцооны саналын хувилбарыг Хавсралт 5.2.6б-д үзүүлэв.

Цаашид байгаль орчны мэдээллийн нэгдсэн сан дээр суурилан байгалийн нөөцийн (бэлчээр, хадлан, ус, ойн г.м) төлөв байдал, чанарын үзүүлэлт, эзэмшил, ашиглалтын бүртгэл, гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэсэн үр дүн, нөхөн сэргээх, хамгаалах чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээ зэрэг мэдээллийг нэгтгэн төвлөрүүлж, бодлого боловсруулах, хэрэглэгчдийг үнэн зөв мэдээллээр хангах хэмжээнд хөгжүүлэх нь зүйтэй гэж үзэж байна.

5.2.7 Малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээрийг халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоох зөвлөмж

Завхан, Ховд аймгийн ихэнх суманд 2021-2022 онд малын шүлхий өвчин гарч дотоод, гадаад зах зээлд малын мах борлуулах асуудал хорио цээрийн байдалд аймаг, сумаараа орсноос малчдын орлого буурах, малын тоо өсөж бэлчээрийн даац хэтрэх зэргээр сөрөг нөлөө нь илүү нэмэгдсэн юм.

Нөгөө талаар халдварт өвчний гаралт, тархалт өргөжиж байгаа нь баруун бүсэд мал эмнэлгийн улсын нэгдсэн хяналтын цэг огт байхгүй байгаатай ч бас холбоотой юм. Энэ байдлаас гарах нэг гарц нь малчдын бүлгүүдийг гэрээлсэн бэлчээрийн түвшинд халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоож баталгаажуулан малын махыг наад зах нь дотоод зах зээлд нийлүүлэх, малын шилжилт хөдөлгөөнд малчдын оролцоо, хяналтыг сайжруулах явдал юм.

2021 онд Сүхбаатар аймгийн Түмэнцогт суманд малчдын бүлгийн гэрээт бэлчээрийг эрүүл нутгаар тогтоож мах, түүхий эдээ зах зээлд үнэ хүргэн борлуулах туршилтыг АХБ-ны төслийн хүрээнд Бодлого судлалын төвөөс амжилттай хэрэгжүүлсэн юм.

Малчдын бүлгийн гишүүн малчин бүр малын шилжилт хөдөлгөөнд хатуу хяналт тавьж, мал эмнэлгийн зохих арга хэмжээнд мал сүргээ бүрэн хамруулснаар зүүн бусд малын шүлхий, богийн мялзан, үхрийн арьс товруутах өвчнүүд байнга гарч байгаа ч туршилтын 3 бүлгийн мал сүрэг 2021 оны 10-р сараас одоо хүртэл эрүүл байдлаа хадгалсаар байна. Энэ нь бүлгийн малчид, сумын МЭТ, мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгжийн малын эмч нарын малын шилжилт хөдөлгөөнд тавьдаг хяналт сайжирсантай шууд холбоотой. Энэхүү туршилтын үр дүнд түшиглэн ““Халдварт өвчингүй, тайван байдлыг улс, бүс, нутгаар тогтоон мэдээлэх журам”-ыг Бодлого судлалын төв МЭЕГ-тай хамтран шинэчлэн боловсруулж Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн

Үйлдвэрийн сайдын 2022 оны 06 дугаар сарын 13-ны өдрийн А/193 дугаар тушаалаар батлуулж, аль ч сумын малчдын бүлэг, нөхөрлөлүүд гэрээт бэлчээрээ эрүүл нутгаар тогтоолгох эрх зүйн орчныг нээгээд байна /Журмыг үзэх линк: <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16530810504451/>

Энэхүү журмын дагуу:

- Малчдын бүлэг, нөхөрлөл нь гэрээт бэлчээрээ халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоолгох хүсэлтээ холбогдох мал эмнэлгийн байгууллагад гаргана.
- Хүсэлтийг хүлээн авсан мал эмнэлгийн газар журамд заасан шаардлагыг тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөл биелүүлсэн үед зарим халдварт өвчнөөс эрүүл байгааг шууд тогтоож болно.
- Харин эргэлзээтэй үед тухайн бүлгийн мал сүргээс түүврийн аргаар цус, салст бүрхүүлийн арчдас, баас, шээсний дээж авч тухайн өвчний оношийг бататгах шинжилгээ хийнэ. Тухайлбал: Малын гоц халдварт өвчин шүлхий, бог малын мялзан, хонь, ямааны цэцэг болон бусад халдварт өвчнөөс тухайн бүлгийн мал сүрэг, гэрээт бэлчээр нутаг эрүүл, тайван болохыг судлан тогтоож болно.
- Ингэж тогтоосны үндсэн дээр тухайн өвчнөөр эрүүл болохыг баталгаажуулсан гэрчилгээг олгоно.
- Гэрчилгээ авсан малчдын бүлэг халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван байдлаа тогтвортой хадгалах стратегийг боловсруулан хэрэгжүүлж ажиллана.

Завхан, Ховд аймгийн бүх суманд АДАПТ төслийн хүрээнд шинээр байгуулагдсан малчдын бүлгүүдээс сонгон гэрээт бэлчээрийн хэмжээнд нь малын халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоох нь малын мах, түүхий эдийг нь зах зээлд үнэ хүргэж борлуулах, малын тоог бууруулан малчдын орлогыг нэмэгдүүлэх, бэлчээрийн даац, ачааллыг хөнгөвчлөх, малынхаа эрүүл мэндийн төлөө малчдын оролцоог нэмэгдүүлэх чухал ач холбогдолтой юм.

Малчдын бүлгийн гэрээт бэлчээрийг малын халдварт өвчингүй, эрүүл, тайван нутгаар тогтоох нь Дэлхийн мал, амьтны эрүүл мэндийн байгууллагын шаардлагын дагуу олон улсад хэрэгжүүлдэг хамгаалалттай аж ахуй /compartment-компартмент/ байгуулж, махны экспортыг нэмэгдүүлэх гол гаргалгааны урьдчилсан нөхцөл юм.

Малчдын бүлгийн эрүүл нутгийн тогтвортой байдлыг хадгалахын тулд тухайн аймгийн МЭГ, сумын МЭТ, хувийн мал эмнэлгийн үйлчилгээний нэгжийн ажил дагаад сайжрах боломж бүрдэнэ. Энэхүү үйл ажиллагаа нь төр -хувийн хэвшил- нутгийн иргэдийн түншлэлийн хүрээнд оролцогч талуудын аль алиных нь ашиг сонирхолд нийцсэн нийтлэг зорилтыг хангах тэргүүн туршлага, шинэлэг санаа болж нэвтрэх бүрэн боломжтой юм.

Энэхүү ажлыг 1 сумын хэмжээнд нэвтрүүлэхэд нийт 9.0 сая. төгрөгийн төсөв шаардлагатай бөгөөд үүнд мэргэжлийн зөвлөхийн ажлын хөлс 1.4 сая, хээрийн ажлын унаа, томилолтын зардал 3.6 сая.төгрөг, орон нутгийн мал эмнэлгийн байгууллагын оролцоог хангах 0.5 сая.төгрөг, малын өвчний тандалт, шинжилгээний зардалд 3.5 сая.төгрөг орж байна.

ХАВСРАЛТ

Хавсралт 1 Төслийн үр дүнгийн товч танилцуулга

МОНГОЛ ОРНЫ ХӨДӨӨГИЙН ИРГЭДИЙН УУР АМЬСГАЛЫН
ӨӨРЧЛӨЛТӨД ДАСАН ЗОХИЦОХ ЧАДАМЖ БОЛОН ЭРСДЭЛИЙН
МЕНЕЖМЕНТИЙГ БОЛОВСРОНГУЙ БОЛГОХ НЬ

**“Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадавхыг дэмжих зорилгоор Ховд,
Завхан аймагт байгаа иргэдэд тулгуурласан байгууллагыг малчдын
оролцоотойгоор үнэлэх” зөвлөх үйлчилгээ**

**Нөөц ашиглалтын гэрээ /НАГ/ байгуулсан ажлын
талаарх танилцуулга, 2022 оны 9-р сарын 28**

БОДЛОГО СУДЛАЛЫН ТӨВ

Сити Тауэр 703Б, Ерөнхий сайд Амарын гудамж 8/1,
8-р хороо, Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар 14200
Утас: 77119027
e-mail: cpr@cpr.mn
Web: www.cpr.mn

Агуулга

- Бэлчээр, хадлан, усны нөөц ашиглагчдын бүлэг /НАБ/ байгуулсан талаар
- Бэлчээр, хадлан, усны нөөц ашиглалтын гэрээ /НАГ/-г шинэчлэн боловсруулсан талаар
- Шинэчилсэн загвараар НАГ байгуулсан талаар
- НАГ-г хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар орон нутгаас гарсан санал

Бэлчээр, хадлан, усны нөөц ашиглагчдын бүлэг /НАБ/ байгуулсан талаар

- **НАБ** байгуулах нь НАГ байгуулахын урьдах шат юм. Учир нь гэрээг малчдын бүлэгтэй хийдэг.
- 2 аймгийн сум бүрд 2-с доошгүй **НАБ** байгуулж, НАГ хийх хээрийн ажлыг 2022 оны 9-р сард хийж гүйцэтгэлээ. Ашигласан арга зүй
- **Малчдын бүлэг байгуулахаар санаачлагчдын хурлаар хэлэлцүүлж бүлгийг албан ёсоор байгуулах**
 - Гишүүн өрхийн төлөөллийг нэг газар цуглуулж, малчдын бүлэг байгуулах зорилго, шаардлага, ач холбогдол, АДАПТ төслөөс хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, тэдгээрт хамрагдах боломж зэргийг тайлбарлав.
 - Санаачлагчдын хурлын ирцийг бүртгэх, асуудал хэлэлцэх дэг, асуулт хариулт, санал, хурлаас шийдвэр хэрхэн гаргах ажиллагааг санаачлагчдаас томилсон ахлагчтай хамтран зохион байгуулж, дадлагажууллаа.
- **Хэлэлцсэн асуудлаар шийдвэр гаргах.** Хуралд оролцогчдын олонхын саналаар бүлэгтэй нэр өгөх, ахлагчаа томилох, бүлэгт мөрдөгдөх үндсэн баримт бичиг (бүлгийн дүрэм, бэлчээр, ус ашиглах журам, дундын сангийн журам)-ийг батлуулж, энэ тухай хурлын тэмдэглэл хөтлүүлэв. Хурлаас баталсан бичиг баримтыг бүлэг бүрд албан ёсоор хүлээлгэн өглөө.
- **Нөөцийг гэрээгээр ашиглахаар хүсэлт гаргах.** Өвөл-хаврын бэлчээр гэрээгээр ашиглахаар харьяа багийн Иргэдийн нийтийн хурал (БИНХ)-д хүсэлт гаргахыг хуралд оролцсон гишүүд дэмжиж, ахлагчаараа төлөөлүүлэн хүргүүлэхээр тогтлоо.
- **Гэрээгээр ашиглах бэлчээрийн хил заагийг тогтоох.** Бүлгийн гишүүдийн хатуу цэгийн байршил, бэлчээрийн эргэлтийн гол цэгийн солилцлыг (GPS)-ээр хэмжиж бүртгэлээ. Гэрээт бэлчээрийн хил заагийг нарийвчилсан кадастрын зургийг хавсаргахаар тохиров.

НАБ байгуулах ажлын үр дүн

Ховд аймгийн 16 суманд 38, Завхан аймгийн 23 суманд 74, нийт 112 НАБ байгуулагдлаа.

Бэлчээр, хадлан, усны нөөц ашиглалтын гэрээ /НАГ/-г шинэчлэн боловсруулсан талаар

Нөөц ашиглалтын гэрээг дараах 3 төрлөөр шинэчлэн боловсруулав.

- Бэлчээр ашиглуулах гэрээ, Худаг эзэмшүүлэх гэрээ, Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээ
- Гэрээнд нөөцийг өмчлөгч төрийн төлөөлөл сумын Засаг дарга, нөөцийг ашиглагч малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн гишүүн өрхүүдийн тухайн нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах талаарх эрх, үүрэг, хариуцлагын тогтолцоо, байгалийн эрсдэл тохиолдсон үед зохицуулах механизмыг тусгалаа.
- Гэрээний төслийг боловсруулахдаа холбогдох хууль тогтоомж, журамд нийцүүлж, тухайн нөөцийг ашиглахад тулгарч байгаа гол бэрхшээлүүдийг шийдэхэд чиглүүлэн боловсруулсны гадна орон нутгийн холбогдох албан тушаалтан, малчдын төлөөллөөс санал авч, боломжтой саналуудыг тусгасан болно.
- Орон нутгийн саналыг хоёр аймгийн нийт сумдын ИТХ-ын дарга, нарийн бичгийн дарга, хурлын ажилтан, сумын Засаг дарга, газрын даамал, ХААТ-ийн мэргэжилтнүүд, багийн Засаг дарга нар зэрэг сум тус бүрд газар дээр нь танилцуулах замаар 222 хүн, АДАПТ төслийн шугамаар Завхан аймагт зохион байгуулсан семинарт оролцсон аймаг, сумын удирдлага, холбогдох мэргэжилтэн, малчдын төлөөлөл 200 хүн, НАГ-д гэрээнд гарын үсэг зурсан 889 малчин өрх, нийт 1311 төлөөллөөс саналыг авч тусгалаа.

Бэлчээр ашиглуулах гэрээ

Онцлог зохицуулалтууд

- НАБ, түүнчлэн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хүрээнд газар ашиглагчийн эрх үүрэг, цаашид бүлгээ байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл болгон өөрчлөн байгуулж үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэх боломж, нөхцөлтэй холбоотой Газрын тухай болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн хамаарах заалтыг нэмж тусгах,
- Малчдын бүлгийн үйл ажиллагааны цогц төлөвлөгөөнд тусгах нөөцийн ашиглалт, эзэмшилт ба бусад арга хэмжээг боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд Ашиглагчийн зүгээс ашиглаж болох санхүүжилтийн шинэ эх үүсвэр – Малын тоо толгойн албан татварын тухай, Төсвийн тухай хуулийн заалтыг тусгах,
- Бэлчээрийн ургац тогтоох, даац тооцох, малын тоог гэрээт бэлчээрийн даацад нийцүүлэх тооцоо үйлдэх зэрэг арга хэмжээг “Малын бэлчээрийн ургац тодорхойлох нийтлэг журам”-ын дагуу авч хэрэгжүүлэх,
- Төрийн албаны зөвлөлийн –д тусгагдсан “Газрын даамлын ажлын байрны тодорхойлолтын 3-д заасны дагуу бэлчээр ашиглуулах гэрээнд Өмчлөгчийг газрын даамал төлөөлөх, ингэснээр гэрээт бэлчээрийн ашиглалт, хамгаалалт, төлөв байдалд албан тушаалын ба мэргэжлийн хүрээнд хяналт тавих, үнэлгээ хийх ажлыг шууд хариуцах,
- Бэлчээр ашиглуулах гэрээг урт хугацаагаар буюу 15 жилийн хугацаатай байгуулах,
- Гэрээт бэлчээрийн хил заагийн дотор ургац тогтоох болон төлөв байдлыг үнэлгээний цэг байгуулах, энэ арга хэмжээг Засаг даргын захирамжид тусгай заалт болгож тусгах.
- Ган зуд зэрэг байгалийн эрсдэл тохиолдсон үед гэрээлсэн бэлчээрийн даацыг хэтрүүлэхгүй бусдын малыг оруулах
- Бэлчээрийн даацын тооцоонд өвсөн тэжээлт зэрлэг хөхтөн амьтдыг оруулж тооцох

Худаг эзэмшүүлэх гэрээ

Үндэслэл

- Хүнс, хөдөө, аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан “Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам”-г суурь болгов.

Гэрээний зорилго

- Гэрээний зорилго нь худгийн өмчлөл, эзэмшил, ашиглалтын харилцааг зохицуулахад оршино.
- Худаг уст цэгийг тодорхой эзэнтэй болгож, уст цэгийн барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн ашиглалт, эзэмшилтийг сайжруулан, байнгын ажиллагаатай байлгах, усны нөөц, худгийн орчны газрыг зохистой ашиглаж, хамгаалах, хүн ам, мал сүргийг усаар тогтмол хангахад оршино.

Өмчлөл

- Монгол улсын усны тухай хуулийн дагуу усны баялаг нь төрийн өмчид байна. Энэхүү гэрээгээр зохицуулж байгаа эзэмшил, ашиглалтын харилцаа нь усны баялгийн өмчлөл, эзэмшлийг хөндөхгүйгээр гагцхүү усны нөөцийн зохистой ашиглалт, худгийн тоног төхөөрөмж, байшин барилгын эзэмшил, ашиглалтын харилцааг зохицуулна.
- Худгийг сэргээн засварлахад суурилсан нийт тоног төхөөрөмж, байшин барилга нь төрийн өмч байна.
- Төрийн төлөөллийг хэрэгжүүлэгч сумын засаг дарга төрийн өмчийн хөрөнгийн өмчлөл, эзэмшил, ашиглалттай холбогдсон харилцааг энэхүү гэрээ болон холбогдох хууль, журмын дагуу зохицуулах бүрэн эрхийг эдэлнэ.
- Худгийг сэргээн засварлахад эзэмшигчийн зүгээс оруулсан тоног төхөөрөмж, байшин барилга нь эзэмшигчийн өмч байна.

Эзэмшлийн зориулалт

- Худгийг мал услах /ундны усны, тариа ногоо услах гэх мэт/ хэрэгцээг хангах зориулалтаар эзэмшүүлэх
- Худгийн усыг байнгын ашиглагч нь эзэмшигчийн гишүүн өрхүүд байна.

Худгийн усны төлбөр болон үйлчилгээний хөлс

- Худгийн үйлчилгээний хөлс нь худгаас ус гаргах тоног төхөөрөмжийг ажиллуулах болон засварлах урсгал зардал, худгийн тоног төхөөрөмж болон худгийн барилгад их засвар хийх, сайжруулах зардал /элэгдлийн сан/, худаг хариуцагчийн цалин, худгийн усыг бохирдол, хөлдөлтөөс хамгаалах зардал, худгийн орчны газрыг талхагдал, бохирдлоос сэргийлэх арга хэмжээний зардлаас бүрдэнэ.

Худгийн үйлчилгээний хөлсийг ус хэрэглэгчид хариуцна.

Эзэмшигчийн эрх үүрэг

- Гишүүн бус эрх ус хэрэглэсэн тохиолдолд үйлчилгээний хөлс авах
- Худгийг энэхүү гэрээнд заасан зориулалтын дагуу ашиглах
- Худагт учруулсан хохирлыг буруутай этгээдээр төлүүлэхээр нэхэмжлэх
- Худгийн ашиглалт, засвар үйлчилгээг үйлчилгээний хөлсөөр хийх
- Худгийн орчмын газар, байгаль орчны хууль тогтоомжийн дагуу хамгаалах, бохирдол, талхагдалаас сэргийлэх арга хэмжээ авах
- Эзэмшигчийн хариуцаагагүйгээс худагт аливаа хохирол учирсан, орчмын газар талхагдалд тохиолдолд өөрийн зардлаар нөхөн сэргээх арга хэмжээ авах
- Худгийн их засвар шинэчлэлтийг хийх элэгдлийн сан байгуулах;
- Худгаас малаа услах, унд ахуйн ус хэрэглэх хуваарь гаргаж мөрдүүлэх
- Худгийг ажиллуулах хариуцагчийг томилох, түүнд үйлчилгээний хөлсийг хураах, худаг ажиллуулахтай холбоотой зардлыг дундын сангаас авах эрх олгох
- Худгийн үйлчилгээний хөлсийг гишүүн өрхүүдийн малын болон ундны усны хэрэглээтэй харгалзуулан ногдуулж, хураах

Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээ

Үндэслэл

- Газрын хуулийн 53.5-д заасан “Сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрийг үндэслэн, хадлангийн талбайг усалгаатай болгох, хамгаалах, бордох, ойн зурвас тарих зэргээр өөрийн хүч, хөрөнгөөр сайжруулалт хийж, ургацыг нь тогтвортой дээшлүүлсэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад сумын Засаг дарга уг талбайг нь эзэмшүүлж болно” гэнийг үндэслэн хадлангийн талбайг эзэмшүүлэх замаар түүнийг зохистой ашиглаж хамгаалах сонирхлыг төрүүлэх зорилгыг иш үндэс болгов.
- Түүнчлэн “Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль”, “Байгалийн ургамлын тухай хууль”, “Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн ухай хууль”, “Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах хөрөнгийн хувь, хэмжээний тухай хууль”, “Газрын төлбөрийн тухай хууль”, бусад холбогдох хууль, журмыг үндэслэв.

Онцлог зохицуулалтууд

Хадлангийн газрын эзэмшлийн гэрээнд гэрээ байгуулахдаа

- газрыг хүлээлцэхдээ акт үйлдэн хүлээлгэн өгөх
- хэрэгжилтэд жил бүр хяналт тавих
- хадлангийн газраа тухайн жил бүрэн ашиглах боломжгүй бол бусдад гэрээгээр ашиглуулах
- байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн орлогыг хадлангийн газраа сайжруулахад зарцуулах
- Бэлтгэсэн хадлангаа эхний ээлжид нөхөрлөлийн гишүүн малчид, сумын малчдад орон нутгийн ханшаар, үлдэх хэсгийг зах зээлд борлуулах
- Сумын өвсний фондод хадлангийн газрын га тутамд 1 боодол өвсөөр тооцож, сумын ЗДТГ-аас тогтоосон газарт хүргэж өгөх
- гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд зөрчлийн тухай хуулиар хариуцлага хүлээлгэх зэрэг заалтууд нэмэлтээр орсон болно.

Ойн санг эзэмшүүлэх гэрээ:

Ойн санг эзэмшүүлэх гэрээний загварыг Монгол Улсын Засгийн газрын 2009 оны 227 дугаар тогтоолын хавсралт “Ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэх журам”-ыг үндэслэн шинэчлэн боловсруулав. Ойн санг эзэмших гэрээнд доорх заалтуудыг нэмж оруулав. Үүнд: Эзэмшлийн ойн санд түймэр, хөнөөлт шавж, өвчин зэрэг гамшгийн хор уршгийг арилгахад иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг татан оролцуулж, санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх, эзэмшлийн газраасаа ойн менежментийн төлөвлөгөө, эрхийн бичгийн дагуу бэлтгэсэн мод, ойн дагалт баялгийг ашиглах, хэрэгцээнээс илүү гарсан мод, ойн дагалт баялгийг худалдан борлуулах, Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийг гэрээнд заасан хугацаанд төлөх, Ойн нөхөрлөлийн дундын сан байгуулах. гэх мэт

Ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэх журамд заасан Багийн дарга, тухайн багийг хариуцсан байгаль хамгаалагч нь нөхөрлөлөөс ирүүлсэн материалыг үндэслэн нөхөрлөлийн эзэмших ойн сангийн ойн талбайн хэмжээг сум дундын ойн ангитай хамтран /ойн зураг дээрх хэсэглэл, ялгарал/-р гарган тэмдэг даран баталгаажуулах, сумын засаг даргын түвшинд хийх ажлууд ихээхэн цаг хугацаа, мэргэжлийн байгууллагын оролцоо, санхүүжилт хэрэгтэй тул шинэ ойн нөхөрлөл байгуулах ажлыг төслийн богино хугацаанд хэрэгжүүлэх боломжгүй байв

Нөөц ашиглалтын гэрээг хэрэгжүүлэх талаар орон нутгаас гарсан санал

- Гэрээний төслийг хэлэлцүүлэх болон гэрээг байгуулах явцад орон нутгаас гарсан гол санал нь гэрээ байгуулаад орхивол ямар ч ач холбогдолгүй “цаас үйлдвэрлэсэн” ажил болно.
- Хамгийн гол нь гэрээг хэрэгжүүлэх талаар төслөөс бодитой дэмжлэг үзүүлж чадвал ажил болж чадна гэсэн ойлголт хүлээлтэй байна.

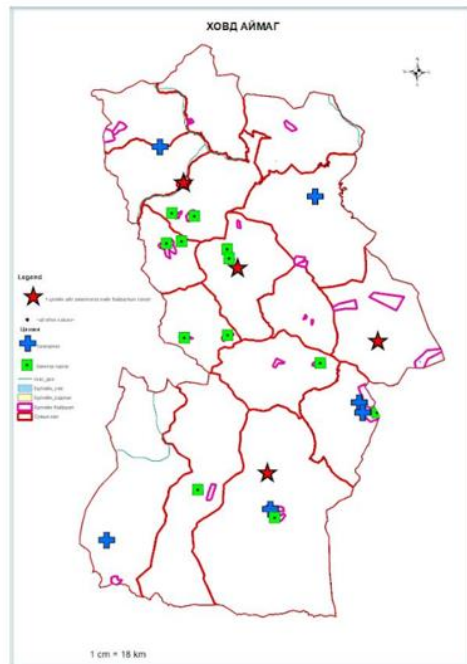
Төслөөс хүсэж байгаа дэмжлэгийн талаар орон нутгийн захиргаа, малчдаас гарсан саналыг тоймлон үзвэл дараах чиглэлтэй байна. Үүнд:

- Мал борлуулалтын урамшууллыг олгох замаар малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх
- Хэд хэдэн сумын дунд мал борлуулах нэг цэгийн үйл ажиллагаа
- Гүний худаг засварлах, шинээр гаргах
- Малын чанар, эрүүл мэнд, хадлангийн талбайг сайжруулах
- Хурга махлуулж борлуулах

Дээрх саналыг хэрэгжүүлэхэд 1 суманд дараах төсөв шаардагдахаар байна. Үүнд:

- Мал борлуулалтын урамшууллыг олгоход 3-5 сая төгрөг, нийттөгрөг
- Мал борлуулах нэг цэгийн үйл ажиллагааг дэмжихэд 90 сая төгрөг
- Гүний худаг засварлах, шинээр гаргах- 1 худаг 20 сая, 2 худаг 40 сая
- Малын чанар, эрүүл мэнд, хадлангийн талбайг сайжруулахад 10 сая төгрөг
- Хурга махлуулж борлуулахад 10 сая төгрөг

НАГ-г амьдралд хэрэгжүүлж, бодит ажил болгох талаар төслөөс хүлээж байгаа хөрөнгө оруулалтын байршил

Нөөц ашиглагчдын бүлгийн тухай

Малчид, сумын ИТХ, ЗДТГ-ын албан хаагчдад зориулсан танилцуулга

Бодого судлалын төв
2022 оны 7-8, 9 дүгээр сар

Нөөц ашиглагчдын бүлэг

- “АДАПТ” төслийн хүрээнд НАБ гэдгийг малчдын бүлэг ба байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл гэсэн хоёр хэлбэртэй байхаар тогтоосон
- НАБ-тэй холбоотой эрх зүйн асуудлууд
 - Иргэний хуулийн **481 дүгээр зүйл Бүртгэгдээгүй холбоо, нөхөрлөл**
 - 481.1. Хамтран ажиллах гэрээний үндсэн дээр хэд хэдэн этгээд **холбоо болон нөхөрлөлийн** хэлбэрээр зохион байгуулагдаж үйл ажиллагаа явуулж болох бөгөөд ийм байгууллагыг улсын бүртгэлд бүртгүүлэхгүй, бүтэц, зохион байгуулалтыг гишүүд харилцан тохиролцож тодорхойлно.
 - Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтад “өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийг **малчдын бүлэг**, хэсэгт болзол, гэрээгээр ашиглуулж болно” гэсэн бүлгийн тухай нэршил тусгагдсан байдаг.
 - Иргэдийн сайн дурын үүсгэл санаачилгаар мал сүргийг хамгаалах зорилготой малчид, мал бүхий иргэдийн бүлгийг малчдын бүлэг гэнэ гэж Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 4.3-т тодорхойлжээ
 - “Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл (**БНХМН**) гэж нутгийн иргэдэд байгалийн нөөцийн хамгаалах, нөхөн сэргээх эрх олгож, нөөц ашиглалтыг хамтаараа, ил тод, шударга зарчимд нийцүүлэн зохион байгуулж, түүнээс гарсан үр ашгийг иргэдэд тэнцүү хуваарилах зорилготой нөхөрлөлийг хэлнэ” гэж Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 3.2.8-д заасан
- “АДАПТ” төслийн баримт бичигт заасны дагуу НАБ-ийг бэлчээр, хадлан, ус, ойн нөөц ашиглах чиглэлээр бие даасан байдлаар тус тусад нь байгуулна.

НАБ хэрхэн байгуулагдах вэ

НАБ нь **сайн дурын үндсэн дээр, иргэдийн санаачлагаар байгуулагдана**. Иймд иргэд анхлан санаачлах зарчмаар эхлэл нь тавигдана

Санаачлагчдаас зохион байгуулж санаачлагчдын хурал хийх:

- Хурлын зар /хурлаа хаана хэзээ хийх/-ыг санаачлагчдад хүргэх
- Хурлаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтыг зарын хамт хүргүүлэх

Санаачлагчдын хурлын дэг:

- Хурлын ирцийг ирвэл зохих санаачлагчдын тоонд харьцуулж гаргах, ирц 75 хувиас дээш бол хурал хүчин төгөлдөр гэж үзэх
- Хурлыг санаачлагчдаас нэг хүн даргалах
- Зараар хүргүүлсэн асуудлыг хэлэлцэх дэс, хурлын дотоод журам, дэгийг хэлэлцүүлж батлуулах
- Хэлэлцэх асуудлыг нэг бүрчлэн танилцуулах, асуулт хариулт явуулах
- Хэлэлцсэн асуудлаар хуралд оролцож буй санаачлагчдын ердийн олонх /66.6 хувиас дээш/-ийн саналаар батлах

Санаачлагчдын хурлаас шийдвэр гаргах

- Хэлэлцсэн асуудал тус бүрээр хурлаас гарсан шийдвэрийг тус тусад нь танилцуулах
- Хурлаас тэмдэглэл гарана. Тэмдэглэл хөтлөх санаачлагчийг хурлаас нэр зааж ажилуулна. Хурлаас гаргасан шийдвэрийг тэмдэглэлд нэг бүрчлэн тусгана.
- Тэмдэглэл хөтөлсөн болон хурал даргалагч гарын үсэг зурж тэмдэглэлийг баталгаажуулна

- Үргэлжлэл -

- НАБ байгуулах болон холбогдох бусад асуудлаар дараах шийдвэрийг санаачлагчдын хурлаас гаргана. Үүнд:
 - НАБ-ийн гишүүн өрхийг тогтоох
 - НАБ-ийн оноосон нэр
 - НАБ-ийн ахлагчийг сонгох
 - НАБ-ийн үйл ажиллагаа, харилцааг зохицуулах бусад баримт бичгийг хэлэлцэж батлах
 - НАБ-ийн дүрэм
 - Нөөц хамтран ашиглах журам
 - Дундын сангийн журам
 - НАБ-ийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө
 - Нөхөрлөлийн менежментийн төлөвлөгөө
- НАБ нь өрхийн гишүүнчлэлтэй, гишүүн нь өрхийн гишүүд байна.
- Малчдын бүлгийг хугацаагүй байгуулах ба БНХМН-ийг ...

НАБ-ийн дүрэм

Сайн дурын үндсэн дээр байгуулагддаг хэдий ч НАБ өөрийн үйл ажиллагаа, харилцааг зохицуулах дүрэмтэй байна. Дүрмийг санаачлагчдын хурлаас батлах ба дараах агуулгатай байна. Үүнд:

- НАБ-ийн үүсгэн байгуулалт, ерөнхий мэдээлэл – нэр, харьяа сум, баг, байршил
- Нийтлэг асуудлууд буюу холбогдох хууль тогтоомж, зохицуулалт, зохион байгуулалт
- НАБ-ийн зорилго, үндсэн үйл ажиллагаа
- НАБ-ийн удирдлага ба шийдвэр гаргалт
- НАБ-ийн бүх гишүүдийн хурал, шийдвэр гаргах зарчим
- НАБ-ийн үндсэн эрх үүрэг, хариуцлага
- НАБ-ийн ахлагчийн эрх үүрэг
- НАБ-ийн гишүүнчлэл
- НАБ-ийн гишүүний арх, үүрэг
- Бүлгээс гарах, элсэх

НАБ-ийн бэлчээр, ус ашиглалтын журам

Энэхүү журмыг бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэж батална. Журмын агуулга:

Зорилт: НАБ-ээс гэрээгээр ашиглаж байгаа бэлчээрийн тогтвортой ашиглалт/хамгаалалтыг зохицуулах.

Журмыг хэрэгжүүлэхэд Засаг даргатай байгуулсан бэлчээр ашиглуулах гэрээ, энэхүү журам, сумын газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө, бНАБ-ийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг баримтлах

Бэлчээрийн даац, холбогдох тооцоо үйлдэх аргачлалыг энэ журамд товч зааж өгнө. Малын тоог хонин толгойгоор, ургацыг сумын ЭДТГ-ын мэдээллээр, малын тооны өөрчлөлтийг оны эцсийн мал тооллогын дүнгээр тавиул малыг оруулах

Бэлчээрийн даацыг зохицуулах. Малын тоо бэлчээрийн даацаас 10 хувиас илүү хэтэрсэн мал цөөлөх арга хэмжээ авах.

- Даацаас хэтэрсэн малын нийт тоог бууруулахдаа гишүүн өрхүүдэд ар тооцох
- Цөөн малтай, орлогын өөр эх үүсвэр байхгүй ядуу өрхийн малын тоо цөөлөх үүргээс хөнгөлөх, чөлөөлөх,
- Бэлчээрийн даацыг зохицуулах асуудлыг НАБ-ийн бүх гишүүдийн хурлаар нээлттэй хэлэлцүүлж, шийдвэрлэнэ.

Худаг шинээр гаргах, сэргээн засварлаж ашигласан тохиолдолд “Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам”-ын дагуу гэрээ хийж хүлээн авах,

Булаг, задгай ус, хужир мараа бүхий нийтээр ашиглах нөөцийг НАБ дангаар ашиглахгүй

НАБ-ийн дундын сангийн журам

- Энэхүү журмыг бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэж батална. Журамд дараах асуудлыг тусгана. Үүнд:
- Дундын санг бүрдүүлэх хөрөнгийн эх үүсвэр – гишүүдийн ба бусдын хувь хандив тусламж, өөрийн үйл ажиллагааны орлого
- Гишүүний оролцооны хувь – тодорхой тоо хэмжээ заана
- Дундын сангийн хөрөнгийн бүртгэл
- Дундын сангийн хөрөнгийг дараах үйл ажиллагаа, арга хэмжээнд захиран зарцуулах. Үүнд:
 - Бэлчээрийг гэрээгээр зохистой хамтран ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх
 - Гишүүдийн мэдлэг, чадавхийг дээшлүүлэх, хүний нөөцийг чадавхжуулах
 - Гэрээгээр ашиглаж буй бэлчээрт байгаа хурдгийг ашиглах, хамгаалах, засварлах
 - Малын үүлдэрлэг чанар, ашиг шимийг сайжруулах, эрүүл мэндийг хамгаалах
 - Мал аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг хамтран борлуулах
 - Хадлан тэжээл бэлтгэх, хашаа, хороо, саравч засварлах ажилбайгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх, нөөц баялгийг зохистой ашиглах
 - Тулгамдсан асуудлуудыг хамтран шийдвэрлэх, хэрэгжүүлэх хөрөнгийн эх үүсвэртэй болох
 - Тэмдэглэлт үйл явдалд хөрөнгө гаргах
 - Гишүүддээ сайн дурын үндсэн дээр тусламж, дэмжлэг үзүүлэх

Хавсралт 26 Нөөц ашиглалтын гэрээ байгуулах

Малчид, сумын ИТХ, ЗДТГ-ын албан хаагчдад зориулсан танилцуулга

**Бодлого судлалын төв
2022 оны 7-8 дугаар сар**

Хоёр. НАГ, НАГ байгуулах

НАГ бол НАБ-ээс байгалийн нөөцийг гэрээний үндсэн дээр болзолтой ашиглах чиглэлээр өмчлөгч ба ашиглагчийн хооронд байгуулсан хүчин төгөлдөр гэрээ юм.

Өмнө өгүүлсэнчлэн, бэлчээр, хадлан, ус, ой гэсэн үндсэн дөрвөн нөөц тус бүрд харгалзуулан боловсруулсан НАГ-г байгуулна. Үүнд:

- Бэлчээр ашиглуулах гэрээ
- Худаг эзэмшүүлэх гэрээ
- Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээ
- Ойн хамтын менежментийн гэрээ

НАГ-ийг байгуулахдаа холбогдох хууль тогтоомжид заасны дагуу гүйцэтгэнэ.

Бэлчээр ашиглуулах шинэчилсэн гэрээ

Шинэчлэх, нэмэлт өөрчлөлт оруулах үндэслэл

- Бэлчээрийн даац хэтрэлтээс урьдчилан сэргийлэх үр нөлөө бүхий арга хэмжээг малчдын хамтын байгууллагын түвшинд хэрэгжүүлэхгүй явж ирсэн
- Бэлчээр ашиглах эрхээ баталгаажуулахыг хүссэн малчидтай хамтран өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах боломжийг дэмжиж чадаагүй
- Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах гэрээний заалтыг бүр талууд дүгнэх ажил сумдад жигдрээгүй, энэ арга хэмжээнд ЗДТГ-ын албан тушаалтны оролцоо сул
- Бэлчээрийн даацын хэтрэлт, доройтлыг сааруулах, малын тоонд нийцүүлэх үр нөлөө бүхий механизм, малчдын сонирхлыг татсан эдийн засгийн арга хэмжээ авдаггүй,
- Гэрээний хэрэгжилтийн байдал, түүнтэй дагалдан гарч болох асуудлыг үндэслэн цаашид сунгах, эсхүл цуцлах, дуусгавар болгох талаар ямар нэг арга хэмжээ авдаггүй
- Гэрээний хэрэгжилттэй холбоотой зөрчил, хохирлыг арилгах, шийдвэрлэх талаар тодорхой тусгагдаагүй
- Талуудаас гэрээгээр хүлээсэн үүргийн биелэлт, цаашид авах арга хэмжээний талаар Ашиглагчдад мэдээлдэггүй

Гэрээнд оруулахаар санал болгож буй нэмэлт, өөрчлөлт

Одоо мөрдөж буй бэлчээр ашиглалтын гэрээнд дараах шинэ бүлэг, заалт, нэмэлт оруулж тусгахаар санал боловсрууллаа.

1. НАБ, түүнчлэн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хүрээнд газар ашиглагчийн эрх үүрэг, цаашид байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл болгон өөрчлөн байгуулж үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэх боломж, нөхцөл, тавигдаж болох шаардлагыг харгалзан Газрын тухай болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн хамаарах заалтыг нэмж тусгах,
2. Гэрээг Өмчлөгчид хамааруулан бэлчээр ашиглуулах гэж өөрчлөн нэрлэх,
3. Гэрээ байгуулах, дүгнэх, сунгах, цуцлах асуудлыг 2.4 гэсэн тусдаа заалт болгож орууллаа. Ингэснээр гэрээг жил бүр дүгнэж, талуудын үүргийн биелэлтийг харгалзан сунгах, цуцлах асуудлыг тухай бүр шийдвэрлэхгүй байгаа,
4. Өмчлөгч буюу сумын Засаг даргыг төлөөлж газрын даамал гэрээнд гарын үсэг зурах. Газрын тухай хуулийн 23.4.2, 23.4.3 дахь заалт, Төрийн албаны зөвлөлийн 2019 оны 47 дугаар тогтоолд үндэслэсэн болно.
5. Гэрээний хэрэгжилт, үүргийн биелэлттэй холбоотой зөрчил, хохирлын талаар албан ёсны дүгнэлт гаргуулах, хууль тогтоомжид нийцүүлэн шийдвэрлэх, арилгуулах асуудлыг БОХУБ-д хариуцуулах

-Үргэлжлэл-

6. Гэрээт бэлчээрийн төлөв байдлыг үнэлэх, ургац тогтоох цэгийг НАБ-ийн гэрээт бэлчээрт шинээр тогтоох
7. Гэрээнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах асуудлыг зөвхөн талууд харилцан зөвшилцөж шийдвэрлэх
8. Малчдын бүлгийн үйл ажиллагааны цогц төлөвлөгөөнд тусгах нөөцийн ашиглалт, эзэмшилт ба бусад арга хэмжээг боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд Ашиглагчийн зүгээс ашиглаж болох санхүүжилтийн шинэ эх үүсвэр – Малын тоо толгойн албан татварын тухай, Төсвийн тухай хуулийн заалтыг тусгах,
9. Бэлчээрийн ургац тогтоох, даац тооцох, малын тоог гэрээт бэлчээрийн даацад нийцүүлэх тооцоо үйлдэх, гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэх зэрэг арга хэмжээг “Малын бэлчээрийн ургац тодорхойлох нийтлэг журам”-ын дагуу авч хэрэгжүүлэх,
10. Төрийн албаны зөвлөлийн 2019 оны 47 дугаар тогтоолын 14 дүгээр хавсралтад тусгагдсан “Газрын даамлын албан тушаалын тодорхойлолтын 3-д заасны дагуу бэлчээр ашиглуулах гэрээнд Өмчлөгчийг газрын даамал төлөөлөх, ингэснээр гэрээт бэлчээрийн ашиглалт, хамгаалалт, төлөв байдалд албан тушаалын ба мэргэжлийн хүрээнд хяналт тавих, үнэлгээ хийх ажлыг шууд хариуцах,
11. Бэлчээр ашиглуулах гэрээг урт хугацаагаар буюу 15 жилийн хугацаатай байгуулах,

-Үргэлжлэл-

12. Гэрээт бэлчээрийн хил заагийн дотор ургац тогтоох болон төлөв байдлыг үнэлгээний цэг байгуулах, энэ арга хэмжээг Засаг даргын захирамжид тусгай заалт болгож тусгах.

13. Ган, зуд зэрэг байгалийн бэрхшээл, эрсдэл тохиолдсон үед гэрээлсэн бэлчээрийн даацыг хэтрүүлэхгүйгээр малчдын бусад бүлэг, малчдын малыг оруулах, мөн бусдын бэлчээрт орох харилцан үүргийг тусгах,

14. Бэлчээрийн даацын тооцоонд өвсөн тэжээлт зэрлэг хөхтөн амьтдыг оруулж тооцох,

15. Бэлчээрийн даацад нийцүүлэх, ачааллыг багасгах зорилгоор мал борлуулахад урамшуулал олгох арга хэмжээг сумын захиргаанаас хэрэгжүүлэх

16. Гэрээнд өрхийн тэргүүнээс гадна гэр бүлийн гишүүд (эхнэр) гарын үсэг зурах, байгалийн нөөцийн менежмент, ашиглалтад жендерийн тэгш байдлыг хангах

Бэлчээр ашиглуулах гэрээний ач холбогдол

Бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах нь дараах ач холбогдол, давуу талтай. Үүнд:

- 1. Бэлчээр “өөриймсөг хандах эзэнтэй” болж, зөвхөн ашиглагчийн байр сууринаас бус, “ашиглагч нь хамгаалагч байх” зохистой харилцаа бүрдэж, өгөөжтэй арга технологиор бэлчээрээ сайжруулах хөшүүрэг бий болно.
- 2. Сүргийнхээ зохистой хэмжээ, бүтцийг хадгалах эрмэлзэл малчдад төлөвшиж, малыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулж борлуулж ах, ашиг шим, чанарыг эрхэмлэх сэтгэлгээ төлөвшинө.
- Малын тоог бэлчээрийн даацтай нийцүүлэх үүднээс сүргээсээ тооцоотой зарлагадах, улмаар хуримтлалтай болж мал аж ахуйд хөрөнгө оруулдаг үйлдвэрлэгч болж чадна.
- 3. Мал аж ахуйг чанар, бүтээмжид суурилсан тогтвортой хөгжлийн гольдролд оруулж чадна.
- МАА-н бүтээгдэхүүний өсөн нэмэгдэж буй эрэлт, хэрэгцээг бодит үйлдвэрлэл, нийлүүлэлтээр хангаж, үнийн хөөрөгдөл, хөөсөн өсөлтөөс сэргийлнэ.
- 4. Бэлчээрийн эдэлбэрээс бусад эдэлбэрт шилжихэд малчид, нутгийн захиргаа, мал аж ахуйн салбарын эрх ашгийг зохистой харгалздаг нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- 5. Унаган төрхийг нь хадгалсан, байгальд ээлтэй аргаар нөхөн сэргээсэн бэлчээрийн малаас гаралтай экологийн цэвэр бүтээгдэхүүнээр зах зээлд өрсөлдөж, эдийн засгийг солонгоруулах гарц нээгдэнэ.

НАБ байгуулагдсаны дараах шийдвэрлэх асуудлууд, арга хэмжээ

НАБ байгуулах гол зорилго бэлчээр ашиглах эрхээ хуулийн зохих заалтын дагуу баталгаажуулахад оршдог хэдий ч хэд хэдэн асуудлыг шийдвэрлэх, шаардлагатай арга хэмжээ НАБ-ээрээ хамтран авах ёстой. Үүнд:

- Гэрээгээр ашиглах нөөцийн хил заагийг гар зургаар тоймлох, гишүүн өрхийн үл хөдлөх цэгийн байршлыг тэмдэглэх,
- Гэрээгээр ашиглахаар санал болгох бэлчээрийн хил заагаа тоймлосны дараа цаг агаарын ба бэлчээрийн ургац хэвийн нөхцөлд хөрш малчин өрх/НАБ-ийн мал идэшлэдэг бэлчээр давхцах, хэт шахах зэрэг зөрчил үүсгэх байдал байгаа эсэхийг нягтлах,
- Гэрээгээр ашиглахаар санал болгох бэлчээрийн хил заагийг хөршүүддээ танилцуулж ямар нэг зөрчилтэй, маргаантай асуудал байхгүй гэсэн баталгааг гарын үсгээр авах,
- Гэрээгээр ашиглахаар тоймлосон бэлчээрийн хил заагийг тогтоож, хөрш малчидтай зөвшилцсөний дараа бэлчээр гэрээгээр ашиглах хүсэлтээ хэлэлцүүлэхээс багийн ИНХ-д гаргах
- Багийн ИНХ-д хүсэлтийг хэлэлцэхэд НАБ-ийн гишүүд бүрэн оролцох

НАГ-ний талаарх энэхүү танилцуулга, бусад мэдээллийг авснаар дараах асуултад хууль эрх зүйн ба зохион байгуулалтын хүрээ, зохицуулалтын талаас нь зохих тайлбар, хариулт, зөвлөгөө өгөх мэдлэг ойлголттой болно

- НАБ /малчдын бүлэг, байгалийн нөөцийн менежментийн нөхөрлөл/-ийн тухай
- НАБ-ийг хэрхэн санаачилж байгуулах вэ?
- НАБ-ийн гишүүн гэж хэнийг хэлэх вэ?
- НАБ-с ямар нөөцийг гэрээгээр ашиглах, эсхүл эзэмших /нөөцийг ашиглах, эзэмших үндэслэлийг ялгаж тайлбарлах/ вэ?
- Багийн ИНХ-д ямар материал бүрдүүлж, хүсэлт гаргах вэ?
- Сумын Засаг даратай НАГ байгуулахад ямар баримт бичгийг НАБ бүрдүүлэх ёстой вэ?
- НАБ-ийн хүрээнд нэгдмэл зорилготой хамт олны зарчмаар ажиллахад ямар баримт бичгийг баталж мөрдөх вэ?
- НАГ байгуулахад ЗДТГ-аас ямар баримт бичиг бэлдэх вэ?
- НАГ байгуулах шийдвэрийг хэн гаргах, НАГ-ийг байгуулахад хэн хэн төлөөлж гарын үсгээр баталгаажуулах вэ?
- НАГ-д НАБ-ийн ямар гишүүд гарын үсгээ зурах вэ, яагаад?

Хавсралт 2.1 Нөөц ашиглалтын бүлгийн гэрээний талаарх саналын хуудас ²

БАЙГУУЛЛАГА/ СУМЫН НЭР

Бодлого судлалын төвөөс тараасан 3 төрлийн нөөцийн гэрээтэй танилцаж саналаа нэгтгэж бичнэ үү.

1. БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ

2. ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

3. ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

НЭМЭЛТ САНАЛАА cpr@cpr.mn ХАЯГААР ИЛГЭЭНЭ ҮҮ.

Саналтай холбогдуулан эргэн холбоо барих хүний нэр, утасны дугаар:

.....

² Байгууллага/сум саналаа нэгтгэж бичнэ

Хавсралт 2.2 Нөөц ашиглалтын гэрээний төсөл дээр орон нутгаас гарсан санал, түүнийг гэрээний төсөлд тусгасан нь

Санал гаргасан	Саналын агуулга	Саналыг тусгасан нь
Шилүүстэй: Г. Эрдэнэчулуун 93018809	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	Бэлчээр ашиглуулах гэрээг төр иргэний хооронд байх ёстой хууль зүйн акт байх нь зүйтэй. Ямар нэг асуудал гарахад лицензийн зөвшөөрөл зэрэг асуудал гарахад зохицуулах асуудалд хэрэгтэй юм.	Саналыг гэрээнд бүрэн тусгаж, малчдыг уул уурхай зэрэг бусад ашиглалтад бэлчээрээ алдах эрсдэлээс хамгаалсан
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Ус нийтийн өмч учраас нийт иргэдэд бүлэг хүмүүст ч мөн нийтээр ашиглах гэрээ хийх нь зүйтэй	Саналыг харгалзан үзэж, байгалийн ил задгай ус дээр гэрээ хийгээгүй
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
Бүлэг, нөхөрлөлөөр дамжуулан эзэмшүүлэх буюу нэгдэж хамтарч ажиллах гэрээ байгуулах нь зөв	Саналыг бүрэн тусгаж, гэрээг бүлэгтэй хийсэн	
Цагаанхайрхан Идэр:	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	<ul style="list-style-type: none"> - Отрын бүс нутаг тогтоох - Отор нүүдэл дамжин өнгөрөх хугацааг тогтоох - Өвөлжөө хаваржаанаасаа гарч буух хугацааг тухайн үеийн нөхцөл байдалтай уялдуулж тогтоох - Бэлчээр өнжөөх, сэргээх 	Гэрээнд ган, зуд болоход харилцан орж, гарах эрхийг тусгасан, отрын бэлчээрийг нийтээр ашиглахаар зааж, гэрээнд оруулаагүй, нүүх хугацаа жил бүр харилцан адилгүй тул гэрээнд хатуу заагаагүй, өвөл-хаврын бэлчээрт гэрээ хийсэн тул зун-намрын сэдгээ тусаагүй болно
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	<ul style="list-style-type: none"> - Худаг ашиглах журамтай болж журмын дагуу худаг эзэмшүүлэх - Мал услах төлбөр төлбөр жишиг тогтоох - Худаг эзэмшигчийн оролцоог хангах 	Саналыг авч, худаг ашиглах нийтлэг журмыг баримтлан гэрээ хийсэн, нийт ашиглагчийн оролцоо, төлбөрийн асуудлыг бүрэн тусгасан
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Сумын аюулгүй нөөцөд худалдаж авах	Сумын аюулгүй нөөцөд өвс нийлүүлэх асуудлыг тусгав
НЭМЭЛТ САНАЛ		
Түдэвтэй: 92001200 98211238	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	Бэлчээрийн тухай хууль гарч уг хуульд яаж тусгагдсанаар бэлчээр ашиглуулах гэрээг малчид, мал бүхий иргэдтэй хийх. Гэрээгээр ашиглуулбал малчид, мал бүхий иргэдийн эрх, үүргийг нь нарийн тусгах гэрээгээр ашиглах бэлчээрийн ургац, даацыг тогтоох, мөн га-ийн хэмжээг тогтоох	Хуулийн дагуу малчдын бүлэгтэй гэрээ хийсэн, иргэн, өртэй хийгээгүй, эрх үүргийг нарийн зааж өгсөн, га-н хэмжээ, даацыг тогтоосон
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Худаг эзэмшигчийн эрх үүргийг сайн тусгах. Энэ жил манай суманд шинээр 2 худаг гаргаж, 3 худгийг сэргээн засварласан. Малчид бүлгээрээ худаг ашиглах, гэрээ зөрчвөл цуцлах гэх мэт	Гэрээнд эрх, үүргийг тодорхой зааж, хариуцлагын тогтолцоог оруулж өгсөн
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
Хадлангийн талбайг гэрээгээр эзэмшүүлбэл сумын засаг дарга, газрын даамал, хадлан авагч малчин,	Саналыг гэрээнд бүрэн тусгасан, малчдын	

	мал бүхий иргэд хамтран гэрээ хийж хадлан хадах талбайн хэмжээ, байршил тогтоож гэрээ хийх. Мөн тухайн жилийн ургацаас хамаарч нөхөрлөл, хоршоотой гэрээ байгуулах	бүлэгтэй гэрээ хийсэн, хоршоо нь аж ахуйн гэж тул гэрээ хийгээгүй
Яруу: ХААТ-ын дарга Ц. Бавуудорж 94091206	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	- Бэлчээр ашиглалтын гэрээнд тусгах заалтуудыг үндэслэн гурван талт гэрээ байгуулах	Тусгай хамгаалалттай газар нутагт гурван талт гэрээ хийх шаардлагатай, саналыг авсан
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Одоо эзэмшиж байгаа малчидтай шинэчилсэн гэрээ байгуулах, паспортжуулах чиглэлээр холбогдох (нөхөрлөл) бичиг баримтыг мэргэжилтэн бидэнд эсвэл тухайн сумын ЗДТГ-аас гаргуулж байвал сайн байна.	Саналыг авсан, төслийн зүгээс одоогийн гэрээнүүдийг шинэчлэх ажлыг дэмжвэл хэрэгжүүлэх боломжтой
ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ		
- Хадлангийн газрыг тухайн орчимд ойрхон нутагладаг малчидтай нь гэрээ байгуулах - Хадлангийн газрыг хашаажуулах - Цаашид усалгаатай болговол үр дүнгээ өгнө - Малын татвараас 50-аас дээш хувийг зарцуулдаг байх	Саналыг авсан, ойролцоо нутагладаг малчин өрхүүд гэрээнд хамрагдсан, хашаажуулах, усалгаатай болгох асуудлыг бүлэг өөрөө шийдэх тул албан журмаар оруулаагүй.	
Алдархаан: Ж. Болд 88861268	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	Бэлчээрийн гэрээг богино хугацаатай байвал зүгээр, урт хугацаатай байгуулбал бусад малчид болон иргэдээс хэл ам гарч болзошгүй	Гэрээг хуулийн дагуу 5-15 жилээр байгуулсан, ер нь аль болох урт хугацаатай байх тусмаа өөриймсөг сэтгэлгээ төрнө гэдэг зарчмыг баримталсан
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Худгийг ойр орчмын айл өрхүүдийн дунд эзэмшүүлэх нь зохистой бөгөөд эвдрэлийг өөрсдөө хариуцах нь зөв. Нэг хүнд эзэмшүүлснээр худгийн төлбөр тарифыг өөрсдөө тогтоож хэл ам их гардаг	Саналыг бүрэн тусгаж, ашиглагчдын тэгш эрхийг хангасны зэрэгцээ зардал хуваах зарчмыг тусгасан
ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ		
- Хадлангийн талбайг хашиж хамгаалах боломжгүй. Бусад үед нь малын бэлчээр байдаг тул. - Ногоон тэжээл болон олон наст ургамал тариалах чиглэлээр ажил зохион байгуулбал оновчтой болно	Саналыг авсан, хаших эсэх асуудлыг бүлэг өөрсдөө шийдэх нь зөв гэж үзэв. Тэжээл тарих нь ангилал шилжих тул боломжгүй.	
Эрдэнэхайрхан: Засаг даргын орлогч Н. Батбаяр 88464639	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	- Бэлчээр эзэмшигчийн саналыг үндэслэн сум орон нутгаас отроор өвөлжих иргэдэд зөвшөөрөл олгох - Өвөлжөөний бүс нутагт өвөлжөө эзэмших зөвшөөрөл олгох - Хаваржаа намаржаа, зуслангийн бүсэд айл өрх, сууринудад эзэмшүүлэхгүй байх	Отрын нутаг нь нийтээр ашиглах тул гэрээлэгдэхгүй 8 зун-намрын бэлчээрт гэрээ байгуулах эрх зүйн орчин бүрдээгүй тул саналыг авсан гэж үзэв
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээний 2 дугаар зүйлийн 2.2 дахь зүйлд заасан 10 жил гэсэн хугацааг 5-6 жилээр байвал зүгээр байна.	Урт байх тусам өөриймсөг сэтгэлгээ төрдөг тул саналыг аваагүй	
Тэлмэн:	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	

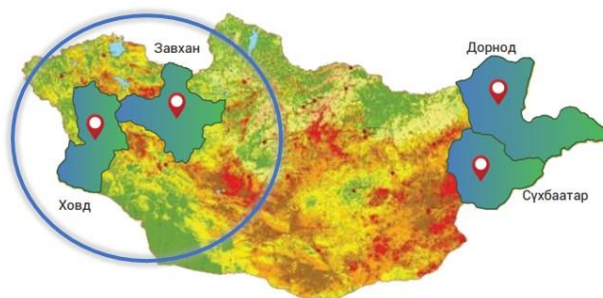
Засаг даргын орлогч Ж. Отгонбаяр 98117276	Бэлчээрийг ашиглуулах гэрээг дэмжиж байна, малчдын оролцоо хариуцлага дээшилнэ	Санал нэг
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Гэрээ боломжийн байна, усан хангамж муудаж байгаа өнөө үед эзэнтэй болговол зүгээр	Санал нэг, гэрээнд тусгасан
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Хадлангийн газар дур зоргоороо өвс хадаж зардаг. Эзэмшүүлж өгвөл хаа хаанаа хариуцлагатай болно	Санал нэг, гэрээгээр эзэнтэй болгож байна
Баянтэс: Ц. Цэрэндорж 99325285	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	Санал байхгүй, дэмжиж байна	
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Санал байхгүй, дэмжиж байна	
ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ		
	Санал байхгүй, дэмжиж байна	
Их-Уул: ХААТ-ын дарга Д. Цогт 98709750	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	Хугацааны хувьд 5 дээш жил байхаар, малын чанарлаг байдлыг харгалзаж үзэх боломж олгох	Урт байх тусам өөриймсөг сэтгэлгээ төрдөг тул саналыг аваагүй
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	<ul style="list-style-type: none"> - Газар нутгийн маргааныг харгалзаж үзэх - Хариуцлагыг нэмэгдүүлэх 	Саналыг авсан, хариуцлагыг нэмэгдүүлж байгаа, ойролцоо нутагладаг өрхүүд ашиглагч байх тул саналыг авсан
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	<ul style="list-style-type: none"> - Хугацааны хувьд урт хугацаагаар байх - Чанарлаг байдлыг харгалзаж үзэх 	Саналыг авсан
Ургамал: Б. Гомбо 89685997	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	Бэлчээр ашиглуулах гэрээг тухайн жилийн ургамлын гарц, малын тоо толгой, сум, багийн нутаг дэвсгэрийн онцлогоос шалтгаалан харилцан адилгүй (сумын нөхцөл байдалдаа тохируулан) зохицуулалт хийх эрхийг засаг даргад өгөх	Саналыг авсан
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Дэмжиж байна, санал үгүй	
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Дэмжиж байна, санал үгүй	
Тэс:	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	<ul style="list-style-type: none"> - Бэлчээрийг малчдад гэрээгээр эзэмшүүлэх малчдын өвөлжөө, хаваржаа, намаржааны хилийн цэсийг сайн тогтоож өгөх - Бэлчээрийн даацад тохируулан малын тоо толгойг бариулах - Эрчимжсэн МАА-г түлхүү хөгжүүлэх 	Саналыг авсан, кадастрын зураг хавсаргаж байгаа, малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэх үүргийг тусгасан, заавал эрчимжсэн аж ахуй хөгжүүлэхийг гэрээгээр заах боломжгүй
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	<ul style="list-style-type: none"> - Худаг эзэмших гэрээг талууд сайн тохиролцож хийх - Худаг эзэмшихэд оролцооны мөнгийг нь малчдад буцааж олгох - Худгуудаа 100% төр өөрөө хариуцах - Төслийн зүгээс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх 	Сайн тохиролцож хийх саналыг авсан, тохиролцож байж гарын үсэг зурж байгаа, төр өөрөө 100% хариуцах саналыг аваагүй, ашиглагчдын оролцоо хэрэгтэй
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	

	<ul style="list-style-type: none"> - Хадлангийн талбайг усалгаатай талбай болгоход төслийн зүгээс санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх - Малчдын бүлэг хоршоог дэмжин ХАА-н тоног төхөөрөмжөөр дэмжих 	Гэрээтэй холбоогүй заалт тул саналыг аваагүй
Асгат	БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ	
	Санал байхгүй, дэмжиж байна	
	ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	<ul style="list-style-type: none"> - Худгийг сэргээн засварлахад нөхөрлөл болон төрөөс хуваан санхүүжилт бий болгон янзлах - Эзэмшүүлэх хугацааг 3-н жил - Худаг усны стандарт, шинжилгээний хариуг жил бүр нөхөрлөл өөрөө бие даан шинжлүүлж шинжилгээний хариугаа гаргуулах 	Сэргээн засварлах зардлыг ашиглагч хариуцахаар тусгасан, хугацааны хувьд хэт богино тул саналыг аваагүй
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
<ul style="list-style-type: none"> - Хадлангийн газар нутагт хор хөнөөл учруулах, ашиглах нөхөн сэргээлт хийж дараа дараагийн нөхөрлөлүүд үйл ажиллагаа явуулахад хэвийн болгох 	Саналыг авсан	
Сантмаргаз	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Санал байхгүй, дэмжиж байна	
	ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ	
	Хадлангийн гэрээний Тавдугаар заалтыг хасах	Саналыг хүлээн авч гэрээнээс хассан

Хавсралт 2.3 Худаг эзэмшүүлэх шинэчилсэн гэрээний танилцуулга

Монгол орны хөдөөгийн иргэдийн уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадамж, эрсдэлийн менежментийг боловсронгуй болгох нь

ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

Бодлого судлалын төв
www.cpr.mn

2022 оны 08-р сарын

Худгийн усны төлбөр болон үйлчилгээний хөлс

1. Хүн амын унд, ахуйн хэрэгцээнд болон бэлчээрийн мал, амьтан услах зориулалтаар усыг үнэ төлбөргүй хэрэглэнэ. Төр, засгаас баримталж байгаа энэхүү бодлого өөрчлөгдсөн тохиолдолд гэрээнд зохих өөрчлөлтийг оруулж болно.
2. Худгийн үйлчилгээний хөлс нь худгаас ус гаргах тоног төхөөрөмжийг ажиллуулах болон засварлах урсгал зардал, худгийн тоног төхөөрөмж болон худгийн барилгад их засвар хийх, сайжруулах зардал /элэгдлийн сан/, худаг хариуцагчийн цалин, худгийн усыг бохирдол, хөлдөлтөөс хамгаалах зардал, худгийн орчны газрыг талхагдал, бохирдлоос сэргийлэх арга хэмжээний зардлаас бүрдэнэ.
3. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг ус хэрэглэгчид хариуцна.

Засаг даргын эрх үүрэг

- БНХМН- нь худаг эзэмшүүлэх гэрээг 5 жилийн хугацаатай хийх;
- Худаг эзэмшигчтэй байгуулсан гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэх
- Худгийн ашиглалтын норм, нормативыг мөрдүүлэх;
- Гэрээний хэрэгжилтийг үнэлэх, хяналт тавих ажлыг багийн засаг дарга, байгаль хамгаалагчийн оролцоотойгоор зохион байгуулах
- Хэрэгжилтийн үнэлгээгээр тогтоогдсон зөрчлийг арилгах асуудлыг БОХУБ-д хариуцуулж гүйцэтгүүлэх
- Худгийн үйлчилгээний хөлсний талаар санал боловсруулахад эзэмшигчид шаардлагатай мэргэжлийн дэмжлэг үзүүлэх ажлыг зохион байгуулах
- Энэ гэрээний 9.2.11-д заасан үйлчилгээний хөлсийн талаарх саналыг хянаж, ИТХ-аар батлуулж, мөрдүүлэх

БНХМН-ийн эрх үүрэг

- Гишүүн бус өрх ус хэрэглэсэн тохиолдолд үйлчилгээний хөлс авах
- Худгийн ашиглалт, засвар үйлчилгээг үйлчилгээний хөлсөөр хийх
- Худгийн ойр орчим 200 метрт шинээр хашаа, саравч барихгүй байх;
- Худгийн ашиглалтын норм, нормативыг дагаж мөрдөх;
- Худгийн их засвар, шинэчлэлтийг хийх элэгдлийн сан байгуулах;
- Худгаас малаа услах, унд ахуйн ус хэрэглэх хуваарь гаргаж мөрдүүлэх
- Худгийг ажиллуулах хариуцагчийг томилох, түүнд үйлчилгээний хөлсийг хураах, худаг ажиллуулахтай холбоотой зардлыг дундын сангаас авах эрх олгох
- Худгийн үйлчилгээний хөлсийг энэхүү гэрээний 7.2-д заасан арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд хангалттай хэмжээнд тогтоож, зөвшилцөн батлуулахаар Засаг даргад мэдүүлэх
- Худгийн үйлчилгээний хөлсийг гишүүн өрхүүдийн малын болон ундны усны хэрэглээтэй харгалзуулан ногдуулж, хураах
- Хураасан үйлчилгээний хөлсийг худаг эзэмшигч малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн дундын сангийн дансанд байршуулан энэхүү гэрээний 7.2-д заасан арга хэмжээнд зарцуулах

Хариуцлага

Зөрчлийн тухай хуулийн:

- 1.3 дахь зүйл заалт- Ус ашиглахад тавигдах нөхцөлийг хангуулахаар төрийн албан хаагчийн тавьсан шаардлагыг биелүүлээгүй;
- 1.4 дэх зүйл заалт- Ус ашиглагчийн үүрэг, тавигдах шаардлагыг биелүүлээгүй;
- 1.5 дах зүйл заалт - Усны эх үүсвэрийн онцгой, эсхүл энгийн хамгаалалтын бүс, эсхүл эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг зөрчсөн хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
- 3.дах зүйл заалт - Усны эх, ундаргын онцгой хамгаалалтын бүсэд хориглосон үйл ажиллагаа явуулсан бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг хоёр мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
- 8.дах зүйл заалт - Усны сан бүхий газарт хог хаягдал хаясан, эсхүл машин техник, бохир зүйл угаасан, эсхүл усны нөөцийг бохирдохоос хамгаалах үүргээ биелүүлээгүй бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

Эрүүгийн хуулийн:

24.1 дүгээр зүйл. Байгаль орчныг бохирдуулах

1.дэх заалт -Химийн хорт, аюултай бодис, аюултай, хортой хог хаягдлыг агаар, газар, газрын хэвлий, усны сан бүхий газар, гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, эх үүсвэрийн тэжээгдлийн муж, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс дотор хаяж хүний эрүүл мэнд, мал, амьтан, ургамал, тэдгээрийн үр удамд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх, өвчин эмгэг үүсгэх, үхэл, мөхөлд хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

Хориглох зүйл

Монгол улсын байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд, барилга, хот байгуулалтын сайдын хамтарсан тушаалын А-230/127 дугаар хамтарсан тушаалын хавсралт "Усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэм" -д заасны дагуу худгийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсийг 50 метр, хязгаарлалтын бүсийг 200 метрээр тус тус тогтоосон байна.

1. А. Худаг уст цэгийн эрүүл ахуйн хориглолтын ба хязгаарлалтын бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно. Үүнд:

- Газрын өнгөн хөрсийг эвдрэл элэгдэлд оруулах, мод бут огтлох, элс хайрга чулуу олборлох;
- Ашиглалтаас гарсан цооногийг техникийн болон бусад зорилгоор нөөцөд байлгах;
- Цэвэрлээгүй хаягдал бохир ус болон хог хаягдал хаях, хаягдлын сан байршуулах;
- Уст үеийн дээд талтай залгаа үеийн чулуулагт нөлөөлөх аливаа ажиллагаа явуулах;
- Судалгаа шинжилгээ, унд ахуйн бус зориулалтаар ашиглах худаг, цооног өрөмдөх;
- Бүх төрлийн бордоо, пестицид хэрэглэх;
- Газрын тосны бүтээгдэхүүн, химийн бодис болон цацраг идэвхт бодис, түүнийг агуулсан ашигт малтмал хадгалах, агуулах, халдварт өвчин тарааж болзошгүй зүйлс байрлуулах;
- Машин техник угаах;
- Мал амьтны гаралтай түүхий эд боловсруулах, хадгалах;
- Орон сууц, үйлдвэр, үйлчилгээний зориулалттай барилга байгууламж барьж ашиглах;
- Газар өмчлөх, эзэмших, ашиглах эрх олгох;

Б. Худаг уст цэгийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсэд онцгой хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөхөөс гадна дараах үйл ажиллагааг хориглоно. Үүнд:

1. Гаднын хүн орох;
2. Авто тээврийн болон зөөврийн бусад хэрэгсэл байрлуулах;
3. Мал бэлчээх, мал аж ахуй болон туслах аж ахуй эрхлэх, ногоо тарих;

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ДОРВОЛЖИН СУМЫН ЦОГТ БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУУЛЬН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 06 өдөр Дугаар 01 Цэгт

Малчдын бүлэгт бэлчээр
гэрээгээр ашиглуулах, худаг эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх, Монгол улсын Газрын тухай хуулийн 52 зүйлийн 52.2 дэх заалтууд, "Замба" бүлгийн 2022 оны 08 дугаар сарын 15 өдрийн хүсэлт, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэх заалтууд, "Сайхан" худаг ашиглагчдын бүлгийн 2022 оны 08 сарын 20-ны өдрийн хүсэлтийг харгалзан БИИХ-ын оролцогчдын 100 хувийн саналыг тус тус үндэслэн тогтоох нь:

1. "Замба" малчдын бүлэгт Талын хар, "Замба" гэдэг газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийг 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Сайхан худаг ашиглагчдын бүлэгт "Замба" худгийг 5 жилийн хугацаагаар гэрээгээр эзэмшүүлсугай.
3. "Замба" малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалт, "Сайхан" худаг ашиглагчдын бүлгийн худаг эзэмшүүлэх гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүнэн хяналт, хяналт тавьж ажиллахыг Цогт багийн засаг дарга /В.Цэрэнбат/-д даалгасугай.

ДАРГАЛГАН С.ПҮРЭВНЯМ /

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ДОРВОЛЖИН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 09 өдөр Дугаар 029 Бүгд

Малчдын бүлэгт худаг гэрээгээр
эзэмшүүлэх тухай

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1, Хүнс Хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийн сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дахь заалт, Буурал багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 08 дугаар сарын 29-ний өдрийн хуралдааны 01 дүгээр тогтоол, Цогт багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр 06-ны өдрийн хуралдааны 01 дүгээр тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Буурал багийн "Мэргэн гахай" худаг ашиглагчдын бүлэгт Жанчив гүний худгийг, Цогт багийн "Сайхан" худаг ашиглагчдын бүлэгт Замба худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлж, ашиглуулахыг зөвшөөрсугай.
2. Худаг эзэмшүүлж ашиглах гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.
3. Мэргэн гахай, Сайхан худаг ашиглагчдын бүлгийн худаг эзэмшин ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн (Ч.Отонжаргал), багийн Засаг дарга В.Цэрэнбат, Р.Алзахгүй нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА В.БАТВӨЛЦ

Zahiranj-2022

Хавсралт 2.3.1 Ховд аймаг, НАГ-г шинэчлэн боловсруулахад орон нутгаас санал авсан оролцогчдын нэрс, албан тушаал

№	Овог нэр	Албан тушаал	Хүйс
Алтай сум			
1	Х.Түмэндэлгэр	Засаг дарга	эмэгтэй
2	Б.Бат-Эрдэнэ	ИТХ-ын дарга	эрэгтэй
3	Б.Түмэндэмбэрэл	Газрын даамал	эрэгтэй
4	Ж.Бямбадорж	Байгаль хамгаалагч	эрэгтэй
5	О.Муушар	Барлаг багийн засаг дарга	эрэгтэй
6	Б.Алтангэрэл	Мянган угалзатын нуруу БЦГ-ын байгаль хамгаалагч	эрэгтэй
7	Д.Цогбадрах	Алтангадас багийн засаг дарга	эрэгтэй
8	Л.Гандолгор	ХААТ-ын үржлийн мэргэжилтэн	эмэгтэй
9	Т.Өнөржаргал	ХААТ-ын мэргэжилтэн	эрэгтэй
10	Б.Олдохжаргал	ЗДТГ	эмэгтэй
Булган сум			
1	Б.Мөнхтөр	Засаг даргын орлогч	эрэгтэй
2	Д.Батхуяг	ХААТ-ын мэргэжилтэн	эрэгтэй
3	Ц.Галсанравдан	Багийн засаг дарга	эрэгтэй
4	Б.Гансүх	Багийн засаг дарга	эрэгтэй
1	Ш.Ганболд	Тамгын газрын дарга	эрэгтэй
5	М.Болотхаан	Баянсудал багийн засаг дарга	эрэгтэй
6	У.Ганбат	Байтаг багийн засаг дарга	эрэгтэй
7	Б.Батзориг	Булган-Онгог сав газрын дарга	эрэгтэй
8	Д.Сайнсор	ТХГН-ын мэргэжилтэн	эрэгтэй
9	С.Ганцоож	Газрын даамал	эмэгтэй
10	Ж.Дамдинбазар	Сумын засаг дарга	эрэгтэй
Дарви сум			
1	Л.Мөнхжаргал	Тамгын газрын дарга	эрэгтэй
2	Б.Энхболд	ЗД-орлогч	эрэгтэй
3	Д.Ившинхорол	Газрын даамал	эмэгтэй
4	Л.Рэгжийбуу	ХААТ-ын мэргэжилтэн	эмэгтэй
5	Н.Батболд	ИТХ-ын нарийн бичгийн дарга, БОХУБ	эрэгтэй
6	Ё.Бат-Эрдэнэ	Мөнгөн аяга багийн засаг дарга	эрэгтэй
7	Ш.Тэгшбуян	Баянбулаг багийн засаг дарга	эрэгтэй
8	М.Орхон	Дэлгэр багийн засаг дарга	эрэгтэй
Мөст сум			
1	Л.Бямба-очир	Тамгын газрын дарга	эрэгтэй
2	Д.Лхагвадорж	Цэцэг гол багийн засаг дарга	эрэгтэй
3	Г.Буяндэлгэр	Хужирт багийн засаг дарга	эрэгтэй
4	Х.Гантөмөр	Баянхайрхан багийн засаг дарга	эрэгтэй
5	Э.Отгонбаатар	Давст багийн засаг дарга	эрэгтэй
6	Г.Батбаяр	Улаантолгой багийн засаг дарга	эрэгтэй
7	С.Баасандорж	Засаг дарга	эрэгтэй
8	Н.Цогоо	Засаг даргын орлогч	эрэгтэй
9	А.Ариунболд	ИТХ-ын дарга	эрэгтэй
10	Д.Түмэнхүү	ХААТ-ын дарга	эрэгтэй
11	Б.Алтангэрэл	БОХУБ	эрэгтэй

12	О.Пүрэвдаш	Газрын даамал	эрэгтэй
13	Ж.Лхагвадорж	ХААТ-ын мэргэжилтэн	эрэгтэй
Цэцэг сум			
1	Ж.Мөнхзориг	Засаг дарга	эрэгтэй
2	Б.Одонбаяр	Засаг даргын орлогч	эрэгтэй
3	Б.Үйлэнзаяа	ИТХ-ын нарийн бичгийн дарга	эмэгтэй
4	Д.Гантуяа	ХААТ-ын ЖДҮ хариуцсан мэргэжилтэн	эмэгтэй
5	Д.Төмөрхуяг	ХААТ-ын мэргэжилтэн	эрэгтэй
6	Н.Батчулуун	Хажинга багийн засаг дарга	эрэгтэй
7	М.Зоргио	Цэцэг нуур багийн засаг дарга	эрэгтэй
8	Т.Сүхбат	Баян-Овоо багийн засаг дарга	эрэгтэй
Үенч сум			
1	О.Мягмар	Засаг даргын орлогч	эрэгтэй
2	Л.Алимаа	ХААТ-ын мэргэжилтэн	эмэгтэй
3	Х.Солонго	Газрын даамал	эмэгтэй
4	Д.Мөнхдалай	Байгал орчны хяналтын улсын байцаагч	эрэгтэй
5	Т.Уранбилэг	ИТХ-ын нарийн бичгийн дарга	эмэгтэй
6	Б.Нямжаргал	Хууль, эрхзүйч	эмэгтэй
7	О.Баярмаа	Малын эмч	эмэгтэй
8	Г.Нандинцэцэг	Нягтлан	эмэгтэй
9	Э.Аззаяа	Цагаан түнгэ багийн засаг дарга	эрэгтэй
10	Э.Уртнасан	Сумын засаг дарга	эрэгтэй
Чандмань сум			
1	Д.Бат	ИТХ-ын дарга	Эр
2	С.Гантөмөр	ИТХ-ын нарийн бичгийн дарга	Эр
3	Ц.Нямтулга	ИТХ-ын ажилтан	Эр
4	Б.Чинбат	ЗДО	Эр
5	Д.Мягмар	ХААТ-ийн дарга	Эр
6	Т.Сэр-Од	ХААТ-гийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн	Эр
7	Д.Алтантуяа	БЗД	Эр
8	С.Жаргалсайхан	БОХУБ	Эр
9	Ц.Энхтуяа	Татварын байцаагч	Эм
10	Б.Догсом	ТНС төслийн зохицуулагч	Эр
11	Д.Батцоож	Ихэр Наран МБ ахлагч	Эр
12	Түвшинбаяр	Сүлжээ БЗД	Эр
13	Э.Ариунболд	Хөх сайр малчдын бүлгийн ахлагч	Эр
14	Г.Мягмар	Оргих худаг ашиглагчдын бүлгийн ахлагч	Эр
Эрдэнэбүрэн сум			
1	Б.Энхбат	ИТХ-ын дарга	Эр
2	Н.Цэрэнтогтох	Засаг дарга	Эр
3	Г.Нямсүх	БЗД	Эр
4	Алтан-Өргөө	Нийгмийн даатгалын байцаагч	Эм
5	Д.Мягмарсүрэн	БЗД	Эр
6	Ч.Гантуяа	ЗДТГ-ын бичиг хэрэг	Эм
7	Г.Цэрэннамид	Улсын бүртгэгч	Эр
8	П.Банзрагч	Татварын улсын байцаагч	Эр
9	Б.Даваацэрэн	БОХУБ	Эр
10	Б.Дэлгэрдалай	Газрын даамал	Эр

11	Ц.Гантөмөр	ХААТ мэргэжилтэн	Эм
12	О.Жавзанханд	ХААТ мэргэжилтэн	Эм
Мянгад сум			
1	М.Баатар	Засаг дарга	Эр
2	Ө.Хишигтогтох	БОХУБ	Эм
3	Ж.Эрхбаяр	ХААТ дарга	Эр
4	Ц.Цэцэгмаа	газрын даамал	Эм
5	Д.Женгул	Татварын улсын байцаагч	Эм
6	Г.Батсүх	БЗД	Эр
7	О.Гантулга	БЗД	Эр
8	М.Баянжаргал	БЗД	Эр
9	Ч.Улаанхүү	ЗДТГ-ын дарга	Эр
10	Д.Нямдорж	ЗДО	Эр
11	Р.Баяржаргал	Төрийн сан	Эр
Дөргөн сум			
1	А.Батцоож	ИТХ-ын дарга	Эр
2	Л.Цэдэн-Иш	Засаг дарга	Эр
3	Л. Пүрэвцэцэг	ИТХ-ын ажилтан	Эм
4	Д.Буянтогтох	байгаль хамгаалагч	Эр
5	Б.Бат	ЗДТГ-ын дарга	Эр
7	Н.Ганцэцэг	газрын даамал	Эм
8	Н.Ганбат	БЗД	Эр
9	Б.Төмөрцоож	Татварын улсын байцаагч	Эр
10	Ц.Энхбат	БЗД	Эр
11	Л.Цэнд-Аюуш	БЗД	Эр
12	Л.Содномцэрэн	ХААТ-гийн мэргэжилтэн	Эр

Зэрэг сум			
	Б.Батсүх	ИТХ-ын дарга	эрэгтэй
	О.Хүдэр	ЗД-ын орлогч	эрэгтэй
	Д.Чулуунтогтох	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Ж.Онцбаяр	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Ариунболд	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Бат-Эрдэнэ	Газрын даамал	эрэгтэй
	П.Болортуяа	БОХУБ	эмэгтэй
	Азбилэг	ИТХ-ын нбд	эрэгтэй
	Х.Батбилэг	Бургасан багийн ЗД	эрэгтэй
Манхан сум			
	Т.Лхагвасүрэн	Засаг дарга	эрэгтэй
	Г.Ядамжав	ЗДТГ-ын дарга	эрэгтэй
	Б.Баяржаргал	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Г.Гантогтох	БОХУБ	эмэгтэй
	Галбадрах	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Нансалмаа	Газрын даамал	эмэгтэй
	Алтангэрэл	Баянгол багийн ЗД	эрэгтэй
	Х.Мөнхдаваа	ЗД-ын орлогч	эрэгтэй
	Мөнх-Эрдэнэ	Тахилт багийн Засаг дарга	эрэгтэй
Дуут сум			
	Ц.Одбаатар	ИТХ-ын дарга	эрэгтэй
	С.Ганзориг	Засаг дарга	эрэгтэй

	Ц.Баянмөнх	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Д.Сэргэлэн	Газрын даамал	эмэгтэй
	Ж.Занданхүү	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	А.Болормаа	СБАХ тэргүүн	эмэгтэй
	Д.Баттөмөр	ИТХ-ын нбд	эрэгтэй
	Л.Алтанцэцэг	БОХУБ	эмэгтэй
	Т.Эрдэнэ-Оюун	Эрх зүйч	эмэгтэй
	И.Ганхуяг	Шивэрт багийн Засаг дарга	эрэгтэй
	Д.Намжилсүрэн	Баянгол багийн Засаг дага	эрэгтэй
Буянт сум			
	Б.Түвшинсайхан	Засаг дарга	эрэгтэй
	Б.Цэнд-Аюуш	ИТХ-ын дарга	эрэгтэй
	Д.Баттулга	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Б.Мөнгөнцэцэг	ХААТ мэргэжилтэн	эмэгтэй
	Ц.Идэрсайхан	ЗД-ын орлогч	эрэгтэй
	Д.Баттулга	ИТХ-ын нбд	эрэгтэй
	Л.Баасанхүү	Газрын даамал	эрэгтэй
	И.Баасандорж	БОХУБ	эрэгтэй
	Б.Уянга	Татварын байцаагч	эмэгтэй
	Д.Батдорж	БАХ-ийн ахлагч	эрэгтэй
Мөнххайрхан сум			
	Я.Очир	ИТХ-ын дарга	эрэгтэй
	Б.Батболд	Засаг дарга	эрэгтэй
	Р.Отгонжаргал	ЗД-ын орлогч	эрэгтэй
	В.Батчулуун	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Л.Эрдэнэтуул	ХААТ мэргэжилтэн	эмэгтэй
	С.Оюун-Эрдэнэ	Газрын даамал	эмэгтэй
	Б.Булгантамир	БОХУБ	эмэгтэй
	Мөнх-Алдар	БЗД	эрэгтэй
	С.Мөнх-Очир	БАХ-ийн ахлагч	эрэгтэй
	Б.Түвшинзориг	ИТХ-ын нбд	эрэгтэй
Ховд сум			
	О.Тумерхан	Засаг дарга	эрэгтэй
	Ж.Мухтар	ЗД-ын орлогч	эрэгтэй
	Х.Өнөрхан	ЗДТГ-ын дарга	эрэгтэй
	Ш.Дүрэмхан	ХААТ мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Х.Жанар	Газрын даамал	эмэгтэй
	С.Айбат	БОХУБ	эмэгтэй
	Х.Аблайхан	ИТХ-ын нбд	эмэгтэй
	Х.Володя	Төрийн сангийн мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Т.Далелхан	Хуулийн мэргэжилтэн	эрэгтэй
	Б.Айбол	Багийн ЗД	эрэгтэй

Хавсралт 2.3.2 Завхан аймаг, НАГ-г шинэчлэн боловсруулахад орон нутгаас санал авсан оролцогчдын нэрс, албан тушаал

Дөрвөлжин сум			
1	Н.Батболд	Сумын засаг дарга	эр
2	Ч.Отгонжаргал	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эм
3	В.Уранчимэг	ЗДТГ-ын дарга	эм
4	В.Цэрэнбат	Багийн засаг дарга	эр
5	Р.Алзахгүй	Багийн засаг дарга	эр
6	Н.Батбилэг	БОХУБ	эр
Эрдэнэхайрхан сум			
1	А.Балжир	Сумын засаг дарга	эр
2	Г.Энхтуяа	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эм
3	Э.Маргад-Эрдэнэ	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эр
4	С.Цэгмид	Багийн засаг дарга	эр
5	Б.Балсан	Багийн засаг дарга	эр
Завханмандал сум			
1	Г.Мягмаржав	Сумын засаг дарга	эр
2	Н.Авирмэд	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эм
3	Б.Нүрзэд	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эр
4	Б.Балжинням	Багийн засаг дарга	эр
5	Ш.Мөнхзориг	Багийн засаг дарга	эр
Ургамал сум			
1	Г.Гэрэлт-Од	Сумын засаг дарга	эр
2	М.Чанцалдулам	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эм
3	Д.Мөнхзул	Газрын даамал	эр
4	Ц.Мэндээ	ИТХ-ын ажилтан	эм
5	Ц.Бямбадорж	Багийн засаг дарга	эр
Сантмаргаз сум			
1	Б.Эрдэнэбаатар	Сумын засаг дарга	эр
2	Т.Хатанбаатар	Сумын ИТХ-ын дарга	эр
3	Б.Туяа	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эм
4	Б.Долгорсүрэн	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эм
5	Г.Түмэндэмбэрэл	Багийн засаг дарга	эр
6	Б.Эрдэнэцогт	СБАХ ТББ-ын тэргүүн	эр
7	Б.Балсан	Багийн засаг дарга	эр
8	М.Өнөржаргал	Сумын ИТХ-ын нарийн бичгийн дарга	эм
Цэцэн-Уул			
1	Б.Оргилсайхан	Сумын засаг дарга	эр
2	Д.Даваадорж	Газрын даамал	эр
3	Н.Батдорж	ХААТ-ийн дарга	эр
4	М.Баянмөнх	БОХУБ	эр
Яруу сум			
1	Н.Эрдэнэнэмэх	Сумын засаг дарга	эр
2	Н.Бавуудорж	ХААТ-ийн мэргэжилтэн	эр
3	С.Сүхбаатар	БОХУБ	эр
4	С.Лхагва	Багийн засаг дарга	эр
5	Ж.Дашдондов	Багийн засаг дарга	эр
Асгат			
1	Л.Нямдорж	Газрын даамал	эр
2	Е.Нямрагчаа	Засаг дарга	эр
3	Б.Батгэрэл	БЗД	эр
4	В.Чимэддорж	БЗД	эм

Түдэвтэй			
1	Л.Цэндсүрэн	Газрын даамал	эм
2	Д.Ганчимэг	БЗД	эм
3	Ц.Батнөхөрлөл	ИТХ дарга	эр
4	Ц.Отгонбаяр	Засаг дарга	эр
Баянхайрхан			
1	Б.Батсайхан	СЗД	эр
2	Б.Баасанбат	Орлогч	эр
3	Б.Сумъяа	ХААТ мэргэжилтэн	эм
4	Б.Төгсдэмбэрэл	Газрын даамал	эм
5	М.Батлхагва	БЗД	эр
6	Н.Гомбо	БЗД	эр
7	Д.Эрдэнээ	БЗД	эм
8	Х.Одсайхан	ХААТ мэргэжилтэн	эр
9	М.Чимэдцэрэн	Байгаль хамгаалагч	эр

Хавсралт 2.4. Нөөц ашиглалтын Шинэчилсэн гэрээний загварууд

БАТЛАВ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГА

.....

БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ

202 оны сарын -ны өдөр

Гэрээний дугаар:

НЭГ ТАЛААС аймгийн сумын Засаг дарга (цаашид “Өмчлөгч” гэх), НӨГӨӨ ТАЛААС аймгийн сумын малчдын **бүлэг, нөхөрлөл (нэр)** (цаашид “Ашиглагч” гэх)-д бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах, хамгаалах талаар харилцан тохиролцож, Монгол улсын Иргэний хуулийн 189.1, 189.5, 481.1, Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 59.1.17, Газрын тухай хуулийн 45.1, 52.2, 52.3, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 4.1.3, 4.2.3, 17.2.2, 19.7, 26.3, 27.1, 27.7, 48.1.1, 50.4, 50.5, 52.1, 54.1, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 17.2, 21.2, 21.2, 29.2, 30.10, 33.1, Усны тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 22.6, 23.1, Малын генетик нөөцийн тухай хуулийн 5.4, 18 дугаар зүйлийн 18.3, 18.4 дэх заалт, Малын тоо толгойн албан татварын тухай хуулийн 7.1, Төсвийн тухай хуулийн 60.2.8 дахь заалт, Засаг даргын 202 оны тоот захирамжийг тус тус үндэслэн энэхүү гэрээг байгуулав.

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

Энэхүү гэрээгээр малчдын бүлэг, байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөлд байгалийн бэлчээрийг ашиглуулах, хамгаалах, түүнчлэн гэрээний хэрэгжилт, үүргийн биелэлтэд хяналт тавих, дүгнэхтэй холбогдон үүсэх харилцааг зохицуулна.

Хоёр. Бэлчээр ашиглалтын зориулалт, хэмжээ, байршил

- 2.1 Гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийг зөвхөн мал аж ахуй эрхлэх зориулалтаар ашиглана.
- 2.2 Ашиглагчаас гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийн талбайг га-аар тогтоов.

2.3 Бэлчээрийн зуны дээд ургацыг олон жилийн дунджаар ц/га;

2.4 Гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийн даацыг хонин толгойд шилжүүлснээр дараах жишиг үзүүдэлтээр тогтоов. Үүнд:

2.4.1.1Өвөлжөөний бэлчээр	га, даац	хонин толгой
2.4.1.2Хаваржааны бэлчээр	га, даац	хонин толгой
2.4.1.3Өвөлжөө-хаваржааны бэлчээр	га, даац	хонин толгой

2.5 Гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийн даацын тооцоонд өвсөн тэжээлт зэрлэг хөхтөн амьтдыг оруулж тооцно.

2.6 Ашиглагчдын талаарх мэдээлэл (Хавсралт 1), гэрээлсэн бэлчээрийн байршил, хэмжээ, улирлын ашиглалтын зураг (Хавсралт 2), ашиглагчийн малын тооны мэдээлэл (Хавсралт 3), бэлчээрийн даацад нийцүүлэх үүднээс малын тоог цөөлөх ... жилийн төлөвлөгөө (Хавсралт 4), гэрээт бэлчээрийн төлөв байдлын суурь мэдээлэл (Хавсралт 5)-ийг тус тус хавсаргав.

2.7 Гэрээний хүчинтэй хугацаа сунгалтгүйгээр 15 /арван тав/ жил байна.

Гурав. Өмчлөгчийн эрх, үүрэг

3.1. Өмчлөгч нь дараах эрх, үүрэгтэй.

3.1.1. Гэрээлсэн бэлчээрт эрх бүхий этгээдийн тогтоосон цэгт бэлчээрийн ургац, даацыг жил бүр тогтоох

3.1.2. Сүүлийн 5 жилийн дундаж ургацыг үндэслэн байвал зохих малын тооны дээд хязгаарыг шинэчлэн тооцож ашиглагчид хүргүүлэх

3.1.3. Байгаль-цаг уурын онцгой байдал тохиолдох үед ашиглагчдын бэлчээрийн даацад тохируулан бусдын малыг оруулах, эсхүл гадагш нүүлгэх, өөр суманд отроор ороход тухайн сумын Засаг даргатай тохиролцож, саадгүй зохион байгуулах;

3.1.4. Цаг агаарын хүндрэлтэй үед сум дотроо нүүдэллэх, нутаглах боломжтой газар, байршил, багтаамжийн мэдээллээр хангах;

3.1.5. Ашиглагчдын гэрээт бэлчээрт 3.1.3-д заасан зохих зөвшөөрөлгүйгээр мал оруулсан гаднын малчдыг нүүлгэх арга хэмжээ авах;

3.1.6. Бэлчээрт хөрөнгө оруулалт (худаг гаргах, хөв байгуулах, уст цэг тохижуулах, малын хашаа, хороо барих, засаж сэлбэх гэх мэт) хийх талаар ашиглагчтай зөвшилцөн хэрэгжүүлэх;

3.1.7. Гэрээт бэлчээрийн даацыг хэтрүүлсэн, төлөв байдлыг доройтуулсан, хохирол учруулсан тохиолдолд буруутай этгээдээр хохирлыг нөхөн төлүүлэх, арилгуулах талаар шийдвэр гаргах, шаардлагатай арга хэмжээг төлөвлөх, хэрэгжилтийг зохион байгуулах;

3.1.8. Гэрээт бэлчээрт буюу ойролцоо байршсан зэрлэг амьтад ундаалдаг булаг, шанд, баян бүрд болон хужир мараа бүхий газрыг тухайн амьтдын төллөлт, шилжилт, ундаалдаг үед айл, малаас чөлөөлүүлэх арга хэмжээ авах

3.2 Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилт, үйл ажиллагааны цогц төлөвлөгөө ба менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг энэхүү гэрээний 5-д заасны дагуу жил бүр дүгнэх, илэрсэн зөрчил, дутагдлыг арилгуулах арга хэмжээг авах;

3.3 Мал борлуулсны урамшуулалд олгох эх үүсвэр бүрдүүлэх, эх үүсвэрээс мөнгөн урамшуулал олгох;

3.4 Гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэсэн тухай болон талуудаас цаашид авах арга хэмжээний талаарх мэдэгдлийг Ашиглагчид бичгээр албан ёсоор хүргүүлэх

3.5 Бэлчээр ашиглуулах гэрээ дүгнэсэн дүнг БОХУБ-д хүргүүлж, гарсан зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авхуулах

Дөрөв. Ашиглагчийн эрх, үүрэг

4.1. Бэлчээр ашиглагч нь дараах эрх, үүрэгтэй.

4.1.1. Гэрээлсэн бэлчээрийг мал аж ахуй эрхлэх зориулалтаар зохистой ашиглах;

4.1.2. Гэрээт бэлчээрт мал оруулах, нутаглах зэргээр дур мэдэн ашигласан, хашаа, хороо барьсан зэрэг бүлгийн гишүүн бус этгээдийн үйл ажиллагааны улмаас учирсан хохирлыг төлүүлэх, арилгуулахыг талаар өмчлөгчөөс шаардах;

4.1.3. Гэрээлсэн бэлчээрт байлгавал зохих малын тоо (хонин толгойд шилжүүлснээр)-г энэхүү гэрээний 2.4-д заасан даацад нийцүүлэх тухайн жилийн зорилт (урьд оноос 5% бууруулах)-ыг биелүүлэх, төлөв байдал, бүтээмжийг нь суурь түвшин (хавсралт 5)-ээс нь доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах;

4.1.4. Бусад ашиглагчдын бэлчээрийн хил заагийг хүндэтгэн өөрсдийн малаа оруулахгүй, нүүж нутаглахгүй байх;

4.1.5. Ган, зуд зэрэг байгалийн эрсдэл тохиолдсон үед гэрээлсэн бэлчээрийн даацыг хэтрүүлэлгүй бусдын малыг оруулах

4.1.6. Тогтоосон журмын дагуу дайран өнгөрөхөөс бусад тохиолдолд гэрээлсэн бэлчээрт мал дур мэдэн оруулахгүй байхыг бусдаас шаардах;

4.1.7. Энэхүү гэрээний 3.1.8-д заасан арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

4.1.8. Энэхүү гэрээний 3.5-д заасны дагуу мал борлуулсны урамшууллыг зохих эх үүсвэрээс авах;

4.1.9. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг сунгуулах, цуцлах, дуусгавар болгох, шинэчилж байгуулах талаар Өмчлүүлэгчид хүсэлт гаргах.

Тав. Гэрээ байгуулах, дүгнэх

5.1 Газрын тухай хуулийн 23.4.2 дахь заалт болон сумын Засаг даргын захирамжийг үндэслэн бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулах арга хэмжээг газрын даамал хариуцан гүйцэтгэнэ.

5.2 Бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулах болон дүгнэхэд албан тушаалын гүйцэтгэх чиг үүргийнх нь дагуу Газрын даамал, Хөдөө аж ахуйн тасаг (ХААТ)-ийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтнийг ажиллуулна.

5.3 Бэлчээр ашиглуулах гэрээг жил бүрийн нэгдүгээр улиралд багтаан дүгнэнэ.

5.5 Бэлчээр ашиглуулах гэрээний биелэлт, үүргийн гүйцэтгэлийг Газрын даамал ХААТ-ийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэнтэй хамтран нэгтгэсэн тайланг Засаг даргад хүргүүлнэ.

Зургаа. Бэлчээр ашиглуулах гэрээг сунгах, цуцлах, дуусгавар болгох

6.1 Дараах тохиолдолд бэлчээр ашиглуулах гэрээг сунгана.

6.1.1 Гэрээний хүчинтэй хугацаа дууссан бөгөөд аль нэг тал, эсхүл ашиглагч дангаар гэрээ сунгах хүсэлтээ албан ёсоор гаргасан,

6.1.2 Гэрээ сунгах хүсэлт гаргагч тал энэ тухай гэрээний хугацаа дуусахаас нэг сарын өмнө бичгээр ирүүлсэн

6.1.3 Гэрээ сунгах асуудлаар Өмчлөгч эцсийн шийдвэрийг гаргана.

6.2 Бэлчээр ашиглуулах гэрээг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу болон гэрээнд заасан хугацаанаас нь өмнө дараах үндэслэлээр цуцалж болно.

6.2.1 Бэлчээр ашиглагч гэрээг цуцлах хүсэлт гаргасан.

6.2.2 Бэлчээрийг хүний эрүүл мэнд, байгаль орчин, нөөцийн аюулгүй байдалд сөргөөр ашигласан нь тогтоогдсон.

6.2.3 Бэлчээрийн төлөв байдлыг байгалийн аясаар нөхөн сэргэх боломжгүй болтол нь доройтуулсан нь нотлогдсон.

6.2.4 Гэрээнд заасан бэлчээрийг зориулалтын дагуу ашиглаагүй, худаг, ил ус, хужир мараа зэрэг дагалдах нөөцийг дахин ашиглах боломжгүйгээр эвдэж гэмтээсэн, сүйтгэсэн.

6.3 Энэхүү гэрээнд зааснаас бусад тохиолдолд Өмчлөгч өөрийн санаачилгаар энэхүү гэрээг хугацаанаас нь өмнө цуцлах, дуусгавар болгохыг хориглоно.

Долоо. Давагдашгүй хүчин зүйл

7.1. Урьдчилан мэдээлэх, мэдэх боломжгүй зуд, ган, үер зэрэг байгалийн аюултай үзэгдэл, түймэр, мал амьтны гоц халдварт өвчний тархалт, эдгээртэй холбоотой хорио цээр, нийтийн дайчилгааны улмаас талууд гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх боломжгүй болсон тохиолдолд гэрээнд тусгасан нөхцөлийн талаар харилцан үүрэг хүлээхгүй.

Найм. Хориглох зүйл

8.1. Байгаль орчинд хохирол учруулах аливаа үйл ажиллагаа явуулах;

8.2. Бэлчээрийн мал аж ахуй эрхлэх зориулалтаар гэрээгээр олгогдсон бэлчээрийг бусдын мал бэлчээх, дайран өнгөрөхөд саадтайгаар хаших;

8.3. Хүн, малын усанд зориулж худаг гаргах, сэг зэмийг зөвшөөрсөн цэгт булахаас бусад зорилгоор газрын хөрсийг хөндөх;

8.4. Бэлчээр, түүний хөрс, ургамлын нөмрөгт сөргөөр нөлөөлөх үйл ажиллагаа явуулах;

Ес. Хариуцлага

9.1. Талууд, аль нэг тал нь гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй бол Зөрчлийн тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд заасан хариуцлага хүлээнэ.

Арав. Талуудын хооронд үүсэх маргааныг шийдвэрлэх

10.1. Бэлчээр ашиглалт, хамгаалалтын талаарх маргааныг харилцан зөвшилцөх журмаар шийдвэрлэнэ. Эс тохиролцвоос Газрын тухай хуульд заасны дагуу шийдвэрлүүлнэ.

Арван нэг. Бусад

11.1. Гэрээ байгуулах талууд, эсхүл тэдгээрийн төлөөлөл гарын үсэг зурсан өдрөөс эхлэн энэхүү гэрээг хүчин төгөлдөр болсонд тооцно.

11.2. Гэрээнд хавсаргасан нэр бүхий баримт бичгүүд түүний салшгүй хэсэг мөн.

11.3. Энэхүү гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол бусад асуудлыг Монгол улсын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулна.

11.4 Энэхүү гэрээг монгол хэл дээр хоёр хувь үйлдэж, 202 оны сарын -ны өдөр гарын үсэг зурав. Гэрээний нэг хувийг албан хэрэгцээнд зориулан талуудад хадгалуулав.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН:

Өмчлөгчийг төлөөлж:

Ашиглагчийг төлөөлж:

Сумын Газрын даамал

Малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн ахлагч

.....
/овог нэр/

.....
/овог нэр/

Гарын үсэг

Гарын үсэг

Регистр:
Харилцах утас:

Регистр:
Харилцах утас:

Гэрээтэй танилцаж зөвшөөрсөн:

Гишүүн өрхийн тэргүүн		Гэр бүлийн гишүүн /эхнэр болон бусад/	
Овог нэр	Гарын үсэг	Овог нэр	Гарын үсэг

БАТЛАВ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГА

.....

ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

20 оны ... дугаар

сарын ... -ны өдөр

Дугаар ...

.....

Нэг. Гэрээний үндэслэл

1.1 Монгол улсын "Газрын тухай хууль" "Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль", "Байгалийн ургамлын тухай хууль", "Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн ухай хууль", "Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах хөрөнгийн хувь, хэмжээний тухай хууль", "Газрын төлбөрийн тухай хууль", Засгийн газрын 2003 оны 28 дугаар тогтоол, өвс, техникийн ерөнхий шаардлага MNS 0592:2008, өвс тээвэрлэлтийн ерөнхий шаардлага №1NS 5647:2006-г тус тус үндэслэл болгон хадлангийн зориулалтаар олгох газрын эзэмшил, ашиглалт, хамгаалалт, хяналт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааг нөхөрлөл, төрийн байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.

Хоёр. Ерөнхий зүйл

- 2.1 Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 311 дүгээр зүйл,аймгийн.....сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 20..... оны ... дугаар сарын ... ны өдрийн тоот тогтоолыг үндэслэн нэг талаас аймгийн сумын Засаг дарга/цаашид "Засаг дарга" гэх/, нөгөө талаас Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл /цаашид "нөхөрлөл" гэх/ -ийн ахлагч нар харилцан тохиролцож энэхүү гэрээг байгуулав.
- 2.2 нөхөрлөл нь тус сумын хадлангийн ангилалд багтах нэртэй газар га хадлангийн талбайг 20.. оны ... дугаар сарын ... ны өдрөөс 20.. оны ... дугаар сарын ... ны өдрийг хүртэл 10 жилийн хугацаанд Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 311 дүгээр зүйлд заасны дагуу хадлангийн зориулалтаар эзэмшүүлэхээр тохиролцов.

Гурав. Засаг даргын эрх, үүрэг

3.1 Засаг дарга гэрээлэх хадлангийн талбайг нөхөрлөлд акт үйлдэн хүлээлгэн өгөх ба акт нь гэрээний салшгүй хэсэг болно. Актад хадлангийн талбайн байршил, хилийн зааг, эргэлтийн цэг, талбайн хэмжээ, нэгж талбарын дугаар, хадлангийн газрын төлөв байдлыг үнэлсэн мэдээллийг гэрээнд хавсаргана.

- 3.2 Нөхөрлөлтэй байгуулсан гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэнэ.
- 3.3 Гэрээт хадлангийн талбайн ургацыг эрх бүхий этгээдээр жил бүр тогтоолгох
- 3.4 Нөхөрлөлийн гэрээт хадлангийн талбайд гарсан түймэр болон бусад байгалийн аюул гамшгийн хор уршгийг арилгуулах, шаардлагатай гэж үзвэл энэ ажилд иргэд аж ахуй нэгж, байгууллагыг татан оролцуулж туслалцуулна.
- 3.5 Хадлангийн газраа тухайн жил нөхөрлөлийн хүчээр бүрэн ашиглах боломжгүй бол нөхөрлөлтэй тохиролцон бусад аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэнд гэрээт хадлангийн газарт хадлан бэлтгэх зөвшөөрөл олгож болно.
- 3.6 Нөхөрлөл нь энэхүү гэрээнд заасан үүрэг, холбогдох хууль тогтоомж, журмыг дараалсан хоёр жил биелүүлээгүй бол гэрээг хугацаанаас нь өмнө цуцална.
- 3.7 Нөхөрлөлтэй байгуулсан хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээг холбогдох журамд заасан хугацаагаар сунгана.
- 3.8 Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн орлогын 15 хувийг хадлангийн газрыг хамгаалж, сайжруулах арга хэмжээнд зарцуулж, сумын ИТХ-д тайлагнах

Дөрөв. Нөхөрлөлийн эрх, үүрэг

- 4.1 Нөхөрлөл нь гэрээт хадлангийн талбайг энэхүү гэрээний 2.2-д заасан зориулалтын дагуу, 3.1-д заасан төлөв байдлаас доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах
- 4.2 Нөхөрлөл нь жил бүр бэлтгэх хадлангийн хэмжээ, түүнээс орох төлбөрийн орлогын талаар тухайн жилийн ургац тогтоосон мэдээллийг үндэслэн Засаг даргатай жил бүр зөвшилцөн баталгаажуулах
- 4.3 Хадлангийн талбайгаа бусдад шилжүүлэхгүй, зөвшөөрөлгүй иргэн ААН-д ашиглуулахгүй байх
- 4.4 Газрын хөрс, ургамлын бүтцэд сөрөг нөлөө үзүүлдэг тоног төхөөрөмж, саран тармуур ашиглахгүй байх, тоног төхөөрөм, техник хэрэгсэлд ариутгал халдваргүйжүүлэлт хийж, ирийг 10 см-ээс доош тавихгүй байх
- 4.5 Гэрээт талбайд хадлан бэлтгэх хугацаанд хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын дүрэм зөрчсөнөөс шалтгаалах түймрийн эрсдэлийг хариуцах. Энэ үүднээс техникийн аюулгүй байдлыг ханган ажиллах, гал унтраах хэрэгсэлтэй байх, тээврийн хэрэгслийн гал унтраагуур, яндангийн оч баригчтай байх
- 4.6 Хадлангийн газрын хөрсийг хамгаалах, доройтлоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор салаа зам гаргахгүй байх, ахуйн хог хаягдлыг төвлөрсөн хогийн цэгт хаях
- 4.7 Тухайн жилийн бэлтгэсэн өвснөөс 2%-р тооцож, сумын өвсний фондод хандивлах
- 4.8 Бэлтгэсэн өвсийг нөхөрлөлийн гишүүд, сумын малчдад орон нутгийн ханшаар, үлдэх хэсгийг зах зээлд борлуулах
- 4.9 Тухайн жилийн ургамлын гарцаас шалтгаалан 08 сарын 15-с 10 сарын 1-ны дотор хадлан бэлтгэх
- 4.10 Хадлангийн бэлтгэж дууссаны дараа хадлангийн талбайн хог хаягдал, орчны бохирдлыг бүрэн арилгах

Тав. Хадлангийн төлбөр хураамж

- 5.1 Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийг “Элбэг ургамал” гэсэн ангиллын дагуу 1 га хадлангийн талбайгаас бэлтгэх өвсний 5 хувийг орон нутгийн талбай дээрх ханшаар үнэлж тооцно
- 5.2 Байгалийн ургамал ашигласны нийт төлбөр..... төгрөгийг сумын төрийн сангийн тоот дансанд хадлан эхлэхийн өмнө тушаана

Зургаа. Гэрээг цуцлах ба бусад асуудлууд

- 6.1 Нөхөрлөл нь гэрээлсэн хадлангийн газраас өөр газарт хадсан, гэрээнд заасан хэмжээнээс илүү газар хадсан, бусдын өвөлжөө-хаваржаанд 500 метрээс дотогш хадлан хийсэн,

- байгаль орчинтой зүй бус харьцаж гарз хохирол учруулсан тохиолдолд гэрээг цуцалж, Зөрчлийн тухай хуулийн 8.1 дэх заалтын дагуу хуулийн этгээдийг 3 сая төгрөгөөр торгоно.
- 6.2 Хадлангийн талбайд ил задгай хог хаягдал үүсгэсэн тохиолдолд зөрчлийн тухай хуулийн 6.1 дэх заалтыг үндэслэн хуулийн этгээдийг 300 мянган төгрөгөөр торгож зөрчлийг арилгуулна
- 6.3 Байгалийн ургамал ашигласны төлбөр төлөх, сумын аюулгүй фондод өвс нийлүүлэх үүргээ дараалсан 2 жил биелүүлээгүй тохиолдолд хадлангийн гэрээг цуцална
- 6.4 Гэрээ байгуулсан талуудын хооронд үүссэн маргааныг харилцан тохиролцож шийдвэрлэх ба тохиролцож чадаагүй бол шүүхийн байгууллагад хандаж шийдвэрлүүлнэ.
- 6.5 Нөхөрлөл гэрээнд заасан үүргээ зөрчиж, байгаль орчинд хохирол учруулсныг холбогдох мэргэжлийн байгууллагаас тогтоосон тохиолдолд гарсан хохирлыг нөхөрлөлийн гишүүдийн хөрөнгөөр бүрэн арилгуулах, нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг зогсоох хүртэл арга хэмжээг хууль тогтоомжийн дагуу авна.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН:

..... сумын Газрын даамал нөхөрлөлийн ахлагч
..... / /
Хаяг:	Хаяг:
Утас:	Утас:

Хавсралт 1. Хадлангийн бүлэг, БНХМН-ийн гишүүдийн мэдээлэл

№	Овог нэр	Регистрийн дугаар	Утасны дугаар	Гарын үсэг

БАТЛАВ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГА

.....

ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

2022 оны сарын __-ны өдөр

.....

Гэрээний дугаар: _____

Энэ гэрээг НЭГ ТАЛААС аймгийн сумын Засаг дарга (цаашид “Өмчлөгч” гэх), нөгөө талаас сумын Хавсралт 1-д дурдсан “.....” малчдын бүлэг, байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл, малчдын бүлэг (цаашид эзэмшигч гэх)-ийн гишүүд төсвийн болон төслийн хөрөнгөөр байгуулсан худгийг эзэмшин зохистой ашиглах, хамгаалах талаар харилцан тохиролцож, Иргэний хуулийн 189 дүгээр зүйл, 195 дугаар зүйлийн 1.2.3 дэх заалт, 196 дугаар зүйлийн 1.2 дэх заалт, 198 дугаар зүйл, 199 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалт, Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2, Усны тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.3, 13.1.6, 22 дугаар зүйлийн 22.4, 22.6, дэх заалтууд, 23 дугаар зүйлийн 23.1, 24 дүгээр зүйлийн 24.1, 28 дугаар зүйлийн 8 дахь заалт, 29 дүгээр зүйлийн 2.1, 32 дугаар зүйлийн 32.3, 32.4, 32.6, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1, 4.2, 49 дүгээр зүйл, 57 дугаар зүйл, 58 дугаар зүйл, Зөрчлийн тухай хуулийн 7.15 дугаар зүйлийн 1.3, 1.4, 1.5 Хүнс, хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын хамтарсан 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан “Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам”, сумын Засаг даргын 20.... оны тоот захирамжийг тус тус үндэслэн энэхүү гэрээг байгуулав.

Гэрээний зорилго

1. Энэхүү гэрээний зорилго нь:

- 1.2. газарт байрлах худгийн өмчлөл, эзэмшил, ашиглалтын харилцааг зохицуулах
- 1.3. Худгийг тодорхой эзэнтэй болгож, барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн ашиглалт, эзэмшилтийг сайжруулан, байнгын ажиллагаатай байлгах, усны нөөц, худгийн орчны газрыг зохистой ашиглаж, хамгаалах, хүн ам, мал сүргийг усаар тогтмол хангахад оршино.

2. Өмчлөл

- 2.1. Усны тухай хуулийн дагуу усны баялаг нь төрийн өмчид байна. Энэхүү гэрээгээр зохицуулж байгаа харилцаа нь усны нөөцийн өмчлөлийг хөндөхгүйгээр гагцхүү усны нөөцийн зохистой ашиглалт, худгийн тоног төхөөрөмж, байшин барилгын эзэмшил, ашиглалтын харилцааг зохицуулна.
- 2.2. Худгийн байшин барилга, тоног төхөөрөмж нь орон нутгийн өмч байна.
- 2.3. Төрийн төлөөллийг хэрэгжүүлэгч сумын Засаг дарга худгийн өмчлөл, эзэмшил, ашиглалттай холбогдсон харилцааг энэхүү гэрээ болон холбогдох хууль, журмын дагуу зохицуулах бүрэн эрхийг эдэлнэ.
- 2.4. Худгийг сэргээн засварлахад эзэмшигчийн зүгээс оруулсан тоног төхөөрөмж, байшин барилга нь эзэмшигчийн өмч байна.

3. Эзэмшлийн зориулалт

- 3.1. Худгийг мал услах /ундны усны, тариа ногоо услах гэх мэт/ хэрэгцээг хангах зориулалтаар эзэмшүүлэв.

3.2. Худгийн усыг байнгын хэрэглэгч нь эзэмшигч малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн гишүүн өрхүүд байна.

4. Худгийн байршил

4.1. /худгийн нэр/ худаг нь/газрын нэр/-д
Уртраг.....Өргөрөг..... байрлана.

5. Худгийн үзүүлэлтүүд

5.1. Худаг нь доорх эд зүйлсээс бүрдэнэ. Үүнд:

- a. Шахуурга /үзүүлэлтүүд/
- b. Цахилгаан үүсгүүр /үзүүлэлтүүд/
- c. Барилга, байгууламж
- d. Мал услах онгоц
- e. Бусад

6. Эзэмшүүлэх хугацаа

6.1. Таван жил

7. Худгийн усны төлбөр болон үйлчилгээний хөлс

7.1. Хүн амын унд, ахуйн хэрэгцээнд болон бэлчээрийн мал, амьтан услах зориулалтаар усыг үнэ төлбөргүй хэрэглэнэ. Төр, засгаас баримталж байгаа энэхүү бодлого өөрчлөгдсөн тохиолдолд гэрээнд зохих өөрчлөлтийг оруулж болно.

7.2. Худгийн үйлчилгээний хөлс нь худгаас ус гаргах тоног төхөөрөмжийг ажиллуулах болон засварлах урсгал зардал, худгийн тоног төхөөрөмж болон худгийн барилгад их засвар хийх, сайжруулах зардал /элэгдлийн сан/, худаг хариуцагчийн цалин, худгийн усыг бохирдол, хөлдөлтөөс хамгаалах зардал, худгийн орчны газрыг талхагдал, бохирдлоос сэргийлэх арга хэмжээний зардлаас бүрдэнэ.

7.3. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг ус хэрэглэгчид хариуцна.

8. Өмчлөгчийн эрх, үүрэг

8.1. Өмчлөгч доорх эрх эдэлнэ.

8.1.1. Эзэмшигчийн зүгээс худгийн усны нөөц, барилга, тоног төхөөрөмж, орчмын газрыг хууль тогтоомж болон энэхүү гэрээний дагуу зүй зохистой ашиглаж байгаа эсэхэд хяналт тавьж, гарсан зөрчлийг арилгах арга хэмжээ авах;

8.2. Өмчлөгч доорх үүрэг хүлээнэ.

8.2.1. Худгийг зүй зохистой эзэмшиж, ашиглахтай холбоотой эзэмшигчийн эрх мэдэл, хүч бололцоо хүрэхгүй аливаа асуудлаар эзэмшигчид дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх

8.2.2. Худаг эзэмшигчтэй байгуулсан гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэх

8.2.3. Худгийн ашиглалтын норм, нормативыг мөрдүүлэх;

8.2.4. Гэрээний хэрэгжилтийг үнэлэх, хяналт тавих ажлыг багийн засаг дарга, байгаль хамгаалагчийн оролцоотойгоор зохион байгуулах

8.2.5. Хэрэгжилтийн үнэлгээгээр тогтоогдсон зөрчлийг арилгах асуудлыг БОХУБ-д хариуцуулж гүйцэтгүүлэх

8.2.6. Худгийн үйлчилгээний хөлсний талаар санал боловсруулахад эзэмшигчид шаардлагатай мэргэжлийн дэмжлэг үзүүлэх ажлыг зохион байгуулах

8.2.7. Энэ гэрээний 9.2.11-д заасан үйлчилгээний хөлсний талаарх саналыг хянаж, ИТХ-аар батлуулж, мөрдүүлэх

9. Эзэмшигчийн эрх, үүрэг

9.1. Эзэмшигч доорх эрх эдэлнэ.

9.1.1. Худгийг энэхүү гэрээнд заасан зориулалтын дагуу ашиглах

- 9.1.2. Худагт учруулсан хохирлыг буруутай этгээдээр төлүүлэхээр нэхэмжлэх
- 9.1.3. Гэрээ дууссан үед сунгуулах хүсэлтээ гаргах
- 9.1.4. Гишүүн бус өрх ус хэрэглэсэн тохиолдолд үйлчилгээний хөлс авах
 - 9.2. Эзэмшигч доорх үүрэг хүлээнэ.
 - 9.2.1. Энэхүү гэрээнд заасан үүргийг биелүүлэх
 - 9.2.2. Худгийн ашиглалт, засвар үйлчилгээг үйлчилгээний хөлсөөр хийх
 - 9.2.3. Худгийн орчмын газар, байгаль орчны хууль тогтоомжийн дагуу хамгаалах, бохирдол, талхагдлаас сэргийлэх арга хэмжээ авах
 - 9.2.4. Эзэмшигчийн хариуцлагагүйгээс худагт аливаа хохирол учирсан, орчмын газар талхлагдсан тохиолдолд өөрийн зардлаар нөхөн сэргээх арга хэмжээ авах
 - 9.2.5. Байгаль орчинд болон бусдын эзэмшил, ашиглалтын газарт хохирол учруулсан аливаа үйл ажиллагаа явуулахгүй байх
 - 9.2.6. Худгийн ойр орчим 200 метрт шинээр хашаа, саравч барихгүй байх;
 - 9.2.7. Худгийн ашиглалтын норм, нормативыг дагаж мөрдөх;
 - 9.2.8. Худгийн их засвар, шинэчлэлтийг хийх элэгдлийн сан байгуулах;
 - 9.2.9. Худгаас малаа услах, унд ахуйн ус хэрэглэх хуваарь гаргаж мөрдүүлэх
 - 9.2.10. Худгийг ажиллуулах хариуцагчийг томилох, түүнд үйлчилгээний хөлсийг хураах, худаг ажиллуулахтай холбоотой зардлыг дундын сангаас авах эрх олгох
 - 9.2.11. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг энэхүү гэрээний 7.2-д заасан арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд хангалттай хэмжээнд тогтоож, зөвшилцөн батлуулахаар Засаг даргад мэдүүлэх
 - 9.2.12. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг гишүүн өрхүүдийн малын болон ундны усны хэрэглээтэй харгалзуулан ногдуулж, хураах
 - 9.2.13. Хураасан үйлчилгээний хөлсийг худаг эзэмшигч малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн дундын сангийн дансанд байршуулан энэхүү гэрээний 7.2-д заасан арга хэмжээнд зарцуулах

10. Гэрээг дүгнэх

- 10.1. Засаг даргын захирамжийг үндэслэн худаг эзэмшүүлэх гэрээг жил бүр дүгнэх ажлыг сумын ХАА-н тасгийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн, БОХУБ, байгаль хамгаалагч хариуцна.

11. Эзэмших эрхийг цуцлах, дуусгавар болох

- 11.1. Худгийг эзэмших эрх дараах тохиолдолд дуусгавар болно.
 - 11.1.1. Эзэмших гэрээт хугацаа дууссан бөгөөд эзэмшигчийн зүгээс сунгуулах хүсэлт гаргаагүй
 - 11.1.2. Эзэмшигч гэрээг цуцлах хүсэлт гаргасан
 - 11.2. Өмчлөгч доорх тохиолдолд эзэмшигчийн худаг эзэмших эрхийг хүчингүй болгоно. Үүнд:
 - 11.2.1. Эзэмшигч зохих хууль тогтоомж болон энэхүү гэрээнд заасан үүргээ 2 жил дараалан биелүүлээгүй
 - 11.2.2. Худгийг хүний эрүүл мэнд, байгаль орчин, үндэсний аюулгүй байдлын ашиг сонирхлын эсрэг ашигласан болох нь тогтоогдсон

12. Хариуцлага

- 12.1. Эзэмшигч гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй бол Усны тухай хууль, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Иргэний хууль болон холбогдох бусад хуульд заасан үндэслэлээр дараах хариуцлага хүлээнэ. Үүнд:

Зөрчлийн тухай хуулийн:

- 1.3 дахь зүйл заалт- Ус ашиглахад тавигдах нөхцөлийг хангуулахаар төрийн албан хаагчийн тавьсан шаардлагыг биелүүлээгүй;
- 1.4 дэх зүйл заалт- Ус ашиглагчийн үүрэг, тавигдах шаардлагыг биелүүлээгүй;
- 1.5 дах зүйл заалт - Усны эх үүсвэрийн онцгой, эсхүл энгийн хамгаалалтын бүс, эсхүл эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг зөрчсөн хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
- 3.дах зүйл заалт - Усны эх, undаргын онцгой хамгаалалтын бүсэд хориглосон үйл ажиллагаа явуулсан бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг хоёр мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
- 8.дах зүйл заалт - Усны сан бүхий газарт хог хаягдал хаясан, эсхүл машин техник, бохир зүйл угаасан, эсхүл усны нөөцийг бохирдохоос хамгаалах үүргээ биелүүлээгүй бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

Эрүүгийн хуулийн:

24.1 дүгээр зүйл. Байгаль орчныг бохирдуулах

- 1.дэх заалт -Химийн хорт, аюултай бодис, аюултай, хортой хог хаягдлыг агаар, газар, газрын хэвлий, усны сан бүхий газар, гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, эх үүсвэрийн тэжээгдлийн муж, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс дотор хаяж хүний эрүүл мэнд, мал, амьтан, ургамал, тэдгээрийн үр удамд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх, өвчин эмгэг үүсгэх, үхэл, мөхөлд хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

13. Худгийн ашиглалттай холбоотой маргааныг шийдвэрлэх

13.1.Худгийн ашиглалтын талаарх маргааныг талууд харилцан зөвшилцөж шийдвэрлэнэ.

13.2.Талууд тохиролцож чадахгүй бол дээд шатны Засаг дарга шийдвэрлэнэ.

14. Хориглох зүйл

Монгол улсын байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд, барилга, хот байгуулалтын сайдын хамтарсан тушаалын А-230/127 дугаар хамтарсан тушаалын хавсралт “Усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэм” -д заасны дагуу худгийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсийг 50 метр, хязгаарлалтын бүсийг 200 метрээр тус тус тогтоосон байна.

14.1.А. Худаг уст цэгийн эрүүл ахуйн хориглолтын ба хязгаарлалтын бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно. Үүнд:

- 14.1.1.Газрын өнгөн хөрсийг эвдрэл элэгдэлд оруулах, мод бут огтлох, элс хайрга чулуу олборлох;
- 14.1.2.Ашиглалтаас гарсан цооногийг техникийн болон бусад зорилгоор нөөцөд байлгах;
- 14.1.3.Цэвэрлээгүй хаягдал бохир ус болон хог хаягдал хаях, хаягдлын сан байршуулах;
- 14.1.4.Уст үеийн дээд талтай залгаа үеийн чулуулагт нөлөөлөх аливаа ажиллагаа явуулах;
- 14.1.5.Судалгаа шинжилгээ, унд ахуйн бус зориулалтаар ашиглах худаг, цооног өрөмдөх;
- 14.1.6.Бүх төрлийн бордоо, пестицид хэрэглэх;

14.1.7.Газрын тосны бүтээгдэхүүн, химийн бодис болон цацраг идэвхт бодис, түүнийг агуулсан ашигт малтмал хадгалах, агуулах, халдварт өвчин тарааж болзошгүй зүйлс байрлуулах;

14.1.8.Машин техник угаах;

14.1.9.Мал амьтны гаралтай түүхий эд боловсруулах, хадгалах;

14.1.10.Орон сууц, үйлдвэр, үйлчилгээний зориулалттай барилга байгууламж барьж ашиглах;

14.1.11.Газар өмчлөх, эзэмших, ашиглах эрх олгох;

Б. Худаг уст цэгийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсэд онцгой хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөхөөс гадна дараах үйл ажиллагааг хориглоно. Үүнд:

14.1.12.Гаднын хүн орох;

14.1.13.Авто тээврийн болон зөөврийн бусад хэрэгсэл байрлуулах;

14.1.14.Мал бэлчээх, мал аж ахуй болон туслах аж ахуй эрхлэх, ногоо тарих;

15. Бусад

15.1.Талуудын төлөөлөл гарын үсэг зурсан өдрөөс эхлэн энэхүү гэрээг хүчин төгөлдөр болсонд тооцно.

15.2.Гэрээнд хавсаргасан нэр бүхий баримт бичгүүд түүний салшгүй хэсэг мөн.

15.3.Энэхүү гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол бусад асуудлыг Монгол улсын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулна.

15.4.Энэхүү гэрээг 2 эх хувь үйлдэж, 202.. оны ___-р сарын ___-ны өдөр гарын үсэг зурав. Гэрээний нэг хувийг талуудад албан хэрэгцээнд зориулан хадгалуулав.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН:

Өмчлөгчийг төлөөлж:

..... аймгийн.....сумын Хөдөө
Аж Ахуйн Тасгийн бэлчээр хариуцсан
мэргэжилтэн

..... овогтой

Гарын үсэг _____

Харилцах утас:

Эзэмшигчийг төлөөлж:

“.....” малчдын
бүлэг/БНХМН-ийн ахлагч

..... овогтой.....

Гарын үсэг _____

Регистр №

Харилцах утас:

Хавсралт 1. Худаг эзэмшигч малчдын бүлэг, БНХМН-ийн гишүүн өрхийн мэдээлэл

№	Овог нэр	Регистрийн дугаар	Утасны дугаар	Гарын үсэг

БАТЛАВ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГА

ОЙН САНГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

20... оны . . сар ...өдөр

Дугаар

.....

Нэг.Ерөнхий зүйл

1.1 Гэрээний зорилго нь ойн санг аж ахуйн нэгж, байгууллагад тодорхой нөхцөл, болзол, хугацаатайгаар эзэмшүүлж, ойн нөөцийг өөриймсөг сэтгэлгээгээр хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх арга хэмжээг зохион байгуулахад оршино.

1.2.Ойн тухайн хуулийн 3 дугаар зүйлийн 2 дугаар хэсэг, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 2 дугаар хэсгийн 5 дугаар хэсэг, Засгийн газрын 1998 оны 125 дугаар тогтоолоор баталсан "Ойн санг гэрээгээр эзэмшүүлэх тухай журам"-д заасны дагуу аймгийн сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 20 оны дугаар сарын ____ -ны өдрийн __ дугаар шийдвэр, Засаг даргын 20.. оны __ дугаар сарын ____ -ны өдрийн _____ дугаар захирамжийг үндэслэн энэхүү гэрээг байгуулав.

Хоёр. Ойн санг эзэмшүүлсэн байдал

_____ аймгийн _____ сумын газрын ойн сангаас _____ га талбайг _____ аймгийн _____ сум _____ аж ахуйн нэгж, нөхөрлөл, байгууллагад _____ жилийн хугацаагаар эзэмшүүлэв. Эзэмшлийн ойн сангийн нийт нөөц нь ____ шоо метр, үүнээс ашиглалтын ойн нөөц ____ шоо метр, хамгаалалтын бүсийн ойн нөөц _____ шоо метр.

Энэхүү гэрээгээр эзэмшүүлсэн ойн сангийн таксацын үзүүлэлт, эзэмшлийн ойн сангийн модны талбай, нөөц, ойн сангийн талбайн төрөл, ойн сангийн менежментийн төлөвлөгөөг 1, 2, 3, 4 дүгээр хавсралтаар тодорхойлов. Эдгээр хавсралт нь гэрээний салшгүй хэсэг мөн.

Гурав.Сумын Засаг даргын Тамгын газрын хүлээх үүрэг

Сумын Засаг даргын Тамгын газар дараах үүрэг хүлээнэ:

- 3.1 Ойн сан эзэмшигчийн хууль тогтоомж хэрэгжүүлэлт болон гэрээ, менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтэд хяналт тавьж, үр дүнг тооцож зөрчлийг арилгах арга хэмжээ авч байх.
- 3.2 Улс орны эрх ашигтай холбогдсон онцгой арга хэмжээ авахаас бусад тохиолдолд ойн сан эзэмшигчийг эзэмшлийн ойн сангийн нутаг дэвсгэрт Ойн тухай хууль, бусад холбогдох заавар, журмын дагуу түлшний болон хэрэгцээний мод бэлтгэх, ойн дагалт баялаг ашиглах, мод үржүүлгийн газар байгуулах, ойжуулалт хийх, хадлан авах гэх мэт ажлуудыг хэвийн явуулах нөхцөл, бололцоогоор хангах;
- 3.3 Ойн сан эзэмшигчийн үйл ажиллагаанд бух талын дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх;
- 3.4 Эзэмшлийн ойн санд түймэр, хөнөөлт шавж, өвчин зэрэг гамшгийн хор уршгийг арилгахад иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг татан оролцуулж, санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх;

Дөрөв. Ойн санг эзэмшигчийн эрх, үүрэг

Ойн санг эзэмшигч нь Ойн санг гэрээгээр эзэмших журмын 20 дугаар зүйлд заасан эрхийг эдлэхийн зэрэгцээ дараах үүргийг хүлээнэ.

- 4.1.Ойн тухай болон байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон бусад хууль тогтоомж, гэрээний үүргээ чандлан сахих;
- 4.2.Эзэмшлийн ойн сангийн нөөц, түүний өөрчлөлтийн тухай мэдээллийг сумын Засаг дарга, бусад байгууллага; албан тушаалтанд тогтоосон хугацаанд нь гарган өгөх;
- 4.3.Эзэмшлийн ойн санг түймэр, хөнөөлт шавж өвчнөөс сэргийлэх ажлыг өөрсдийн хүчээр зохион байгуулж, түймэр гарсан үед шуурхай мэдээлэх, унтраах арга хэмжээ авах;

- 4.4.Эзэмшлийн ойн санд өөрийн хөрөнгөөр хайгуул судалгааны ажлыг мэргэжлийн аж ахуйн нэгжээр хийлгэж, энэ үндсэн дээр менежментийн төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авах;
- 4.5.Модны үр, тарьц, суулгацын байнгын нөөцийг бий болгох, гэрээнд зааснаар ойжуулалтын ажлыг гүйцэтгэж, урьд жилүүдэд тарьсан таримал ойг ойн санд шилжүүлэн өгөх;
- 4.6.Эзэмшлийн ойн сангийн газар, ургамал, амьтны аймаг, бусад баялгийг хамгаалах арга хэмжээ авах;
- 4.7.Эзэмшлийн ойн сангаас хууль бусаар мод түлээ бэлтгэх, ойн дагалт баялаг ашиглах, ан гөрөө хийх явдалтай тэмцэж, гарсан зөрчлийг тухай бүр холбогдох байгууллагад мэдээлж арилгах арга хэмжээ авах;
- 4.8.Хуульд заасан хугацаанд ой зохион байгуулалтыг хийлгэж байх;
- 4.9. Эзэмшлийн газраасаа ойн менежментийн төлөвлөгөө, эрхийн бичгийн дагуу бэлтгэсэн мод, ойн дагалт баялгийг ашиглах, хэрэгцээнээс илүү гарсан мод, ойн дагалт баялгийг худалдан борлуулах;
- 4.10.Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийг гэрээнд заасан хугацаанд төлөх;
- 4.11. Ойн нөхөрлөлийн дундын сан байгуулах.
- 4.12.Гэрээ, менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг жил бүрийн 12 дугаар сарын 15-ны дотор гарган сумын Засаг даргад танилцуулж, үр дүнг сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд тайлагнаж байх.

Тав. Бусад зүйл

- 5.1.Тухайн үед гэрээнд тусгагдаагүй боловч нэмж оруулах, гэрээнд өөрчлөлт хийх шаардлагатай тохиолдолд хоёр тал харилцан тохиролцож шийдвэрлэнэ;
- 5.2.Эрүүгийн тухай хууль, Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Ойн тухай хууль, Ой, хээрийг түймрээс хамгаалах тухай, Ойгоос хэрэглээний мод, түлээ бэлтгэж ашигласны төлбөрийн тухай хууль, бусад эрх зүйн актууд болон энэхүү гэрээгээр хүлээсэн үүргийг зөрчсөн аж ахуйн нэгж, байгууллагад зохих хариуцлага ногдуулна;
- 5.3.Тухайн сумын Засаг дарга болон байгаль орчны хяналтын байцаагчийн саналыг үндэслэн байгаль орчны хяналтын байцаагч, байгаль хамгаалагчдын тавьсан шаардлагыг удаа дараа биелүүлээгүй, гэрээгээр хүлээсэн үүргээ ноцтой зөрчсөн аж ахуйн нэгж, байгууллагын ойн санг эзэмших гэрээг сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэрээр цуцална.
- 5.4.Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ойн санг эзэмших гэрээ нотариатаар батлуулсны дараа хүчин төгөлдөр болно.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН ТАЛУУД:

.....сумын ЗДТГ-ыг	ААН, ойн нөхөрлөлийг	Танилцаж зөвшөөрсөн: Байгаль
Төлөөлж:	Төлөөлж:	орчны хяналтын Улсын байцаагч
Албан тушаал:	Албан тушаал:	Овог нэр:
_____	_____	_____
Овог нэр	Овог нэр	Гарын үсэг
Гарын үсэг	Гарын үсэг	_____
Харилцах утас:	Харилцах утас:	_____

Хавсралт 1. Ойн нөхөрлөл, БНХМН-ийн гишүүдийн мэдээлэл

№	Овог нэр	Регистрийн дугаар	Утасны дугаар	Гарын үсэг

Хавсралт 2.4 А Нөөц ашиглалтын шинэчилсэн гэрээ байгуулсан байдлыг нэг нэг сумын жишээн дээр

Хавсралт 2.4.1 Бэлчээр ашиглуулах гэрээ Үенч сумыг жишээн дээр

БЭЛЧЭЭР АШИГЛУУЛАХ ГЭРЭЭ

2022 оны 02 сарын 22 ны өдөр

Гэрээний дугаар: _____

НЭГ ТАЛААС Толг аймгийн Үенч сумын Засаг дарга Т.Түвшин
 (цаашид "Өмчлөгч" гэх) НӨГӨБ ТАЛААС Толг аймгийн Үенч сумын
 малчдын Бүлэг, нөхөрлөл Толг (цаашид "Ашиглагч" гэх)-д бэлчээр
 гэрээгээр ашиглуулах, хамгаалах талаар хоригцон тохиролцож, Монгол улсын Иргэний
 хуулийн 189.1, 189.5, 481.1, Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын
 тухай хуулийн 59.1.17, Газрын тухай хуулийн 45.1, 52.2, 52.3, Байгаль орчныг хамгаалах
 тухай хуулийн 4.1.3, 4.2.3, 17.2.2, 19.7, 26.3, 27.1, 27.7, 40.1.1, 50.4, 50.5, 52.1, 54.1 Тусгай
 хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн 17.2, 21.2, 21.2, 20.2, 30.10, 33.1, Усны тухай
 хуулийн 13 дугаар зүйлийн 22.6, 23.1, Малын генетикийн нөөцийн тухай хуулийн 5.4, 18 дугаар
 зүйлийн 18.3, 18.4 дэх заалт, Малын тоо толгойн янбан татварын тухай хуулийн 7.1,
 Төсвийн тухай хуулийн 60.2.8 дахь заалт, сумын БТХ-ын 202 оны тоот тогтоол, Засаг
 даргын 202 оны тоот захирамжийг тус тус үндэслэн энэхүү гэрээг байгуулав.

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

Энэхүү гэрээгээр малчдын бүлэг, байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөлд
 байгалийн бэлчээрийг ашиглуулах, хамгаалах, түүнчлэн гэрээний хэрэгцээт, үүргийн
 биелэлтэд хяналт тавих, дүгнэхтэй холбогдон үүсэх харилцааг зохицуулна.

Хоёр. Бэлчээр ашиглалтын зориулалт, хэмжээ, байршил

2.1 Гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийг зөвхөн мал аж ахуй эрхлэх зориулалтаар
 ашиглана.

2.2 Ашиглагчаас гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийн талбайг 4375 га-аар тогтоов.

2.3 Бэлчээрийн зуны дээд ургацыг олон жилийн дунджаар ц/га.

2.4 Гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийн давацг хонин толгойд шилжүүлснээр дараах
 жижиг үзүүлэлтээр тогтоов. Үүнд

2.4.1.1 Өвөлжөөний бэлчээр	га, даац	хонин толгой
2.4.1.2 Хаваржааны бэлчээр	га, даац	хонин толгой
2.4.1.3 Өвөлжөө-хаваржааны бэлчээр	га, даац	хонин толгой

2.5 Гэрээгээр ашиглуулах бэлчээрийн давацн тооцоонд өвсөн тэжээлт зэрлэг хөхтөн
 амьтдыг оруулж тооцно.

2.6 Бүлгийн гишүүдийн мэдээлэл (Хавсралт 1), бүлгийн гишүүн өрхийн малын тооны
 мэдээлэл (Хавсралт 2), гэрээт бэлчээрийн байршил, хэмжээ, улирлын ашиглалтын зураг
 (Хавсралт 3), гэрээт бэлчээрийн төлөв байдлын суурь мэдээлэл (Хавсралт 4), бэлчээрийн
 давацд нийцүүлэх үүднээс малын тоог цөөлөх ... жилийн төлөвлөгөө (Хавсралт 5)-г тус тус
 хавсаргаа.

2.7 Гэрээний хүчинтэй хугацаа сунгалтгүйгээр 15 /арван тав/ жил байна.

Гурав. Өмчлөгчийн эрх, үүрэг

3.1 Өмчлөгч нь дараах эрх, үүрэгтэй.

3.1.1. Гэрээлсэн бэлчээрт эрх бүхий этгээдийн тогтоосон цэгт бэлчээрийн ургац,
 даацыг жил бүр тогтоох.

3.1.2. Сүүлийн 5 жилийн дундаж ургацыг үндэслэн байвал зохих малын тооны дээд
 хязгаарыг шинэчлэн тооцож ашиглагчид хүргүүлэх.

3.1.2. Сүүлийн 5 жилийн дундаж ургацыг үндэслэн байвал зохих малын тооны дээд хязгаарыг шинэчлэн тооцож ашиглагчид хүргүүлэх

3.1.3. Байгаль-цаг уурын онцгой байдал тохиолдох үед ашиглагчдын бэлчээрийн даацад тохируулан бусдын малыг оруулах, эсхүл гадагш нүүлгэх, өөр суманд отроор ороход тухайн сумын Засаг даргатай тохиролцож, саадгүй зохион байгуулах;

3.1.4. Цаг агаарын хүндрэлтэй үед сум дотроо нүүдэллэх, нутаглах боломжтой газар, байршил, багтаамжийн мэдээллээр хангах;

3.1.5. Ашиглагчдын гэрээт бэлчээрт 3.1.3-д заасан зохих зөвшөөрөлгүйгээр мал оруулсан гаднын малчдыг нүүлгэх арга хэмжээ авах;

3.1.6. Бэлчээрт хөрөнгө оруулалт (худаг гаргах, хөв байгуулах, уст цэг тохижуулах, малын хашаа, хороо барих, засаж сэлбэх гэх мэт) хийх талаар ашиглагчтай зөвшилцөн хэрэгжүүлэх;

3.1.7. Гэрээт бэлчээрийн даацыг хэтрүүлсэн, төлөв байдлыг доройтуулсан, хохирол учруулсан тохиолдолд буруутай этгээдээр хохирлыг нөхөн төлүүлэх, арилгуулах талаар шийдвэр гаргах, шаардлагатай арга хэмжээг төлөвлөх, хэрэгжилтийг зохион байгуулах;

3.1.8. Гэрээт бэлчээрт буюу ойролцоо байршсан зэрлэг амьтад ундаалдаг булаг, шанд, баян бүрд болон хужир мараа бүхий газрыг тухайн амьтдын төллөлт, шилжилт, ундаалдаг үед айл, малаас чөлөөлүүлэх арга хэмжээ авах

3.2 Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилт, үйл ажиллагааны цогц төлөвлөгөө ба менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг энэхүү гэрээний 5-д заасны дагуу жил бүр дүгнэх, илэрсэн зөрчил, дутагдлыг арилгуулах арга хэмжээг авах;

3.3 Мал борлуулсны урамшуулалд олгох эх үүсвэр бүрдүүлэх, эх үүсвэрээс мөнгөн урамшуулал олгох;

3.4 Гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэсэн тухай болон талуудаас цаашид авах арга хэмжээний талаарх мэдэгдлийг Ашиглагчид бичгээр албан ёсоор хүргүүлэх

3.5 Бэлчээр ашиглуулах гэрээ дүгнэсэн дүнг БОХУБ-д хүргүүлж, гарсан зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авхуулах

Дөрөв. Ашиглагчийн эрх, үүрэг

4.1. Бэлчээр ашиглагч нь дараах эрх, үүрэгтэй.

4.1.1. Гэрээлсэн бэлчээрийг мал аж ахуй эрхлэх зориулалтаар зохистой ашиглах;

4.1.2. Гэрээт бэлчээрт мал оруулах, нутаглах зэргээр дур мэдэн ашигласан, хашаа, хороо барьсан зэрэг бүлгийн гишүүн бус этгээдийн үйл ажиллагааны улмаас учирсан хохирлыг төлүүлэх, арилгуулахыг талаар өмчлөгчөөс шаардах;

4.1.3. Гэрээлсэн бэлчээрт байлгавал зохих малын тоо (хонин толгойд шилжүүлснээр)-г энэхүү гэрээний 2.4-д заасан даацад нийцүүлэх тухайн жилийн зорилт (урьд оноос 5% бууруулах)-ыг биелүүлэх, төлөв байдал, бүтээмжийг нь суурь түвшин (хавсралт 5)-ээс нь доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах;

4.1.4. Бусад ашиглагчдын бэлчээрийн хил заагийг хүндэтгэн өөрсдийн малаа оруулахгүй, нүүж нутаглахгүй байх;

4.1.5. Ган, зуд зэрэг байгалийн эрсдэл тохиолдсон үед гэрээлсэн бэлчээрийн даацыг хэтрүүлэлгүй бусдын малыг оруулах

4.1.6. Тогтоосон журмын дагуу дайран өнгөрөхөөс бусад тохиолдолд гэрээлсэн бэлчээрт мал дур мэдэн оруулахгүй байхыг бусдаас шаардах;

4.1.7. Энэхүү гэрээний 3.1.8-д заасан арга хэмжээг хэрэгжүүлэх;

4.1.8. Энэхүү гэрээний 3.5-д заасны дагуу мал борлуулсны урамшууллыг зохих эх үүсвэрээс авах;

4.1.9. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг сунгуулах, цуцлах, дуусгавар болгох, шинэчилж байгуулах талаар Өмчлүүлэгчид хүсэлт гаргах.

Тав. Гэрээ байгуулах, дүгнэх

5.1 Газрын тухай хуулийн 23.4.2 дахь заалт болон сумын Засаг даргын захирамжийг үндэслэн бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулах арга хэмжээг газрын даамал хариуцан гүйцэтгэнэ.

5.2 Бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулах болон дүгнэхэд албан тушаалын гүйцэтгэх чиг үүргийнх нь дагуу Газрын даамал, Хөдөө аж ахуйн тасаг (ХААТ)-ийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтнийг ажиллуулна.

5.3 Бэлчээр ашиглуулах гэрээг жил бүрийн нэгдүгээр улиралд багтаан дүгнэнэ.

5.5 Бэлчээр ашиглуулах гэрээний биелэлт, үүргийн гүйцэтгэлийг Газрын даамал ХААТ-ийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэнтэй хамтран нэгтгэсэн тайланг Засаг даргад хүргүүлнэ.

Зургаа. Бэлчээр ашиглуулах гэрээг сунгах, цуцлах, дуусгавар болгох

6.1 Дараах тохиолдолд бэлчээр ашиглуулах гэрээг сунгана.

6.1.1 Гэрээний хүчинтэй хугацаа дууссан бөгөөд аль нэг тал, эсхүл ашиглагч дангаар гэрээ сунгах хүсэлтээ албан ёсоор гаргасан,

6.1.2 Гэрээ сунгах хүсэлт гаргагч тал энэ тухай гэрээний хугацаа дуусахаас нэг сарын өмнө бичгээр ирүүлсэн

6.1.3 Гэрээ сунгах асуудлаар Өмчлөгч эцсийн шийдвэрийг гаргана.

6.2 Бэлчээр ашиглуулах гэрээг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу болон гэрээнд заасан хугацаанаас нь өмнө дараах үндэслэлээр цуцалж болно.

6.2.1 Бэлчээр ашиглагч гэрээг цуцлах хүсэлт гаргасан.

6.2.2 Бэлчээрийг хүний эрүүл мэнд, байгаль орчин, нөөцийн аюулгүй байдалд сөргөөр ашигласан нь тогтоогдсон.

6.2.3 Бэлчээрийн төлөв байдлыг байгалийн аясаар нөхөн сэргэх боломжгүй болтол нь доройтуулсан нь нотлогдсон.

6.2.4 Гэрээнд заасан бэлчээрийг зориулалтын дагуу ашиглаагүй, худаг, ил ус, хужир мараа зэрэг дагалдах нөөцийг дахин ашиглах боломжгүйгээр эвдэж гэмтээсэн, сүйтгэсэн.

6.3 Энэхүү гэрээнд зааснаас бусад тохиолдолд Өмчлөгч өөрийн санаачилгаар энэхүү гэрээг хугацаанаас нь өмнө цуцлах, дуусгавар болгохыг хориглоно.

Долоо. Давагдашгүй хүчин зүйл

7.1. Урьдчилан мэдээлэх, мэдэх боломжгүй зуд, ган, үер зэрэг байгалийн аюултай үзэгдэл, түймэр, мал амьтны гоц халдварт өвчний тархалт, эдгээртэй холбоотой хорио цээр, нийтийн дайчилгааны улмаас талууд гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх боломжгүй болсон тохиолдолд гэрээнд тусгасан нөхцөлийн талаар харилцан үүрэг хүлээхгүй.

Найм. Хориглох зүйл

8.1. Байгаль орчинд хохирол учруулах аливаа үйл ажиллагаа явуулах;

8.2. Бэлчээрийн мал аж ахуй эрхлэх зориулалтаар гэрээгээр олгогдсон бэлчээрийг бусдын мал бэлчээх, дайран өнгөрөхөд саадтайгаар хаших;

8.3. Хүн, малын усанд зориулж худаг гаргах, сэг зэмийг зөвшөөрсөн цэгт булахаас бусад зорилгоор газрын хөрсийг хөндөх;

8.4. Бэлчээр, түүний хөрс, ургамлын нөмрөгт сөргөөр нөлөөлөх үйл ажиллагаа явуулах;

Ес. Хариуцлага

9.1. Талууд, аль нэг тал нь гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй бол Зөрчлийн тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд заасан хариуцлага хүлээнэ.

Арав. Талуудын хооронд үүсэх маргааныг шийдвэрлэх

10.1. Бэлчээр ашиглалт, хамгаалалтын талаарх маргааныг харилцан зөвшилцөх журмаар шийдвэрлэнэ. Эс тохиролцвоос Газрын тухай хуульд заасны дагуу шийдвэрлүүлнэ.

Арван нэг. Бусад

11.1. Гэрээ байгуулах талууд, эсхүл тэдгээрийн төлөөлөл гарын үсэг зурсан өдрөөс эхлэн энэхүү гэрээг хүчин төгөлдөр болсонд тооцно.

11.2. Гэрээнд хавсаргасан нэр бүхий баримт бичгүүд түүний салшгүй хэсэг мөн.

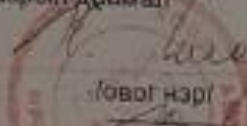
11.3. Энэхүү гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол бусад асуудлыг Монгол улсын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулна.

Өмчлөгчийг төлөөлж:

Ашиглагчийг төлөөлж:

Сумын Газрын даамал

Малдын Бүлэг, нөхөрлөлийн ахлагч

Товог нэрт

Д. Зүдэнгэлүүн
Товог нэрт

Гарын үсэг

Гарын үсэг

Регистр: *11К 81023401*
Харилцах утас: *99804091*

Регистр: *11К 6302233*
Харилцах утас: *9920 9827, 98129805*

ХУДАГ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

2022 оны 09 сарын 14-ны өдөр

Сэтг

Гэрээний дугаар: 01

Энэ гэрээг НЭГ ТАЛААС *Б.О.О* аймгийн *Эрдэнэбүрэн* сумын Засаг дарга *У.Наранболор* (цаашид "Өмчлөгч" гэх), нөгөө талаас *Эрдэнэбүрэн* сумын Хавсралт 1-д дурдсан "*Нэг худаг*" малчдын бүлэг, байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл, малчдын бүлэг (цаашид эзэмшигч гэх)-ийн гишүүд төсвийн болон төслийн хөрөнгөөр байгуулсан худгийг эзэмшин зохистой ашиглах, хамгаалах талаар харилцан тохиролцож, Иргэний хуулийн 189 дүгээр зүйл, 195 дугаар зүйлийн 1.2.3 дэх заалт, 196 дугаар зүйлийн 1.2 дэх заалт, 198 дугаар зүйл, 199 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалт, Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2, Усны тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.3, 13.1.6, 22 дугаар зүйлийн 22.4, 22.6, дэх заалтууд, 23 дугаар зүйлийн 23.1, 24 дүгээр зүйлийн 24.1, 28 дугаар зүйлийн 8 дахь заалт, 29 дүгээр зүйлийн 2.1, 32 дугаар зүйлийн 32.3, 32.4, 32.6, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1, 4.2, 49 дүгээр зүйл, 57 дугаар зүйл, 58 дугаар зүйл, Хүнс, хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын хамтарсан 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам", сумын Засаг даргын 2022 онытоот захирамжийг тус тус үндэслэн энэхүү гэрээг байгуулав.

Гэрээний зорилго

1. Энэхүү гэрээний зорилго нь:

- 1.1. *Нэг худаг* газарт байрлах худгийн өмчлөл, эзэмшил, ашиглалтын харилцааг зохицуулах
- 1.2. Худгийг тодорхой эзэнтэй болгож, барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн ашиглалт, эзэмшилтийг сайжруулан, байнгын ажиллагаатай байлгах, усны нөөц, худгийн орчны газрыг зохистой ашиглаж, хамгаалах, хүн ам, мал сүргийг усаар тогтмол хангахад оршино.

2. Өмчлөл

- 2.1. Усны тухай хуулийн дагуу усны баялаг нь төрийн өмчид байна. Энэхүү гэрээгээр зохицуулж байгаа харилцаа нь усны нөөцийн өмчлөлийг хөндөхгүйгээр гагцхүү усны нөөцийн зохистой ашиглалт, худгийн тоног төхөөрөмж, байшин барилгын эзэмшил, ашиглалтын харилцааг зохицуулна.
- 2.2. Худгийн байшин барилга, тоног төхөөрөмж нь орон нутгийн өмч байна.
- 2.3. Төрийн төлөөллийг хэрэгжүүлэгч сумын Засаг дарга худгийн өмчлөл, эзэмшил, ашиглалттай холбогдсон харилцааг энэхүү гэрээ болон холбогдох хууль, журмын дагуу зохицуулах бүрэн эрхийг эдэлнэ.
- 2.4. Худгийг сэргээн засварлахад эзэмшигчийн зүгээс оруулсан тоног төхөөрөмж, байшин барилга нь эзэмшигчийн өмч байна.

3. Эзэмшлийн зориулалт

- 3.1. Худгийг мал услах /ундны усны, тариа ногоо услах гэх мэт/ хэрэгцээг хангах зориулалтаар эзэмшүүлэв.
- 3.2. Худгийн усыг байнгын хэрэглэгч нь эзэмшигч малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн гишүүн өрхүүд байна.

4. Худгийн байршил

- 4.1. *Нэг худаг* /худгийн нэр/ худаг нь *Нэг худаг* /газрын нэр/-д

Уртраг $N 48^{\circ} 15' 33.4$ Өргөрөг $E 091^{\circ} 23' 88.5$ байрлана.

5. Худгийн үзүүлэлтүүд

- 5.1. Худаг нь доорх эд зүйлсээс бүрдэнэ. Үүнд:
- a. Шахуурга /үзүүлэлтүүд/
 - b. Цахилгаан үүсгүүр /үзүүлэлтүүд/
 - c. Барилга, байгууламж
 - d. Мал услах онгоц
 - e. Бусад

6. Эзэмшүүлэх хугацаа

- 6.1. Таван жил

7. Худгийн усны төлбөр болон үйлчилгээний хөлс

- 7.1. Хүн амын унд, ахуйн хэрэгцээнд болон бэлчээрийн мал, амьтан услах зориулалтаар усыг үнэ төлбөргүй хэрэглэнэ. Төр, засгаас баримталж байгаа энэхүү бодлого өөрчлөгдсөн тохиолдолд гэрээнд зохих өөрчлөлтийг оруулж болно.
- 7.2. Худгийн үйлчилгээний хөлс нь худгаас ус гаргах тоног төхөөрөмжийг ажиллуулах болон засварлах урсгал зардал, худгийн тоног төхөөрөмж болон худгийн барилгад их засвар хийх, сайжруулах зардал /элэгдлийн сан/, худаг хариуцагчийн цалин, худгийн усыг бохирдол, хөлдөлтөөс хамгаалах зардал, худгийн орчны газрыг талхагдал, бохирдлоос сэргийлэх арга хэмжээний зардлаас бүрдэнэ.
- 7.3. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг ус хэрэглэгчид хариуцна.

8. Өмчлөгчийн эрх, үүрэг

- 8.1. Өмчлөгч доорх эрх эдэлнэ.

8.1.1. Эзэмшигчийн зүгээс худгийн усны нөөц, барилга, тоног төхөөрөмж, орчмын газрыг хууль тогтоомж болон энэхүү гэрээний дагуу зүй зохистой ашиглаж байгаа эсэхэд хяналт тавьж, гарсан зөрчлийг арилгах арга хэмжээ авах;

- 8.2. Өмчлөгч доорх үүрэг хүлээнэ.

8.2.1. Худгийг зүй зохистой эзэмшиж, ашиглахтай холбоотой эзэмшигчийн эрх мэдэл, хүч бололцоо хүрэхгүй аливаа асуудлаар эзэмшигчид дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх

8.2.2. Худаг эзэмшигчтэй байгуулсан гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэх

8.2.3. Худгийн ашиглалтын норм, нормативыг мөрдүүлэх;

8.2.4. Гэрээний хэрэгжилтийг үнэлэх, хяналт тавих ажлыг багийн засаг дарга, байгаль хамгаалагчийн оролцоотойгоор зохион байгуулах

8.2.5. Хэрэгжилтийн үнэлгээгээр тогтоогдсон зөрчлийг арилгах асуудлыг БОХУБ-д хариуцуулж гүйцэтгүүлэх

8.2.6. Худгийн үйлчилгээний хөлсний талаар санал боловсруулахад эзэмшигчид шаардлагатай мэргэжлийн дэмжлэг үзүүлэх ажлыг зохион байгуулах

8.2.7. Энэ гэрээний 9.2.11-д заасан үйлчилгээний хөлсийн талаарх саналыг хянаж, ИТХ-аар батлуулж, мөрдүүлэх

9. Эзэмшигчийн эрх, үүрэг

- 9.1. Эзэмшигч доорх эрх эдэлнэ.

9.1.1. Худгийг энэхүү гэрээнд заасан зориулалтын дагуу ашиглах

9.1.2. Худагт учруулсан хохирлыг буруутай этгээдээр төлүүлэхээр нэхэмжлэх

9.1.3. Гэрээ дууссан үед сунгуулах хүсэлтээ гаргах

9.1.4. Гишүүн бус өрх ус хэрэглэсэн тохиолдолд үйлчилгээний хөлс авах

9.2. Эзэмшигч доорх үүрэг хүлээнэ.

- 9.2.1. Энэхүү гэрээнд заасан үүргийг биелүүлэх
- 9.2.2. Худгийн ашиглалт, засвар үйлчилгээг үйлчилгээний хөлсөөр хийх
- 9.2.3. Худгийн орчмын газар, байгаль орчны хууль тогтоомжийн дагуу хамгаалах, бохирдол, талхагдлаас сэргийлэх арга хэмжээ авах
- 9.2.4. Эзэмшигчийн хариуцлагагүйгээс худагт аливаа хохирол учирсан, орчмын газар талхлагдсан тохиолдолд өөрийн зардлаар нөхөн сэргээх арга хэмжээ авах
- 9.2.5. Байгаль орчинд болон бусдын эзэмшил, ашиглалтын газарт хохирол учруулсан аливаа үйл ажиллагаа явуулахгүй байх
- 9.2.6. Худгийн ойр орчим 200 метрт шинээр хашаа, саравч барихгүй байх;
- 9.2.7. Худгийн ашиглалтын норм, нормативыг дагаж мөрдөх;
- 9.2.8. Худгийн их засвар, шинэчлэлтийг хийх элэгдлийн сан байгуулах;
- 9.2.9. Худгаас малаа услах, унд ахуйн ус хэрэглэх хуваарь гаргаж мөрдүүлэх
- 9.2.10. Худгийг ажиллуулах хариуцагчийг томилох, түүнд үйлчилгээний хөлсийг хураах, худаг ажиллуулахтай холбоотой зардлыг дундын сангаас авах эрх олгох
- 9.2.11. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг энэхүү гэрээний 7.2-д заасан арга хэмжээг санхүүжүүлэхэд хангалттай хэмжээнд тогтоож, зөвшилцөн батлуулахаар Засаг даргад мэдүүлэх
- 9.2.12. Худгийн үйлчилгээний хөлсийг гишүүн өрхүүдийн малын болон ундны усны хэрэглээтэй харгалзуулан ногдуулж, хураах
- 9.2.13. Хураасан үйлчилгээний хөлсийг худаг эзэмшигч малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн дундын сангийн дансанд байршуулан энэхүү гэрээний 7.2-д заасан арга хэмжээнд зарцуулах

10. Гэрээг дүгнэх

- 10.1. Засаг даргын захирамжийг үндэслэн худаг эзэмшүүлэх гэрээг жил бүр дүгнэх ажлыг сумын ХАА-н тасгийн бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн, БОХУБ, байгаль хамгаалагч хариуцна.

11. Эзэмших эрхийг цуцлах, дуусгавар болох

- 11.1. Худгийг эзэмших эрх дараах тохиолдолд дуусгавар болно.
 - 11.1.1. Эзэмших гэрээт хугацаа дууссан бөгөөд эзэмшигчийн зүгээс сунгуулах хүсэлт гаргаагүй
 - 11.1.2. Эзэмшигч гэрээг цуцлах хүсэлт гаргасан
- 11.2. Өмчлөгч доорх тохиолдолд эзэмшигчийн худаг эзэмших эрхийг хүчингүй болгоно. Үүнд:
 - 11.2.1. Эзэмшигч зохих хууль тогтоомж болон энэхүү гэрээнд заасан үүргээ 2 жил дараалан биелүүлээгүй
 - 11.2.2. Худгийг хүний эрүүл мэнд, байгаль орчин, үндэсний аюулгүй байдлын ашиг сонирхлын эсрэг ашигласан болох нь тогтоогдсон

12. Хариуцлага

- 12.1. Эзэмшигч гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй бол Усны тухай хууль, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Иргэний хууль болон холбогдох бусад хуульд заасан үндэслэлээр дараах хариуцлага хүлээнэ. Үүнд:

Зөрчлийн тухай хуулийн:

- 1.3 дахь зүйл заалт- Ус ашиглахад тавигдах нөхцөлийг хангуулахаар төрийн албан хаагчийн тавьсан шаардлагыг биелүүлээгүй;
- 1.4 дэх зүйл заалт- Ус ашиглагчийн үүрэг, тавигдах шаардлагыг биелүүлээгүй;
- 1.5 дах зүйл заалт - Усны эх үүсвэрийн онцгой, эсхүл энгийн хамгаалалтын бүс, эсхүл эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг зөрчсөн хүнийг нэг зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
- 3.дах зүйл заалт - Усны эх, ундаргын онцгой хамгаалалтын бүсэд хориглосон үйл ажиллагаа явуулсан бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг хоёр мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хорин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.
- 8.дах зүйл заалт - Усны сан бүхий газарт хог хаягдал хаясан, эсхүл машин техник, бохир зүйл угаасан, эсхүл усны нөөцийг бохирдохоос хамгаалах үүргээ биелүүлээгүй бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

Эрүүгийн хуулийн:

24.1 дүгээр зүйл. Байгаль орчныг бохирдуулах

- 1.дэх заалт -Химийн хорт, аюултай бодис, аюултай, хортой хог хаягдлыг агаар, газар, газрын хэвлий, усны сан бүхий газар, гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, эх үүсвэрийн тэжээгдлийн муж, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс дотор хаяж хүний эрүүл мэнд, мал, амьтан, ургамал, тэдгээрийн үр удамд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх, өвчин эмгэг үүсгэх, үхэл, мөхөлд хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

13. Худгийн ашиглалттай холбоотой маргааныг шийдвэрлэх

- 13.1. Худгийн ашиглалтын талаарх маргааныг талууд харилцан зөвшилцөж шийдвэрлэнэ.
- 13.2. Талууд тохиролцож чадахгүй бол дээд шатны Засаг дарга шийдвэрлэнэ.

14. Хориглох зүйл

Монгол улсын байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд, барилга, хот байгуулалтын сайдын хамтарсан тушаалын А-230/127 дугаар хамтарсан тушаалын хавсралт “Усны сан бүхий газрын онцгой болон энгийн хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэм” -д заасны дагуу худгийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсийг 50 метр, хязгаарлалтын бүсийг 200 метрээр тус тус тогтоосон байна.

- 14.1. Худаг уст цэгийн эрүүл ахуйн хориглолтын ба хязгаарлалтын бүсэд дараах үйл ажиллагаа явуулахыг хориглоно. Үүнд:
 - 14.1.1.Газрын өнгөн хөрсийг эвдрэл элэгдэлд оруулах, мод бут огтлох, элс хайрга чулуу олборлох;
 - 14.1.2.Ашиглалтаас гарсан цооногийг техникийн болон бусад зорилгоор нөөцөд байлгах;
 - 14.1.3.Цэвэрлээгүй хаягдал бохир ус болон хог хаягдал хаях, хаягдлын сан байршуулах;
 - 14.1.4.Уст үеийн дээд талтай залгаа үеийн чулуулагт нөлөөлөх аливаа ажиллагаа явуулах;

- 14.1.5. Судалгаа шинжилгээ, унд ахуйн бус зориулалтаар ашиглах худаг, цооног өрөмдөх;
- 14.1.6. Бүх төрлийн бордоо, пестицид хэрэглэх;
- 14.1.7. Газрын тосны бүтээгдэхүүн, химийн бодис болон цацраг идэвхт бодис, түүнийг агуулсан ашигт малтмал хадгалах, агуулах, халдварт өвчин тарааж болзошгүй зүйлс байрлуулах;
- 14.1.8. Машин техник угаах;
- 14.1.9. Мал амьтны гаралтай түүхий эд боловсруулах, хадгалах;
- 14.1.10. Орон сууц, үйлдвэр, үйлчилгээний зориулалттай барилга байгууламж барьж ашиглах;
- 14.1.11. Газар өмчлөх, эзэмших, ашиглах эрх олгох;
- 14.2. Худаг уст цэгийн эрүүл ахуйн хориглолтын бүсэд онцгой хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөхөөс гадна дараах үйл ажиллагааг хориглоно. Үүнд:
 - 14.2.1. Гаднын хүн орох;
 - 14.2.2. Авто тээврийн болон зөөврийн бусад хэрэгсэл байрлуулах;
 - 14.2.3. Мал бэлчээх, мал аж ахуй болон туслах аж ахуй эрхлэх, ногоо тарих;

15. Бусад

- 15.1. Талуудын төлөөлөл гарын үсэг зурсан өдрөөс эхлэн энэхүү гэрээг хүчин төгөлдөр болсонд тооцно.
- 15.2. Гэрээнд хавсаргасан нэр бүхий баримт бичгүүд түүний салшгүй хэсэг мөн.
- 15.3. Энэхүү гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол бусад асуудлыг Монгол улсын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу зохицуулна.
- 15.4. Энэхүү гэрээг 2 эх хувь үйлдэж, 2022 оны 09-р сарын 12-ны өдөр гарын үсэг зурав. Гэрээний нэг хувийг албан хэрэгцээнд хадгалуулав.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН:

Өмчлөгчийг төлөөлж:

Дорж аймгийн Арзгал сумын
Хөдөө Аж Ахуйн Тасгийн бэлчээр
хариуцсан мэргэжилтэн
Арзгал овогтой Баттөмөр
Гарын үсэг _____
Харилцах утас: 99463299

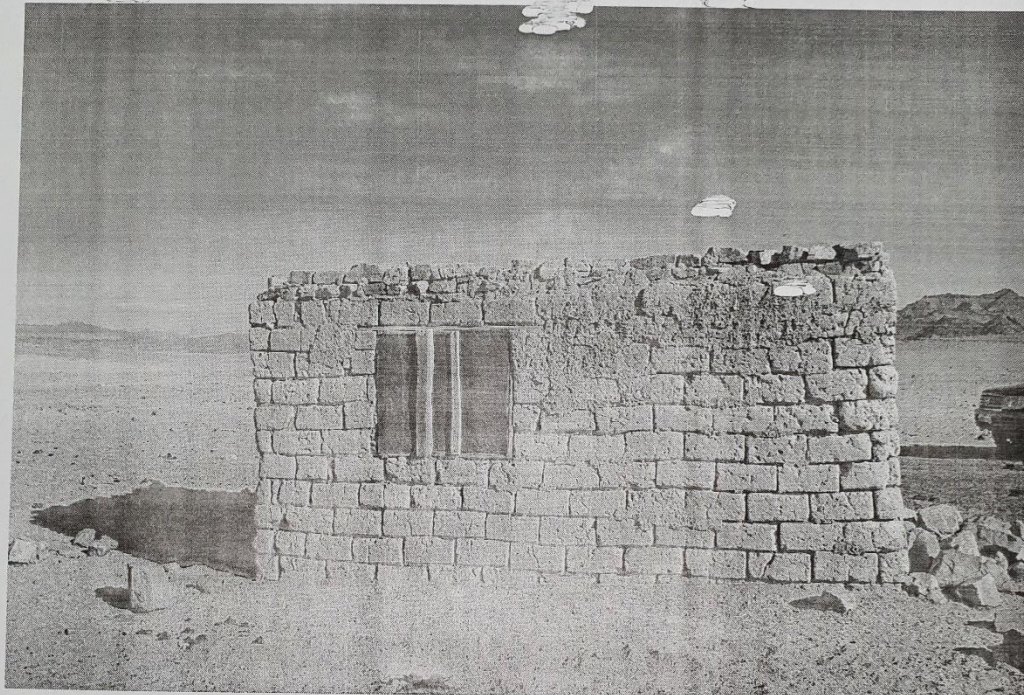
Эзэмшигчийг төлөөлж:

"Носн аугал" малчдын
бүлэг/БНХМН-ийн ахлагч
Дарь овогтой Баттөмөр
Гарын үсэг Баттөмөр
РД: 1073070515
Харилцах утас: 98876788

Хавсралт 1. Худаг эзэмшигч малчдын бүлэг, БНХМНөхөрлөлийн гишүүн өрхийн мэдээлэл

№	Овог нэр	Регистрийн дугаар	Утасны дугаар	Гарын үсэг
1.	А. Батталсар	11073070515	98876788	Батталсар
2.	Н. Болжигзор	11082040535	98432127	НЦСГ
3.	Д. Доржпурв	11098060913	98627739	Доржпурв
4.	Б. Батболд	11089122314	98896296	Батболд
5.	Х. Матаржав	11072031804	98267739	Матаржав
6.	Н. Олонбаяр	11078061339	98837992	Олонбаяр
7.	Д. Дэлгэрсайхан	11072081512	98433734	Д. Дэлгэрсайхан

Ноён худаг /Эрдэнэбүрэн Цураг баг/

ХАДЛАНГИЙН ГАЗАР ЭЗЭМШҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

2022 оны 09 дугаар сарын 15-ны өдөр

Дугаар 01

Смг

Нэг. Газрын тухай үндэслэл

1.1 Монгол улсын "Газрын тухай хууль" "Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль", "Байгалийн ургамлын тухай хууль", "Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн ухай хууль", "Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах хөрөнгийн хувь, хэмжээний тухай хууль", "Газрын төлбөрийн тухай хууль", Засгийн газрын 2003 оны 28 дугаар тогтоол, өвс, техникийн ерөнхий шаардлага MNS 0592:2008, өвс тээвэрлэлтийн ерөнхий шаардлага №1NS 5647:2006-г тус тус үндэслэл болгон хадлангийн зориулалтаар олгох газрын эзэмшил, ашиглалт, хамгаалалт, хяналт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааг нөхөрлөл, төрийн байгууллагын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.

Хоёр. Ерөнхий зүйл

- 2.1 Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 311 дүгээр зүйл, *Ховд* аймгийн *Дорноц* сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2022 оны 07 дугаар сарын 28 ны өдрийн 9/03 тоот тогтоолыг үндэслэн нэг талаас *Ховд* аймгийн *Дорноц* сумын Засаг дарга *А. Цогзол-Увс* /цаашид "Засаг дарга" гэх/, нөгөө талаас *"Хурт толгой"* Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл /цаашид "нөхөрлөл" гэх/ -ийн ахлагч *А. Б. Цогзол* нар харилцан төхиролцож энэхүү гэрээг байгуулав.
- 2.2 *Хурт толгой* нөхөрлөл нь тус сумын хадлангийн ангилалд багтах *А. Б. Цогзол* нэртэй газар 2 га хадлангийн талбайг 2022 оны 09 дугаар сарын 15 ны өдрөөс 2032 оны 09 дугаар сарын 15 ны өдрийг хүртэл 10 жилийн хугацаанд Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 311 дүгээр зүйлд заасны дагуу хадлангийн зориулалтаар эзэмшүүлэхээр тохиролцов.

Гурав. Засаг даргын эрх, үүрэг

- 3.1 Засаг дарга гэрээлэх хадлангийн талбайг нөхөрлөлд акт үйлдэн хүлээлгэн өгөх ба акт нь гэрээний салшгүй хэсэг болно. Актад хадлангийн талбайн байршил, хилийн зааг, эргэлтийн цэг, талбайн хэмжээ, нэгж талбарын дугаар, хадлангийн газрын төлөв байдлыг үнэлсэн мэдээллийг гэрээнд хавсаргана.
- 3.2 Нөхөрлөлтэй байгууллага гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэнэ.
- 3.3 Гэрээт хадлангийн талбайн ургацыг эрх бүхий этгээдээр жил бүр тогтоолгох
- 3.4 Нөхөрлөлийн гэрээний хадлангийн талбайд гарсан түймэр болон бусад байгалийн аюул гамшгийн үр шийг арилгуулах, шаардлагатай гэж үзвэл энэ ажилд иргэд аж ахуй нэгж, байгууллагыг татан оролцуулж туслалцуулна.
- 3.5 Хадлангийн газраа тухайн жил нөхөрлөлийн хүчээр бүрэн ашиглах боломжгүй бол нөхөрлөлтэй тохиролцон бусад аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэнд гэрээт хадлангийн газарт хадлан бэлтгэх зөвшөөрөл олгож болно.

- 3.6 Нөхөрлөл нь энэхүү гэрээнд заасан үүрэг, холбогдох хууль тогтоомж, журмыг дараалсан хоёр жил биелүүлээгүй бол гэрээг хугацаанаас нь өмнө цуцална.
- 3.7 Нөхөрлөлтэй байгуулсан хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээг холбогдох журамд заасан хугацаагаар сунгана.
- 3.8 Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийн орлогын 15 хувийг хадлангийн газрыг хамгаалж, сайжруулах арга хэмжээнд зарцуулж, сумын ИТХ-д тайлагнах

Дөрөв. Нөхөрлөлийн эрх, үүрэг

- 4.1 Нөхөрлөл нь гэрээт хадлангийн талбайг энэхүү гэрээний 2.2-д заасан зориулалтын дагуу, 3.1-д заасан төлөв байдлаас доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах
- 4.2 Нөхөрлөл нь жил бүр бэлтгэх хадлангийн хэмжээ, түүнээс орох төлбөрийн орлогын талаар тухайн жилийн ургац тогтоосон мэдээллийг үндэслэн Засаг даргатай жил бүр зөвшилцөн баталгаажуулах
- 4.3 Хадлангийн талбайгаа бусдад шилжүүлэхгүй, зөвшөөрөлгүй иргэн ААН-д ашиглуулахгүй байх
- 4.4 Газрын хөрс, ургамлын бүтцэд сөрөг нөлөө үзүүлдэг тоног төхөөрөмж, саран тармуур ашиглахгүй байх, тоног төхөөрөм, техник хэрэгсэлд ариутгал халдваргүйжүүлэлт хийж, ирийг 10 см-ээс доош тавихгүй байх
- 4.5 Гэрээт талбайд хадлан бэлтгэх хугацаанд хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын дүрэм зөрчсөнөөс шалтгаалах түймрийн эрсдэлийг хариуцах. Энэ үүднээс техникийн аюулгүй байдлыг ханган ажиллах, гар унтраах хэрэгсэлтэй байх, тээврийн хэрэгслийн гал унтраагуур, яндангийн баригчтай байх
- 4.6 Хадлангийн газрын хөрсийг шалтгаалах, доройтлоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор салаа зам гаргахгүй байх, ахуйн хог хаягдлыг төвлөрсөн хогийн цэгт хаях
- 4.7 Тухайн жилийн бэлтгэсэн өвснөөс 2%-р тооцож, сумын өвсний фондод хандивлах
- 4.8 Бэлтгэсэн өвсийг нөхөрлөлийн гишүүд, сумын малчдад орон нутгийн ханшаар, үлдэх хэсгийг зах зээлд борлуулах
- 4.9 Тухайн жилийн ургамлын гарцаас шалтгаалан 08 сарын 15-с 10 сарын 1-ны дотор хадлан бэлтгэх
- 4.10 Хадлангийн бэлтгэж дууссаны дараа хадлангийн талбайн хог хаягдал, орчны бохирдлыг бүрэн арилгах

Тав. Хадлангийн төлбөр хураамж

- 5.1 Байгалийн ургамал ашигласны төлбөрийг "Элбэг ургамал" гэсэн ангиллын дагуу хадлангийн талбайгаас бэлтгэх өвсний 5 хувийг орон нутгийн талбай дээрх ханшаар үнэлж тооцно
- 5.2 Байгалийн ургамал ашигласны нийт төлбөр..... төгрөгийг сумын төрийн сангийн тоот дансанд хадлан эхлэхийн өмнө тушаана

Зургаа. Гэрээг цуцлах ба бусад асуудлууд

- 6.1 Нөхөрлөл нь гэрээлсэн хадлангийн газраас өөр газарт хадсан, гэрээнд заасан хэмжээнээс илүү газар хадсан, бусдын өвөлжөө-хаваржаанд 500 метрээс дотогш хадлан хийсэн, байгаль орчинтой зүй бус харьцаж гарз хохирол учруулсан тохиолдолд гэрээг цуцалж, Зөрчлийн тухай хуулийн 8.1 дэх заалтын дагуу хуулийн этгээдийг 3 сая төгрөгөөр торгоно.

- 6.2 Хадлангийн талбайд ил задгай хог хаягдал үүсгэсэн тохиолдолд зөрчлийн тухай хуулийн 6.1 дэх заалтыг үндэслэн хуулийн этгээдийг 300 мянган төгрөгөөр торгож зөрчлийг арилгуулна
- 6.3 Байгалийн ургамал ашигласны төлбөр төлөх, сумын аюулгүй фондод өвс нийлүүлэх үүргээ дараалсан 2 жил биелүүлээгүй тохиолдолд хадлангийн гэрээг цуцална
- 6.4 Гэрээ байгуулсан талуудын хооронд үүссэн маргааныг харилцан тохиролцож шийдвэрлэх ба тохиролцож чадаагүй бол шүүхийн байгууллагад хандаж шийдвэрлүүлнэ.
- 6.5 Нөхөрлөл гэрээнд заасан үүргээ зөрчиж, байгаль орчинд хохирол учруулсныг холбогдох мэргэжлийн байгууллагаас тогтоосон тохиолдолд гарсан хохирлыг нөхөрлөлийн гишүүдийн хөрөнгөөр бүрэн арилгуулах, нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг зогсоох хүртэл арга хэмжээг хууль тогтоомжийн дагуу авна.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН:

Дурэн мөнхтэй нөхөрлөлийн
ахлагч Д.Батсүхтэй Д.Батсүхтэй
Хаяг: battsoojavirmed@gmail.com
Утас: 88436008

ХОВД АЙМАГ
ЧАНДМАНЬ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 23 өдөр

Дугаар 1129

Урд гол

Газар ашиглуулах тухай

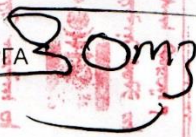
Монгол Улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэр нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх заалт, Газрын тухай хуулийн 23.4 дэх заалт, 52.2 дахь заалт, 2022 оны 09 сарын 23-ний сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдын Хурлын хуралдааны 07/04 дугаартай тогтоол, Тахилт багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 09-р сарын 09-ний өдрийн хуралдааны 10 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Тахилт багийн нутаг дэвсгэрт Худгийн ар орчмын газарт 3950 га өвлийн бэлчээрийн газрыг “Худгийн Ар” малчдын бүлэгт, Худгийн Ар орчмын газарт 3450 га өвлийн бэлчээрийг “Хөх сайр” малчдын бүлэгт тус тус 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. “Хөх сайр”, “Худгийн Ар” нэртэй малчдын бүлгүүдтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал (Г.Мөнхзул)-д зөвшөөрсүгэй.

3. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал (Г.Мөнхзул), ХААТ-ийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Т.Сэр-Од), Тахилт багийн Засаг дарга (Д.Алтантуяа) нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

З.ОНОЛБААТАР

Zax-2022 A/

ХОВД АЙМАГ
ЭРДЭНЭБҮРЭН СУМЫН
ЗАСАГ ДАРГЫН ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 18 өдөр

Дугаар А/160

Хар ус

Малчдын бүлэгт газар
ашиглуулах тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, 2018 оны 03 сарын 14-ны сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдын Хурлын хуралдааны 9/04 дугаартай тогтоол, Хонгио багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 27-ны өдрийн хуралдааны 03 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Хонгио багийн нутаг дэвсгэрт Хаварзан хэмээх газар 2200 га өвлийн бэлчээрийн газрыг малчдын "Хаварзан" бүлэгт, Зурхайч орчмын газарт малчдын "Зурхайч" бүлэгт 4400 га өвлийн бэлчээрийг тус тус 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2."Хаварзан", "Зурхайч" нэртэй малчдын бүлэгтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал (Б.Дэлгэрдалай)-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал (Б.Дэлгэрдалай) ХААТ-ийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Ц.Гантөмөр), багийн Засаг дарга (Д.Батболд) нарт даалгасугай.

У.ЦЭРЭНТОГТОХ

ХОВД АЙМАГ
ДӨРГӨН СУМЫН
АВГАШ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 11 өдөр

Дугаар 1/06

Юмны эх

Хадлангийн газар эзэмшүүлэх тухай

Газрын тухай хууль, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, "Хүрэн толгой" хадлангийн бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн хадлангийн газар эзэмших хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Авгаш орчимд газрын нэгдмэл сангийн хадлангийн ангилалд хамрагддаг нийт 2 га хадлангийн талбайг "Хүрэн толгой" хадлангийн бүлэг нөхөрлөлд гэрээгээр эзэмшүүлэхигшиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээний хугацааг 10 /арван/ жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. "Хүрэн толгой" хадлангийн бүлэг, нөхөрлөлтэй хадлангийн газар эзэмшүүлэх гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга (Л.Цэдэн-Иш)-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Б.ЭРДЭНЭБААТАР

ХОВД АЙМГИЙН ДӨРГӨН СУМЫН
СЭЭР БАГИЙН ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН
ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 12 өдөр

Дугаар 4/3

Сээр

Г Бэлчээр гэрээгээр ашиглах хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, "Цом", нэртэй малчдын бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Цом орчимд нийт 3600 га өвлийн бэлчээрийг "Цом" малчдын бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. "Цом" малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /Л.Цэдэн-Иш/-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

О.МӨНГӨНХҮҮ

ХОВД АЙМАГ
ДӨРГӨН СУМЫН
ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 14 өдөр

Дугаар 09/04

Сээр

Газар ашиглуулах, эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын Газрын тухай хууль, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Сээр, Агваш багийн Иргэдийн Нийтийн хурлын тогтоолыг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1.Сээр багийн нутаг дэвсгэрт Цом орчимд нийт 3600 га өвлийн бэлчээрийг "Цом" малчдын бүлэгт 15 жилээр гэрээгээр ашиглуулах

2.Агваш багийн нутаг дэвсгэрт Агваш орчимд газрын нэгдмэл сангийн хадлангийн ангилалд хамрагддаг нийт 2 га хадлангийн талбайг "Хүрэн толгой" хадлангийн бүлэг нөхөрлөлд 10 жилээр эзэмшүүлэх.

3."Цом" малчдын бэлчээр ашиглагчдын бүлэг, нөхөрлөл, "Хүрэн толгой" хадлангийн бүлэг нөхөрлөлтэй гэрээ байгуулахыг сумын Засаг дарга (Л.Цэдэн-Иш)-д даалгасугай.

ДАРГА

А. БАТЦОЖ

ХОВД АЙМАГ
ДӨРГӨН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 15 өдөр

Дугаар А/58

Сээр

Газар ашиглуулах тухай

Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Сээр багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ НЬ:

1.Сээр багийн нутаг дэвсгэрт Цом уул орчмын газарт 3600 га өвлийн бэлчээрийн газрыг малчдын Цом бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.“Цом” нэртэй малчдын бүлэгтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал (Б.Ганцэцэг)-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал (Б.Ганцэцэг), Хөдөө аж ахуйн мэргэжилтэн (Л.Содномцэрэн), Сээр багийн Засаг дарга (Ц.Энхбат) нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Л.ЦЭДЭН-ИШ

ХОВД АЙМАГ
МЯНГАД СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын өдөр

Дугаар А/35

Баянхонгор

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх заалт, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, Чацарганат багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын шийдвэрийг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Чацарганат багийн нутаг дэвсгэрт Мөрөн орчмын газар 950 (есөн зуун тавин) га өвлийн бэлчээрийн газрыг "Дэлгэрэнмөрөн 13" малчдын бүлэгт, Мөрөн орчмын газарт "Баруун Дэлгэрмөрөн" малчдын бүлэгт 600 га /Зургаан зуу/ өвлийн бэлчээрийг тус тус 15 (арван таван) жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. "Дэлгэрмөрөн 13", Баруун Дэлгэрмөрөн" нэртэй малчдын бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал (Ц.Цэцэгмаа)-д зөвшөөрсүгэй.

3. Дээрх малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал (Ц.Цэцэгмаа), Хөдөө аж ахуйн тасаг (Ж.Эрхбаяр), Чацарганат багийн Засаг дарга (Г.Батсүх) нарт даалгасугай.

 М.БААТАР

ХОВД АЙМАГ
МЯНГАД СУМЫН ЧАЦАРГАНАТ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН ХУРАЛДААНЫ
ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 12 өдөр

Дугаар 3/04

Чацарганат

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, "Дэлгэрмөрөн 13", "Баруун Дэлгэрмөрөн" нэртэй малчдын бүлгүүдээс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1.Тус багийн нутаг дэвсгэрт Мөрөн орчимд 950 га өвлийн бэлчээрийг "Дэлгэрмөрөн 13" малчдын бүлэгт, 600 га өвлийн бэлчээрийг "Баруун Дэлгэрмөрөн" малчдын бүлэгт тус тус гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2.Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3."Дэлгэрмөрөн 13", "Баруун Дэлгэрмөрөн" малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /М.Баатар/-д уламжилсугай.

ХУРАЛДААНЫ ДАРГА Н.МӨНГӨНХҮҮ /

ХОВД АЙМГИЙН ЭРДЭНЭБҮРЭН СУМЫН
ХОНГИО БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 16 өдөр

Дугаар А/7

Хонгио

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, 2018 оны 01 сарын 30 ны өдрийн Хонгио багийн иргэдийн нийтийн хурлын тогтоолыг үндэслэн малчдын "Хаварзан", Зурхайч нэртэй малчдын бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Хаварзан орчимд нийт 2200 га өвлийн бэлчээрийг "Хаварзан" малчдын бүлэгт
2. Зурхайч орчимд нийт 4400 га өвлийн бэлчээрийг Зурхайч" малчдын бүлэгт тус тус гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
3. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
4. Хаварзан, Зурхайч малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга А.Цэрэнтогтох /-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

/ Б.БҮРЭНЗЭВСЭГ /

ХОВД АЙМАГ
ЦЭЦЭГ СУМЫН ХАЖИНГА БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН ХУРАЛДААНЫ
ТОГТООЛ

᠒᠐᠒᠒ оны ᠐᠑ сарын ᠒5 өдөр

Дугаар ᠐7

Хажинга

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Дунд Хажинга бүлгээс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Дунд амнаас Худгийн ам орчимд нийт 12736 га талбай бүхий өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Дунд Хажинга бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тавь) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Урд Хажинга малчдын бүлэгтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Сумын Засаг дарга Ж.Мөнхзориогт уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Б.ПҮРЭВХҮРЭЛ

ХОВД АЙМАГ
ЦЭЦЭГ СУМЫН ХАЖИНГА БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТВИЙН ХУРЛЫН ХУРАЛДААНЫ
ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 05 өдөр

Дугаар 06

Хяалтга

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Урд Хажинга бүлгээс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Урд амнаас Дунд ам орчимд нийт 9262 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Урд Хажинга бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Урд Хажинга малчдын бүлэгтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Сумын Засаг дарга Ж.Мөнхзоригт уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Б.ПҮРЭВХҮРЭЛ

ХОВД АЙМАГ
ЦЭЦЭГ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 08 өдөр

Дугаар А/23

Цацраг нуур

Бэлчээр ашиглуулах тухай

Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, Хажинга багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуралдааны 06,07 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИАРМЖЛАХ нь:

1. Хажинга багийн нутаг дэвсгэрт Урд Хажинга малчдын бүлэгт 9262га, Дунд Хажинга малчдын бүлэгт 12736 га Өвөл, Хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Урд Хажинга, Дунд Хажинга бүлэгт 15 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Дунд Хажинга, Урд Хажинга бүлэгтэй Өмчлөлийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Засаг даргын Тамгын газрын Газрын даамал (А.Гандеш)-д зөвшөөрсүгэй.

3. Монгол Улсын хууль тогтоомжийн дагуу бэлчээр нутгаа газар нутгийн маргаан гаргалгүй зөв зохистой ашиглахыг бүлгийн гишүүд, Урд Хажинга бүлгийн ахлагч (Ч.Дүгэрсүрэн), Дунд Хажинга бүлгийн ахлагч (Т.Мөнхбаатар) нарт даалгасугай.

4. Малчдын бүлгээс гэрээт бэлчээрийг ашиглаж буй байдалд хяналт тавьж ажиллахыг Хажинга багийн Засаг дарга (Н.Батчулуун), Хүнс хөдөө аж ахуй хариуцсан мэргэжилтэн (Д.Төмөрхуяг), Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч (Д.Золзаяа) нарт даалгасугай.

5. Захирамжийн биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Засаг даргын Орлогч (Б.Одонбаяр)-т үүрэг болгосугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Ж МӨНХЗОРИГ

Zax-2022

ХОУД АЙМГИЙН АЛТАЙ СУМЫН
АЛТАН АДАС БАЙ ИЙШ ИРЭЭВИЙН ПИЙГИЙН
ХУРЫН ХУРАЛДААНЫ ТОГТОУЛ

2022 оны 02 сарын 11 өдөр

Дугаар 01

Төрөл

БҮЛЭГЛЭГ ГЭРЭГЭЭР АШИГЛЭУЛАХ
ТУХАЙ

Монгол улсын өмгөөлөгч, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүнийг удирддаггүй түрэг хуулийн 32.5 ба 36.1.2 - хэсгээр, Төрийн түрэг дүрлэг - 52 д дэх заалтын дагуу мөрдөх "Бичиг бар" бичиг бар, нэртэй бичиг бар, нэртэй бичиг бар түрэг хуулийн хэмжээг ТОГТООХ юм.

1. Ашигласа бичиг бар нэртэй дэвсгэр (Бичиг бар, Хоёр тал, Бичиг бар, Дөрөв, Хоёр тал, Хоёр тал, Хоёр тал, Хоёр тал) үзүүлж, тэдгээрийн 4425 тн өсөөг хэсгийн бичиг барыг мөрдөх "Бичиг бар" бичиг барын өмгөөлөгчийн хөшөөг бичиг бар.
2. Ашигласа бичиг барын нэртэй дэвсгэр 15 дүр талын өмгөөлөгчийн бичиг бар.
3. "Бичиг бар" бичиг бар бүрт бичиг бар нэртэй бичиг барын бичиг барын дэвсгэр бичиг бар, бичиг барын 15 дүр талын өмгөөлөгчийн бичиг бар.

Даргаар /Хүндэтгэн/ /Хүндэтгэн/

ХӨД АЙМГИЙН АЛТАЙ СУМЫН
АЛТАНГАДАС БАГИЙН ИРЭЭГИЙН ШИЙТИЙН
ХУВИЙН ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 14 өдөр

Дугаар 02

Тамга

БЭЛНЭЭР ГЭРЭГТЭЭР АШИГЛАХ
ТУХАЙ

Монгол улсын зөвхөн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн 100% тусгай үндэслэлтэй 2009 оны 12.6, 2012- оны 04.12- өдөр болон үүний дараахь 2017 оны 04.27- өдөр зарласан "Алтангадаг Б-ийн-Ирээ" бусад хөрөнгийн Сангаар үйлчилгээний хувьцааг үйлдвэрлэлийн хэлтэсэд ТӨТГЭХ нь.

1. Алтангадаг багийн нутаг дэвсгэр (Хэрин, Олон өвс, Бэлгийн газарноос, Адуу үхэр шал орчимд нийт 3507.6 га) -ыг захиргаа Сангаарийн мөчлөг "Алтангадаг Б-ийн-Ирээ" багийн захиргааг хяналтлуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэл-Аар шилжүүлэх өмчлөлийн хугацааг Төрийн захиргаагийн төлөөлөгчид.
3. Алтангадаг бусад хөрөнгийн бусад Бэл-Аар шилжүүлэх гэрээ байгуулахыг дараахь сангийн бүтэц - Эвэл дараах үйлдвэрлэлтэй тусламжлуулгай.

ДАРГА Д. АНХБААТУ

ХОВД АЙМАГ
АЛТАЙ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 20 өдөр

Дугаар А/141

Ховд-Өндөр

Газар ашиглуулах тухай

Монгол улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1.1, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дэхь заалт, 23 дугаар зүйлийн 23.4.2 Алтангадаас багшын иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 13-ны өдрийн 01 дүгээр хуралдааны тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Алтангадаас багийн нутаг дэвсгэр Шүүрэгтэй, Хар нагс, Зүүн сувээ, Ширээ, Хөх эмэгтэй, Хос дэлийн үзүүр, хэмээх газарт 4425 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын "Баянбэлчээр" бүлэгт 15 жилийн хугацаанаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. "Баянбэлчээр" бүлэгтэй өмчлөчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал (Б.Түмэндэмбэрэл)-д зөвшөөрсугай.

3. Тухайн малчдын бүлэгт бэлчээс ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн, хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал (Б.Түмэндэмбэрэл), Хөдөө аж ахуйн тасгийн бэлчээр, газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн (Д.Гэндолгор), Алтангадаас багийн Засаг дарга (Д.Цогбадрах) нарт үүрэг болгосугай.

Х.ТҮМЭНЦЭЛГЭР

ХӨВД АЙМАГ
АЛТАЙ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 20 өдөр

Дугаар А/192

Хөвд-Төгрөг

Газар ашиглуулах тухай

Монгол улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1.1, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, 23 дугаар зүйлийн 23.4.2, Алтангадаас бөгийн исгэдийн нийтийн журлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 13-ны өдрийн 01 дүгээр хуралдааны тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Алтангадаас бөгийн нутаг дэвсгэр Гүжрэн, Олон өвс, Бишийн хаваржаа, Адууны хашаа хамрах газарт 2607 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын "Алтангадаас есан эрдэнэ" бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. "Алтангадаас есан эрдэнэ" бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даргаан (Б.Түмэндэмбэрэл)-д зөвшөөрсүгэй.

3. Тухайн малчдын бүлэгт бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн, хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даргаан (Б.Түмэндэмбэрэл), Хөдөө аж ахуйн тасгийн бэлчээр, газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн (Д.Гандолгор), Алтангадаас бөгийн Засаг дарга (Д.Цогбадрах) нарт үүрэг болгосугай.

Х.ТҮМЭНДЭЛГЭР

ХОВД АЙМАГ
ҮЙНЧ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 20 өдөр

Дугаар 4/04/4

Хан утгуур

Бэлчээр ашиглуулах тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Цагаан түнгэ багийн иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 08-ны өдрийн хуралдааны 03 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Цагаан түнгэ багийн нутаг дэвсгэрт Урьд хөвч хэмээх газар 4375 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг "Урьд хөвч" малчдын бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. "Урьд хөвч" бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал (Х.Солонго)-д зөвшөөрсүгэй.

3. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал (Х.Солонго), Хөдөө аж ахуйн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Л.Алимаа), багийн Засаг дарга(Э.Аззаяа) нарт даалгасугай.

Э.УРТНАСАН

ХОВД АЙМАГ БУЛГАН СУМ
БАЙТАГ БАГИЙН ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

Балчээр гэрээгээр ашиглах тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Тэрэм хэд бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн балчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Тэрэм хэд орчимд нийт 3,4 га нөөц хаврын Балчээрийн малчдын Тэрэм хэд бүлэг, нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй
2. Балчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 5 (таван) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Тэрэм хэд малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй балчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /Ж.Дамдин-Базар/-т уламжилсугай

ДАРГАЛАГЧИ

[Handwritten signature]

/А.БАТМӨНХ/

ХОВДАЙМАГ
БУЛГАН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 03 өдөр

Дугаар А/169

Бүрэнхайрхан

Газар ашиглуулах тухай

Газрын тухай Монгол Улсын хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4, Байтаг Багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 04 сарын 20-ны өдрийн хуралдааны 01 дүгээр тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Байтаг багийн нутаг дэвсгэрт Тэрэм хад хэмээх газар 3,4 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Тэрэм хад бүлэгт 5 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Тэрэм хад бүлэгтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал (С.Ганцоож)-д зөвшөөрсүгэй.
3. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал (С.Ганцоож), Хөдөө аж ахуйн мэргэжилтэн (Д.Батхуяг), багийн Засаг дарга (У.Ганбат) нарт даалгасугай.

Ж ДАМДИНБАЗАР

ХОВД АЙМАГ
МӨСТ СУМЫН ХУЖИРТ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 13 өдөр

Дугаар 03

Давст

Бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1.22 дахь заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, Малчдын "Элстийн ам" бүлэгт ирүүлсэн бэлчээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. Хужирт багийн нутаг дэвсгэр Элст, Худгын хар, Уртын сайр орчимд нийт 2607,96 га өвлийн бэлчээрийг малчдын "Элстийн ам" бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. "Элстийн ам" бэлчээрийн бүлэгт бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг Сумын Засаг дарга /С.Баасандорж/-д уламжилсугай.

ХУРАЛ ДАРГАЛАГЧ Г.Боржуу

ХОВД АЙМАГ
МӨСТ СУМЫН ЦЭЦЭГ ГОЛ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 12 өдөр

Дугаар 04

Давст

Бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1.22 дахь заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, Малчдын "Шар булаг" бүлэгт ирүүлсэн бэлчээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ.

1. Цэцэг гол багийн нутаг дэвсгэр Шар булгийн орчимд нийт 1203.26 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын "Шар булаг" бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. "Шар булаг" бэлчээрийн бүлэгт бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг Сумын Засаг дарга /С.Баасандорж/-д уламжилсугай.

ХУРАЛ ДАРГАЛАГЧ Р.Тамгасүрэн Р.Бямбасүрэн

ХОВД АЙМАГ
МӨСТ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 14 өдөр

Дугаар 2/157

Улаангоолой

Бэлчээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.1.22 дахь заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ НЬ:

1. Хужирт багийн нутаг дэвсгэрт Элэстийн ам малчдын бүлэгт 2607,96 га, Цэцэг гол шар булаг малчдын бүлэгт 1203,26 га Өвөл, Хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын элэстийн ам, шар булаг бүлэгт 15 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Элэстийн ам, Шар булаг бүлэгтэй Өмчлөлийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Засаг даргын Тамгын газрын Газрын даамал /О.Пүрэвдаш/- д зөвшөөрсүгэй.

3. Монгол улсын хууль тогтоомжийн дагуу бэлчээр, газар нутгийн маргаан гаргалгүй зөв зохистой ашиглахыг бүлгийн гишүүд, Элэстийн ам бүлгийн ахлагч /Г.Ганмямар/, Шар булаг бүлгийн ахлагч /Б.Энх-амгалан/ нарт даалгасугай.

4. Малчдын бүлгээс гэрээт бэлчээрийг ашиглаж буй байдалд хяналт тавьж ажиллахыг Хужирт багийн засаг дарга /Г.Буяндэлгэр/, Хүнс хөдөө аж ахуй хариуцсан мэргэжилтэн /Б.Идэрбаян/, Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч /Б.Алтангэрэл/, Цэцэг гол багийн засаг дарга /Д.Лхагвадорж/ нарт даалгасугай.

5. Захирамжийн биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Засаг даргын орлогч /Н.Цогоо/- д үүрэн болгосугай.

ДАРГА С.БААСАНДОРЖ

ХОВД АЙМАГ
ДАРВИ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 14 өдөр

Дугаар А/151

Булган

Бэлчээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэхь заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Баянбулаг багийн нутаг дэвсгэрт Бүлтгэр улаан булаг малчдын бүлэгт 37.000 га /гучин долоон мянган /, Дэлгэр багийн нутаг Өгөөмөр ноёны хүрэн малчдын бүлэгт 55.000 га /тавин таван мянган/, Мөрөн багийн нутаг дэвсгэрт Баян хөвхөр малчдын бүлэгт 77.805.08 га /далан долоон мянга найман зуун тав зууны найм/ өвөл хаврын бэлчээрийн газрыг дээрх бүлгүүдэд 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Бүлтгэр улаан булаг, Өгөөмөр ноёны хүрэн, Баян хөвхөр бүлэгтэй өмчлөлийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал /Д.Ившинхорол/-д зөвшөөрсүгэй.
3. Монгол улсын хууль тогтоомжын дагуу бэлчээр газар нутгаа маргаангүй зүй зохистой ашиглахыг бүлгийн ахлагч, гишүүдэд үүрэг болгосугай.
4. Малчдын бүлгээс гэрээт бэлчээрийг зүй зохистой ашиглаж буйд байнгын хяналт тавьж ажиллахыг Баянбулаг багийн Засаг дарга /Ш.Тэгшбуян/, Дэлгэр багийн Засаг дарга /М.Орхон/, Мөрөн багийн Засаг дарга /Ш.Алтансүх/, Газрын даамал /Д.Ившинхорол/, ХАА-Н мэргэжилтэн /Л.Рэжийбуу/ нарт үүрэг болгосугай.

ЗАСАГ ДАРГА О.ГАНЦООЖ

ХОВД АЙМАГ
БУЯНТ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 19 өдөр

Дугаар А/134

Зургаа

Малчид бэлчээр гэрээгээр ашиглах хүсэлтийг
дэмжих тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Наранхайрхан, Цагаан эрэг багуудын Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 9-р сарын 17-ны өдрийн хуралдааны 01, 02, 03 дугаар тогтоолуудыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ НЬ:

1. Наранхайрхан багийн нутаг дэвсгэрт “Сүүлийн бэл” хэмээх газарт өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын “Морьт” бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Наранхайрхан багийн нутаг дэвсгэрт “Хужрын булан” хэмээх газарт өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын “Наранхайран” бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

3. Цагаан эрэг багийн нутаг дэвсгэрт “Баян сайр” хэмээх газарт өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын “Баянлаг” бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

4. Морьт, Наранхайрхан Баянлаг бүлэгүүдтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал /Л.Баасанхүү/-д зөвшөөрсүгэй.

5. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал /Л.Баасанхүү/, ХХАА-н тасгийн мэргэжилтэн /А.Гантулга/, Наранхайрхан багийн Засаг дарга /Н.Батмөнх/, Цагаан эрэг багийн Засаг дарга /Я.Загд –Очир/ нарт даалгасугай.

ДАРГА

Б.ТҮВШИНСАЙХАН

ХОВД АЙМАГ
БУЯНТ СУМЫН
ЦАГААН ЭРЭГ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ТОГТООЛ

2016 оны 09 сарын 17-нд

Дугаар 01

Захын гуу

Малчид бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийг дэмжих тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Баянлаг нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрийн Баянсайр орчимд нийт газрыг өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Баянлаг бүлэг нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Баянлаг малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг даргад уламжлан шийдвэрлүүлэхийг багийн Засаг дарга /Я.Загд-Очир/-д үүрэг болгосугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ *М. Цогмандах* Т.ЦОГМАНДАХ

ХОВД АЙМАГ
БУЯНТ СУМЫН
НАРАНХАЙРХАН БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 17-нд

Дугаар 02

Таван хайрхан

Малчид бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийг дэмжих тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Морьт нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрийн Сүүлийн бэл орчимд нийт газрыг өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Морьт бүлэг нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. Морьт малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг даргад уламжлан шийдвэрлүүлэхийг багийн Засаг дарга / Н.Батмөнх/-д үүрэг болгосугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ

Н.ГАНТУЛГА

**ХОВД АЙМАГ
БУЯНТ СУМЫН
НАРАНХАЙРХАН БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ТОГТООЛ**

2022 оны 02 сарын 12-нд

Дугаар 02

Таван хайрхан

**Малчид бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийг дэмжих тухай**

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Наранхайрхан нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд **ТОГТООХ НЬ:**

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрийн Хужрын булан орчимд нийт ~~06~~ газрыг өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Наранхайрхан бүлэг нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. Наранхайрхан малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг даргад уламжлан шийдвэрлүүлэхийг багийн Засаг дарга / Н.Батмөнх/-д үүрэг болгосугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ

Н.ГАНТУЛГА

ХОВД АЙМАГ
ДУУТ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 20 өдөр

Дугаар А/94

Босго

Бэлчээрийн газрыг гэрээгээр ашиглах тухай

Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2, дахь заалт мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Шивэр багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 06 дугаар сарын 04-ны өдрийн 01,02 дугаар тогтоол, Цагаанбургас багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 06 дугаар сарын 13-ны өдрийн хуралдааны 03 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Шивэр багийн Баянбулагт 8081.4 га , Шар жалгад 1580.5 га , Цагаанбургас багийн Усны эх хэмээх газарт 926.3 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.Баянбулаг, Шар жалга, Усны эх бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрыг даамал /Д.Сэргэлэн/д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал /Д.Сэргэлэн/ Хөдөө аж ахуйн бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн / Ж.Занданхүү/, багийн Засаг дарга /М.Батцэнгэл, А.Бадамханд / нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

С.ГАНЗОРИГ

ХОВД АЙМАГ
ДУУТ СУМЫН ШИВЭР БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН ХУРАЛДААНЫ
ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 04 өдөр

Дугаар 02

Шивэр

「УРТ ХУГАЦААНЫ ГЭРЭЭГЭЭР БЭЛЧЭЭР,
УС АШИГЛУУЛАХ ТУХАЙ

Байгаль хамгаалах тухай хуулийг 51-р зүйл, Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтыг үндэслэн “Баянбулаг” бүлэгт байгалийн бэлчээр, усыг гэрээгээр ашиглуулах тухай “Баянбулаг” бүлгийн хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. “Баянбулаг” бүлэгт тус багийн нутаг дэвсгэрт Баянбулаг орчимд 8 га газрыг өвөл, хаврын бэлчээр, усыг “Баянбулаг” бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглалтын гэрээний хугацааг арван таван жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. Малчдын “Баянбулаг” бүлэгт бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /С. Ганзориг/-д уламжилсугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ *С. Ганзориг* ЦГАНХУЯАГ

ХОВД АЙМАГ
ДУУТ СУМЫН ШИВЭР БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН ХУРАЛДААНЫ
ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 04 өдөр

Дугаар 01

Шивэр

Гурт хугацааны гэрээгээр бэлчээр,
ус ашиглуулах тухай

Байгаль хамгаалах тухай хуулийг 51-р зүйл, Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтыг үндэслэн “Шар жалга” бүлэгт байгалийн бэлчээр, усыг гэрээгээр ашиглуулах тухай “Шар жалга” бүлгийн хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. “Шар жалга” бүлэгт тус багийн нутаг дэвсгэрт Шар жалга орчимд 1,4 га газрыг өвөл, хаврын бэлчээр, усыг “Шар жалга” бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглалтын гэрээний хугацааг арван таван жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. Малчдын “Шар жалга” бүлэгт бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /С. Ганзориг/-д уламжилсугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ

Ц.ГАНХУЯАГ

ХОВД АЙМАГ
ДУУТ СУМЫН ЦАГААНБУРГАС БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙГИЙН ХУРЛЫН ХУРАЛДААНЫ
ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 13 өдөр

Дугаар 03

Цагаанбургас

УРТ ХУГАЦААНЫ ГЭРЭЭГЭЭР БЭЛЧЭЭР, УС
АШИГЛУУЛАХ ТУХАЙ

Байгаль хамгаалах тухай хуулийг 51-р зүйл, Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтыг үндэслэн “Усны эх” бүлэгт байгалийн бэлчээр, усыг гэрээгээр ашиглуулах тухай “Усны эх” бүлгийн хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. “Усны эх” бүлэгт тус багийн нутаг дэвсгэрт Усны эх орчимд 1 га газрыг өвөл, хаврын бэлчээр, усыг “Шар жалга” бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглалтын гэрээний хугацааг арван таван жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Малчдын “Усны эх” бүлэгт бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /С. Ганзориг/-д уламжилсугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ

М.ГАНТУЛГА

ХОВД АЙМАГ
МАНХАН СУМЫН
БАЯНГОЛ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 13 өдөр

Дугаар 06

Баянгол

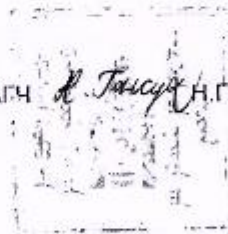
Г Малчдын бүлгийн 7
хүсэлтийг дэмжих тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, малчдын "ДАЛАН" бүлгийн хүсэлтийг үндэслэн ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн малчдаас үүсгэн байгуулсан бүлгээс бэлчээр (өвөлжөөний, хаваржааны, өвөлжөө- хаваржааны аль нь болохыг тодруулж бичих) гэрээгээр ашиглахаар ирүүлсэн хүсэлтийг дэмжиж, сумын Засаг даргад уламжилсугай.

2. Дурдсан бүлгээс сумын Засаг даргатай байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг үзүүлж ажиллахыг багийн Засаг дарга (Х.Алтангэрэл)-д даалгасугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ *Н. Галсүх* Н.ГАЛСҮХ

ХОВД АЙМАГ
МАНХАН СУМЫН
ТАХИЛТ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 13 өдөр

Дугаар 05

Тахилт

Малчдын бүлгийн
хүсэлтийг дэмжих тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, малчдын "ОНЦ ТОЛГОЙ" бүлгийн хүсэлтийг үндэслэн ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн малчдаас үүсгэн байгуулсан бүлгээс бэлчээр (өвөлжөөний, хаваржааны, өвөлжөө- хаваржааны аль нь болохыг тодруулж бичих) гэрээгээр ашиглахаар ирүүлсэн хүсэлтийг дэмжиж, сумын Засаг даргад уламжилсугай.

2. Дурдсан бүлгээс сумын Засаг даргатай байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг үзүүлж ажиллахыг багийн Засаг дарга (Б.Мөнх-Эрдэнэ)-д даалгасугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ Д.БАТ-ЭРДЭНЭ

ХОВД АЙМАГ
МАНХАН СУМЫН
БАЯНГОЛ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 19 сарын 13 өдөр

Дугаар 07

Баянгол

Малчдын бүлгийн
хүсэлтийг дэмжих тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, малчдын "БАЯН ТОХОЙ" бүлгийн хүсэлтийг үндэслэн ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн малчдаас үүсгэн байгуулсан бүлгээс бэлчээр (өвөлжөөний, хаваржааны, өвөлжөө- хаваржааны аль нь болохыг тодруулж бичих) гэрээгээр ашиглахаар ирүүлсэн хүсэлтийг дэмжиж, сумын Засаг даргад уламжилсугай.

2. Дурдсан бүлгээс сумын Засаг даргатай байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хангахад дэмжлэг үзүүлж ажиллахыг багийн Засаг дарга (Х.Алтангэрэл)-д даалгасугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ *М.Мунгуу* АНГАЛСУХ

ХОВД АЙМАГ
МАНХАН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 11 өдөр

Дугаар А/163

Төгрөгийн гол

Газар ашиглуулах тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Баянгол багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 13-ны өдрийн хуралдааны 07 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Баянгол багийн нутаг дэвсгэрт Адгийн худаг хэмээх газар 798 га өвөл,хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Баянтохой бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээг ашиглуулсугай.

2.Баянтохой бүлэгтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал /Ц.Нансалмаа/-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал /Ц.Нансалмаа/ ХААТ-ийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн /Б.Баяржаргал/ багийн Засаг дарга /Х.Алтангэрэл/ нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Т.ЛХАГВАСҮРЭН

ХОВД АЙМАГ
МАНХАН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 28 өдөр

Дугаар А/164

Төгрөгийн гол

Газар ашиглуулах тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Баянгол багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 13-ны өдрийн хуралдааны 06 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Баянгол багийн нутаг дэвсгэрт Далан, Хавангийн худаг хэмээх газар 1708 га өвөл,хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Далан бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээг ашиглуулсугай.

2.Далан бүлэгтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал /Ц.Нансалмаа/-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал /Ц.Нансалмаа/ ХААТ-ийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн /Б.Баяржаргал/ багийн Засаг дарга /Х.Алтангэрэл/ нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Т.ЛХАГВАСҮРЭН

ХОВД АЙМАГ
МАНХАН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 28 өдөр

Дугаар А/162

Төгрөгийн гол

Газар ашиглуулах тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Тахилт багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 13-ны өдрийн хуралдааны 05 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Тахилт багийн нутаг дэвсгэрт Онц толгой хэмээх газар 1908 га өвөл,хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Онц толгой бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээг ашиглуулсугай.

2.Онц толгой бүлэгтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал /Ц.Нансалмаа/-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал /Ц.Нансалмаа/ ХААТ-ийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн /Б.Баяржаргал/ багийн Засаг дарга /Б.Мөнх-Эрдэнэ/ нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Т.ЛХАГВАСҮРЭН

ХОВД АЙМАГ
МӨНХХАЙРХАН СУМЫН
СЭНХЭР БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 08 сарын 14 өдөр

Дугаар 04

Сэнхэр

БЭЛЧЭЭР ГЭРЭЭГЭЭР АШИГЛАХ
ХҮСЭЛТИЙН ТУХАЙ

Монгол Улсын Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дах заалтын дагуу малчдын Овоот бэлчир бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд Сэнхэр багийн Иргэдийн Нийтийн хуралдаанаас ТОГТООХ нь:

1.Тус багийн нутаг дэвсгэрт Овоот бэлчир орчимд нийт 2000 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Овоот бэлчир бүлэг нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2.Бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах гэрээний хугацаа 15 жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3.Овоот бэлчир малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг Сумын Засаг дарга / Б.Батболд /-д уламжилсугай.

ХУРАЛДААНЫ ДАРГА

Ч.ТЭРГЭЛ

ХОВД АЙМАГ
МӨНХХАЙРХАН СУМЫН
ХАГ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2021 оны 08 сарын 12 өдөр

Дугаар 04

Хаг

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Монгол Улсын Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дах заалтын дагуу малчдын Артвай бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд Хаг багийн Иргэдийн Нийтийн хуралдаанаас ТОГТООХ нь:

1.Тус багийн нутаг дэвсгэрт Артвай орчимд нийт 1800 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Артвай бүлэг нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2.Бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах гэрээний хугацаа 15 жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3.Артвай малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг Сумын Засаг дарга / Б.Батболд /-д уламжилсугай.

ХУРАЛДААНЫ ДАРГА

Ц.НАНДИН-ЭРДЭНЭ

ХОВД АЙМАГ
ЗЭРЭГ СУМЫН ЭХЭН БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 9 сарын 26-нд

Дугаар 05

Эхэн

Бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах
хүсэлт дэмжих тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.2, 48 дугаар зүйлийн 48.2, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтыг тус тус үндэслэн багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын Хуралдаанаас ТОГТООХ нь:

1.Тус багийн нутаг дэвсгэр Их хусан орчимд нийт 700 га өвөл, хаврын бэлчээрийг "Их хусан" малчдын бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг дэмжсүгэй.

2.Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг энхний удаа 5 жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. "Их хусан" малчдын бүлэгтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулж, гэрээний биелэлтэд хяналт тавьж ажиллах нь зүйтэй гэсэн саналыг сумын Засаг дарга (Б.Батбилэг)-д уламжилсугай.

ХУРАЛДААНЫ ДАРГА *Батбилэг*, Ч.БАЯРЖУНАЙ

**ХОВД АЙМАГ
ЗЭРЭГ СУМЫН БУРАА БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ**

2022 оны 9 сарын 27-нд

Дугаар 03

Бураа

**Бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах
хүсэлт дэмжих тухай**

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.2, 48 дугаар зүйлийн 48.2, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтыг тус тус үндэслэн багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын Хуралдаанаас ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэр Элсэн тохой орчимд нийт 900 га өвөл, хаврын бэлчээрийг “Элсэн тохой” малчдын бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг дэмжсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг энхний удаа 5 жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. “Элсэн тохой” малчдын бүлэгтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулж, гэрээний биелэлтэд хяналт тавьж ажиллах нь зүйтэй гэсэн саналыг сумын Засаг дарга (Б.Батбилэг)-д уламжилсугай.

ХУРАЛДААНЫ ДАРГА *Н.Ням-Эрдэнэ* Л.НЯМ-ЭРДЭНЭ

ХОВД АЙМАГ
ЗЭРЭГ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 10 сарын 05 өдөр

Дугаар А/113

Алтан тээл

Бэлчээр ашиглуулах тухай

Монгол улсын Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2, 23 дугаар зүйлийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсгийг үндэслэн Эхэн багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 26-ны өдрийн 05 дугаар тогтоол, Бураа багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 27-ны өдрийн 03 дугаар тогтоолуудыг тус тус хэрэгжүүлэх зорилгоор ЗАХИРАМЖЛАХ НЬ:

1.Тус сумын Бураа багийн нутаг Элсэн тохой хэмээх газарт 900 га газрыг “Элсэн тохой” малчдын бүлэгт, Эхэн багийн нутаг Их хусан орчмын газарт 700 га газрыг “Их хусан” малчдын бүлэгт өвөл, хаврын бэлчээр ашиглуулах зориулалтаар 15 жилийн хугацаатайгаар тус тус ашиглуулсугай.

2.“Элсэн тохой” малчдын бүлэг, “Их хусан” малчдын бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Бэлчээр, газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн (Г.Онцбаяр)-д үүрэг болгосугай.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал (Б.Бат-Эрдэнэ), Бэлчээр, газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн (Г.Онцбаяр), багийн Засаг дарга нарт тус тус даалгасугай.

ДАРГА Б.БАТБИЛЭГ

Zahiramj B.G – 2022:A/113

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЦАГААНЧУЛУУТ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 14 өдөр Дугаар А/65 Булаг

┌ Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах тухай ┐

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын хуралдааны 2022 оны багийн 21 дүгээр тогтоол, багийн Иргэдийн нийтийн өргөтгөсөн хурлын 2022 оны 08 дугаар сарын 31-ны өдрийн хуралдааны 05 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Арц багийн нутаг дэвсгэрт Шивээтийн өвөр, Арцын баруун дөрөлж, Хар толгой хэмээх газар 443,9 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Шивээт бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Шивээт бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал (Д.Гүнсамба)-д зөвшөөрсүгэй.
3. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал (Д.Гүнсамба), Хөдөө аж ахуйн тасгийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Б.Нямжав), багийн засаг дарга (Б.Бат-Эрдэнэ) нарт тус тус даалгасугай.

ДАРГА Ч.БАЯРМАГНАЙ

8115001131

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЦАГААНЧУЛУУТ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 14 өдөр

Дугаар А/66

Булаг

□ Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах тухай □

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын хуралдааны 2022 оны багийн 21 дүгээр тогтоол, багийн Иргэдийн нийтийн өргөтгөсөн хурлын 2022 оны 08 дугаар сарын 31-ны өдрийн хуралдааны 09 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Жавцаг багийн нутаг дэвсгэрт Нарийн цахир хэмээх газар 9053,2га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Усны ундарга бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Усны ндарга бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал (Д.Гүнсамба)-д зөвшөөрсүгэй.

3. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал (Д.Гүнсамба), Хөдөө аж ахуйн тасгийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Б.Нямжав), багийн засаг дарга (Б.Галсансанж) нарт тус тус даалгасугай.

ДАРГА Ч.БАЯРМАГНАЙ

8115001130

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЦАГААНЧУЛУУТ СУМЫН Агу БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 08 сарын 31 өдөр 7-р Дугаар 05

Булаг

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Усны ундарга бүлгээс ирүүдсэн бэлчээрийг гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэр Шивээтийн өвөр, Арцын баруун дөрөлжний орчимд нийт 443.9 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Шивээт бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Шивээт малчдын бүлэгтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /Ч Баярмагнай /-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ Гаваасүрэн ГАВААСҮРЭН

930159870101

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЦАГААНЧУЛУУТ СУМЫН *Мавуар* БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 08 сарын 31 өдөр

Дугаар 09.

Бүтэл

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Усны ундарга бүлгээс ирүүлсэн бэлчээрийг гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэр Нарийн цахир орчимд нийт 9053,2 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Усны ундарга бүлэгт гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Усны ундарга малчдын бүлэгтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /Ч.Баярмагнай /-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАН *Оргодор* Д.ОТГОНБААТАР

100150000101

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ИДЭР СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 15 өдөр

Дугаар 2/100

Зуун мод

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах
тухай

Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, 23 дугаар зүйлийн 23.4 дахь заалтуудыг үндэслэн Багийн иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 сарын 13 өдрийн хуралдааны 09 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Мануустай багийн нутаг дэвсгэрт "Төмөртий" хэмээх газар 3200 га талбайд өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын "Төмөртий" бүлэгт 15 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. "Төмөртий" бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал (П. Мэндбаяр) -д зөвшөөрсүгэй.

3. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Багийн засаг дарга (Б.Баяндолгор), Газрын даамал (П. Мэндбаяр), Хөдөө аж ахуйн тасгийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Д.Батчулуун) -д, нарт даалгасугай.

ДАРГА

Ч.МӨНХХҮРЭЛ

Му дос захирамж

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ИДЭР СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 13 өдөр

Дугаар А/101

Зуун мод

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах
тухай

Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, 23 дугаар зүйлийн 23.4 дахь заалтуудыг үндэслэн Багийн иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 сарын 13 өдрийн хуралдааны 10 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Загастай багийн нутаг дэвсгэрт "Хужирт" хэмээх газар 1200 га талбайд өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын "Төл таван эрдэнэ" бүлэгт 15 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.

2."Төл таван эрдэнэ" бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал (П. Мэндбаяр)-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Багийн засаг дарга (Л. Борхүү), Газрын даамал (П. Мэндбаяр), Хөдөө аж ахуйн тасгийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Д.Батчулуун)-д, нарт даалгасугай.

ДАРГА

Ч.МӨНХХҮРЭЛ

Му.doc захирамж

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ИДЭР СУМЫН *Мажуусмал* БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны *09* сарын *13* өдөр

Дугаар *09*

Зуун мод

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах хүсэлтийн тухай

Монгол Улсын Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Төмөртий бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд Багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Төмөртий нэртэй газарт 3200 га өвөл хаврын бэлчээрийг малчдын Төмөртий бүлэг, нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Төмөртий малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга (Ч.Мөнххүрэл)-д уламжилсугай.

ДАРГА

П.ОЮУНТУЯА

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ИДЭР СУМЫН *Засагтгай* БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУУЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны *09* сарын *13* өдөр

Дугаар *10*

Зуун мод

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах хүсэлтийн тухай

Монгол Улсын Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Төл таван эрдэнэ бүлэг нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд Багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Хужирт нэртэй газарт 1200 га өвөл хаврын бэлчээрийг малчдын Төл таван эрдэнэ бүлэг, нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.
3. Төл таван эрдэнэ малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга (Ч.Мөнххүрэл)-д уламжилсугай.

ДАРГА

П.ОЮУНТУЯА

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ШИЛҮҮСТЭЙ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 16 өдөр

Дугаар А/105

Балгатай

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Баян улаан багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 9 сарын 12-ны өдрийн хуралдааны 02 дугаар тогтоол, Хөгжил багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 9 сарын 12 ны өдрийн хуралдааны 03 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ НЬ:

1. Баян улаан багийн нутаг дэвсгэрт Өргөн тохой бүлэг Балгатай амнаас Агуйт хэмээх газар 2026,1 га , Хөгжил багийн Гэгээн овоот нутаг бүлэгт Майнтын амнаас Майхан хүрэх 10256,2 га , Алтанхайрхан бүлэгт Сүүл толгойн алагаас Өндөр цагаан толгой орчимд 13597,2 га -д өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Өргөн тохой, Алтанхайрхан, Гэгээн овоот нутаг бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Малчдын Өргөн тохой, Алтанхайрхан, Гэгээн овоот нутаг бүлэгтэй эмчлэгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал /А.Бямбасүрэн /-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал А.Бямбасүрэн ХААТ-ийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн Б.Цэрэннамжил , багийн засаг дарга Т.Батдэмбэрэл, Б.Эрдэнэчимэг нарт даалгасугай.

ДАРГА

А.МӨНХТУЛГА

0\Засаг дарга-2022он\Захирамж-2022.docx

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ШИЛҮҮСТЭЙ СУМЫН ХӨГЖИЛ БАГИЙН ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН
ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 14 өдөр

Дугаар 08

Улаанбаатар

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийг дэмжих тухай

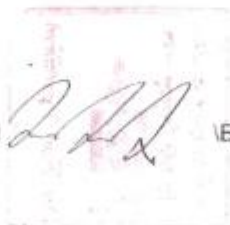
Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын "Гэгээн овоот нутаг" бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Майнтын амнаас, Майхан орчимд нийт 10256,2 га өвлийн бэлчээрийг малчдын "Гэгээ овоот нутаг" бүлэгт Сүүл толгойн алагаас Өндөр цагаан толгой орчимд нийт 13597,4 га өвлийн бэлчээрийг малчдын Алтанхайхан бүлэг нөхөрлөлд, гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 / арван таван / жилээр тогтоохыг санал болгосугай

3. Гэгээ овоот нутаг, Алтанхайрхан бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга / А.Мөнхтулга /-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Б.ЭРДЭНЭБУЛГАН

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ШИЛҮҮСТЭЙ СУМЫН БАЯН-УЛААН БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 12 өдөр

Дугаар 02

Баян-Улаан

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын "ӨРГӨН ТОХОЙ" бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд ТОГТООХ нь:

1.Тус багийн нутаг дэвсгэрт Балгатай амнаас, Агуйтын ам орчимд нийт 2026,1 га өвлийн бэлчээрийг малчдын Өргөн тохой бүлэг нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2.Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15/арван тав/ жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3.Өргөн тохой малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /А.Мөнхтулга/-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ *Мөнхтулга* /Б.ЭРДЭНЭМАНДАЛ/

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЦАГААНХАЙРХАН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 10 сарын 11 өдөр

Дугаар 4/109

Ширээ

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дахь заалт, Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, 23 дугаар зүйлийн 23.4 дэхь заалтын 2 дахь хэсэг, Цэцэрлэг багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 09-ны өдрийн хуралдааны 03 дугаар тогтоол, Агьт багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 09-ны өдрийн хуралдааны 01 дүгээр тогтоол, Онц багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хуралдааны 02 дугаар тогтоол, Баянбулаг багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 10-ны өдрийн хуралдааны 02 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Цэцэрлэг багийн нутаг дэвсгэрт “Сүүл толгой” хэмээх газарт 4085,7 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын “Цэцэрлэг” бүлэгт, Агьт багийн нутаг дэвсгэрт “Дээд харуул” хэмээх газарт 200 га бэлчээрийг эрчимжсэн мал аж ахуй эрхлэх зориулалтаар малчдын “Агьт” бүлэгт, Онц багийн нутаг дэвсгэрт “Шар хад” нэртэй газарт 5190.2 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын “Шар хад” бүлэгт, Баянбулаг багийн нутаг дэвсгэрт “Хар хужир” хэмээх газарт 6553.1 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын “Биндэрхайрхан” бүлэгт тус тус 15 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.Дээрхи бүлгүүдтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамлын үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч /Ж.Будсүрэн/- д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлгүүдийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг сумын газрын даамал, Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн, багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА С.БАТ-ӨЛЗИЙ

doc/zahiramj/2022

Зарсан
Агем АЙМГИЙН *Цогцол хөдөлгөөн* СУМЫН
БАГИЙН ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 09 өдөр

Дугаар 01

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын *Агем*
Агем бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд
ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт *Этг Хорчид* орчимд нийт 200 га
Агем /газрын нэр/
өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын *Агем* бүлэг,
бүлэг, нөхөрлөлийн, нөхөрлөлийн нэр/
нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг
санал болгосугай.
3. *Агем* малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр
ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /
/-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Агем

Балхан АЙМГИЙН ЧАГААН ДАГУУ СУМЫН
Б.Э.М.Б.У. БАГИЙН ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 9 сарын 10 өдөр

Дугаар 2

Сөёлөгч төв

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Дундэр Халхдан
/бүлэг, нөхөрлөлийн нэр/

бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд
ТОГТООХ нь:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Хар дундэр орчимд нийт 655,16
/газрын нэр/
өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Дундэр Халхдан бүлэг,
бүлэг, нөхөрлөлийн, нөхөрлөлийн нэр/
нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг
санал болгосугай.
3. Дундэр Халхдан малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр
ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /
/-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Завхан АЙМГИЙН Нагсанхайрха СУМЫН
Нагсанхайрха БАГИЙН ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2021 оны 09 сарын 09 өдөр

Дугаар 03

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын Анхорлог
Анхорлог /бүлэг, нөхөрлөлийн нэр/
бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд
ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт Сүх, Тогтой орчимд нийт 7085.9 га
Газрын нэр/
өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын Анхорлог бүлэг,
Анхорлог /бүлэг, нөхөрлөлийн, нөхөрлөлийн нэр/
нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг
санал болгосугай.
3. Анхорлог малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр
ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /
/-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Завсаг

АЙМГИЙН *Цагаанхайрхан* СУМЫН

БАГИЙН ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 9 сарын 10 өдөр

Дугаар...

Б.Т.Ирэнхүү Тэнгэл

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалтын дагуу малчдын *Шар хая*
бүлэг, нөхөрлөлийн нэр/
бүлэг, нөхөрлөлөөс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд
ТОГТООХ НЬ:

1. Тус багийн нутаг дэвсгэрт *Шар хая* орчимд нийт *57.99.2 га*
Газрын нэр/
өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын *Шар хая* бүлэг,
бүлэг, нөхөрлөлийн, нөхөрлөлийн нэр/
нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг
санал болгосугай.
3. малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр
ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга /
/-д уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ

Ц.Уугаабаяр

ЗАВХАН АЙМГИЙН
АЛДАРХААН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2002 оны 10 сарын 01 өдөр

Дугаар А/108

Алдар

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дахь заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4.2, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Алдар багийн нутаг дэвсгэрт Алагын уул хэмээх газар 9625,3 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Алагын уул бүлэгт, Аргалант багийн нутаг дэвсгэрт Доод бүрд хэмээх газар 13727,9 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Баян-Бүрд бүлэгт, Өгөөмөр багийн нутаг дэвсгэрт Улаанхайрхан хэмээх газар 26968,1 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Уургат бүлэгт, Чигэстэй багийн нутаг дэвсгэрт Давааны ар хэмээх газар 8356,7 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Загастай малчны бүлэгт, Мандаат багийн нутаг дэвсгэрт Баянбулаг хэмээх газар 6053,3 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Баян-Ундрага бүлэгт тус тус 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.Дээрх малчдын бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал (Б.Будсүрэн)-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал (Б.Будсүрэн), сумын Засаг даргын Тамгын газрын Бэлчээр газар тариалангийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн, багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Ю.ДЭЛГЭРНАСАН

440030

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ТОСОНЦЭНГЭЛ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 10 сарын 04 өдөр

Дугаар 01255

Шумуултай

Бэлчээрийг гэрээгээр
ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Оргих багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 30-ны өдрийн хуралдааны 06 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Оргих багийн нутаг дэвсгэрт Дээд харганы "Шар жалга", бүлэгт "Хавчиг булаг", "Шар жалгын 2100,3 га бэлчээрийг "Бяцхан булаг", бүлэгт "Дунд булаг", "бяцхан булаг"-ын 1159,5 га бэлчээрийг өвөл, хаврын улирлын газрыг малчдын бүлгүүдэд 5 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. "Хавчиг булаг" "Шар жалга" бүлгүүдтэй Засаг даргын Тамгын газрыг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал /Р.Сэрээтэр/-д зөвшөөрсүгэй.

3. Тухайн малчдын бүлгүүдийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал /Р.Сэрээтэр/ ХААТ-ийн худаг бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн /Ч.Цогтбаатар/, багийн Засаг дарга /Л.Давхарбаяр/ нарт даалгасугай.

ДАРГА Л.ОДОНТУЯА

Doc-/zahiramj/ 2022

6120010259

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ТОСОНЦЭНГЭЛ СУМЫН ОРГИХ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 30 өдөр

Дугаар 06

Шумуултай

Г Бэлчээр гэрээгээр ашиглах хүсэлтийн тухай

Монгол Улсын засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.2, 48 дугаар зүйлийн 48.1, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтыг тус тус үндэслэн багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Оргих багийн нутаг дэвсгэрийн "Дээд харгана" орчимд нийт 3259.8 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын "Шар жалга", "Бяцхан булаг" гэх 2 бүлэг нөхөрлөлд гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. "Шар жалга", "Бяцхан булаг" малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг сумын Засаг дарга (Л.Одонтуяа)-д уламжилсугай.

4. Тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг багийн иргэдийн Нийтийн Хурлын зөвлөлд үүрэг болгосугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ

ГОТГОНТУЯА

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
НӨМРӨГ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 05 өдөр

Дугаар А/52

Хөдрөг

Бэлчээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа , нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, баянзүрх багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09-р сарын 05-ны өдрийн хуралдааны 2 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ НЬ:

1. Баянзүрх багийн нутаг дэвсгэрт дулдуйт, зомгол хийсдэг хэмээх газар га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын БАЯН БУЛАГ бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. БАЯН БУЛАГ бүлэгтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамалд зөвшөөрсүгэй.

3. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг газрын даамал, Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль Орчны хяналтын улсын байцаагч, Багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ДАРГА

Ч.ШОШДАР

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
НӨМРӨГ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 05 өдөр

Дугаар А/53

Хөдрөг

Бэлчээр гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, НУУР багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09-р сарын 05-ны өдрийн хуралдааны 3 дугаар тогтоолыг үндэслэн **ЗАХИРАМЖЛАХ НЬ:**

1.Баянзүрх багийн нутаг дэвсгэрт дулдуйт, зомгол хийсдэг хэмээх газар га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын НАВТАСТ бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.НАВТАСТ бүлэгтэй Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамалд зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал, Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль Орчны хяналтын улсын байцаагч, Байгаль хамгаалагч, Багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ДАРГА

Ч.ШОШДАР

ЗАВХАН АЙМГИЙН
НӨМРӨГ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 06 өдөр

Дугаар А/51

Хөдрөг

Бэлчээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжүүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Газрын тухай хуулийн 52.2 дахь заалт, мөн хуулийн 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, баянзүрх багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09-р сарын 05-ны өдрийн хуралдааны 2 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Баянзүрх багийн нутаг дэвсгэрт Хар чулуу, Овор, Ихэр хэмээх газар га өвөл хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын ХАР ЧУЛУУ бүлэгт 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Хар чулуу бүлэгт Өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамалд зөвшөөрсүгэй.
3. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал, Хөдөө аж ахуйн тасгийн бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль Орчны хяналтын улсын байцаагч, Багийн Засаг дарга нарт дэлгэсугай.

ДАРГА Ч.ШЭШДИАР

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
НӨМРӨГ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 06 өдөр

Дугаар 150

Хөдрөг

Худаг гэрээгээр эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дүгээр зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэх заалтууд, Хүнс, хөдөө, аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дах заалтыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Баянзүрх багийн малчин Д.Батбаярт гүний худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлэхийг зөвшөөрсүгэй.

2. Тухайн малчны гүний худаг ашиглах гэрээний хэрэ жилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль Орчны хяналтын улсын байцаагч, Байгаль хамгаалагч, Баянзүрх багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ДАРГА

Ч.ШОШДАР

ЗАВХАН АЙМАГ
ТҮДЭВТЭЙ СУМЫН АРГАЛАНТ БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 08 өдөр

Дугаар 03

Ойгон

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.2 дахь заалт, 32 дугаар зүйлийн 32.8.1 дэхь заалт, 48 дугаар зүйлийн 48.1 дахь хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтыг тус тус үндэслэн багийн Иргэдийн Нийтийн хурлаас ТОГТООХ нь.

1. Малчдын АРГАЛАНТ БУДАРГАНА бүлгээс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд тус багийн нутаг дэвсгэрт Аргайт, Мааньт, Худаг булгийн ам, Их улаан хамрын өвөр хоолой орчимд нийт 8000 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын АРГАЛАНТ БУДАРГАНА бүлэгт, гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. ЧАЦАРГАНА, ХАВЦАЛ, ХУЖИРТ малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг Түдэвтэй сумын Аргалант багийн Засаг даргад уламжилсугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ *С. Машуурэн* ХАМЦЭРЭН

Тогтоол 2022 он

ЗАВХАН АЙМАГ
ТҮДЭВТЭЙ СУМЫН БАЯНЦАГААН БАГИЙН
ИРГЭДИЙН НИЙТИЙН ХУРЛЫН
ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 06 өдөр

Дугаар 03

Ойгон

Бэлчээр гэрээгээр ашиглах
хүсэлтийн тухай

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.2 дахь заалт, 32 дугаар зүйлийн 32.8.1 дэх заалт, 48 дугаар зүйлийн 48.1 дахь хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтыг тус тус үндэслэн багийн Иргэдийн Нийтийн хурлаас ТОГТООХ нь.

1. Малчдын ЧАЦАРГАНА, ХАВЦАЛ, ХУЖИРТ бүлгүүдээс ирүүлсэн бэлчээр гэрээгээр ашиглах тухай хүсэлтийг хэлэлцээд тус багийн нутаг дэвсгэрт Хавцгайтын гол орчимд нийт 900 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын ЧАЦАРГАНА бүлэгт, Нурамтын хавцал орчимд нийт 2000 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын ХАВЦАЛ бүлэгт, Хужиртын хоолой, Хужиртын булаг орчимд нийт 880 га өвөл, хаврын бэлчээрийг малчдын ХУЖИРТ бүлэгт тус тус гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Бэлчээр ашиглуулах гэрээний хугацааг 15 (арван тав) жилээр тогтоохыг санал болгосугай.

3. ЧАЦАРГАНА, ХАВЦАЛ, ХУЖИРТ малчдын бүлэг, нөхөрлөлтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг дэмжих саналыг Түдэвтэй сумын Баянцагаан багийн Засаг даргад уламжилсугай.

ДАРГАЛАГЧ *Т. Батбаяр* Т. БАТБАЯР

Тогтоол 2022 он

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ТҮДЭВТЭЙ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 08 өдөр

Дугаар 4266

Ойгон

┌ Бэлчээр ашиглуулах тухай ┐

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Газрын тухай хуулийн 52.2, 23.4 дэх заалтын 2 дахь хэсэг, Баянцагаан багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 06 дугаар сарын 15 - ны өдрийн, Аргалант багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 06 дугаар сарын 08 - ны өдрийн хуралдааны тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Баянцагаан багийн нутаг дэвсгэрт Хавцгайтын гол хэмээх газарт 900 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Чацаргана бүлэгт, Нурамтын хавцал хэмээх газарт 2000 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Хавцал бүлэгт мөн Хужиртын хоолой, Хужиртын булаг хэмээх газарт 880 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Хужирт бүлэгт тус тус 15 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Аргалант багийн нутаг дэвсгэрт Яргайт, Мааньт, Худаг булгийн ам, Их улааны хамрын өвөр хоолой, Булгийн барчгар, Тавсаг, Цагаангуу хэмээх газарт 8000 га өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Аргалант бударгана бүлэгт 15 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.

3. Өмчлөгчийг төлөөлж малчны бүлгүүдтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Газрын даамал /Л.Цэндсүрэн/-д зөвшөөрсүгэй.

4. Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал, Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр, газар тариалангийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, Багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ДАРГА

Ц.ОТГОНБАЯР

Zahiramj 2022 on

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
БАЯНХАЙРХАН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 08 өдөр

Дугаар А/82

Алтанбулаг

┌ Худаг гэрээгээр эзэмшүүлэх тухай ┐

Монгол Улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэхь заалтууд, Хүнс, Хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны (101,189,194) тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах, нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дахь заалтуудын тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Төөнт багийн малчин М.Цэндэд гүний худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлэхийг зөвшөөрсүгэй.

2.Тухайн малчны гүний худаг ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, Байгаль хамгаалагч, Төөнт багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ОРЛОГЧ ДАРГА Б.БААСАНБАТ

Захирамж2022

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
БАЯНХАЙРХАН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 08 өдөр

Дугаар А/81

Алтанбулаг

□ Худаг гэрээгээр эзэмшүүлэх тухай □

Монгол Улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэхь заалтууд, Хүнс, Хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны (101,189,194) тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах, нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дахь заалтуудын тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Төөнт багийн малчин Г.Цогтбаатар гүний худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлэхийг зөвшөөрсүгэй.

2.Тухайн малчны гүний худаг ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, Байгаль хамгаалагч, Төөнт багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ОРЛОГЧ ДАРГА Б.БААСАНБАТ

Захирамж2022

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
АСГАТ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 09 өдөр

Дугаар 1/22

Жавхлан

Худаг гэрээгээр эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дүгээр зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэх заалтууд, Хүнс хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дах заалтыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Аргалант багийн малчин О.Чимэдлүндэн, С.Балданням, Хайрхан багийн малчин Ч.Баянмөнх нарт гүний худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлэхийг зөвшөөрсүгэй.

2. Тухайн малчны гүний худаг ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль Орчны хяналтын улсын байцаагч, Байгаль хамгаалагч, Аргалант, Хайрхан багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ДАРГА **Ё.НЯМРАГЧАА**

Zahiramj A4

811701011

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ТЭС СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 10 сарын 05 өдөр

Дугаар 1/80

Зүр

┌ Худаг гэрээгээр эзэмшүүлэх тухай ┐

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дүгээр зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэх заалтууд, Хүнс, хөдөө, аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дах заалтыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Дооно багийн малчин Д.Ганбаатар гүний худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлэхийг зөвшөөрсүгэй.

2. Тухайн малчны гүний худаг ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль Орчны хяналтын улсын байцаагч, Байгаль хамгаалагч, Дооно багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА Б.БАНЗРАГЧ

Zahiramj-2022on

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ТЭС СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 10 сарын 05 өдөр

Дугаар А/Б2

Эур

┌ Худаг гэрээгээр эзэмшүүлэх тухай ┐

Монгол Улсын засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэр заалтууд, Хүнс, хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дах заалтыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Дооно багийн малчин Х.Энэбиш гүний худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлэхийг зөвшөөрсүгэй.

2. Тухайн малчны гүний худаг ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн Бэлчээр газар тариалан хариуцсан мэргэжилтэн, Байгаль орчин хяналтын улсын байцаагч, Байгаль хамгаалагч, Дооно багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА Б.БАНЗРАГЧ

Zahiramj-2022on

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЦЭЦЭН-УУЛ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 15 өдөр

Дугаар А/55

Тэгш

Малчдын бүлэгт бэлчээрийг гэрээгээр
ашиглуулах тухай

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1.1 дэхь заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4 дэхь заалт, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, Сангийн далай багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 06 дугаар сарын 28-ны өдрийн хуралдааны 7 дугаар тогтоол, Жаргалант багийн Иргэдийн Нийтийн Хурлын 2022 оны 06 дугаар сарын 27-ны өдрийн 05 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Сангийн далай багийн Цэцэн хайрхан, Батсуурь хайрханд байрлах “Батсуурь” малдчын бүлэгт, Жаргалант багийн Баруун Монгол хэмээх газарт байрлах “Жаргалант” малчдын бүлэгт өвөл, хаврын бэлчээрийг 6 жилийн хугацаатайгаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Малчдын бүлэгтэй байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.

3. Малчдын бүлгүүдтэй өмчлөлийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн дарга (С.Батдорж)-д зөвшөөрсүгэй.

4. Малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтэнд хяналт тавьж жил бүр дүгнэж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн дарга С.Батдорж, Газрын даамал Д.Даваадорж, харъяа багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ДАРГА

Б.ОРГИЛСАЙХАН

D:My doc/zakhiramj 2022

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЦЭЦЭН-УУЛ СУМЫН *Сүлжид Улаа* БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 28 өдөр

Дугаар 07

Тэгш

Малчдын бүлэгт бэлчээр
гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.5 дахь заалт, 32 дугаар зүйлийн 32.8.1 дэх заалт, 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтуудыг тус тус үндэслэн багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ НЬ:

1. малчдын бүлэгт газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. малчдын бүлэг /ТББ, Хоршоо, нөхөрлөл/-ийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн гаргаж, хяналт тавьж ажиллахыг багийн Засаг дарга /Р.Чулуунбат/-д үүрэг болгосугай.
3. Тогтоолын хэрэгжилтэнд хяналт тавьж ажиллахыг иргэдийн Нийтийн Хурлын Зөвлөлд даалгасугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ

Ц.НАЦАГНЯМ

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЦЭЦЭН-УУЛ СУМЫН *Муралсан т* БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 27 өдөр

Дугаар 05

Тэгш

Малчдын бүлэгт бэлчээр
гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.5 дахь заалт, 32 дугаар зүйлийн 32.8.1 дэх заалт, 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтуудыг тус тус үндэслэн багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ НЬ:

1. малчдын бүлэгт газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. малчдын бүлэг /ТББ, Хоршоо, нөхөрлөл/-ийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн гаргаж, хяналт тавьж ажиллахыг багийн Засаг дарга /М.Балсамбуу/-д үүрэг болгосугай.
3. Тогтоолын хэрэгжилтэнд хяналт тавьж ажиллахыг иргэдийн Нийтийн Хурлын Зөвлөлд даалгасугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ *Норовсүрэн* Ж.НОРОВСҮРЭН

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЯРУУ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 19 өдөр

Дугаар А/48

Чандмань

**Малчдын бүлэгт худаг гэрээгээр
эзэмшүүлэх тухай**

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1, Хүнс Хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийн сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дахь заалт, Зүйл багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 07 дугаар сарын 28-ний өдрийн хуралдааны 03 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Зүйл багийн "Шинэ худаг" худаг ашиглагчдын бүлэгт Шинэ худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлж, ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2.Худаг эзэмшүүлж ашиглах гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.

3.Шинэ худаг, худаг ашиглагчдын бүлгийн худаг эзэмшин ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэж, хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн дарга (Ц.Бавуудорж), Зүйл багийн Засаг дарга (Ж.Дашдондов) нарт даалгасугай.

ДАРГА Д.ЭРДЭНЭНЭМЭХ

Zahiramj2022

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЯРУУ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 19 өдөр

Дугаар А/49

Чандмань

**Малчдын бүлэгт бэлчээрийг гэрээгээр
ашиглуулах тухай**

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтын 4.2, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дах заалт, Хэц-улаан багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 07 сарын 28-ны өдрийн хуралдааны 02 дугаар тогтоол, Өргөн багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 06 сарын 21- ны өдрийн хуралдааны 04 дугаар тогтоол, Жаргалант багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 07 сарын 28- ны өдрийн хуралдааны 03 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Хэц-улаан багийн Гурван баян хэмээх газарт байрлах өвөлжөө, Хэц-улаан гэх газар байрлах хаваржаа, намаржаа, Өргөн багийн Улаагчин, Нуурмаг хэмээх газарт байрлах өвөлжөө, хаваржаа, намаржаа, Жаргалант багийн Өвөр хужирт хэмээх газарт байрлах өвөлжөөний бэлчээрийн газрыг “Гурван баян”, “Ширхэтийн хишиг”, “Өвөр хужиртыхан” малчдын бүлэгт 10 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.Малчдын бүлэгтэй байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар тус тус баталсугай.

3.Малчдын бүлгүүдтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн дарга (Ц.Бавуудорж)-д зөвшөөрсүгэй.

4.Малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн дарга (Ц.Бавуудорж), Газрын даамал (П.Баранзаандаргиа), Хэц-улаан, Өргөн, Жаргалант багийн Засаг дарга нарт тус тус даалгасугай.

ДАРГА

Д.ЭРДЭНЭНЭМЭХ

Zahiramj2022

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
УРГАМАЛ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 12 өдөр

Дугаар А/80

Хүнгий

┌ Малчдын бүлэгт бэлчээрийг гэрээгээр ┐

ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтын 2 дах заалт, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дах заалт, Хульж багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 06 дугаар сарын 22-ны өдрийн хуралдааны 07 дугаар тогтоол, Нуур зөөхий багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 08 дугаар сарын 30-ны өдрийн хуралдааны 07 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Нуур зөөхий багийн Захт хэмээх газарт байрлах “Захт ирээдүй” малчдын бүлэгт, Хульж багийн Морин толгой хэмээх газарт байрлах “Морин толгой” малчдын бүлэгт өвөл, хаврын бэлчээрийг 6 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.Малчдын бүлэгтэй байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.

3.Малчдын бүлгүүдтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн (Б.Гомбо)-д зөвшөөрсүгэй.

4. Малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн /Б.Гомбо/, Газрын даамал /Д.Мөнхзул/, харьяа багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Г.ГЭРЭЛТ-ОД

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
УРГАМАЛ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 12 өдөр

Дугаар 01/79

Хүнгий

Малчдын бүлэгт худаг гэрээгээр

эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1, Хүнс, Хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан "Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам"-ын 4.4.3 дахь заалт, Нуур зөөхий багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 08 дугаар сарын 30-ны өдрийн хуралдааны 08 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Нуур зөөхий багийн "Зөөхийн ундарга" худаг ашиглагчдын бүлэгт Захт гүний худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлж, ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Худаг эзэмшүүлэх гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.
3. Зөөхийн ундарга худаг ашиглагчдын бүлгийн худаг эзэмшин ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн (Б.Гомбо), багийн засаг дарга (Ц.Бямбадорж) нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

Г.ГЭРЭЛТ-ОД

ЗАВХАН АЙМГИЙН
УРГАМАЛ СУМЫН *Увсгал сум* БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 22 өдөр

Дугаар 07

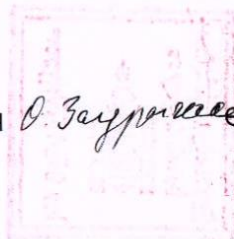
Хүнгий

┌ Малчдын бүлэгт бэлчээр гэрээгээр
ашиглуулах тухай ┐

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтуудыг тус тус үндэслэн багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Морин толгой малчдын бүлэгт элсний ард байрладаг өвөлжөө, хаваржааны 32395 га бэлчээрийг 6 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Морин толгой малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэж, хяналт тавьж ажиллахыг багийн Засаг дарга /Н.Чойжилсүрэн/-д үүрэг болгосугай

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ *О. Заурмаа* ЗАГДРАГЧАА

Togtool bag

073220023

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
САНТМАРГАЗ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 12 өдөр

Дугаар 0196

Холбоо

┌ Малчдын бүлэгт бэлчээрийг гэрээгээр
ашиглуулах тухай ┐

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтын 2 дахь заалт, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, Баян-Улаан багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 11-ний өдрийн хуралдааны 04 дүгээр тогтоол, Баяндавс багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 13-ны өдрийн хуралдааны 05 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь :

1. Баян-Улаан багийн “Ширээ худаг” хэмээх газарт байрлах “Хотонгийн баян түмэн” малчдын бүлэгт, Баяндавс багийн “Ар сэрвэн” хэмээх газарт байрлах “Бор өндөр хайрхан” малчдын бүлэгт өвөлжөө, хаваржаа, намаржааны бэлчээрийг 15 жилийн хугацаатайгаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Малчдын бүлэгтэй байгуулсан бэлчээр ашиглуулах гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.
3. Малчдын бүлгүүдтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн /Б.Туяа/-д зөвшөөрсүгэй.
4. Малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн Б.Туяа, Газрын даамал З.Мөнх-Эрдэнэ, харъяа багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ДАРГА Б.Эрдэнэбаатар Б.ЭРДЭНЭБААТАР

Zahiramj_2022

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
САНТМАРГАЗ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 15 өдөр

Дугаар 0175

Холбоо

**Малчдын бүлэгт худаг гэрээгээр
эзэмшүүлэх тухай**

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1, Хүнс, Хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан “Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам”-ын 4.4.3 дахь заалт, Баян-Улаан багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 11-ны өдрийн хуралдааны 04 дүгээр тогтоол, Баяндавс багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр сарын 13-ны 05 дугаар тортоолуудыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь :

1. Баян-Улаан багийн “Дэлгэр баян булаг” худаг ашиглагчдын бүлэгт “Хотонгийн хөх толгой”, Баяндавс багийн “Ар сэрвэн” худаг ашиглагчдын бүлэгт “Ар сэрвэн” гүний худгийг тус тус 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлж, ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Худаг эзэмшүүлэх гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.

3. Дэлгэр баян булаг, Ар сэрвэн худаг ашиглагчдын бүлгийн худаг эзэмшин ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэж, хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн Б.Туяа, харъяа Багийн засаг дарга нарт даалгасугай.

ДАРГА *Эрдэнэбаатар* Б.ЭРДЭНЭБААТАР

Zahiramj_2022

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ДӨРВӨЛЖИН СУМЫН ЦОГТ БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 06 өдөр

Дугаар 01

Цогт

Малчдын бүлэгт бэлчээр
гэрээгээр ашиглуулах, худаг эзэмшүүлэх тухай

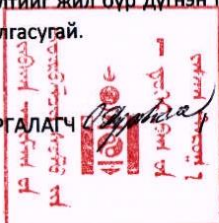
Монгол Улсын захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх, Монгол улсын Газрын тухай хуулийн 52 зүйлийн 52.2 дах заалтууд, "Замба" бүлгийн 2022 оны 08 дугаар сарын 15 өдрийн хүсэлт, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэх заалтууд, "Сайхан" худаг ашиглагчдын бүлгийн 2022 оны 08 сарын 20-ны өдрийн хүсэлтийг харгалзан БИНХ-ын оролцогчдын 100 хувийн саналыг тус тус үндэслэн тогтоох нь:

1. "Замба" малчдын бүлэгт Талын хар, "Замба" гэдэг газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийг 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Сайхан худаг ашиглагчдын бүлэгт "Замба" худгийг 5 жилийн хугацаагаар гэрээгээр эзэмшүүлсүгэй.

3. "Замба" малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалт, "Сайхан" худаг ашиглагчдын бүлгийн худаг эзэмшүүлэх гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн гаргаж, хяналт тавьж ажиллахыг Цогт багийн засаг дарга /В.Цэрэнбат/-д даалгасугай.

ДАРГАЛАГЧ

С.ПҮРЭВНЯМ /

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ДӨРВӨЛЖИН СУМЫН БУУРАЛ ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 08 сарын 15 өдөр

Дугаар 01

буурал

Малчдын бүлэгт бэлчээр
гэрээгээр ашиглуулах, худаг эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх, Монгол улсын Газрын тухай хуулийн 52 зүйлийн 52.2 дах заалтууд, "Мэргэн гахай" бүлгийн 2022 оны 08 дугаар сарын 05 өдрийн хүсэлт, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1 дэх заалтууд, "Мэргэн гахай" худаг ашиглагчдын бүлгийн 2022 оны 08 сарын 25-ны өдрийн хүсэлтийг харгалзан БИНХ-ын оролцогчдын 100 хувийн саналыг тус тус үндэслэн тогтоох нь:

- 1."Мэргэн гахай" малчдын бүлэгт "Жанчив" гэдэг газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийг 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. "Мэргэн гахай" худаг ашиглагчдын бүлэгт "Жанчив" хүдгийг 5 жилийн хугацаагаар гэрээгээр эзэмшүүлсүгэй.
- 3."Мэргэн гахай" малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалт, "Жанчив" худаг ашиглагчдын бүлгийн худаг эзэмшүүлэх гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Буурал багийн засаг дарга /Р.Алзахгүй/-д даалгасугай.

ДАРГАЛАГЧ Д.САРАНЧУЛУУН /

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЭРДЭНЭХАЙРХАН СУМЫН БАГАНУУР БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ**

2022 оны 07 сарын 25 өдөр

Дугаар 03

Багануур

┌ **МАЛЧДЫН БҮЛЭГТ БЭЛЧЭЭР ГЭРЭЭГЭЭР** ┐
АШИГЛУУЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Монгол улсын Газрын тухай хуулийн 52.2 дах заалт, "Сэгс" малчдын бүлэг /ТББ, Хоршоо, Нөхөрлөл/-ийн 2022 оны 07 сарын 25-ны өдрийн хүсэлтийг харгалзан БИНХ-ын оролцогчдын 100 хувийн саналыг тус тус үндэслэн тогтоох нь:

1. Сэгс малчдын бүлэгт Ар айраг гэдэг газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Сэгс малчдын бүлэг /ТББ, Хоршоо, нөхөрлөл/-ийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн гаргаж, хяналт тавьж ажиллахыг Багануур багийн Засаг дарга Ц.Доржбал-д даалгасугай.

ХУРАЛ ДАРГАЛСАН: Н. ЦЭДЭНБАЛ

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ДӨРВӨЛЖИН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 07 өдөр

Дугаар А/78

Буга

┌ Малчдын бүлэгт бэлчээрийг гэрээгээр ┐
ашиглуулах тухай

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтын 2 дах заалт, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дах заалт, Буурал багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 08 дугаар сарын 29-ний өдрийн хуралдааны 01 дүгээр тогтоол, Цогт багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр 06-ны өдрийн хуралдааны 01 дүгээр тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Буурал багийн Жанчив хэмээх газарт байрлах “Мэргэн гахай”, Цогт багийн Талын хар, Замба хэмээх газарт байрлах “Замба” малчдын бүлэгт өвөл, хаврын бэлчээрийг 5 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Малчдын бүлэгтэй байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.

3. Малчдын бүлгүүдтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн (Ч.Отонжаргал)-д зөвшөөрсүгэй.

4. Малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг харьяа багийн Засаг дарга нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА БАТБОЛД

Zahiramj-2022

082200187

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЭРДЭНЭХАЙРХАН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 08 өдөр

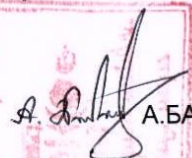
Дугаар А/43.

Алтан

┌ Малчдын бүлэгт бэлчээрийг гэрээгээр ┐
ашиглуулах тухай

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтын 4.2, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дах заалт, Багануур багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 07 сарын 25-ны өдрийн хуралдааны 03 дугаар тогтоол, Мөсөн багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 07 сарын 23-ны өдрийн хуралдааны 02 дугаар тогтоолыг үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Багануур багийн Ар баян айраг хэмээх газарт байрлах "Айраг", Мөсөн багийн Хүйтэн, Бүдүүн хэмээх газарт байрлах "Чандмань-Өндөр" малчдын бүлэгт өвөл, хаврын бэлчээрийг 10 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Малчдын бүлэгтэй байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.
3. Малчдын бүлгүүдтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн (Э.Маргад-эрдэнэ)-д зөвшөөрсүгэй.
4. Малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж, жил бүр дүгнэж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн (Э.Маргад-эрдэнэ), Газрын даамал (Ц.Доржбал), Багануур, Мөсөн багийн Засаг дарга нарт тус тус даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА А.БАЛЖИР

Zahiramg 2022

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ДӨРВӨЛЖИН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 07 өдөр

Дугаар 4/79

Буга

┌ Малчдын бүлэгт худаг гэрээгээр ┐
эзэмшүүлэх тухай

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1, Хүнс Хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот тушаалаар баталсан “Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийн сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам”-ын 4.4.3 дахь заалт, Буурал багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 08 дугаар сарын 29-ний өдрийн хуралдааны 01 дүгээр тогтоол, Цогт багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 дүгээр 06-ны өдрийн хуралдааны 01 дүгээр тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Буурал багийн “Мэргэн гахай” худаг ашиглагчдын бүлэгт Жанчив гүний худгийг, Цогт багийн “Сайхан” худаг ашиглагчдын бүлэгт Замба худгийг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр эзэмшүүлж, ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Худаг эзэмшүүлж ашиглах гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар баталсугай.

3. Мэргэн гахай, Сайхан худаг ашиглагчдын бүлгийн худаг эзэмшин ашиглах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн (Ч.Отонжаргал), багийн Засаг дарга В.Цэрэнбат, Р.Алзахгүй нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА В.БАТБОЛД

Zahiramj-2022

082200189

ЗАВХАН АЙМГИЙН
УРГАМАЛ СУМЫН *Нүүр зочин 3-р* БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 08 сарын 30 өдөр

Дугаар 07

Хүнгий

┌ Малчдын бүлэгт бэлчээр гэрээгээр ┐
ашиглуулах тухай

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалтуудыг тус тус үндэслэн багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ нь:

1.Захт ирээдүй малчдын бүлэгт Захтад байрладаг өвөлжөө, хаваржааны 18579 га бэлчээрийг 6 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.Захт ирээдүй малчдын бүлгийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэж, хяналт тавьж ажиллахыг багийн Засаг дарга /Ц.Бямбадорж/-д үүрэг болгосугай.

ХУРАЛДААН ДАРГАЛАГЧ

М.АНХБОЛД

Togtool bag

073220030

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЭРДЭНЭХАЙРХАН СУМЫН МӨСӨН БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ**

2022 оны 07 сарын 23 өдөр

Дугаар 02

Мөсөн

┌ **МАЛЧДЫН БҮЛЭГТ БЭЛЧЭЭР ГЭРЭЭГЭЭР** ┐
АШИГЛУУЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Монгол улсын Газрын тухай хуулийн 52.2 дах заалт, "Мөсөн" малчдын бүлэг /ТББ, Хоршоо, Нөхөрлөл/-ийн 2022 оны 07 сарын 23-ны өдрийн хүсэлтийг харгалзан БИНХ-ын оролцогчдын 100 хувийн саналыг тус тус үндэслэн тогтоох нь:

1. Мөсөн малчдын бүлэгт Хүйтэн нуруу гэдэг газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Мөсөн малчдын бүлэг /ТББ, Хоршоо, нөхөрлөл/-ийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн гаргаж, хяналт тавьж ажиллахыг Мөсөн багийн Засаг дарга С.Цэгмид-д даалгасугай.

ХУРАЛ ДАРГАЛСАН *Я.Содномдаржаа* Я.СОДНОМДАРЖАА

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЗАВХАНМАНДАЛ СУМЫН ОЛОНТҮРҮҮ БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙГИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ**

2022 оны 09 сарын 21 өдөр

Дугаар 02

Олонтүрүү

**Малчдын бүлэгт бэлчээр гэрээгээр
ашиглуулах тухай**

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Монгол улсын Газрын тухай хуулийн 52.2 дэх заалт, Их төлгөн малчдын бүлэг/ТББ, Хоршоо, Нөхөрлөл/-ийн 2022 оны 09 сарын 21 өдрийн хүсэлтийг харгалзан БИНХ-ын оролцгчдын 100 хувийн саналыг тус тус үндэслэн тогтоох нь :

1. Жаргалант малчдын бүлэгт Таван лам газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Жаргалант малчдын бүлэг /ТББ, Хоршоо, Нөхөрлөл/-ийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн гаргаж, хяналт тавьж ажиллахыг Олонтүрүү багийн Засаг дарга Ш.Мөнхзориг-д даалгасугай.

ДАРГАЛАГЧ Д.МӨНХБАТ

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЗАВХАНМАНДАЛ СУМЫН ОЛОНБУЛАГ БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ**

2022 оны 09 сарын 20 өдөр

Дугаар 02

Олонгүрүү

**Малчдын бүлэгт бэлчээр гэрээгээр
ашиглуулах тухай**

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх хэсэг, Монгол улсын Газрын тухай хуулийн 52.2 дэх заалт, Их төлгөн малчдын бүлэг/ТББ, Хоршоо, Нөхөрлөл/-ийн 2022 оны 09 сарын 20 өдрийн хүсэлтийг харгалзан БИНХ-ын оролцгчдын 100 хувийн саналыг тус тус үндэслэн тогтоох нь :

1. Хос дэвжих малчдын бүлэгт Алаг ботго бүрхээр дайрагт газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
2. Их төлгөн малчдын бүлэгт Их төлгөн- Бүдүүн хар газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.
3. Хос дэвжих, Их төлгөн малчдын бүлэг /ТББ, Хоршоо, Нөхөрлөл/-ийн бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн гаргаж, хяналт тавьж ажиллахыг Олонбулаг багийн Засаг дарга Б.Балжинням-д даалгасугай.

ДАРГАЛАГЧ Т.ЧУЛУУНБААТАР

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ОТГОН СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН ЗАХИРАМЖ

2022 оны 09 сарын 21 өдөр

Дугаар А/27

Бүтэц

Бэлчээрийн газар эзэмшүүлэх тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4.2, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, Сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2022 оны 06 сарын 30-ний өдрийн 41 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Баянбулаг багийн Шар булаг, Бор бургас нэртэй газарт 15773.0 га, Бадрал багийн Хөшгийн өвөр, Дөрвөлжин цохионы сэврээнээс хойш Майхан нэртэй газарт 7283,6га, Соёл багийн Хойд нарийн, Урд нарийн, Цагаан бургас нэртэй газарт 7124.5га, өвөл хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын "Бор бургас, "Орги", "Цагаан бургас" бүлгүүдэд 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2. Малчдын "Бор бургас, "Орги", "Цагаан бургас" бүлгүүдтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг сумын газрын даамал (Д.Үржинханд)-д зөвшөөрсүгэй.

3. Тухайн малчдын бүлэг нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг сумын газрын даамал (Д.Үржинханд), Хөдөө аж ахуйн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Б.Дамбасүрэн), Баянбулаг, Бадрал, Соёл багийн Засаг дарга нарт тус тус даалгасугай.

ДАРГА ЖАМГАЛАНБАЯР

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ОТГОН СУМЫН Бадрал БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЫЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 01 өдөр

Дугаар 04

Бүжиг

┌ Малчдын бүлэг байгуулах тухай ┐

Монгол Улсын засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 23-р зүйлийн 23.1.6, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2, дэх заалт, Бадрал багийн "Оргиу" малчдын бүлгийн 2022 оны 08-р сарын 26 өдрийн хүсэлтийг тус тус үндэслэн багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Оргиу малчдын бүлэгт "Хөшгийн өвөр, Дөрөлжин цохионы сэрээгээс хойш Майхан" нэртэй газарт 7283,6 га бэлчээрийн газрыг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Оргиу малчдын бүлгийн бэлчээрийн гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг багийн засаг дарга /Б.Цэцэглэл/-д даалгасугай.

ХУРАЛДААНЫ ДАРГА М. Сүхбат /Ш.ӨЛЗИЙБҮРЭН/

Тогтоол 2022

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ОТГОН СУМЫН Төмөр БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 09 сарын 02 өдөр

Дугаар 07

Бүжиг

Г Малчдын бүлэг байгуулах тухай Г

Монгол Улсын засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 23-р зүйлийн 23.1.6, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дэх заалт, Баянбулаг багийн "Бор бургас" малчдын бүлгийн 2022 оны 08-р сарын 27 өдрийн хүсэлтийг тус тус үндэслэн багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Бор бургас малчдын бүлэгт "Шар булаг, Алаг, Бор бургас" нэртэй газарт 15773,0 га бэлчээрийн газрыг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Бор бургас малчдын бүлгийн бэлчээрийн гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг багийн засаг дарга /Ч.Тэгшбаяр/-д даалгасугай.

ХУРАЛДААНЫ ДАРГА

/Ж.БАТХУЯГ/

Тогтоол 2022

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ОТГОН СУМЫН Соёл БАГИЙН ИРГЭДИЙН
НИЙТИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2022 оны 08 сарын 24 өдөр

Дугаар 06

Бүлэгт

Малчдын бүлэг байгуулах тухай

Монгол Улсын засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 23-р зүйлийн 23.1.6, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дэх заалт, Соёл багийн "Цагаан бургас" малчдын бүлгийн 2022 оны 08-р сарын 24 өдрийн хүсэлтийг тус тус үндэслэн багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Цагаан бургас малчдын бүлэгт "Хойд Нарийн, Урд Нарийн Цагаан бургас" нэртэй газарт 7124.5 га өвөл хаврын бэлчээрийн газрыг 5 жилийн хугацаатай гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.
2. Цагаан бургас малчдын бүлгийн бэлчээрийн гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг багийн засаг дарга /Д.Галбадрах/-д даалгасугай.

ХУРАЛДААНЫ ДАРГА

/Г.БААСАНЖАВ/

**ЗАВХАН АЙМГИЙН
ЗАВХАНМАНДАЛ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ**

2022 оны 09 сарын 23 өдөр

Дугаар А/53

Нуга

┌ Малчдын бүлэгт бэлчээр болон худгийг ┐
гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэхь заалт, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.4.2, 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.8, 29 дүгээр зүйлийн 29.2.1, Хүнс Хөдөө аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 тоот хамтарсан тушаалаар баталсан “Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийн сэргээн засварлах шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам”-ын 4.4.3 дахь заалт, Олонтүрүү багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 09 сарын 21-ний өдрийн 02 дугаартай тогтоол, Олонбулаг багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 02, 03 дугаартай тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1. Олонтүрүү багийн “Жаргалант” малчдын бүлэгт Таван мал гэдэг газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаатай ашиглуулах, Олонбулаг багийн “Хос дэвжих” малчдын бүлэгт Алга ботго, Бүрхээр, Дайрагт гэдэг газарт байрладаг өвөлжөө, хаваржааны га бэлчээрийг жилийн хугацаатай ашиглуулахыг, Олонбулаг багийн “Их төлгөн” худаг ашиглагчдын бүлэгт “Ногоон толгой”-н худгийг жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Олонтүрүү багийн малчдын бүлэг, Олонбулаг багийн малчдын бүлэг, худаг ашиглагчдын бүлэгтэй бэлчээр ашиглуулах гэрээ болон худаг ашиглуулах гэрээг тус тус байгуулахыг Засаг даргын Тамгын газрын Хөдөө аж ахуйн тасгийн мэргэжилтэн /Н.Авирмэд/-д үүрэг болгосугай.

3. Бэлчээр ашиглах гэрээг 1 дүгээр хавсралтаар, худаг ашиглах гэрээг 2 дугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

3. Захирамжийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг орлогч дарга /Г.Дамдинжав/-т үүрэг болгосугай.

ДАРГА

Г.МЯГМАРЖАВ

My Documents Zakhiramj 2022

061922153

ЗАВХАН АЙМГИЙН
ИХ-УУЛ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН
ЗАХИРАМЖ

2022 оны 10 сарын 11 өдөр

Дугаар 11/192

Баян-Ухаа

Бэлчээрийг гэрээгээр ашиглуулах тухай

Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 66 дугаар зүйлийн 66.1 дэх хэсэг, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2 дахь заалт, 23 дугаар зүйлийн 23.4.2 дахь хэсэг, Хонгор багийн Иргэдийн нийтийн хурлын 2022 оны 07 дугаар сарын 24-ний өдрийн хуралдааны 02 дугаар тогтоолыг тус тус үндэслэн ЗАХИРАМЖЛАХ нь:

1.Тус сумын Хонгор багийн нутаг дэвсгэрийн Бульшт хэмээх газарт 1172.9 га, Мухар хэмээх газарт 273.4 га газрыг өвөл, хаврын бэлчээрийн газрыг малчдын Шар жалга, Таван-Эрдэнэ бүлгүүдэд 15 жилийн хугацаагаар гэрээгээр ашиглуулсугай.

2.Шар жалга, Таван-Эрдэнэ бүлэгтэй өмчлөгчийг төлөөлж бэлчээр ашиглуулах гэрээ байгуулахыг газрын даамал (Н.Раднадагий)-д зөвшөөрсүгэй.

3.Тухайн малчдын бүлэг, нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглуулах гэрээний хэрэгжилтийг жил бүр дүгнэн хяналт тавьж ажиллахыг Газрын даамал (Н.Раднадагий), Хөдөө аж ахуйн тасгийн ус бэлчээр хариуцсан мэргэжилтэн (Б.Пүрэвдорж), багийн Засаг дарга (Д.Нацагдорж) нарт даалгасугай.

ЗАСАГ ДАРГА

О.ОДОНТУЯА

810101505

My docD.zakhiramj2022

Хавсралт 6.1А Ховд аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Бэлчээр

Сумын нэр	Бүлгийн нэр	Ахлагч ба гишүүн өрхийн тэргүүлэгчийн нэр
Зэрэг	Хусны эхэн	<ol style="list-style-type: none"> 1. Г.Галсандорж 2. Г.Эрдэнэзаяа 3. Г.Мөнх-Эрдэнэ
	Элсэн тохой	<ol style="list-style-type: none"> 1. К.Батзаяа 2. Д.Зангад 3. М.Бичхүү 4. С.Оюунцэцэг 5. Д.Нацагдорж 6. Баярмянгаа
Манхан	Онц толгой	<ol style="list-style-type: none"> 1. Б.Мөнх-Эрдэнэ 2. М.Одсүрэн 3. Б.Пүрэвзул 4. Б.Пүрэвсүрэн 5. М.Ганзориг 6. Д.Пунцагноров 7. Б.Дүгэрсүрэн 8. Ц.Гантулга
	Баян тохой	<ol style="list-style-type: none"> 1. Р.Баянмөнх 2. З.Мөнгөнхүү 3. Р.Лхагвасүрэн 4. О.Лувсанравдан 5. Ц.Лувсан
	Далан	<ol style="list-style-type: none"> 1. Х.Алтангэрэл 2. Д.Эрдэнэбаатар 3. Д.Галсанамжил 4. С.Цагаансүх 5. С.Баярсайхан
Мөнххайрхан	Бортын нуур	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ш.Доржзодов 2. Ч.Оюун 3. Ж.Ганхуяг 4. Ц.Мягмар 5. Ц.Батхуяг 6. Г.Цогт-Эрдэнэ 7. С.Мөнхбат 8. Д.Болдбаатар 9. Т.Баасанхөх 10. Г.Гантулга
	Бэлчир	<ol style="list-style-type: none"> 1. С.Мөнх-Очир 2. С.Баяндай 3. Б.Хаш-Эрдэнэ 4. Б.Энэбиш 5. Х.Мөнх-Учрал 6. Н.Гантөмөр 7. Ч.Баяндалай 8. Н.Идэрмөнх

Дуут	Баянбулаг	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ч.Энхсайхан 2. Х.Чулуукаа 3. М.Амгалан 4. Ц.Баярмагнай 5. Ш.Бат”Эрдэнэ 6. Г.Гүүрагчаа
	Усны эхэн	<ol style="list-style-type: none"> 1. У.Бадамцэцэг 2. Н.Мөнхбат 3. Ц.Чунагсүрэн 4. М.Мөнхбат
	Шар жалга	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ц.Цэрэнтогтох 2. Б.Шилэг 3. Э.Мөнгөнхүү 4. С.Болдбаатар 5. О.Бумбаяр 6. О.Мөнхзориг
Буянт	Наранхайрхан	<ol style="list-style-type: none"> 1. В.Цамбасүрэн 2. Б.Батбаяр 3. Б.Мөнхжаргал 4. Б.Лхагвадорж 5. Ц.Жаргалсайхан
	Баян сайр	<ol style="list-style-type: none"> 1. Я.Амартүвшин 2. М.Цэвэлмаа 3. Б.Лутсайхан 4. Я.Алтангэрэл
	Морьт	<ol style="list-style-type: none"> 1. Г.Батсайхан 2. Ш.Отгонхишиг 3. М.Бат-Эрдэнэ 4. Ш.Баатар 5. Ш.Энхбаатар 6. Н.Гантулга 7. М.Цогоо 8. Ц.Нямаа 9. М.Жаргал
Ховд	Атмекен	<ol style="list-style-type: none"> 1. К.Аманбай 2. М.Мейремхан 3. М.Үйсев 4. А.Ергенбек 5. О.Айболат 6. С.Магалаж 7. М.Якып 8. М.Аманхан 9. Б.Хөгэдэй 10. Д.Хурметхан 11. С.Оразбай 12. Х.Берикбол 13. Т.Өнерхан 14. Х.Есенбол 15. К.Шашербек
	Цагаан бургас	<ol style="list-style-type: none"> 1. С.Хуантхан 2. Б.Дөрвөтхан 3. Н.Ерсимхан 4. Ш.Хадырхан 5. К.Хадырхан

		6. К.Риян 7. Д.Зулхарнай 8. Х.Оразбек 9. Х.Кенжибай 10. Х.Серикбол 11. Е.Толгатбек 12. А.Онгарбай
Цэцэг	Урд хажинга	1. Т.Мөнхжаргал 2. Н.Осор 3. Ч.Дүгэрсүрэн 4. Т.Уртнасан 5. Ж.Лхагвадорж 6. О.Болдоо 7. Х.Гантөмөр 8. Н.Мэндсайхан 9. Б.Бямбатулга 10. Н.Батчулуун 11. С.Батсайхан 12. А.Дашзэвэг 13. Д.Сүхбаатар 14. Д.Даваасүх 15. Х.Хэнзээ
	Дунд хажинга	1. Д.Нямдаваа 2. М.Балдорж 3. Д.Бямбадорж 4. Ч.Төмөртулга 5. Д.Бат-Очир 6. Б.Давааням 7. Ж.Чулуунбаатар 8. Б.Бөхбаяр 9. Т.Энхтайван 10. Э.Пүрэвтулга 11. Т.Мөнхбаатар 12. Н.Хуягочир 13. Д.Батсайхан 14. Г.Батзаяа 15. П.Ганболд 16. О.Төмөрбаатар 17. Г.Батмөнх
Алтай	Алтангадас Эсөн-Эрдэнэ	1. Ч.Дашдорж 2. Н.Ягаанбаатар 3. Н.Цолмон 4. Г.Энхбат 5. Д.Ганбаатар
	Баян бэлчээр	1. С.Гүржав 2. Ц.Сонинтөр 3. Ц.Сонинпил 4. С.Анхбат 5. Б.Бат-Эрдэнэ
Үенч	Урд хөвч	1. Х.Эрдэнэчулуун 2. А.Амгалан 3. Б.Амгаланбаатар 4. Ц.Батмөнх 5. Т.Төрөө

		<ol style="list-style-type: none"> 6. Х.Хосбаяр 7. А.Алтангэрэл
Булган	Тэрэм хад	<ol style="list-style-type: none"> 1. Н.Мөнхбаяр 2. Б.Ууганбаяр 3. Ч.Дугаржав 4. Д.Даваа 5. М.Батбаяр
Мөст	Хужирт Элст Алтай	<ol style="list-style-type: none"> 1. Х.Ганмягмар 2. Б.Төмөрбат 3. Д.Батбаяр
	Цэцэг гол шар булаг	<ol style="list-style-type: none"> 1. Б.Энх-Амгалан 2. У.Мягмардорж 3. Н.Бямбадорж
Дарви	Баян хөвхөр	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ц.ЗАЯАТ 2. Т.БОЛБААТАР 3. Т.БААТАРЖАВ 4. Ш.АЛТАНСҮХ 5. Т.ДОЛЖИНСҮРЭН 6. Д.БАТБААТАР 7. Д.ЦЭДЭНБАЛ 8. Г.АЛТАНГЭРЭЛ 9. Х.МӨНХБАТ 10. Д.ГАНБОЛД 11. Д.БОЛДХҮҮ
	Өгөөмөр ноёны хүрэн	<ol style="list-style-type: none"> 1. Б.Баярсайхан 2. Б.Бат-Эрдэнэ 3. Г.Ням 4. Г.Ганбаатар 5. Т.Хүрэлчулуун 6. Г.Баяртсайхан 7. С.Баянмөнх 8. Л.Ганбаатар 9. Д.Бүрэнбаяр 10. Б.Эрхбаяр 11. Д.Баатар
	Бүлтгэр улаан булаг	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ш.Түвшинбаяр 2. Ц.Тарваа 3. Ш.Сүхболд 4. Б.Бат-Оргил 5. Х.Намжилдорж 6. Ш.Дэчин 7. Ц.Алтангэрэл 8. Ж.Амгаланбаатар 9. Ц.Энхбаяр 10. П.Ганболд
Чандмань	Худгийн Ар	<ol style="list-style-type: none"> 1. Д.Алтантуяа 2. Д.Мөнхцоож 3. Б.Баярлах 4. Н.Анхбаяр 5. А.Даваажав 6. Н.Нарантуяа 7. Д.Батсуурь 8. Н.Галбадрах 9. А.Мөнхбаяр

		10. Г.Баянмөнх
	Хөх сайр	1. Э.Ариунболд 2. А.Билэгт 3. Д.Энхбаатар 4. Д.Мөнхзориг 5. Л.Гантөмөр 6. Б.Батаа 7. Б.Мандах 8. Н.Ганболд 9. А.Энхтайван
Эрдэнэбүрэн	Хаварзан	1. У.Тогтохсүрэн 2. Б.Сосорбарам 3. Б.Цэрэндорж 4. Д.Мягмаржав 5. Н.Цогбадрах 6. С.Балжинням 7. С.Хашгэрэл
	Зурхайч	1. Ж.Хашхүү 2. Ж.Эрдэнэцогт 3. Б.Бархүү 4. Ц.Насандэлгэр 5. Ц.Отгонбаяр 6. Б.Ням-Осор
Мянгад	Дэлгэрмөрөн 13	1. А.Төмөрбаатар 2. Ч.Загджав 3. А.Энхтөр 4. Г.Батсүх 5. Ч.Дорждагва 6. Г.Норовчулуун 7. Ч.Соёл-Эрдэнэ
	Баруун Дэлгэрмөрөн	1. К.Баасансүрэн 2. Г.Ганзориг 3. Я.Ган-очир 4. Г.Баянзул
Дөргөн	Цом	1. А.Пүрэвдорж 2. Б.Батмөнх 3. Д.Болдбаатар 4. Ж.Пүрэвсүрэн 5. Л.Эрдэнэцог 6. Л.Цэнджаргал 7. Ш.Дагважамц 8. И.Очирсүрэн 9. Д.Ганбаатар

Хавсралт 6.1Б Ховд аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Худаг

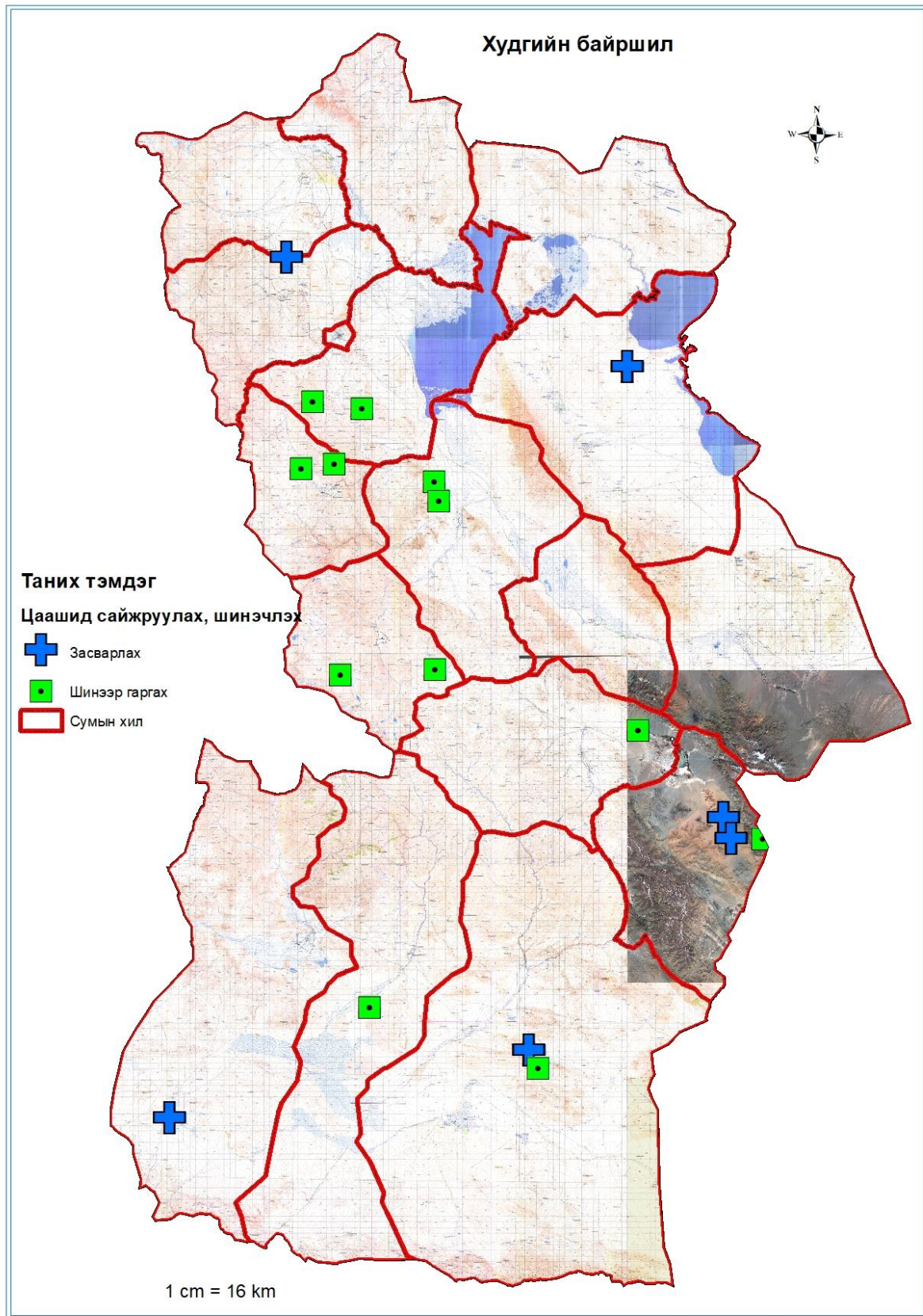
Эрдэнэбүрэн	Ноён худаг	1. Д.Баттөмөр 2. Н.Баянцагаан 3. Д.Доржпүрэв 4. Б.Батболд 5. Х.Магсаржав 6. Н.Олонбаяр 7. Д.Дэлгэрсайхан
-------------	------------	--

Чандмань	Оргих	<ol style="list-style-type: none"> 1. Д.Мягмар 2. Д.Нямгэрэл 3. Ц.Анхбаяр 4. Д.Баатар
Булган	Харганатай	<ol style="list-style-type: none"> 1. М.Галбадрах 2. У.Мөнхжаргал 3. Б.Тунгалаг 4. Ч.Дүгэржав 5. Б.Ууганбаяр 6. Б.Анхбаяр 7. Н.Мөнхбаяр
Цэцэг	Зээгийн хотгор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Д.Нямдаваа 2. М.Балдорж 3. Д.Бямбадорж 4. Ч.Төмөртулга 5. Д.Бат-Очир 6. Б.Давааням 7. Ж.Чулуунбаатар 8. Б.Бөхбаяр 9. Т.Энхтайван 10. Э.Пүрэвтулга 11. Т.Мөнхбаатар 12. Н.Хуягочир 13. Д.Батсайхан 14. Г.Батзаяа 15. П.Ганболд 16. О.Төмөрбаатар 17. Г.Батмөнх

Хавсралт 6.1В Ховд аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Хадлан

Дөргөн	Хүрэн толгой	<ol style="list-style-type: none"> 1. А.Батцоож 2. Ж.Ганбаатар 3. Б.Батбаяр 4. С.Бишгарам 5. Э.Дорждэрэм 6. Б.Түмэнбаатар 7. Х.Баттулга
--------	--------------	--

Хавсралт 6.1Г Ховд аймгийн худаг ашиглагчдын бүлгийн байршил

Хавсралт 6.2А Завхан аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Бэлчээр

Сумын нэр	Бүлгийн нэр	Ахлагч ба гишүүн өрхийн тэргүүлэгчийн нэр
Алдархаан	Алагийн уул	Ж. Чулуун Бүлгийн ахлагч
		Б.Готов
		Эрдэнэчимэг
		Б.Батсайхан
		Ж. Амгалан
		Ш.Энхтайван
		О.Баярбат
		Жамъянгэрэл
		Гаябазар
		Намжилдорж
		С.Баябаа
		Б.Ролжил
		Б.Даваа-Эрдэнэ
		Д.Алтанцоож
		Мягмарбаатар
Алдархаан	Баянбүрд	Т.Төрмөнх Бүлгийн ахлагч
		Д Түвшинбаяр
		Д.Бадамдорж
		З.Заяат
		С.Мөнхбат
		Чулуунзагд
		П.Төмөрхуяг
		П.Бямбасүрэн
		Д.Ганболд
		Ч.Ренчин
		П.Эрдэнэбилэг
		П.Батэрдэнэ
		Ч.Пэрэнлий
		В.Цангилмаа
		Даваахүү
		Гансайхан
Алдархаан	Их хөшиг	Ч.Бямбадорж Бүлгийн ахлагч
		Т.Чулуун
		Д. Алтангэрэл
		С.Ёндонжамц
		Ч.Отгонбаяр
Алдархаан	Уургат	С.Юмжаа Бүлгийн ахлагч
		Ч Чойжмоо
		С.Сэсээр
		С.Онолт
		Э.Батеүх
		Ж.Чагдарсүрэн
		Ц.Баатархүү
		С.Отгонбаяр
		Ж.Юмчинбадам
		А.Бат-Ундрах
		Д.Баянмөнх
		Ч.Сэвжид
		Б.Эрдэнэ-Очир
		Ч.Пүрэвдорж
Алдархаан	Загастай	С.Лувсанжав Бүлгийн ахлагч

		Ч.Алтангэрэл
		Д.Эрдэнэчимэг
		Дэлэг
		Д.Бямбасүрэн
		Д.Бямбацогт
		Ц.Мягмарсүрэн
		Отгончимэг
		Ч.Эрдэнэсайхан
		Ч.Нэргүй
		Ч.Бат-Эрдэнэ
		Дагиймаа
Алдархаан	Баян-Ундарга	Ч.Гандорж Бүлгийн ахлагч
		Б.Ганболд
		Б.Мөнхбаяр
		С.Амарбаян
		Д.Чулуунбаатар
		Б.Загдрагчаа
		Г.Гансүх
		З.Гүрбазар
		С.Бямбасүрэн
		С.Мөнхжаргал
		Э.Золбаяр
		Ч.Таравчамба
		Б.Доржсүрэн
Идэр	Төмөртий	Р.Эрдэнэпил бүлгийн ахлагч
		М.Мөнхбат
		М.Батмөнх
		Ц.Дашдондов
		Ц.Батжаргал
		Ч.Төгс
		Ч.Батжаргал
		Д.Баатархүү
		Ч.Отгонтуяа
		С.Чимэддулам
		С.Хүрэлбаатар
		Л.Цогт-Очир
		Ц.Баярсайхан
		М.Мөнхтогтох
		Я.Оюун
		М.Дэлгэрмаа
Идэр	Төл таван эрдэнэ	Г.Бямбарагчаа бүлгийн ахлагч
		Г.Гомбодорж
		Ч.Цогбадрал
		Ч.Батмөнх
		Г.Гарамханд
Цагаанхайрхан	Агьт	Б.Очирбат (Б.Намжилмаа бүлгийн ахлагч)
		Л.Лхагвасүрэн
		Б.Галсандагва
		Д.Тэгш-Амгалан
Цагаанхайрхан	Цэцэрлэг	Ц.Санжаасүрэн бүлгийн ахлагч
		Л.Мягмаржав
		Л.Чойндонжамц
		Л.Нямсүрэн

		Б.Ганбат
Цагаанхайрхан	Биндэрхайрхан	Ч.Балдорж бүлгийн ахлагч
		Ж.Сандагсүрэн
		Э.Батмөнх
		Ж.Нямдолгор
		Г.Чинзориг
		Я.Дарханбаатар
		Ж.Буянтогтох
		Б.Мягмарсүрэн
		М.Амарбат
		Ц.Энхтүвшин
		А.Бат-Өлзий
		Д.Батсайхан
		Л.Сувдаа
		Б.Энхжаргал
		И.Наранцацрал
Цагаанхайрхан	Шар хад	С.Дүгэрсүрэн бүлгийн ахлагч
		С.Даваасүрэн
		С.Пүрэвхүү
		Б.Цэрэнпунцаг
		Т.Ганбаатар
		Э.Шагдаржав
Цагаанчулуут	Усны ундарга	Ш.Цогтгэрэл (Ц.Ичинхорлоо бүлгийн ахлагч)
		Б.Дарханбаяр
		Ш.Гэрэл
		Ш.Галбадрах
		Г.Тогтохбаатар
		Б.Аянжин
		Б.Далхаажав
		Н.Батсайхан
		Н.Бат-Эрдэнэ
		С.Бямбасүрэн
		Г.Тогтохбаатар
Цагаанчулуут	Шивээт	Б.Бат-Эрдэнэ
		Г.Отгонбаатар
		Г.Буянхишиг
		Б.Мягмарсүрэн
		Б.Батнасан
		Г.Дүгэрсүрэн
		Д.Нацагдорж
		Б.Ганзориг
		Б.Дамбасүрэн
Тосонцэнгэл	Шар жалга	Д.Отгонжаргал (Х.Нямсүрэн бүлгийн ахлагч)
		М.Жанчивдорж
Тосонцэнгэл	Бяцхан булаг	Н.Энхжаргал бүлгийн ахлагч
		Д.Бадамсамбуу
		П.Мөнхболд
Шилүүстэй	Гэгээн овоот нутаг	Д.Батбаяр бүлгийн ахлагч
		Г.Хурцбилэг
		Б.Содбилэг
		Ц.Өнөржаргал
		Д.Батдэлгэр
		Б.Мөнхтөр

		П.Лхагваабаатар
		Ц.Занданцогт
Шилүүстэй	Өргөн тохой	Д.Алдар бүлгийн ахлагч
		Т.Батдэмбэрэл
		Д.Ишжамц
		Д.Гүнсэн
		Д.Амартүвшин
		Т.Намжилдорж
		Д.Батнасан
		Б.Бат-Очир
		Б.Ишжамц
Шилүүстэй	Алтан хайрхан	Г.Туяа бүлгийн ахлагч
		Г.Дамдинсүрэн
		Д.Түвшинбилэг
		Ж.Жаргалсайхан
		Б.Шаравнямбуу
		Д.Бямбасүрэн
		Т.Найдансүрэн
		Н.Батдалай
Отгон	Оргиу	Д.Пүрэв-Очир бүлгийн ахлагч
		Б.Цэдэвсүрэн
		Ж.Сүхтөмөр
		Г.Мэндбат
		Д.Пүрэвсүрэн
		Ч.Эрдэнэбилэг
		Ж.Хатанбаатар
		Г.Базаргүр
		Ч.Батсэрээнэн
		Ж.Гантөмөр
		Г.Ихзориг
		Я.Шаравсамбуу
		Н.Бат-Эрдэнэ
		Н.Баянмөнх
Отгон	Цагаанбургас	Ц.Аварзэд бүлгийн ахлагч
		М.Цогбадрах
		Ц.Чулуун
		Ө.Жанчив
		С.Сүхбат
		Ц.Шугар
		С.Бат-Өрнөх
		А.Хүрэлчөдөр
		Д.Эрдэнэ
		Л.Бямбадорж
		Б.Зориг
		Ц.Пүрэвсүрэн
Отгон	Борбургас	Г.Буджав бүлгийн ахлагч
		Г.Даваасүрэн
		Ц.Алтанбагана
		Л.Ганбат
		Д.Энхболд
		Н.Баатар
		Х.Пүрэвжаргал
		Л.Баянбаатар

		М.Баасанжаргал
		Н.Ганболд
		Г.Ариунболд
		С.Мөнхбат
Нөмрөг	Баян булаг	Л.Эрдэнэцэцэг
		Б.Баттулга
		Б.Оюунбилэг
		Л.Батнасан
		Ө.Оюунсүвд
Нөмрөг	Хар чулуу	Д.Дашдондов
		Б.Лоосмоо
		Д.Балжинням
		Ч.Балжинням
		Д.Пүрэвдорж
		Л.Ням-Осор
		С.Батбаяр
		П.Мөнгөнцэцэг
Нөмрөг	Навтаст	Л.Эрдэнэцэцэг
		Б.Сүхбаатар
		Л.Баярмагнай
		Л.Батнасан
		Ө.Оюунсүвд
Түдэвтэй	Чацаргана	С.Баттөр
		Ш.Цогзолмаа
		Д.Оюунбаатар
		Д.Эрдэнэцэцэг
		Ч.Батаа
		Ш.Отгончимэг
Түдэвтэй	Хавцал	У.Аюурзана
		Ц.Гантулга
		Ч.Бат-Эрдэнэ
		Ч.Батмөнх
		Ц.Дашням
		Д.Ганболд
Түдэвтэй	Хужирт	М.Дандарбаатар
		С.Эрдэнэбаяр
		Л.Бат-Амгалан
		М.Ажирахгүй
		Л.Батбаяр
		В.Дашдэмбэрэл
		М.Батдорж
		Б.Должин
Түдэвтэй	Аргалант бударгана	Д.Батсайхан
		Ц.Отгондаваа
		Д.Ишдорж
		Ё.Эрдэнэцэцэг
		Д.Лхагвасүрэн

		Ж.Хажидмаа
		У.Лхагвасүрэн
		Д.Дарийжав
		Ч.Пүрэвбаатар
		У.Алтанцэцэг
Дөрвөлжин	Мэргэн гахай	<ol style="list-style-type: none"> 1. Б.Давхарбаяр 2. Ж.Түмэнбаяр 3. С.Нямгараг 4. М.Батсайхан 5. Ү.Үнэнтөгс 6. П.Чинзоригт 7. Д.Батзаяа 8. Ч.Бадамсүрэн
Дөрвөлжин	Замба	<ol style="list-style-type: none"> 1. Л.Хоролгарав 2. А.Буянцоо 3. Ц.Өлзийбаяр 4. П.Энхжаргал 5. П.Энх-Амгалан 6. Д.Бат-Эрдэнэ 7. У.Бямбажав 8. Т.Чинбаатар
Эрдэнэхайрхан	Айраг	<ol style="list-style-type: none"> 9. Н.Цэдэнбал 10. Г.Баасанхүү 11. Д.Жигжид 12. Ж.Ишжамц 13. С.Батсуурь 14. Ц.Баасандорж 15. Ш.Батбилэг 16. Г.Отгонтуул 17. Г.Батнасан 18. Л.Эрдэнэбат
	Чандмань-Өндөр	<ol style="list-style-type: none"> 6. С.Цэгмэд 7. Г.Рэнцэнваанжил 8. Ш.Дашдэмбэрэл 9. Я.Содномдаржаа 10. Я.Баасансүрэн 11. Т.Дашдэмбэрэл 12. П.Дэлгэр 13. Р.Цэрэндовдон
Завханмандал	Хос дэвжих	<ol style="list-style-type: none"> 11. Б.Балжинням 12. Г.Давхарбаяр 13. Д.Пүрэвням 14. Ц.Сүхбаатар 15. Ж.Чимэддорж 16. Ц.Баасанхүү 17. Б.Лхамсүрэн 18. С.Дүрэвсүрэн 19. Б.Батцэцэг 20. Д.Батмөнх 21. Т.Чулуунбаатар 22. Г.Дорждамба 23. Б.Даваадорж
	Жаргалант	<ol style="list-style-type: none"> 9. Ш.Мөнхзориг 10. Д.Мөнхбат

		<ul style="list-style-type: none"> 11. Д.Хаданхүү 12. Э.Должинсүрэн 13. Х.Дүүрэнбат 14. Б.Пүрэвбаасан 15. П.Түвдэнпорж
Ургамал	Захат ирээдүй	<ul style="list-style-type: none"> 7. С.Төмөрхуяг 8. Т.Хадбаатар 9. Т.Хатанбаатар 10. Н.Нямаа 11. Б.Баасансүрэн 12. Г.Ганболд 13. Ш.Насанжаргал 14. Ш.Түмэнжаргал
	Морин толгой	<ul style="list-style-type: none"> 5. Ө.Загдрагчаа 6. Н.Мөнхбат 7. Ч.Амарбаяр 8. Ч.Амартөр 9. Б.Содномцэрэн 10. Ч.Амарзаяа 11. Л.Түмэнбаяр
Сантмаргаз	Бор өндөр хайрхан	<ul style="list-style-type: none"> 6. Б.Балсан 7. Б.Цэрэн 8. Б.Даваасүрэн 9. Ч.Өлзийсүрэн 10. Г.Батдэлгэр 11. Г.Арвай 12. Ц.Гэрэлцогт 13. Ц.Балданцэрэн
	Хотонгийн баян түмэн	<ul style="list-style-type: none"> 5. Г.Түмэндэмбэрэл 6. Н.Бямбадорж 7. Б.Доржцогт 8. Г.Дамдиндорж 9. Ю.Норов 10. Ч.Хүдэрчулуун 11. Ж.Мягмаржав 12. Р.Нямдаваа
Цэцэн-Уул	Батсуурь хайрхан	<ul style="list-style-type: none"> 1. Ж.Чулуунтөмөр 2. М.Балгансүрэн 3. Б.Энхтөр 4. Ё.Сүхбаатар 5. С.Батхишиг 6. Ө.Батмөнх 7. Д.Энхтайван 8. Э.Давааням 9. Ж.Гээгээ
	Жаргалант	<ul style="list-style-type: none"> 1. В.Жамъянбаатар 2. Ж.Амартөр 3. Р.Гантөмөр 4. А.Баттулга 5. Ж.Мөнх-Амгалан 6. Ж.Амгалан 7. Н.Батдорж 8. С.Сумьяа 9. Б.Батсуурь

Яруу	Өвөр хужиртынхан	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ч.Буд 2. Б.Мөнх-очир 3. Б.Наранбаатар 4. Ц.Содсайхан 5. Б.Гантөмөр 6. Д.Чойжилдорж 7. Д.Баянжаргал 8. С.Бат-орших
Яруу	Ширхтэйн хишиг	<ol style="list-style-type: none"> 1. Б.Мэндбилэг 2. В.Наянбуу 3. Л.Мягмаржав 4. Н.Жамбажамц 5. Л.Цэрэнсамбуу 6. Ч.Балжинням 7. Б.Дашдорж 8. Б.Цэдэндамба 9. Д.Чимэдраш
Яруу	Гурван баян	<ol style="list-style-type: none"> 1. С.Лхагва 2. С.Төөмөө 3. С.Сүх-очир 4. Ц.Хадбаатар 5. Д.Жамъянсүрэн 6. Ц.Гантөмөр 7. З.Энх-Амгалан 8. З.Ишжамц 9. Д.Баянчулуун
Баянхайрхан	Үхэр чулуут	<p>Х. Одсайхан Ч. Батмөнх М. Эрдэнэчимэг Ж. Дамбадаржаа</p>
Сонгино	Хайрхан	<p>Ж.Мөнхзул Д.Алтанчимэг Ж.Бадрал Б.Баттогтох Д.Азжаргал Ө.Таравчамба Б.Амгаланбаатар Д.Цогзолмаа Г.Нямдорж Ж.Шагдар Т.Сүнжидмаа Ш.Бямбажав Д.Баасансүрэн Д.Баттөр Ш.Гантөмөр Х.Бурмаа Ж.Алтангэрэл А.Лувсан Ш.Долгормаа Ц.Дэмчиг</p>
Сонгино	Баянгол	<p>О.Мөнхжаргал Т.Жавзанханд С.Оюунгэрэл С.Ойдов</p>

		Д.Булга О.Баярмагнай В.Батсүх Ж.Олдцэцэг С.Түмэнбаяр Д.Цэцэгбадам Ж.Дэмбэрэл Д.Наранцэцэг
Сонгино	Олон булаг	Т.Пүрэвсүрэн Н.Монгууш Д.Батбаатар П.Мөнхтуяа
Тэлмэн	Хөх үзүүр	Д.Сайхансанаа Д.Жаргал Б.Давааням Ж.Энхбаатар Б.Бямбагарав С.Жаминдорж Б.Самданшаарав
Тэлмэн	Шургуулт	Ц.Батсайхан Н.Батбаяр Б.Хашбанди Ч.Пүрэвням П.Чулуунцэцэг П.Ганзориг О.Ганбат Б.Даваахүү И.Отгонбат П.Мягмарсүрэн
Баянтэс	Өгөөмөр	Ц.Сонор Д.Амаржаргал Ц.Цэнгэл Г.Рэнчинмядаг Ц.Ариунжаргал Л.Батаа Г.Гэрэлчимэг Н.Лхагва-Очир М.Отгонцэцэг
	Билчир улаан	О.Батчулуун Д.Ням-Очир Г.Моломжамц
Их –Уул	Шар жалга	Ё.Бадамжав
		Ч.Дашдаваа
		М.Гэндэнсүрэн
		С.Давааням
		Ч.Батбилэг
	Таван-Эрдэнэ	Ё.Дашдорж
		Д.Төрбат

Хавсралт 6.2Б Завхан аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Худаг

Алдархаан	Жалын хоолой	З.Булган Бүлгийн ахлагч
		С.Болд
		З.Болдбаатар
		Г.Чулуунзагд
		С.Сүрэнхорол
		М.Баасанжав
		Б.Доржсүрэн
		П.Батэрдэнэ
		З.Аз
		С.Сандагдорж
Баянхайрхан	Тасархайн улааны худаг	Ж.Дамбадаржаа
		М.Төмөр
		Ч.Санжаадорж
		Х.Маамаа
		Л.Дашдулам
		Б.Баасанбат
		Ц.Лхагвадорж
		Ц.Жанчивренчин
		М.Цэнд
		Д.Түвшинтөр
Баянхайрхан	Сүүл толгойн худаг	Б.Нямжав
		Ч.Батдаваа
		Ч.Галсан
		Ц.Пүрэвсүрэн
		Г.Батбаяр
Асгат	Манхаг	Ч. Баянмөнх
		Г. Содном
		Д.Батчулуун
		Ц.Бат-Эрдэнэ
		Д.Доосмаа
		С.Балданням
		Ч.Батдорж
		Т.Батхуяг
		Р.Гомборагчаа
		З.Насандэлгэр
		Г.Отгонбаяр
Асгат	Цагаан толгойн үзүүр	О.Чимэдлүндэн
		С.Очирбат
		С.Чогийдамба
		А.Сэрдамба
		Б.Баярсамбуу
		Б.Баянчимэг
		Б.Гүррагчаа
		А.Сүхбаатар
		Ц.Ганхуяг
		С.Батбаатар

		С.Баатар
		Ч.Батдорж
		Б.Энхбат
		Г.Долгорсүрэн
Асгат	Жагаан гозгор	С.Балданням
		Б.Доржпүрэв
		Д.Батчулуун
		Ц.Бат-Эрдэнэ
		Р.Батдэлгэр
		А.Эрдэнэ-Очир
		Р.Гомборагчаа
		Ч.Батсайхан
		М.Батбаяр
Тэс	Эргийн толгой	Энэбиш
	Цагаан чулуут	Ганбаатар
Дөрвөлжин	Мэргэн гахай	1. Б.Давхарбаяр 2. Ж.Түмэнбаяр 3. С.Нямгараг 4. М.Батсайхан 5. Ү.Үнэнтөгс 6. Д.Пүрэвцэрэн 7. П.Чинзоригт 8. Д.Батзаяа 9. Ч.Бадамсүрэн 10. Д.Чулуунбат 11. Б.Цэрэндонодов 12. Б.Цэрэнбаатар
Дөрвөлжин	Сайхан	1.А.Буянцоо 2.Ц.Өлзийбаяр 3.П.Энхжаргал 4.П.Энх-Амгалан 5.Д.Бат-Эрдэнэ 6.У.Бямбажав 7.Т.Чинбаатар 8.Б.Эрдэнэцогт
Завханмандал	Их төлгөн	1. П.Пүрэвжав 2. Я.Баасанжаргал 3. Р. Буянжаргал 4. П.Лхагвасүрэн 5. М.Хонхой 6. М.Сүхбаатар 7. Б.Чулуунхүү
Ургамал	Зөөхийн ундарга	1. С.Төмөрхуяг 2. Т.Хадбаатар 3. Т.Хатанбаатар 4. Н.Нямаа 5. Б.Баасансүрэн 6. Г.Ганболд 7. Ш.Насанжаргал 8. Ш.Түмэнжаргал 9. Б.Баярмөнх
Сантмаргаз	Дэлгэр баянбулаг	1. Г.Түмэндэмбэрэл

		2. Н.Бямбадорж 3. Б.Доржцогт 4. Г.Дамдиндорж 5. Ю.Норов 6. Ч.Хүдэрчулуун 7. Ж.Мягмаржав 8. Р.Нямдаваа
Сантмаргаз	Ар сэрвэн	1. Б.Балсан 2. Б.Цэрэн 3. Д.Дамдинбазар 4. Ч.Өлзийсүрэн 5. Г.Батдэлгэр 6. Г.Арвай 7. Ц.Балданцэрэн
Яруу	Шинэ худаг	1. Ж.Дашдондов 2. Д.Дэлгэр 3. Д.Дэмбэрэлсамбуу 4. О.Отгонбаатар 5. Л.Махгал 6. Д.Батжаргал 7. Д.Жамъянбазар 8. П.Баатар 9. Р.Мөнх-Очир 10. Б.Төмөрзориг 11. Д.Самдилноров 12. Я.Нацагдорж 13. Ч.Батнасан
Нөмрөг		Д.Батбаяр

Хавсралт 6.2В Завхан аймгийн Малчдын бүлгийн гишүүнчлэл, Хадлан

Алдархаан	Ногоон тохой	Н.Цолмон Бүлгийн ахлагч
		Г.Чулуунбаатар
		Ц.Баярсайхан
		С.Мэндсайхан
		С.Алзахгүй
		П.Лувсанцэрэн
		Д.Наранбаатар
		Б.Цэрэндорж
		П.Гансүх
		П.Нацагдорж
		Х.Төмөрхуяг
		М.Төгсжаргал
Цагаанчулуут	Тэргүүн арслан хараа	Ц.Дамбасүрэн
		Д.Чүлтэмсүрэн
		О.Нацагдорж
		М.Норовсүрэн
	Дэлгэр	Ч.Болд
Сантмаргаз	Хамтын бүтээл	Б.Эрдэнэцогт Ш.Батжаргал О.Магсаржав А.Батбаяр

		Э.Ган очир Ж.Сүхбаатар Ж.Гасранжав Б.Болдбаатар
--	--	--

Ховд, Завхан аймагт төслийн хүрээнд байгуулсан НАБ-ийн ахлагч нартай холбогдох утасны жагсаалт

Завхан аймаг

Сумын нэр	Нөөцийн төрөл	Бүлгийн нэр	Ахлагчийн нэр	Утасны дугаар
Дөрвөлжин	Бэлчээр	Мэргэн гахай	Б.Давхарбаяр	89969340
	Бэлчээр	Замба	М.Хоролгарав	89159309
	Худаг	Мэргэн гахай	Б.Давхарбаяр	89969340
	Худаг	Сайхан	П.Энх-Амгалан	88600221
Эрдэнэхайрхан	Бэлчээр	Айраг	Н.Цэдэнбал	98819810
	Бэлчээр	Чандмань-Өндөр	С.Цэгмид	86266664
Завханмандал	Бэлчээр	Хос дэвжих	Б.Балжинням	88999292
	Бэлчээр	Жаргалант	Ш.Мөнхзориг	86138232
	Худаг	Их төлгөн	Ц.Сүхбаатар	98817621
Ургамал	Бэлчээр	Захат ирээдүй	С.Төмөрхуяг	98730930
	Бэлчээр	Морин толгой	Ө.Загдрагчаа	89890377
	Худаг	Зөөхийн ундарга	С.Төмөрхуяг	98730930
Сантмаргаз	Бэлчээр	Хотонгийн баян түмэн	Г.Түмэндэмбэрэл	93411114
	Бэлчээр	Бор өндөр хайрхан	Б.Балсан	93009197
	Худаг	Ар сэrvэн	Б.Цэрэн	98185011
	Худаг	Дэлгэр баян булаг	Г.Түмэндэмбэрэл	93411114
	Хадлан	Хамтын бүтээл	Б.Эрдэнэцогт	98221168
Цэцэн-Уул	Бэлчээр	Батсуурь хайрхан	Ж.Чулуунтөмөр	98752588
	Бэлчээр	Жаргалант	З.Наранцэцэг	89718117
Яруу	Бэлчээр	Ширхтэйн хишиг	Б.Мэндбилэг	99093135
	Бэлчээр	Өвөр хужиртынхан	Р.Цэрмаа	98919107
	Бэлчээр	Гурван баян	С.Лхагва	80449766
	Худаг	Шинэ худаг	Ж.Дашдондов	93292932
Нөмрөг	Бэлчээр	Хар чулуу	Д.Дашдондов	98112719
	Бэлчээр	Навтаст	Л.Эрдэнэцэцэг	98112719
	Бэлчээр	Баян булаг	Л.Эрдэнэцэцэг	98112719
Түдэвтэй	Бэлчээр	Чацаргана	С.Батгөр	98217023
	Бэлчээр	Хавцал	У.Аюурзана	97013355
	Бэлчээр	Хужирт	М.Дандарбаатар	98175574
	Бэлчээр	Аргалант бударгана	Д.Батсайхан	97187060
Баянхайрхан	Худаг	Сүүл толгой	Г.Цогтбаатар	98890474
	Худаг	Тасархайн улаан	М.Цэнд	93140428
Асгат	Худаг	Цагаан толгойн үзүүр	О.Чимэдлүндэн	94313141
	Худаг	Манхаг	Ч. Баянмөнх	98152132
	Худаг	Жагаан гозгор	С.Балданням	98454572
Цагаанчулуут	Бэлчээр	Усны ундарга	Д.Ичинхорлоо	98653900
	Бэлчээр	Шивээт	Б.Бат-Эрдэнэ	98670317
	хадлан	Тэргүүн арслан хараа	Ц.Дамбасүрэн	88090432

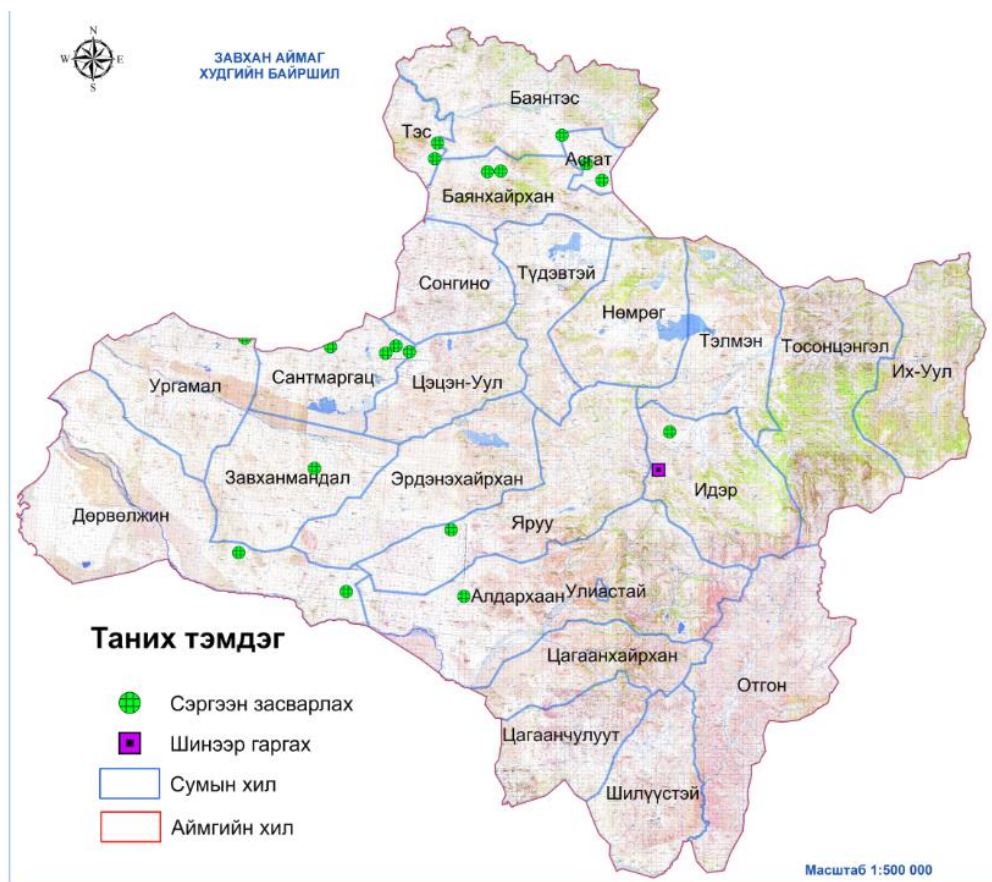
	Хадлан	Дэлгэр	Ч.Болд	95117907
Идэр	Бэлчээр	Төл таван эрдэнэ	Г.Бямбарагчаа	98363636
	Бэлчээр	Төмөртий	Р.Эрдэнэпил	98878077
Шилүүстэй	Бэлчээр	Гэгээн овоот нутаг	Д.Батбаяр	99613360
	Бэлчээр	Өргөн тохой	Д.Алдар	98137804
	Бэлчээр	Алтан хайрхан	Г.Туяа	98905583
Цагаанхайрхан	Бэлчээр	Шар хад	С.Дугарсүрэн	92065523
	Бэлчээр	Биндэр хайрхан	Ч.Балдорж	92114020
	Бэлчээр	Цэцэрлэг	Ц.Санжаасүрэн	98135646
	Бэлчээр	Агьт	Б.Намжилмаа	92088090
Отгон	Бэлчээр	Бор бургас	Г.Буджав	83159199
	Бэлчээр	Оргиу	Д.Пүрэв-Очир	98661676
	Бэлчээр	Цагаан бургас	Ц.Аварцэд	98602556
Тосонцэнгэл	Бэлчээр	Шар жалга	Х.Нямсүрэн	98899211
	Бэлчээр	Бяцхан булаг	М.Жанчивдорж	98989954
Их уул	Бэлчээр	Шар жалга	Х.Бадамжав	93802344
	Бэлчээр	Таван-Эрдэнэ	Ё.Дашдорж	98191310
Алдархаан	Бэлчээр	Загастай	С.Лувсанжав	94219322
	Бэлчээр	Уургат	С.Юмжаа	98618424
	Бэлчээр	Баянбүрд	Т.Төрмөнх	98985450
	Бэлчээр	Баян-Ундарга	Ч.Гандорж	98908072
	Бэлчээр	Алагын уул	Ж.Чулуун	98020200
	бэлчээр	Их хөшиг	Ч.Бямбадорж	98668512
	хадлан	Ногоон тохой	Н.Цолмон	98225885
	худаг	Жалын хоолой	З.Булган	98422019

Ховд аймаг

Сум	Нөөцийн төрөл	Бүлгийн нэр	Ахлагчийн нэр	Утас
Буянт	Бэлчээр	Баянсайр	Г.Дагвасүрэн	95979860
	Бэлчээр	Морьт	Ш.Батсайхан	94472270
	Бэлчээр	Наранхайрхан	В.Цамбасүрэн	94303536
Дуут	Бэлчээр	Шар жалга	Ц.Цэрэнтогтох	97075672
	Бэлчээр	Усны эх	У.Бадамцэцэг	98288136
	Бэлчээр	Халзан бүргэдэй	Н.Энхсайхан	97151102
Зэрэг	Бэлчээр	Хусны эхэн	Г.Галсандорж	98139159
	Бэлчээр	Элсэн тохой	К.Батзаяа	98791006
Манхан	Бэлчээр	Баянтохой	Р.Батмөнх	98860466
	Бэлчээр	Онц толгой	Б.Мөнх-Эрдэнэ	99229540
	Бэлчээр	Далан	Х.Алтангэрэл	99075183
Мөнххайрхан	Бэлчээр	Бортын нуур	З.Доржзодов	98663111
	Бэлчээр	Овоот бэлчир	Б.Мөнх-Очир	99161491
Цэцэг	Бэлчээр	Урд хажинга	Ч.Дүгэрсүрэн	98954556
	Бэлчээр	Дунд хажинга	Т.Мөнхбаатар	98147613
	Худаг	Зээгийн хотгор	Т.Мөнхбаатар	98147613
Алтай	Бэлчээр	Алтангадас Есөн-Эрдэнэ	Ч.Дашдорж	98140853
	Бэлчээр	Баян бэлчээр	С.Гүржав	93240323

Үенч	Бэлчээр	Урд хөвч	Х.Эрдэнэчулуун	99709821
Булган	Худаг	Харганатай	Н.Мөнхбаяр	98116316
	Бэлчээр	Тэрэм хад	Н.Мөнхбаяр	98116316
Мөст	Бэлчээр	Хужирт Элст Алтай	Х.Ганмягмар	99443034
	Бэлчээр	Цэцэг гол шар булаг	Б.Энх-Амгалан	99445061
Дарви	Бэлчээр	Баянхөвхөр	Д.Уранбилэг	89161381
	Бэлчээр	Өгөөмөр ноёны хүрэн	М.Бат-Эрдэнэ	98195680
	Бэлчээр	Бүлгэр Улаан булаг	Ш.Түвшинбаяр	98995881
Чандмань	Бэлчээр	Хөх сайр	Э Ариунболд	88308836
	Бэлчээр	Худгийн Ар	Д.Алтантуяа	95117579
	Худаг	Оргих	Д.Мягмар	88207399
Эрдэнэбүрэн	Бэлчээр	Хаварзан	У.Тогтохсүрэн	98805376
	Бэлчээр	Зурхайч	Ш.Хашхүү	98432418
	Худаг	Ноён худаг	Д.Баттөмөр	98876788
Мянгад	Бэлчээр	Дэлгэрмөрөн 13	Л.Төмөрбаатар	98432835
	Бэлчээр	Баруун Дэлгэрмөрөн	К.Баасансүрэн	98438239
Дөргөн	Бэлчээр	Цом	Д.Болдбаатар	88438910
	Хадлан	Хүрэн толгой	А.Батцоож	88430008
Ховд	Бэлчээр	Атмекен	З.Аманбай	95199179
	Бэлчээр	Цагаан бургас	С.Хунатхан	98975781

Хавсралт 6.2Г Завхан аймгийн худаг ашиглагчдын бүлгийн байршил

Хавсралт 3.1А НАБ-ийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, НАБ бүрээр, Завхан аймаг.

НАБ-ын Чадавхи						УАӨДЗ-үйл ажиллагаа		Хугацаа, оноор
Бүлэг, нөхөрлөлийн нэр	Бэлчээрийн тэжээлийн нөөц, цн	Бэлчээрийн доройтлын зэрэглэл	Малын тоо хонин толгойгоор	Хөдөлмөрийн чадвартай гишүүдийн тоо	Гэрээгээр ашиглах /эзэмших нөөцийн төрөл	Гэрээний хүрээнд хэрэгжүүлэх	Хэрэгжилтийг хангахад төслөөс хүлээж буй дэмжлэг /төгрөгөөр/	
Баянтэс								
Өгөөмөр	6870	II	2883	6	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах борлуулалтыг дэмжих Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах 	<ul style="list-style-type: none"> Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 864840₮ 	2023-2028
Билчир улаан	4572	I	2827	10	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах 	<ul style="list-style-type: none"> Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 847950₮ 	2023
Нөмрөг								
Баян булаг	1838	II	2081	4	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 624360₮	2023
Хар чулуу	5389	I	4845	3	Бэлчээр	Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 1453350₮	2023
Навтаст	2412	II	2250	3	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 675060₮	2023
Сонгино								

Хайрхан	25701	IV	8403	14	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 2520900	2023
Баянгол	19401	IV	8654	8	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 2596200	2023
Олон булаг	13941	V	4014	4	Бэлчээр		Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 1204050	2023
Түдэвтэй								
Чацаргана	3649	III	1785	6	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	<ul style="list-style-type: none"> •Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 535350₮ •Чацарганы талбайг хашаажуулах 	2023 2023
Хавцал	9033	V	4716	6	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	<ul style="list-style-type: none"> •Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 1414860₮ •Аялал жуулчлалын зориулалтаар тохижуулах 	2023 2024
Хужирт	3277	III	4700	8	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	<ul style="list-style-type: none"> •Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 1409910₮ •Хужиртын булгийн эхийг хашиж хамгаалах 	2023 2023
Аргалант бударгана	44560	II	6514	10	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	Экосистемийн үйлчилгээний	2023

							төлбөрийг турших - 1954170₮	
ТЭЛМЭН								
Хөх үзүүр	5955	II	5244	7	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	<ul style="list-style-type: none"> •Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 1573200 •Хадлангийн талбай хашиж хамгаалах 	2023
Шургуулт	13388	II	7371	10	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	<ul style="list-style-type: none"> •Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 2211240 •Тэжээлийн олон наст тариалах 	2023 2028
Үхэр чулуут	5613	III	1616	4	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах	<ul style="list-style-type: none"> •Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 484890₮ 	2023
Баянхайрхан								
Тасархайн улааны худаг			5038	10	Худаг		Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 1511280₮	2023-2028
Сүүл толгойн худаг			4433	5	Худаг		Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 1329990₮	2023-2028
Асгат								
Цагаан толгойн ҮЗҮҮР			9125	14	Худаг		Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших - 2737560₮	2023-2028
Манхаг			6996	11	Худаг		Экосистемийн үйлчилгээний	2023-2028

							төлбөрийг турших – 2098710₮	
Жагаан гозгор			9527	9	Худаг		Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 2737560₮	2023- 2028
Тэс								
Эргийн толгой			1226	1	Худаг		Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 367860₮	2023- 2028
Цагаан чулуут			1265	1	Худаг		Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 379440₮	2023- 2028
Дөрвөлжин сум								
Мэргэн гахай	38745.0	II	101118	21	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах борлуулалтыг дэмжих • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан шимийг нэмэгдүүлэх • Бүлгийн гэрээт бэлчээрийг шүлхий, богийн мялзан зэрэг өвчнөөс эрүүл бүс нутаг болгох 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 3.1 сая. • Хонины чанарыг сайжруулахаар Баяд, Барга, Үзэмчин омгийн 10 хуц худалдан авах 2.5 сая • Бүлгийн нутгийг эрүүл болгох зорилгоор шүлхий, богийн мялзан өвчний шинжилгээнд зарцуулах зардалд 2.5 сая. ₮ 	2023 2023- 2025 2024
Замба	26869.0	II	7466	10	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 2.3 сая. 	2023

						<ul style="list-style-type: none"> • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023-2025
Эрдэнэхайрхан сум								
Айраг	17588.0	IY	4405	20	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 1.3 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023 2023-2025
Чандмань-Өндөр	12990	III	10086	15	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 3.1 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023 2023-2025
Ургамал сум								
	32789.0	II	9148			<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх • Гүн нуурын урд эргийг тойруулан хайлаас, улиас, чацаргана, шар хуйас бүхий ойн зурвас тарих 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 2.8 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая ₮ • 15.0 га талбайг хамгаалах хашаа барих материалын үнэ 90.0 сая. ₮ 	2023 2023-2025
Морин толгой				12	Бэлчээр			
	12917.0	II	14441			<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 4.3 сая. 	2023 2023-2025
Захат ирээдүй				16	Бэлчээр			

						<ul style="list-style-type: none"> • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	
Сантмаргаз сум								
Бор өндөр хайрхан	52219	IV	9815	16	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх • Хүнсний хужир савлан борлуулах • Орон нутгийн давсны нөөцөд тулгуурлан малд зориулсан эрдсийн долооц бэлтгэн борлуулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 3.0 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая • Хужирны сав баглаа боодол дээр 2.0 сая.₮ • Давс эрдсийг шахаж хэлбэрт оруулдаг машин авах 15.0 сая 	2023 2023-2025 2024
Хотонгийн баян түмэн	17808.0	IY	5306	16	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх • Ямааны ноолуурын чанарыг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 1.6 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая ₮ • Чанартай ноолуур бүхий 5 ухна авах 1.0 сая ₮ 	2023 2023-2025 2024
Завханмандал сум								
Хос дэвжих	28177.0	III	12115	26	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 4.5 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023 2023-2025

Жаргалант	26869	III	11510	14	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 2.9 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023 2023-2025
Цэцэн-Уул сум								
Жаргалант	14691.0	II	9720	18	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 2.9 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023 2023-2025
Батсуурь хайрхан	45352	III	3445	18	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 1.1 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023 2023-2025
Яруу сум								
Гурван баян	28305.0	II	10145	17	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Борлуулах малаа сумын нэг цэгт хүргэх зардлаа бүлгийн малчид өөрсдөө хариуцах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх • Хуц авчрах тээврийн зардлаа бүлгийн малчид хариуцах 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 3.1 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023 2023-2025

Ширхтэйн хишиг	156145.0	Ш	5235	18	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх • Нуурын хөвөөнд 10.0 га мод тарьж ойн зурвас байгуулах • Бүлгийн брэнд монгол архийг савлаж борлуулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 1.6 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая ₮ • 10.0 га талбайг хамгаалах хашаа барих материалын үнэ 60.0 сая. ₮ 	2023 2023-2025 2024
Өвөр хужиртынхан	17883.0	Ш	5718	16	Бэлчээр	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэн бууруулах • Борлуулах малаа сумын нэг цэгт хүргэх зардлаа бүлгийн малчид өөрсдөө хариуцах • Өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг нэмэгдүүлэх • Хуц авчрах тээврийн зардлаа бүлгийн малчид хариуцах 	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог бууруулах экологийн үйлчилгээний төлбөр 1.7 сая. • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад 2.5 сая 	2023 2023-2025
Дөрвөлжин сум								
Мэргэн гахай				15	Худаг	<ul style="list-style-type: none"> • Худгийн мотор, насос, усны нөөцлөх сав, онгоц томруулах солих • Худаг орчмын хог хаягдлыг байнга цэвэрлэх • Худаг эзэмшигчийн дулаан байр барих 	<ul style="list-style-type: none"> • Худгийн засварт 18 сая. ₮ 	2023
Сайхан				14	Худаг	<ul style="list-style-type: none"> • Худгийн мотор, насос, усны нөөцлөх сав, онгоц томруулах солих 	<ul style="list-style-type: none"> • Худгийн засварт 15 сая. ₮ 	2023

						• Худаг орчмын хог хаягдлыг байнга цэвэрлэх		
Завханмандал сум								
Их төлгөн				14	Худаг	• Худгийн мотор, насос, усны нөөцлөх сав, онгоц томруулах солих • Худаг орчмын хог хаягдлыг байнга цэвэрлэх	• Худгийн засварт 15 сая.₮	2023
Ургамал сум								
Зөөхийн ундарга				18	Худаг	• Худгийн мотор, насос, усны нөөцлөх сав, онгоц томруулах солих • Худаг орчмын хог хаягдлыг байнга цэвэрлэх	• Худгийн засварт 15 сая.₮	2023
Сантмаргаз сум								
Ар сэврэн				14	Худаг	• Худгийн мотор, насос, усны нөөцлөх сав, онгоц томруулах солих • Худаг орчмын хог хаягдлыг байнга цэвэрлэх	• Худгийн засварт 15 сая.₮	2023
Дэлгэр баян булаг				16	Худаг	• Худгийн мотор, насос, усны нөөцлөх сав, онгоц томруулах солих • Худаг орчмын хог хаягдлыг байнга цэвэрлэх	• Худгийн засварт 15 сая.₮	2023
Яруу сум								
Шинэ худаг				24	Худаг	• Худгийн мотор, насос, усны нөөцлөх сав, онгоц томруулах солих • Худаг орчмын хог хаягдлыг байнга цэвэрлэх	• Худгийн засварт 15 сая.₮	2023
Сантмаргаз сум								
Хамтын бүтээл				16	Хадлан	• Хадлангийн талбайг усалгааны системтэй болгох • Хадлангийн бүрэн тоног төхөөрөмжтэй дунд	• Услалтын систем 60.0 сая.₮ • Хадлангийн бүрэн тоног төхөөрөмжтэй	2023

						хэмжээний трактортай болгох	дунд хэмжээний трактор 50.0 сая. ₮	
Цагаанхайрхан сум								
Агьт	376.7	II	5809	8	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1.7 сая ₮,	2023
Цэцэрлэг	20163.8	I	9687	14	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 2,9 сая ₮	2023
Биндэрхайрхан	20670.9	II	39044	32	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 11,7 сая ₮	2023
Шар хад	24152.5	II	12163	12	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 3,6 сая ₮	2023

						Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх		
Цагаанчулуут сум								
Усны ундарга	10262.7	III	23674	20	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах, 3 га-д ногоон тэжээл тарина Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 7,1 сая ₮, хадлангийн талбай хаших 10 сая	2023
Шивээт	891.2	II	13227	18	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 3,9 сая ₮,	2023
Идэр сум								
Төл таван эрдэнэ	5097.3	IV	5040	10	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1,5 сая ₮, Гүн өрмийн худаг шинээр гаргуулах	2023

Төмөргий	25330.2	V	25902	32	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх Хадлангийн талбай хаших 20 га	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 7,7 сая ₮, Инженерийн хийцтэй худаг сэргээн засварлах 30 сая Хадлангийн талбай хаших 15 сая	2023
Шилүүстэй сум								
Алтанхайрхан	33916.0	III	19142	14	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 5,7 сая ₮	2023
Гэгээн овоот нутаг	28586.1	II	21023	16	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 6,3 сая ₮	2023
Өргөн тохой	2360.1	II	22425	18	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 6,7 сая ₮	2023

						Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх		
Отгон сум								
Оргиу	15149.9	V	36327	28	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 10,8 сая ₮	2023
Бор бургас	30511.3	IV	25527	24	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 7,6 сая ₮	2023
Цагаан бургас	22174.4	IV	19666	24	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 5,8 сая ₮	2023
Тоснцэнгэл сум								
Бяцхан булаг	2602.5	IV	2461	6	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж,	Экосистемийн үйлчилгээний	2023

						доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	төлбөрийг турших – 7,3 сая ₮	
Шар жалга	4716.1	IV	2490	4	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 7,4 сая ₮	2023
Алдархаан сум								
Загастай	33988.5	IV	18110	22	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 5,4 сая, Рашааны булгийг хашиж хамгаалах 15 сая ₮	2023
Уургат	55743.1	II	68566	28	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 20,5 сая ₮, Чацарганы төгөлийг хамгаалах, мод тарих	2023

Баянбүрд	21827.4	IV	59886	32	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 17,9 сая ₮	2023
Баян-Ундарга	9758.5	IV	40996	26	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 12,2 сая ₮	2023
Алагын уул	23990.3	II	33945	30	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 10,1 сая ₮	2023
Их хөшиг	5398.1	IV	24713	18	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 7,4 сая ₮	2023

Их уул сум								
Шар жалга	4916.3	III	3528	10	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх	Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 10,5 сая ₮	2023
Таван-Эрдэнэ	1146.1	II	7727	6	Бэлчээр	Малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулж, доройтуулахгүйгээр зохистой ашиглах Бэлчээрийг сэлгэх, тордож сайжруулах Малын чанарыг сайжруулж ашиг шимийг нэмэгдүүлэх		2023
Алдархаан сум								
Ногоон тохой	120			24	хадлан	Хадлангийн талбайг тордох, ургац нэмэгдүүлэх	Хашаа барих 15 сая	
Цагаанчулуут сум								
Тэргүүн арслан хараа	98,4			8	Хадлан	Хадлангийн талбайг тордох, ургац нэмэгдүүлэх	Хашаа барих 15 сая	
Дэлгэр	136			24	хадлан	Хадлангийн талбайг тордох, ургац нэмэгдүүлэх	Хашаа барих 15 сая	

Хавсралт 3.1Б НАБ-ийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, НАБ бүрээр, Ховд аймаг.

НАБ-ийн нэр	НАБ-ийн чадавх					НАБ-ээс хэрэгжүүлэх уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үйл ажиллагаа		Төслийн дэмжлэгийг зарцуулах он
	Бэлчээрийн тэжээлийн нөөц, цн	Бэлчээрийн доройтлын зэрэглэл	Малын тоохонин толгой	Хөдөлмөрийн чадвартай гишүүдийн тоо	Гэрээгээр ашиглах, эзэмших нөөцийн төрөл	Гэрээний хүрээнд хэрэгжүүлэх /Төслөөс гарах дэмжлэгийн 10-30 хувьтай дүйх мөнгөн хөрөнгийг малчдын бүлэг гаргах/	Хэрэгжилтийг хангахад төслөөс хүлээж буй дэмжлэг /нийт дүн.төгрөгөөр/	
Зэрэг сум								
Хусны эхэн	101.6	II	887	5	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийг зохистой ашиглах • Гэрээт бэлчээрт байгаа хусан төглийг хаших, ойн зурвас байгуулж хамгаалах • Сумын иргэд, сурагчдын экологийн мэдлэгийг сайжруулах зорилго бүхий навчит ой, ашигтай бут, өвслөг ургамал бүхий эко булан бий болгох • Тэрбум мод хөтөлбөрт зориулж айл өрхийн хашаанд тарих суулгац гаргах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 0.63 сая • Хусан ойг үрээр тарималжуулж турших – 7.0 сая • Хусан ойн төглийг хаших материал – 6000 м тор, 2100 шон, бусад материал – бүгд 9.7 сая • Эко булан байгуулах, үзүүлэн таниулах, сургалтын чиглэлээр тохижуулах – 3.45 сая • Нийт 100 суулгац гаргах (питомник, үрслүүр бойжуулах, шилжүүлэн ургуулах, шаардагдах тоног төхөөрөмж) – 6.3 сая 	2023 2023 2023 2025-2026
Элсэн тохой	1160.9	II	993	10	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 0.3 сая 	2023

						<ul style="list-style-type: none"> • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хонины махан ашиг шимийг бүлгийн хэмжээнд нэмэгдүүлэх • Махны чиглэлээр сайжирсан бичил цөм сүрэг бий болгох 	<ul style="list-style-type: none"> • Намагтай бэлчээрийг сайжруулах, давсжилтыг саармагжуулж хадлан бий болгох туршилт (2 га хашсан, усан хаюур бүхий талбай) – 11.0 сая • Баруун бүсэд зохицсон үүлдрийн хуц авахад санхүүгийн дэмжлэг авах – нийт өсвөр 10 хуц, 50 охин төлөг авах (малын үнэ, тээврийн зардал, эхний 2 жилийн нэмэгдэл тэжээлийн үнэ) – 17.0 сая 	2024-2026 2024, 2027,
Манхан сум								
Онцын толгой	2329.0	IV	5734	12	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн усан хангамжийг шийдвэрлэх, • Усны эх үүсвэрийн зохистой ашиглах замаар зуслангийн бэлчээрийг ургалтын эхний сард нь, намаржааны бэлчээрийг сөл буухаас өмнө ашиглалтаас чөлөөлөх менежмент нэвтрүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1.7 сая • Дундын ашиглалттай гүн өрмийн худаг гаргахад шууд дэмжлэг авах – 80.0 сая • Худгийн орчныг бохирдол, талхагдлаас хамгаалах – 3.0 сая 	2023 2023
Баян тохой	470.0	IV	4312	13	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Малын усны хангамжийг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1.34 сая • Гүн өрмийн худаг гаргахад шууд дэмжлэг авах – 80.0 сая 	2023 2024

							<ul style="list-style-type: none"> • Худгийн орчныг бохирдол, талхагдлаас хамгаалах – 3.0 сая 	
Далан	477.6	IV	3068	10	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Малын усны хангамжийг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1.0 сая • Дундын ашиглалттай гүн өрмийн худаг гаргахад шууд дэмжлэг авах – 80.0 сая • Зэрлэг чацарганын талбайг хамгаалах – 4.5 сая 	2023 2023 2025
Дуут сум								
Баянбулаг	6713.7	II	3500	10	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Малын усны хангамжийг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1.05 сая • Хаваржааны залгаа бэлчээрийг ургац сайтай нөөц бэлчээр бий болгох – 11.5 сая • Гүний худаг гаргуулах – 80.0 сая 	2023 2025 2024
Шар жалга	1312.7	III	573	10	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Малын усны хангамжийг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 0.1 сая • Хаваржааны бэлчээрт бүлгээрээ ашиглах гүний худаг гаргахад санхүүгийн буцалтгүй тусламж авах – 80.0 сая 	2023 2023
Усны эх	356.3	IV	2659	6		<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 0.8 сая • Хаваржааны бэлчээрт бүлгээрээ ашиглах гүний 	2023 2024

						• Малын усны хангамжийг сайжруулах	худаг гаргахад санхүүгийн буцалтгүй тусламж авах – 110.0 сая	
Буянт сум								
Наранхайрхан	1022.4	IV	2678	10	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Худаг сэргээн засварлах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 0.3 • Мал нэг цэгээр борлуулахад дэмжлэг авах – 1.3 сая Хуучин худаг засах, сэлбэх – 9.0 сая 	2023 2023 2023
Баянсайр	550.6	IV	2109	10	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Малын усны хангамжийг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 0.63 сая • Шинээр худаг гаргах – 33.0 сая 	2023 2023
Морьт	3818.6	III		8	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Өвөлжөө-хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Малын усны хангамжийг сайжруулах • Өвөлжөөнд хүрэх, буцаж нүүх замыг засан 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1.23 сая • Хаваржааны бэлчээрт ундарга сайтай газар хайгуулаар илрүүлэх, гүний худаг гаргахад шууд дэмжлэг авах – 90.0 сая • Сэлгэх, нүүдлийн зам засах – 4.0 сая 	2023 2024 2025
Ховд сум								
Салбан		III	9984	18	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 3.9 сая 	2023 2025

						<ul style="list-style-type: none"> • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Ундны ба малын байнгын усны эх үүсвэртэй болох 	<ul style="list-style-type: none"> • Гүний худаг гаргуулах – 56.0 сая 		
Атмекен		II	6956	28	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Өвөлжөөний нүүдлийн зам засах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 2.06 сая • Гүний худаг гаргуулах – 76.0 сая • Өвөлжөөний нүүдлийн зам засах – 6.0 сая 	2023 2025 2024	
Цагаанбургас		III	2705	11	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Хадлангийн газар түрээслэх • Холимог тэжээл бэлддэг болох 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 0.81 сая • Хадлангийн газар түрээслэх 2.1 сая • Төлийн ба үржлийн, бордооны малд зориулсан тэжээл холимог бэлтгэх тоног төхөөрөмж – 6.0 сая 	2023 2025 2026	
Мөнххайрхан сум									
Бортын нуур	2333.2	II	5206	15	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Ус хуримтлуулж ашиглах • Нөөц бэлчээр бий болгох 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1.56 сая • Байгалийн тогтцыг ашиглан булгийн ус хуримтлуулах – 17 сая • Бэлчээр хашиж, хуримтлуулсан усаар усалж ургац нэмэгдүүлэх – 4.0 сая • Хашсан бэлчээрийг борлуулах малын жин барих зориулалтаар ашиглах – 23.0 сая 	2023 2025 2025 2025	

Овоот бэлчир	2252.0	II	3265	9	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хаваржааны бэлчээрийн зохистой ашиглах • Малын усан хангамжийг сайжруулах • Байгалийн усны нөөцийг хамгаалах, ан амьтдад ус бий болгох 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших – 1.0 сая • Ундны ба рашааны хоршсон ундарга бүхий булаг байгалийн материалаар хаших, хамгаалах – 4.0 сая • Дундаж өндөрлөгт байгалийн усаар тэжээгддэг газар тэжээлийн хамгаалалттай нөөц эх үүсвэр бий болгож хавар ашиглах – 7 сая • Усны хайгуул хийх, гүний худаг гаргах – 65 сая, эсхүл дарагдсан худаг засварлах – 23 сая 	2023 2024 2025 2024
ЦЭЦЭГ СУМ								
Урд хажинга	9921.454	II	8579	15	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Ундны ба малын байнгын устай болох, усны хүрэлцээг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.5 сая • Улаан нуруу орчимд шинээр худаг гаргах- 45 сая • Хүрэн худгийг сэргээн засварлаж ашиглалтыг сайжруулах – 19 сая 	2023 2024 2024
Дунд хажинга	13905.16	II	9896	17	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хонины махан ашиг шимийг бүлгийн хэмжээнд нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.9 сая • Сугай үүлдэр, Торгууд үржлийн хэсгийн хуц тус бүр 3, охин төлөг тус бүр 40 толгойг авах, хэсэглэн үржүүлж цэвэр болон эрлийз 	2023 2025 2024

						<ul style="list-style-type: none"> • Ноолуурын чанарыг сайжруулах зорилгоор эцэг мал сайжруулах • Малын усны хүрэлцээг сайжруулах зорилгоор цас, борооны усыг хуримтлуулах хөв байгуулах 	<p>төл авч цаашид бүлэг дотроо үржлийн бичил сүрэгтэй болох, үржилд борлуулах эрх сумаас авах-5.5 сая</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дунд хажингад хөв байгуулах – 70 сая 	
Зээгийн хотгор				15	Худаг эзэмших	<ul style="list-style-type: none"> • Ундны ба малын байнгын устай болох, усны хүрэлцээг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Зээгийн гүний худаг ашиглалтыг сэргээн засварлах – 19 сая 	2023
АЛТАЙ сум								
Алтангадас Есөн- Эрдэнэ	4114.866	II	1464	5	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Ноолуурын чанарыг сайжруулах зорилгоор эцэг мал сайжруулах • Малын ундны усыг сайжруулах, хүрэлцээг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Өлгийн улаан үүлдрийн 3 өсвөр ухна авах, эрлийз ухна бойжуулж ноолуурын гарц нэмэгдүүлэхэд ашиглах- 0.5 сая • Улаан нуруу орчимд шинээр худаг гаргах- 45 сая 	2025 2023
Баян бэлчээр	5048.04	II	3414	5	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Хонины махан ашиг шимийг бүлгийн хэмжээнд нэмэгдүүлэх • Ноолуурын чанарыг сайжруулах зорилгоор эцэг мал сайжруулах • Усны хүрэлцээг сайжруулах, худгийн ашиглалтыг сэргээх 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 1.0 сая • Сээрийн хотосын худаг ашиглалтыг сэргээн засварлах – 19 сая • Сүү-махны Алатау үүлдрийн хэсгийн шүдлэн 1 бух авах, бүлэгт байгаа сайжирсан үнээнээс ялгаж, хэсэглэн хээлтүүлэх, эрлийз үнээг зохистой тэжээх, саальд ашиглах хугацааг уртасгах замаар сүүний гарцыг сайжруулах-3.2 сая 	2023 2025 2024
Үенч сум								

Урд хөвч	3230.5	II	3555	7	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Ноолуурын чанарыг сайжруулах зорилгоор эцэг мал сайжруулах • Малын ундны усыг сайжруулах, хүрэлцээг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 1.0 сая • Өлгийн улаан үүлдрийн 10 өсвөр ухна авах, эрлийз ухна бойжуулж ноолуурын гарц нэмэгдүүлэхэд ашиглах-1.8 сая • Цагаан түнгийн хар толгой орчим шинээр худаг гаргах – 50 сая 	2023 2025 2024
Булган сум								
Харганатай	1441.6	IV	8567	7	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.5 сая 	2023
Тэрэм хад				5	Худаг эзэмших	<ul style="list-style-type: none"> • Ундны ба малын байнгын устай болох, усны хүрэлцээг сайжруулах 	Харганатайн худаг ашиглалтыг сэргээн засварлах – 19 сая	2023
Мөст сум								
Хужирт Элст Алтай	1099.111	III	2357	3	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 0.7 сая • Өлгийн улаан үүлдрийн 5 өсвөр ухна авах, эрлийз ухна бойжуулж ноолуурын гарц нэмэгдүүлэхэд ашиглах-0.9 сая 	2023 2024
Цэцэг гол шар булаг	803.3634	III	3547	3	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах • Малын ундны усны хүрэлцээг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 1.0 сая • Өлгийн улаан үүлдрийн 4 өсвөр ухна авах, эрлийз ухна бойжуулж ноолуурын гарц 	2023 2024 2024

							нэмэгдүүлэхэд ашиглах – 0.5 сая • Шар булаг шинээр худаг гаргах – 50 сая	
Дарви сум								
Баянхөвхөр	19769	III	8598	11	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын ундны усны хүрэлцээг сайжруулах • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Бүлгүүдийн айлуудын орчимд шинээр худаг гаргах – 50 сая • Өлгийн улаан үүлдрийн 13 өсвөр ухна авах, эрлийз ухна бойжуулж ноолуурын гарц нэмэгдүүлэхэд ашиглах- 2.3 сая 	2024 2025
Өгөөмөр ноёны хүрэн	13862.32	III	6088	11	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын ундны усны хүрэлцээг сайжруулах • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Баянцагаан уулын урд орчимд шинээр худаг гаргах – 50 сая • Өлгийн улаан үүлдрийн 15 өсвөр ухна авах, эрлийз ухна бойжуулж ноолуурын гарц нэмэгдүүлэхэд ашиглах -2.7 сая • Сутай үүлдрийн 15 хуц авах-3.7 сая 	2024 2025 2025
Бүлтгэр Улаан булаг	4216.68	III	13547	10	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын ундны усны хүрэлцээг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 1.0 сая • Булаг эхийг хашиж хамгаалах-15 сая • Хөв байгуулах-100 сая 	2023 2023 2024
Чандмана сум								
Хөх сайр	4664.4	III	9451	16	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.4 сая 	2023 2023

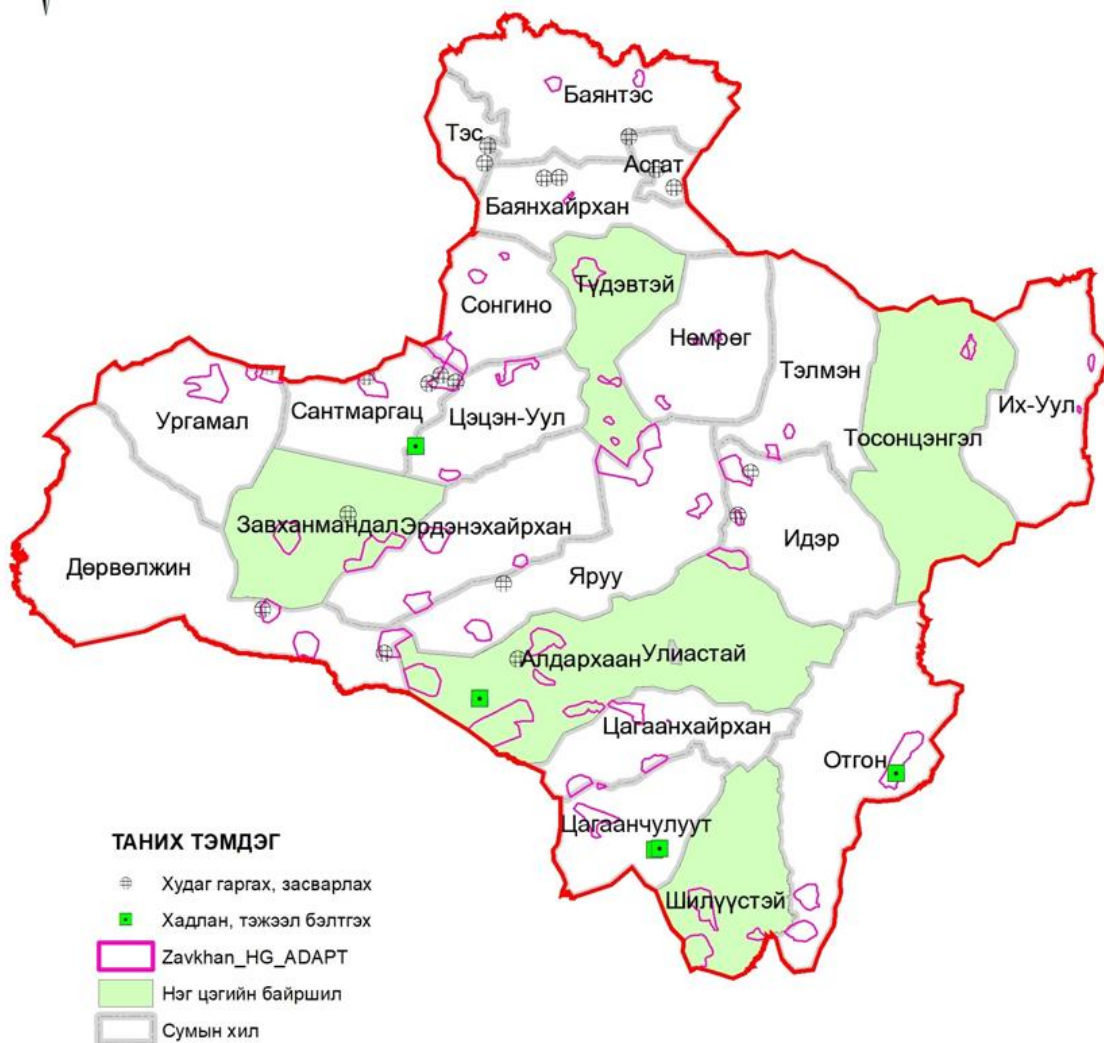
						<ul style="list-style-type: none"> • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Сайн үүлдрийн эцэг мал авах-3.0 сая 	
Худгийн Ар	5340.4	III	8109	19	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.8 сая • Сайн үүлдрийн эцэг мал авах-3.0 сая 	2023 2023
Оргих	-	III	-	8	Худаг ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын ундны усны хүрэлцээг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Инженерийн хийцтэй худгийг засах- 19.9 сая 	2023
Эрдэнэбүрэн сум								
Хаварзан	4910.4	III	5438	12	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.8 сая • Сайн үүлдрийн эцэг мал авах-5.0 сая 	2023 2023
Зурхайч	2455.2	III	5311	14	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.8 сая • Сайн үүлдрийн эцэг мал авах-5.0 сая 	2023 2023
Ноён худаг	-	III		10	Худаг ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын ундны усны хүрэлцээг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Инженерийн хийцтэй худгийг засах- 19.9 сая 	2022
Мянгад сум								
Дэлгэрмөрөн 13	592.8	IV	4251		Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.8 сая • Сайн үүлдрийн эцэг мал авах-5.0 сая 	2023 2023
Баруун Дэлгэрмөрөн	374.4	IV	4486		Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.8 сая • Сайн үүлдрийн эцэг мал авах-5.0 сая 	2023 2023

Дөргөн сум								
Цом	2937.0	IV	7172	19	Бэлчээр ашиглах	<ul style="list-style-type: none"> • Малын тоог жилд 5% бууруулж бэлчээрийн ачааллыг хөнгөвчлөх • Малын үүлдэр угсааг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> • Экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийг турших– 2.8 сая • Сайн үүлдрийн эцэг мал авах-6.0 сая 	2023 2023
Хүрэн толгой		II	-	14	Хадлангийн талбай эзэмших	2 га хадлангийн талбайгаас хадлан хадаж авах сумын малын тэжээл хангамжийг сайжруулах, сумын аюулгүйн фондод өвс бэлтгэх	<ul style="list-style-type: none"> • Хадлангийн тоног төхөөрөмж, цахилгаан гар хадуур 8 иж бүрдэл, 7 хүний урт түрүүтэй усны гутал, хадлангаа зөөх бага оврын завь, хар ус нуурын аралд орж хадлан хаддаг -30 сая 	2023

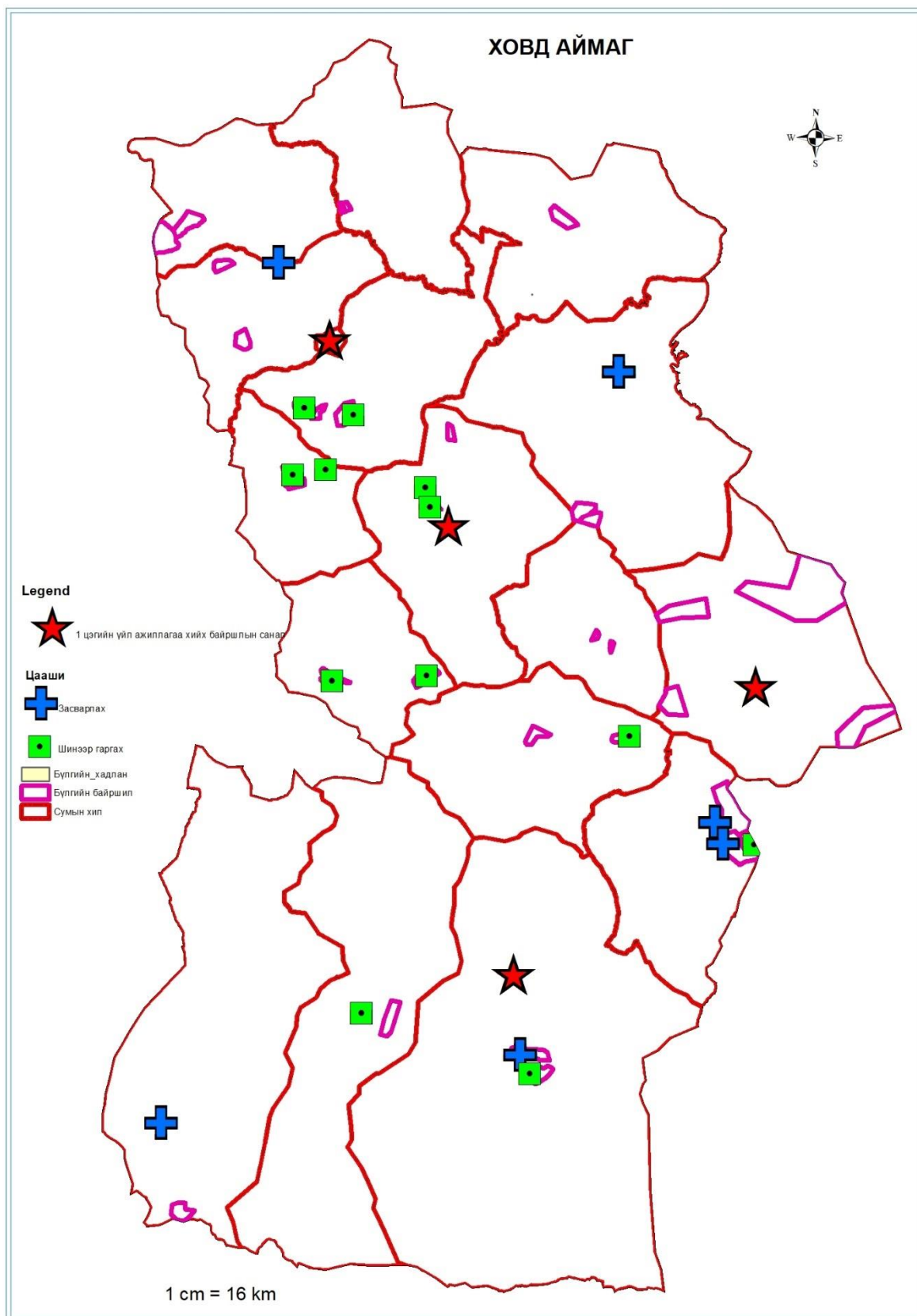
Хавсралт 5.2.1А Нэг цэг болон НАБ-уудын байршил. Завхан аймаг

ЗАВХАН АЙМАГ

Хавсралт 5.2.1Б Нэг цэг болон НАБ-уудын байршил. Ховд аймаг

Хавсралт 5.2.3 Сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд бэлчээр, хадлан, ус/худгийн нөөцийн менежментийн арга хэмжээг тусгах ажил үүргийн хуваарь, график

	Төлөвлөгөө боловсруулах үе шат, үйл ажиллагааны чиглэл	Хугацаа	Эцсийн үр дүнг хариуцах албан тушаалтан	Бэлчээр ашиглагч /БА/	Газрын даамал /ГД/	ХАА-н тасаг /ХААТ/	Мал эмнэлгийн тасаг /МЭТ/	БО-ны хяналтын улсын байцаагч /БОХУБ/	Багийн иргэдийн нийтийн хурал /БИНХ/	Багийн Засаг дарга /БЗД/	Сумын Засаг дарга /СЗД/	ИТХ
А	Бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах ажлын үе шат											
1	Тухайн жилийн ГЗБТ-ний төслийг боловсруулах Ажлын хэсэг /АХ/-г гишүүдийн чиг үүргийн заагтайгаар байгуулах	1/II	СЗД	-	АХ байгуулах захирамжийн төслийг боловсруулах	АХ байгуулах захирамжийн төсөлд санал өгөх	АХ байгуулах захирамжийн төсөлд санал өгөх	АХ байгуулах захирамжийн төсөлд санал өгөх	-	АХ байгуулах захирамжийн төсөлд санал өгөх	Захирамжаар АХ байгуулах	
2	Сумын бэлчээрийн менежментийн одоогийн байдалд үнэлгээ өгч, сумын хөгжлийн бодлоготой уялдуулсан бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөөний удирдамж боловсруулах	10/II	ГД	-	1,2,3,5,6,7,8,10, 17 дэх чиглэлээр бэлчээр ашиглалтын одоогийн байдлын зурган ба тоон мэдээллээр хангах, шинжилгээ хийх, удирдамжийн төслийг нэгтгэн боловсруулах	1-10, 12, 14-20 дахь чиглэлээр удирдамжийн төслийг боловсруулж, ГД-д өгөх	11 дэх чиглэлээр удирдамжийн төслийг боловсруулж, ГД-д өгөх	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19 дэх чиглэлээр удирдамжийн төслийг боловсруулж, ГД-д өгөх	-	-	Захирамжаар удирдамжийг батлах	
3	Бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөөнд суулгахаар БА-с авах санал асуулга /СА/-ыг боловсруулах, хэвлэх, тараах	10/III	ХААТ	-	1,2,3,5,6,7,8,10, 17 дэх чиглэлээр СА-н асуулт боловсруулж, ХААТ-д өгөх	1-10, 12, 14-17, 19 дэх чиглэлээр асуулт боловсруулах, СА-г нэгтгэн хэвлэх	11 дэх чиглэлээр СА-н асуулт боловсруулж, ХААТ-д өгөх	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19 дэх чиглэлээр СА-н асуулт боловсруулж, ХААТ-д өгөх	-	СА-д санал өгөх, БА-д тараах	-	
4	Бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөөнд суулгахаар	10/IV	ХААТ	СА-н хуудсыг бөглөж	1,2,3, 6,7 ,8, 17 дэх чиглэлээр гарсан санал,	1-10, 12, 14-19 дэх чиглэлээр гарсан санал,	11 дэх чиглэлээр гарсан санал,	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19 дэх	БА-с гарсан санал багийн нийтлэг эрх	СА-ыг БА-с цуглуулах ажлыг зохион байгуулах	-	

	ирүүлсэн БА-н саналыг цуглуулах, хянах, нэгтгэх			ХААТ-т ирүүлэх	төсвийг хянаж, ХААТ-д өгөх	төсвийг хянах, саналыг нэгтгэх	төсвийг хянаж, ХААТ-д өгөх	чиглэлээр гарсан санал, төсвийг хянаж, ХААТ-д өгөх	ашгийг хөндсөн бол хэлэлцэх			
5	БА-с авсан санал, удирдамжид заасан бодлогын чиглэлийг үндэслэн бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөөний төсөл /ТТ/, танилцуулгыг боловсруулах	1/V	ХААТ	-	1,2,3,5,6,7,8,10, 17 дэх чиглэлээр гарсан санал, төсвийг эцэслэн танилцуулгын хамт ХААТ-д өгөх	1-12, 14-20 дахь чиглэлээр гарсан санал, төсвийг эцэслэж, ТТ, танилцуулгыг нэгтгэх	11.дэх чиглэлээр гарсан санал, төсвийг эцэслэн танилцуулгын хамт ХААТ-д өгөх	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19 дэх чиглэлээр гарсан санал, төсвийг эцэслэн танилцуулгын хамт ХААТ-д өгөх	-	-	-	
6	Төлөвлөгөөний төсөл, танилцуулгыг АХ-р хэлэлцүүлэн эцэслэж холбогдох дээд байгууллага /Аймгийн ХХААГ, ГХБХБГ, БОАЖГ, МЭГ/- д хүргүүлэх	25/V	СЗД, холбогдох албан тушаалтан	-	ТТ, танилцуулгыг тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний төсөлд багтаан аймгийн ГХБХБГ-т хүргүүлж, шаардлагатай тодруулга өгөх	ТТ, танилцуулгыг аймгийн ХХААГ-т хүргүүлж, шаардлагатай тодруулга өгөх	ТТ, танилцуулгыг аймгийн МЭГ-т хүргүүлж, шаардлагатай тодруулга өгөх	ТТ, танилцуулгыг аймгийн БОАЖГ-т хүргүүлж, шаардлагатай тодруулга өгөх	-	-	-	
7	Дээд байгууллагуудаас ирүүлсэн саналыг нэгтгэн төлөвлөгөөний төслийг эцэслэх	10/ХП	ХААТ	-	1,2,3,5,6,7,8,10, 17 дэх чиглэлээр аймгийн ГХБХБГ-с гарсан саналыг тусган ТТ-г ХААТ-д өгөх	1-12, 14-19 дэх чиглэлээр аймгийн ХААГ-с гарсан саналыг тусган ТТ-г эцэслэн нэгтгэх	11. дэх чиглэлээр аймгийн БОАЖГ-с гарсан саналыг тусган ХААТ-д өгөх	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19 дэх чиглэлээр аймгийн БОАЖГ-с гарсан саналыг тусган ХААТ-д өгөх	-	-	-	
8	Төлөвлөгөөний төслийг АХ-р хэлэлцүүлэх	15/ХП	ХААТ	-	ТТ-г хэлэлцэх	АХ-н хурлын товыг зөвшилцөн зарлах, ТТ-г хэвлэн АХ-н гишүүдэд тараах	ТТ-г хэлэлцэх	ТТ-г хэлэлцэх	-	ТТ-г хэлэлцэх	ТТ-г хэлэлцэх	

9	Төлөвлөгөөний төслийг сумын тухайн жилийн ГЗБТ-ний төсөлд тусгаж ИТХ-ээр хэлэлцэж батлуулах	30/ХП	СЗД	-	ТТ-г сумын тухайн жилийн ГЗБТ-ний төсөлд тусгаж, хэвлэн СЗД-д мэдүүлэх	-	-	-	-	-	ТТ-г ИТХ-д мэдүүлэх, танилцуулах	ТТ-г хэлэлцэж, батлах
Б	БМ-ийн үйл ажиллагааны чиглэл бүрээр хийх төлөвлөлт											
1	Өвөлжөө, хаваржааны доорх газрыг эзэмшүүлэх	1/VI	Газрын даамал	1/V	1. Өвөлжөө, хаваржааны доорхи газрыг эзэмших өргөдлийг хүлээн авах, 2. Өргөдлийг мэдээллийн сантай тулгаж тодруулга хийх. 3. Тодруулсан зураглалаа ХААТ-т төлөвлөгөөнд тусгуулахаар өгнө.	Хамрагдах өрх, бүлэг, нөхөрлөлийн харьяаллыг хянах /тавиул малтай, хөлсний маллагчид олгохгүй/ МАТ, БОХУБ-аас зохио лавлагааг авах	1.Шинээр эзэмшүүлэх өвөлжөө, хаваржаа доорх газарт мал эмнэлэг, эрүүл мэнд /МЭЭМ/-ийн лавлагаа өгөх	1. Ойн бүсэд байгаа эсэхэд хяналт тавьж хэрэв тухайн хориотой бүсэд орсон бол өөрчлүүлэх саналыг ГД-тай хамтран гаргаж ТТ-д тусгах	Хүсэлтийг хүлээн авч хурлаар хэлэлцэх, шийдвэрлэх	БИНХ-д малчдын саналыг оруулж хэлэлцүүлэх	Захирамж гаргах, гэрчилгээ олгох	
2	Бэлчээрийг малчдын бүлэгт урт хугацаагаар ашиглуулах	1/VI	Газрын даамал	1/V	1. Малчдын бүлгийн хүсэлтийг нэг бүрчлэн бүртгэж хүлээн авах, 2. Бэлчээр ашиглалтын төлөв байдал, чанар, ашиглагчийн бүртгэл, газар зүйн мэдээллийг хүсэлт бүрээр гаргаж ХААТ-т өгөх	1.Гэрээт бэлчээрт эрчимжсэн МАА-н бүс, хадлангийн талбай, нийтээр ашиглах нөөц орсон эсэхийг нягтлах 2. Малын тоог төрлөөр, сумынхаа өрх /гарал үүсэл/-өөр гаргах 3.Тавиул малтай бол өмчлөгчөөр тодорхойлолт гаргах 4.Бүлгийн	1.Бүлгээс гэрээгээр ашиглахаар хүсэлт гаргасан бэлчээрийн эрүүл мэндийн тодорхойлолтыг ХААТ-т өгөх	1. Бүлгийн гэрээлэх ашиглуулах бэлчээрт байгалийн нөөцийн ашиглалт, хамгаалттай холбоотой лавлагааг ХААТ-т өгнө 2. Зэрлэг амьтны амьдрах орчныг хамгаалах, идэш тэжээлийн хомсдолд оруулахаас сэргийлэх арга хэмжээний саналыг ТТ-т	Хүсэлтийг хүлээн авч хурлаар хэлэлцэх, шийдвэрлэх	Хүсэлтийг БИНХ-д танилцуулах, хэлэлцүүлэх	Захирамж гаргаж Шийдвэрлэх	

						хүсэлт, БИНХ-ын ба холбогдох нэгж, албан тушаалтны саналыг хянан нэгтгэж ХААТ-ийн саналыг ГД-д хүргүүлэх		тусгуулахаар ХААТ-т өгөх				
3	Хадлангийн талбайг эзэмшүүлэх, ашиглуулах	1/VI	Газрын даамал	1/V	Газрын мэдээллийн санд суурьлан эзэмшүүлэх, ашиглуулах хадлангийн талбайн төлөв, байдал, чанар үзүүлэлтүүдийг гаргаж ХААТ-т өгөх. ХААТ-аас ирсэн саналын дагуу ТТ-т холбогдох арга хэмжээг тусгах	1.Иргэн, ААН-ээс гаргасан хүсэлтийг ХААТ-д хүлээн авах, хянах, 2. Холбогдох нэгж, ЗДТГ-ын албан тушаалтанд танилцуулах, санал авахаар хүргүүлэх 3.Саналыг авч ХААТ-ийн санал байдлаар ГД-д хүргүүлэх	1.Хадлангийн талбайн эрүүл мэндийн лавлагааг ХААТ-т өгөх	Ховор, нэн ховор ургамалтай эсэхэд хяналт тавих, тухайн байршлыг өөрчлүүлэх саналыг ГД-тай хамтран гаргаж ТТ-д тусгах	Хадлангийн талбайг эзэмших ашиглах талаар гарсан саналыг БИНХ-аар хэлэлцэх, шийдвэрлэх	Хүсэлтийг БИНХ-д танилцуулах, хэлэлцүүлэх	Захирамжаар шийдвэрлэх	
4	Бэлчээрийн фотомониторинг хийх, бэлчээр хадлангийн ургац тогтоох	1/VI	Газрын даамал	1/V	1. Фотомониторингийн цэгийн ургацын мэдээлэлд тулгуурлан бэлчээрийн төлөв байдал, чанарын үзүүлэлтийн мэдээллийг санд оруулах 2. гэрээт бэлчээрийн хэв шинжийг төлөөлөх 2-оос доошгүй фотомониторингийн цэг тогтоох		Зооноз, байгалийн голомтот өвчнөөс хүн, малыг хамгаалах	Фотомониторинг, ургац тогтоосон мэдээллийг ашиглан зэрлэг амьтдын бэлчээрийн байдлын өөрчлөлт, хяналт, хамгаалалтыг ТТ-т тусгах		Ургацын мэдээллийг иргэдэд танилцуулах	удирдамжаар хангах	
5	Бэлчээрийн даацыг зохицуулах, гэрээний хэрэгжилтийг хангах	1/VI	ХААТ	1/V	Газар зүйн мэдээллийн санд үндэслэн бэлчээрийн даац, ачаалал түүний үр нөлөөг БАХ, бэлчээр ашиглалтын бүлэг болон тодорхой хил	1.Малын тоог жилд 5% бууруулах сумын зорилтыг малын тоо, төрлөөр, баг, гэрээ байгуулсан бүлгээр шинэчлэн	1.Нэг цэгийн үйлчилгээнд МЭҮН-ийг оролцуулах 2.Борлуулах малд эрүүл мэндийн гэрчилгээ олгох 3.Борлуулсан малын	Бэлчээрийн даац тохируулах, байгалийн бусад нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалахтай холбоотой зөрчлийг арилгуулах арга			зохион байгуулалтын ажилд холбогдох албан тушаалтнуудын оролцуулах, хяналт тавих	

					заагаар зураглан харуулж, одоогийн ашиглалтын байдалд, төлөвлөгөөнд тусгах бодлого чиглэлийг тодорхойлно.	гаргах 2.Тухайн жилд борлуулах малын хяналтын тоог баг, гэрээ байгуулсан бүлгээр тооцох 3.Мал борлуулахад оролцох, чанарын баталгаа гаргах, мал борлуулсан дүнг нэгтгэх	мэдээллийг мал эмнэлгийн эрүүл мэндийн мэдээллийн санд оруулах	хэмжээг ТТ-т тусгах				
6	Зун, намрын бэлчээрийг сэлгэж ашиглах	1/VI	ХААТ	1/V	Газар зүйн мэдээллийн санд үндэслэн улирлын бэлчээрийн даац, ачааллыг зураглалаар харуулж, сумын хөгжлийн бодлого хөтөлбөрийн дагуу төлөвлөгөөнд тусгах арга хэмжээний чиглэлийг ХААТ-т өгөх	1. 4 ба 5-д заасан арга хэмжээ, бэлчээр ашиглагчдын санал, ГД-аас өгсөн чиглэлд тулгуурлан зун-намрын улиралд бэлчээр сэлгэх зураглал, тооцоог БАХ, БАБ-ээр гаргах 2.Тооцооны дагуу холбогдох арга хэмжээг төлөвлөх, ГД-д хүргүүлж ТТ-д тусгуулах	1.Тухайн бэлчээрийн эрүүл мэндийн лавлагааг ХААТ-т өгөх	БИНХ-ын шийдвэрийн хэрэгжилтэд чиг үүргийн дагуу хяналт тавих	Зун намрын бэлчээр сэлгэж ашиглах арга хэмжээг багт хэрэгжүүлэх шийдвэр гаргаж ХААТ-т хүргүүлэх	Зохион байгуулах, хяналт тавих	Зохион байгуулах, хяналт тавих	
7	Бэлчээр хашиж хамгаалах	1/VI	ХААТ	1/V	Хашиж хамгаалсан бэлчээрийн зураглалыг гаргаж, цаашид хашиж хамгаалах хэрэгцээ шаардлагын дагуу авах арга хэмжээний	1.Ашиглагчдын саналыг хүлээн авч БЗД-тай хамтран хянах 2.МЭТ, БОХУБ-аас лавлагаа авах 3.Бэлчээр хөцөөлөх арга хэмжээний саналыг ГД-д хүргүүлэх	1. Тухайн бэлчээрийн эрүүл мэндийн лавлагааг ХААТ-т өгөх	1. Зэрлэг амьтадын бэлчээр болон нүүдлийн замд саад болж буй эсэх хяналт тавих, зөрчлийг арилгуулах ГД-тай хамтран гаргаж ТТ-д тусгах	Хаших газрыг байршлыг хэлэлцэх, шийдвэрээ ХААТ-т хүргүүлэх			

					чиглэлийг ХААТ-т өгөх							
8	Бэлчээр сайжруулах, нөхөн сэргээх	1/VI	ХААТ	1/V	Өмнөх жилийн бэлчээрийн фотомониторинг судалгааг үндэслэн бэлчээрийн төлөв байдал чанарын үзүүлэлтийг сумын хэмжээнд зураглан харуулж, төлөвлөгөөнд тусгах бодлого, чиглэлийг тодорхойлно.	ГД-аас ирүүлсэн мэдээлэл болон ашиглагчдын саналд үндэслэн талхлагдсан, цөлжсөн, доройтсон, эвдэрсэн бэлчээрийн мэдээллийг гаргах Нөхөн сэргээх арга хэмжээг 1-2, 4-6, 9-д заасан арга хэмжээтэй уялдуулан төлөвлөх, ТТ-д суулгах	1. Тухайн бэлчээрийн эрүүл мэндийн лавлагааг ХААТ-т өгөх	Уул уурхай, дэд бүтцийн нөлөөгөөр эвдэрсэн газар, бэлчээрийн нөхөн сэргээх арга хэмжээний саналыг ГД-д хүргүүлэх			Гүйцэтгэлийг хянах	
9	Бэлчээрийн хортон мэрэгчтэй тэмцэх	1/VI	ХААТ	1/V	Өмнөх жилийн бэлчээрийн фотомониторинг судалгааг үндэслэн бэлчээрийн хортон мэрэгчдийн тархалт нөлөөллийн үзүүлэлтийг тодорхойлох, устгал хийх шаардлагатай газрын зураглалыг ХААТ-т өгөх	1. Ашиглагчдаас ирүүлсэн саналыг хянах, устгалын арга хэмжээ авах бэлчээрийн байршил, хэмжээ, устгалын аргыг заасан арга хэмжээний төсөл хийх, ГД-д хүргүүлэх 2. Багийн иргэд, ашиглагчдыг хамруулсан устгалын арга хэмжээ зохион байгуулахад хяналт тавих, дүнг тооцох, тайлагнах	1. Бэлчээрийн хортон, мэрэгчдийг устгах үед малчдыг түр нүүлгэж бэлчээр чөлөөлөх 2. Устгал хийсэн бэлчээр ашиглах мал сүргийн эрүүл мэндийг хянаж, хамгаалах	1. Хортон мэрэгчдийг хими биологийн аргаар устгал хийсэн талбай нь зэрлэг амьтны бэлчээр нүүдэллэх замтай давхацсан тохиолдолд гарах сөрөг үр дагаврыг тодорхойлж арилгуулах талаар зөвлөмж өгөх, хяналт тавих		Зохион байгуулалтын ажилд иргэдээ оролцуулах	Гүйцэтгэлийг хянах	
10	Отрын нөөц нутгийн хуваарь, ашиглалт	1/VI	ХААТ	1/V	Отрын бүс нутгийн хил заагийг мэдээллийн	1. Отрын бэлчээрийн хэрэгцээг сумын	Отрын бэлчээрийн эрүүл мэндийн лавлагааг	Отрын бүс нутаг тогтооход зэрлэг амьтны нутаг, бэлчээр,	Багийн нутагт бий болгох отрын нөөц	Зориулалт, хуваарийн дагуу	Захирамж гаргах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	

					санд тулгуурлан зураглах, шинээр отрын нөөцөд авах боломжтой бэлчээрийн тодорхойлолтыг ХААТ-т өгөх	хэмжээнд гаргах 2.Отрын бэлчээрийн байршлын талаар бэлчээр ашиглагчдаас санал авах 3.Тухайн жилд тогтоох баг, сумын отрын бэлчээрийн байршил, хэмжээг төлөвлөгөөний төсөлд тусгуулахаар ГД-д хүргүүлэх 4. ЗД-ын захирамжийн төсөл боловсруулах	ХААТ-т өгөх, цаашид авбал зохих МЭАЦ-ийн арга хэмжээний саналыг ХААТ-т өгөх, Отроор гаднаас орж ирэх болон гадагшаа оторлох малын эрүүл мэндийн байдалд хяналт тавих	нүүдэллэх замтай давхцал гаргахгүй байх чиглэлийг ХААТ болон ГД-д өгөх	нутгийн байршил, хэмжээ, ашиглалтын хуваарийг тогтоох	ашиглалтад хяналт тавих			
1 1	Бохирдсон, хордсон, өвчний голомттой бэлчээрийн газрын төлөвлөлт	1/VI	МЭТ	1/V	Газар ашиглалтын мэдээллийн санд суурилан химийн хорт бодисоор бохирдсон, малын гоц халдварт өвчний тархалтын байршлыг харуулсан зураглалыг гаргана.	Айл өрх, мал, амьтан нутаглах, идээшлэх боломжтой болсон бэлчээрийг ашиглах асуудлыг ГД, БОХУБ-тай хамтран ТТ-т тусгах	1.Бохирдсон, хордсон, халдварын голомттой газарт МЭХ тавих 2. Шинээр бохирдсон, хордсон, халдварын голомт илэрсэн бүс нутагт МЭАЦ-ийн арга хэмжээний саналыг ХААТ-т өгөх, 3. Тэмдэгжүүлэх	1. Химийн хортой бодисоор хордсон, уул уурхайн улмаас эвдэрсэн газар нутагт хорын саармагжуулах, нөхөн сэргээлтийг хийлгэх, хэрэгжилтэд хяналт тавих ажлыг төлөвлөх	Төлөвлөсөн арга хэмжээний хэрэгжилтэд хяналт тавина	Захирамж гаргах			
1 2	Худаг шинээр гаргах, засварлах	1/VI	ХААТ	1/V	Газар ашиглалтын мэдээллийн санд суурилан худаг усны хүрэлцээ муутай	1.Малчдын саналыг хянах, түүнд үндэслэн тухайн онд шинээр гаргах инженерийн хийцтэй худаг	1.Шинээр худаг гаргуулах цэгт мал эмнэлэг ариун цэврийн лавлагааг ХААТ-т өгөх	гүний усны статитик түвшинг хэмжих хяналтын цэг байгуулж ажиллах ХААТ	Багийн нутагт худаг гаргах шийдвэр гаргах	Багийн нутагт шинээр худаг гаргах асуудлыг хуралд хэлэлцүүлэх			

					бэлчээрийн байршлыг зураглан харуулж, хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох	/цэг/, ашиглагчдын мэдээллийг гаргах /МЭТ, БОХУБ-аас лавлагаа авах/ 2.Ашиглагчдаас ирүүлсэн саналаар засварлах шаардлагатай худгийн жагсаалтыг ГД-д хүргүүлэх		болон ГЗ-тай хамтран гаргаж ТТ-д тусгах					
1 3	Булгийн эх хаших, хамгаалах	1/VI	БОХУБ	1/V	Газар ашиглалтын мэдээллийн санд суурилан булаг, шандны байршлыг зураглан харуулах		1.Шинээр хаших булгийн мал эмнэлэг ариун цэврийн лавлагааг БОХУБ-д өгөх	малчдаас ирүүлсэн санал, зэрлэг амьтны усан хангамжтай холбоотойгоор булаг, шандны эхийг хашиж хамгаалах арга хэмжээг төлөвлөх, мэдээллийг ГД-д хүргүүлэх					
1 4	Эрчимжсэн суурин мал аж ахуйн бүс нутгийн ашиглалт, хамгаалалт	1/VI	ХААТ	1/V	Газар ашиглалтын мэдээллийн санд суурилан эрчимжсэн МАА-н бүс, байршлыг зураглан харуулах	1.Газрын тухай хуулийн дагуу тусгайлсан бүс байгуулах тооцоо, хил заагийн санал бэлдэх 2.Газар тариалан, эрчимжсэн АА-н ойролцоох бэлчээрийн даац, багтаамжийн тооцоо гаргах, даац ашиглалтыг бэлчээрийн МАА эрхлэгчдийн түвшинд	1.Шинээр байгуулж байгаа ЭМАА-н объект, цогцолборын газар, бэлчээрийн эрүүл мэндийн лавлагааг ХААТ-т өгөх	ЭМАА эрхлэхэд байгаль орчинд нөлөөлөх байдалд хяналт тавих, холбогдох арга хэмжээг ТТ-т тусгах	БИНХ-аар хэлэлцэж шийдвэр гаргах	Багийн нутаг дэвсгэрт санал гарвал уламжлах	Бүс тогтоох журам гарган мөрдүүлэх		

						зохицуулах арга хэмжээ боловсруулах, ТТ-д суулгах 3.МЭТ, БОХУБ-аас лавлагаа авах, саналыг харьяа багийн ИНХ-аар хэлэлцүүлэх 4.Эрчимжсэн суурин мал аж ахуйн бүс нутгийн ашиглалт, хамгаалалтын асуудлаар ЗД-ын захирамжийн төслийг холбогдох албан тушаалтантай хамтран бэлдэх							
1 5	Бэлчээрийн маргаан, зөрчил шийдвэрлэх	1/VI	СЗД	1/V	Бэлчээр ашиглалтын одоогийн байдал, маргаан зөрчил гардаг бэлчээрийн байршил, шалтгаан, шийдвэрлэсэн талаарх мэдээллийг ХААТ, БЗД-д өгөх	Ашиглагчдаас тавьсан үндэслэлтэй асуудлыг судлах, "ялагч-ялагч" аргаар шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх сургалт явуулах	1.Бэлчээр, хадлангийн талбайн эрүүл мэндтэй холбоотой маргаан, зөрчлийг зохицуулах			БЗД-ийн эрх мэдлийн хүрээнд асуудлыг шийдвэрлэх, шийдэж чадахгүй бол сумын засаг даргад мэдэгдэх	ЗД -ын эрх мэдлийн хүрээнд шийдвэр гаргах		
1 6	Ашиглалтгүй бэлчээрийг ашиглах арга хэмжээ	1/VI	ХААТ	1/V	Улирлын бэлчээр ашиглалтын хуваарь, ашиглалтгүй бэлчээр, отрын бүс нутгийн хил заагийн зураг, төлөвлөгөөнд	1.Ашиглагдахгүй байгаа бэлчээрийн талаар малчдаас ирсэн санал, сумын бодлогын хүрээнд ашиглалтад авах арга	1.Шинээр ашиглах бэлчээрийн эрүүл мэндийн тодорхойлолт ХААТ-т өгөх	Биологийн төрөл зүйлийн хамгаалах чиглэлээрх арга хэмжээний саналыг ХААТ-т өгөх	БЗД-ын саналыг хэлэлцэж шийдвэр гаргах	Ашиглалтгүй бэлчээрийг тогтоох, ашиглах арга замын талаар санал боловсруулахад оролцож ИНХ-д оруулах			

					тусгах бодлого чиглэлийг ХААТ-г өгөх	хэмжээ төлөвлөх, улирлаар ашиглах хуваарь гаргах 2. Хамаарах багийн ИТХ-аар хэлэлцүүлэх 3. Төлөвлөсөн арга хэмжээ, БИНХ-ын шийдвэрийн хамт ГД-д хүргүүлж ТТ-д суулгах 4.3Д-ын захирамжийн төсөл ГД, БЗД-тай хамтран боловсруулах						
1 7	Цаг агаар хүндэрсэн онцгой нөхцөлд нүүдэл хийх	1/VI	ХААТ	1/V	Газрын мэдээллийн санд тулгуурлан цаг агаар хэвийн үед малдаа тарга хүч авхуулах болон ган зуд болсон цаг хүндэрсэн үед отор нүүдэл хийх чиглэлийг судлан тодорхойлж зурагласан мэдээллийг ХААТ-г өгөх	1.Цаг агаарын хүндрэлтэй үед сум дотроо нүүдэллэх газрын байршил, маршрутын зураглалыг ГД-тай хамтран гаргах 2.Нүүдлээр очих газрын бэлчээрийн даац, ашиглалтын тооцоо гаргах 3.Сумын онцгой комиссоор хэлэлцүүлэх, шийдвэр гаргуулах	1. Ашиглах бэлчээрийн эрүүл мэндийн лавлаг ХААТ-г өгөх	Улсын тусгай хэрэгцээний газар болон тусгай хамгаалалттай бүсэд отроор мал оруулах талаар холбогдох дээд шатны байгууллагад хүсэлт гаргах төлөвлөгөө гаргах	Уламжлалыг харгалзан нүүдлийн маршрут гаргахад оролцох, иргэдийг хамруулах хаашаа нүүсэн мэдээлэл цуглуулах иргэдтэй холбоотой байх	Төлөвлөгөө баталж хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих		
1 8	Зэрлэг амьтдын бэлчээртэй давхцадаг малын	1/VI	ХААТ	1/V	Зэрлэг амьтдын тархац нутаг, малын бэлчээр давхцалын зураглалыг	Зэрлэг амьтдын үндсэн нутаг ба малын бэлчээрийн давхцалыг	1.Давхцалтай бэлчээрийн эрүүл мэнд хяналт тавих, 2 Зооноз	1. Зэрлэг амьтдын нүүдлийн болон бэлчээрийн орон зайг	Малын бэлчээрийн ачааллыг бууруулж зэрлэг амьтны	Арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх,		

	бэлчээрийг сэлгэн ашиглах				газрын мэдээллийн санд тулгуурлан боловруулж, зэрлэг амьтны нутаг бэлчээрийг чөлөөлөх, сэлгэх боломжийг судлан тодорхойлж ХААТ-г өгөх	бууруулах, ачааллыг тэнцвэржүүлэх арга хэмжээг сэлгэх аргаар зохицуулах арга хэмжээний саналыг БОХУБ-т өгөх	өвчнөөс хүн малыг урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг төлөвлөх саналыг БОХУБ-д өгөх	хамгаалж буй эсэхэд хяналт тавих. 2. давхацдаг бэлээр дээрх зэрлэг амьтдын тоо толгойд өөрчлөлт орж буй эсэхэд хяналт тавих		бэлчээрийг тэлэх арга хэмжээг зохион байгуулж иргэдийг оролцуулах	журам гаргах хяналт тавих	
1 9	Бэлчээрийн менежментийн сургалт сургалчилгаа	1/VI	ХААТ	1/V	Газрын хууль тогтоомжийн талаар малчид, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын сургалтын эрэлт хэрэгцээг судалж нэгтгэн сумын ЗДТГ-г хүргүүлэх, Малчдаас ирүүлсэн саналыг үндэслэн газрын хууль тогтоомжийн талаар жилд явуулах сургалтын төлөвлөгөө гаргах, Бэлчээр ашиглалтын зураг, бэлчээр, хадлангийн талбайн ашиглалт, хамгаалалт, нөхөн сэргээлтийн талаар гарсан заавар, зөвлөмжүүдийг малчдад хүргэж, үйл ажиллагаанд нь хэвшүүлж сургах	Бэлчээртэй холбоотой тухайн онд явуулах сургалт 1.Бүлэг байгуулах 2.БАГ байгуулах 3.Даац тохируулах 4.Бэлчээрийн улирлын ба урт хугацааны сэлгээ 5.Бэлчээр өнгөц сайжруулах арга	1. Малчдын саналд үндэслэн бэлчээрийн эрүүл мэндийн чиглэлээр сургалт явуулах	Байгалийн нөөцийн ашиглалт, биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад нутгийн иргэдийн оролцоог хангах, чадавхыг бэхжүүлэх сургалт				

Хавсралт 5.2.5А Малчдын бүлгүүдийн малын тоог жилд 5 хувиар бууруулах 5 жилийн төлөвлөгөө. Ховд аймаг

**Малчдын бүлгүүдийн малын тоог жилд 5 хувиар бууруулах 5 жилийн төлөвлөгөө,
Ховд аймаг**

Д/д	Сум	Бүлэг	Нийт мал, ХТ	2023	2024	2025	2026	2027
1	Манхан	Онцын толгой	5733.9	5447	5175	4916	4670	4437
		Баянтохой	4312.1	4096	3892	3697	3512	3337
		Далан	3068.2	2915	2769	2631	2499	2374
2	Дуут	Баянбулаг	3500	3325	3159	3001	2851	2708
		Шар жалга	273.3	260	260	260	260	260
		Усны эх	2658.6	2526	2399	2279	2165	2057
3	Буянт	Наранхайрхан	2677.7	2544	2417	2296	2181	2072
		Баянсайр	2109	2004	1903	1808	1718	1632
		Морьт	2993	2843	2701	2566	2438	2316
4	Зэрэг	Хусны эхэн	877.5	834	792	752	715	679
		Элсэн тохой	992.7	943	896	851	809	768
5	Мөнххайрхан	Бортын нуур	5206.4	4946	4699	4464	4241	4029
		Овоот бэлчир	3265.4	3102	2947	2800	2660	2527
6	Чандмань	Худгийн Ар	9749	9262	8798	8359	7941	7544
		Хөх сайр	8120	7714	7328	6962	6614	6283
7	эрдэнэбүрэн	Зурхайч	5503	5228	4966	4718	4482	4258
		Хаварзан	5723	5437	5165	4907	4661	4428
8	Мянгад	дэлгэхмөрөн 13	7640	7258	6895	6550	6223	5912
		Баруундэлгэрмөрөн	4486	4262	4049	3846	3654	3471
9	дөргөн	Цом	7715	7329	6963	6615	6284	5970
10	Цэцэг	Урд хажинга	8579	8150	7743	7355	6988	6638
		Дунд хажинга	9896	9401	8931	8485	8060	7657
11	Алтай	Алтангадас Есөн-Эрдэнэ	1464	1391	1391	1391	1391	1391
		Баян бэлчээр	3414	3243	3081	2927	2781	2642
12	Үенч	Урд хөвч	3555	3377	3208	3048	2896	2751
13	Булган	Харганатай	8567	8139	7732	7345	6978	6629
14	Мөст	Хужирт Элст Алтай	2357	2239	2127	2021	1920	1824
		Цэцэг гол шар булаг	3547	3370	3201	3041	2889	2745
15	Дарви	Баянхөвхөр	8598	8168	8168	8168	8168	8168
		Өгөөмөр ноёны хүрэн	6088	5784	5784	5784	5784	5784
		Бүлтгэр Улаан булаг	13547	12870	12226	11615	11034	10482

Хавсралт 5.2.5Б Малчдын бүлгүүдийн малын тоог жилд 5 хувиар бууруулах 5 жилийн төлөвлөгөө. Завхан аймаг

Малчдын бүлгүүдийн малын тоог жилд 5 хувиар бууруулах 5 жилийн төлөвлөгөө,

Завхан аймаг

Сум	Бүлэг	Нийт мал, ХТ	2023	2024	2025	2026	2027
Цагаанхайрхан	Агьт	5809	5519	5243	4980	4731	4495
Цагаанхайрхан	Цэцэрлэг	9687	9203	8743	8305	7890	7496
Цагаанхайрхан	Биндэрхайрхан	39044	37092	35237	33475	31802	30212
Цагаанхайрхан	Шар хад	12163	11555	10977	10428	9907	9411
Цагаанчулуут	Усны ундарга	23674	22490	21366	20297	19283	18318
Цагаанчулуут	Шивээт	13227	12566	11937	11340	10773	10235
Идэр	Төл таван эрдэнэ	5040	4788	4549	4321	4105	3900
Идэр	Төмөргий	25902	24607	23377	22208	21097	20042
Шилүүстэй	Алтанхайрхан	19142	18185	17276	16412	15591	14812
Шилүүстэй	Гэгээн овоот нутаг	21023	19972	18973	18025	17123	16267
Шилүүстэй	Өргөн тохой	22425	21304	20239	19227	18265	17352
Отгон	Оргиу	36327	34511	32785	31146	29589	28109
Отгон	Бор бургас	25527	24251	23038	21886	20792	19752
Отгон	Цагаан бургас	19666	18683	17749	16861	16018	15217
Тосонцэнгэл	Бяцхан булаг	2461	2338	2221	2110	2004	1904
Тосонцэнгэл	Шар жалга	2490	2366	2247	2135	2028	1927
Алдархаан	Загастай	18110	17205	16344	15527	14751	14013
Алдархаан	Уургат	68566	65138	61881	58787	55847	53055
Алдархаан	Баянбүрд	59886	56892	54047	51345	48778	46339
Алдархаан	Баян-Ундарга	40996	38946	36999	35149	33391	31722
Алдархаан	Алагын уул	33945	32248	30635	29104	27648	26266
Алдархаан	Их хөшиг	24713	23477	22303	21188	20129	19122
Их уул	Шар жалга	3528	3352	3184	3025	2874	2730
Их уул	Таван-Эрдэнэ	7727	7341	6974	6625	6294	5979
Баянтэс	Өгөөмөр	2883	2739	2602	2472	2348	2231
	Билчир улаан	2827	2686	2551	2424	2303	2187
Нөмрөг	Баян булаг	2081	1977	1878	1784	1695	1610
	Хар чулуу	4845	4603	4373	4154	3946	3749
	Навтаст	2250	2138	2031	1929	1833	1741
Сонгино	Хайрхан	8403	7983	7584	7205	6844	6502
	Баянгол	8654	8221	7810	7420	7049	6696
	Олон булаг	4014	3813	3623	3442	3269	3106
Түдэвтэй	Чацаргана	1785	1696	1611	1530	1454	1381
	Хавцал	4716	4480	4256	4043	3841	3649
	Хужирт	4700	4465	4242	4030	3828	3637
	Аргалант бударгана	6514	6188	5879	5585	5306	5040
Тэлмэн	Хөх үзүүр	5244	4982	4733	4496	4271	4058

	Шургуулт	7371	7002	6652	6320	6004	5704
Баянхайрхан	Үхэр чулуут	1616	1535	1458	1386	1316	1250
Дөрвөлжин	Мэргэн гахай	10118	9612	9131	8675	8241	7829
	Замба	7466	7093	6738	6401	6081	5777
Эрдэнэхайрхан	Айраг	4405	4185	3976	3777	3588	3409
	Чандмань-Өндөр	10086	9582	9103	8647	8215	7804
Завханмандал	Хос дэвжих	15028	14277	13563	12885	12240	11628
	Жаргалант	7357	6989	6640	6308	5992	5693
Ургамал	Захат ирээдүй	14441	13719	13033	12381	11762	11174
	Морин толгой	9148	8691	8256	7843	7451	7079
Сантмаргаз	Хотонгийн баян түмэн	5306	5041	4789	4549	4322	4106
	Бор өндөр хайрхан	9815	9324	8858	8415	7994	7595
Цэцэн-Уул	Батсуурь хайрхан	3445	3273	3109	2954	2806	2666
	Жаргалант	9720	9234	8772	8334	7917	7521
Яруу	Өвөр хужиртынхан	5718	5432	5160	4902	4657	4424
	Ширхтэйн хишиг	5235	4973	4725	4488	4264	4051
	Гурван баян	10145	9638	9156	8698	8263	7850

Хавсралт 5.2.5В Мал борлуулалсны урамшуулалд олгох экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийн тооцоо, Ховд аймаг

Мал борлуулалсны урамшуулалд олгох экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийн тооцоо, Ховд аймаг

Д/д	Сумын нэр	Бүлгийн нэр	Нийт мал, ХТ	Олгох урамшуулал, '000 төг
1	Манхан	Онцын толгой	5733.9	1720170
		Баянтохой	4312.1	1293630
		Далан	3068.2	920460
		Дүн	13114.2	3934260
2	Дуут	Баянбулаг	3500	1050000
		Шар жалга	273.3	81990
		Усны эх	2658.6	797580
		Дүн	6431.9	1929570
3	Буянт	Наранхайрхан	2677.7	803310
		Баянсайр	2109	632700
		Морьт	2993	897900
		Дүн	7779.7	2333910
4	Зэрэг	Хусны эхэн	877.5	263250
		Элсэн тохой	992.7	297810
		Дүн	1870.2	561060
5	Мөнххайрхан	Бортын нуур	5206.4	1561920

		Овоот бэлчир	3265.4	979620
		Дүн	8471.8	2541540
6	Чандмань	Худгийн Ар	9749	2924700
		Хөх сайр	8120	2436000
		Дүн	17869	5360700
7	эрдэнэбүрэн	Зурхайч	5503	1650900
		Хаварзан	5723	1716900
		Дүн	11226	3367800
8	Мянгад	дэлгэхмөрөн 13	7640	2292000
		Баруундэлгэрмөрөн	4486	1345800
		Дүн	12126	3637800
9	Дөргөн	Цом	7715	2314500
10	Цэцэг	Урд хажинга	8579	2573700
		Дунд хажинга	9896	2968800
		Дүн	26190	7857000
11	Алтай	Алтангадас Есөн- Эрдэнэ	1464	439200
		Баян бэлчээр	3414	1024200
		Дүн	4878	1463400
12	Үенч	Урд хөвч	3555	1066500
13	Булган	Харганатай	8567	2570100
14	Мөст	Хужирт Элст Алтай	2357	707100
		Цэцэг гол шар булаг	3547	1064100
		Дүн	5904	1771200
15	Дарви	Баянхөвхөр	8598	2579400
		Өгөөмөр ноёны хүрэн	6088	1826400
		Бүлтгэр Улаан булаг	13547	4064100
		Дүн	28233	8469900
Нийт дүн			163930.8	49179240

Хавсралт 5.2.5Г Мал борлуулалсны урамшуулалд олгох экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийн тооцоо, Завхан аймаг

Мал борлуулалсны урамшуулалд олгох экосистемийн үйлчилгээний төлбөрийн тооцоо, Завхан аймаг

	Сум	Бүлэг	Нийт мал, ХТ	Олгох урамшуулал, '000 төг
1.	Цагаанхайрхан	Агьт	5809	1742700
2.	Цагаанхайрхан	Цэцэрлэг	9687	2906100
3.	Цагаанхайрхан	Биндэрхайрхан	39044	11713200
4.	Цагаанхайрхан	Шар хад	12163	3648900
5.	Цагаанчулуут	Усны ундарга	23674	7102200
6.	Цагаанчулуут	Шивээт	13227	3968100
7.	Идэр	Төл таван эрдэнэ	5040	1512000
8.	Идэр	Төмөргий	25902	7770600
9.	Шилүүстэй	Алтанхайрхан	19142	5742600
10.	Шилүүстэй	Гэгээн овоот нутаг	21023	6306900
11.	Шилүүстэй	Өргөн тохой	22425	6727500
12.	Отгон	Оргиу	36327	10898100
13.	Отгон	Бор бургас	25527	7658100
14.	Отгон	Цагаан бургас	19666	5899800
15.	Тосонцэнгэл	Бяцхан булаг	2461	738300
16.	Тосонцэнгэл	Шар жалга	2490	747000
17.	Алдархаан	Загастай	18110	5433000
18.	Алдархаан	Уургат	68566	20569800
19.	Алдархаан	Баянбүрд	59886	17965800
20.	Алдархаан	Баян-Ундарга	40996	12298800
21.	Алдархаан	Алагын уул	33945	10183500
22.	Алдархаан	Их хөшиг	24713	7413900
23.	Их уул	Шар жалга	3528	1058400
24.	Их уул	Таван-Эрдэнэ	7727	2318100
25.	Баянтэс	Өгөөмөр	2883	864900
26.		Билчир улаан	2827	848100
27.	Нөмрөг	Баян булаг	2081	624300
28.		Хар чулуу	4845	1453500
29.	Сонгино	Навтаст	2250	675000
30.		Хайрхан	8403	2520900
31.		Баянгол	8654	2596200
32.	Түдэвтэй	Олон булаг	4014	1204200
33.		Чацаргана	1785	535500
34.		Хавцал	4716	1414800
35.		Хужирт	4700	1410000
36.	Тэлмэн	Аргалант бударгана	6514	1954200
37.		Хөх үзүүр	5244	1573200
38.		Шургуулт	7371	2211300
39.	Баянхайрхан	Үхэр чулуут	1616	484800

40.	Дөрвөлжин	Мэргэн гахай	10118	3035400
41.		Замба	7466	2239800
42.	Эрдэнэхайрхан	Айраг	4405	1321500
43.		Чандмань-Өндөр	10086	3025800
44.	Завханмандал	Хос дэвжих	15028	4508400
45.		Жаргалант	7357	2207100
46.	Ургамал	Захат ирээдүй	14441	4332300
47.		Морин толгой	9148	2744400
48.	Сантмаргаз	Хотонгийн баян түмэн	5306	1591800
49.		Бор өндөр хайрхан	9815	2944500
50.	Цэцэн-Уул	Батсуурь хайрхан	3445	1033500
51.		Жаргалант	9720	2916000
52.	Яруу	Өвөр хужиртынхан	5718	1715400
53.		Ширхтэйн хишиг	5235	1570500
54.		Гурван баян	10145	3043500

Хавсралт 5.2.5Д Малчдын бүлгүүдийн бэлчээрийн даац хэтрэлт болон дутуу хооллолтын хувь, Ховд аймаг

Д/д	Сумын нэр	Бүлгийн нэр	Нийт мал, ХТ	Бэлчээрийн талбай	Өвөл-Хавар улирлын ургац	Байвал зохих хонин толгой	Бэлчээрийн даац ашиглалтын хувь	Бэлчээрийн даац хэтрэлт
1	Цэцэг	Урд хажинга	8579	9262	1.07	3444.9	249.0	149.0
		Дунд хажинга	9896	12736	1.09	4828.2	205.0	105.0
2	Алтай	Алтангадас Есөн-Эрдэнэ	1464	3607	1.14	2078.2	70.4	-29.6
		Баян бэлчээр	3414	4425	1.14	2549.5	133.9	33.9
3	Үенч	Урд хөвч	3555	4375	0.74	1631.6	217.9	117.9
4	Булган	Харганатай	8567	3400	0.42	728.1	1176.7	1076.7
5	Мөст	Хужирт Элст Алтай	2357	2607	0.42	407.1	579.0	479.0
		Цэцэг гол шар булаг	3547	1203	0.67	405.7	874.2	774.2
6	Дарви	Баянхөвхөр	8598	18650	1.06	9984.3	86.1	-13.9
		Өгөөмөр ноёны хүрэн	6088	16554	0.84	7001.2	87.0	-13.0
		Бүлтгэр Улаан булаг	13547	15300	0.28	2129.6	636.1	536.1
7	Манхан	Онцын толгой	5733.9	1914	1.22	808.7	709.1	609.1
		Баянтохой	4312.1	1051	0.45	163.2	2642.3	2542.3
		Далан	3068.2	1068	0.45	165.8	1850.1	1750.1
8	Дуут	Баянбулаг	3500	8081	0.83	2486.6	140.8	40.8
		Шар жалга	273.3	1580	0.83	486.2	56.2	-43.8
		Усны эх	2658.6	926	0.38	132.0	2014.5	1914.5
9	Буянт	Наранхайрхан	2677.7	1143	0.89	355.0	754.4	654.4
		Баянсайр	2109	1151	0.48	191.2	1103.1	1003.1

		Морьт	2993	4269	0.89	1325.8	225.8	125.8
10	Зэрэг	Хусны эхэн	877.5	362	0.28	35.3	2486.2	2386.2
		Элсэн тохой	992.7	469	2.48	403.1	246.3	146.3
		Бортын нуур	5206.4	2352	0.99	864.1	602.5	502.5
11	Мөнххайрхан	Овоот бэлчир	3265.4	3302	0.68	834.1	391.5	291.5
		Худгийн Ар	9749	3450	1.35	1619.6	601.9	501.9
12	Чандмань	Хөх сайр	8120	3950	1.35	1854.3	437.9	337.9
		Зурхайч	5503	4400	1.12	1705.0	322.8	222.8
13	эрдэнэбүрэн	Хаварзан	5723	2200	1.12	909.3	629.4	529.4
		дэлгэхмөрөн 13	7640	950	0.62	205.8	3711.7	3611.7
14	Мянгад	Баруундэлгэрмөрөн	4486	600	0.62	130.0	3450.8	3350.8
		Цом	7715	3530	0.83	1019.8	756.5	656.5
15	Дөргөн	Атмекен	6956.3	2838	0.78	768.6	905.0	805.0
16	Ховд	Цагаанбургас	2704.8	1943	0.88	596.4	453.5	353.5
17	Ховд							

Хавсралт 5.2.5Е Малчдын бүлгүүдийн бэлчээрийн даац хэтрэлт болон дутуу хооллолтын хувь, Завхан аймаг

Д/Д	Сум	Бүлэг	Нийт мал, ХТ	Бэлчээрийн талбай	Өвөл-Хавар улирлын ургац	Байвал зохих хонин толгой	Бэлчээрийн даац ашиглалтын хувь	Бэлчээрийн даац хэтрэлт
1	Цагаанхайрхан	Агьт	5809	233.7	1.612	139.5	4163.1	4063.1
2	Цагаанхайрхан	Цэцэрлэг	9687	4085.7	4.9352	7468.1	129.7	29.7
3	Цагаанхайрхан	Биндэрхайрхан	39044	6563.0	3.1496	7655.9	510.0	410.0
4	Цагаанхайрхан	Шар хад	12163	5190.3	4.6534	12198.2	99.7	-0.3
5	Цагаанчулуут	Усны ундарга	23674	9053.2	1.1336	3563.4	664.4	564.4
6	Цагаанчулуут	Шивээт	13227	444.0	2.0072	309.4	4274.5	4174.5
7	Идэр	Төл таван эрдэнэ	5040	1398.2	3.6456	1887.9	267.0	167.0
8	Идэр	Төмөртгий	25902	8619.2	2.9388	9381.6	276.1	176.1
9	Шилүүстэй	Алтанхайрхан	19142	11938.9	2.8408	17129.3	111.8	11.8
10	Шилүүстэй	Гэгээн овоот нутаг	21023	10256.2	2.7872	9925.7	211.8	111.8
11	Шилүүстэй	Өргөн тохой	22425	2026.1	1.1648	819.5	2736.5	2636.5
12	Отгон	Оргиу	36327	7283.6	2.08	5260.4	690.6	590.6
13	Отгон	Бор бургас	25527	15773.0	1.9344	11300.5	225.9	125.9
14	Отгон	Цагаан бургас	19666	7124.5	3.1124	8212.7	239.5	139.5
15	Тосонцэнгэл	Бяцхан булаг	2461	1159.5	2.2444	963.9	255.3	155.3
16	Тосонцэнгэл	Шар жалга	2490	2101.3	2.2444	1746.7	142.6	42.6
17	Алдархаан	Загастай	18110	8356.7	4.0672	11801.6	153.5	53.5
18	Алдархаан	Уургат	68566	26968.1	2.067	28153.1	243.5	143.5
19	Алдархаан	Баянбүрд	59886	13727.9	1.59	11023.9	543.2	443.2
20	Алдархаан	Баян-Ундарга	40996	6053.7	1.612	3388.4	1209.9	1109.9
21	Алдархаан	Алагын уул	33945	9625.4	2.4924	8885.3	382.0	282.0
22	Алдархаан	Их хөшиг	24713	2471.6	2.184	1874.3	1318.5	1218.5

23	Их уул	Шар жалга	3528	1173.0	4.1912	1820.8	193.8	93.8
24	Их уул	Таван-Эрдэнэ	7727	273.4	4.1912	424.5	1820.4	1720.4
25	Баянтэс	Өгөөмөр	2883	2020.6	2.11	1479.0	194.9	94.9
26		Билчир улаан	2827	2689.7	1.05	984.4	287.2	187.2
27	Нөмрөг	Баян булаг	2081	540.7	2.11	395.8	525.8	425.8
28		Хар чулуу	4845	1585.1	2.11	1160.2	417.6	317.6
29		Навтаст	2250	949.8	1.55	511.2	440.2	340.2
30	Сонгино	Хайрхан	8403	6983.9	2.29	5562.9	151.1	51.1
31		Баянгол	8654	5271.9	2.29	4199.2	206.1	106.1
32		Олон булаг	4014	3367.5	2.54	2972.3	135.0	35.0
33	Түдэвтэй	Чацаргана	1785	760.3	2.98	785.6	227.2	127.2
34		Хавцал	4716	1881.8	2.98	1944.5	242.5	142.5
35		Хужирт	4700	682.8	2.98	705.6	666.1	566.1
36		Аргалант бударгана	6514	9687	2.85	9592.8	67.9	-32.1
37	Тэлмэн	Хөх үзүүр	5244	1741.2	2.11	1274.5	411.5	311.5
38		Шургуулт	7371	2145.5	3.84	2863.6	257.4	157.4
39	Баянхайрхан	Үхэр чулуут	1616	779.6	4.46	1208.4	133.7	33.7
40	Дөрвөлжин	Мэргэн гахай	10118	13360.5	1.5288	7092.2	142.7	42.7
41		Замба	7466	9960.5	0.9152	3165.2	235.9	135.9
42	Эрдэнэхайрхан	Айраг	4405	8660.2	1.092	3283.7	134.1	34.1
43		Чандмань-Өндөр	10086	8375.3	0.7696	2238.1	450.7	350.7
44	Завханмандал	Хос дэвжих	15028	9716.2	1.2168	4105.1	366.1	266.1
45		Жаргалант	7357	14927	1.7264	8947.9	82.2	-17.8
46	Ургамал	Захат ирээдүй	14441	6458.3	1.04	2332.2	619.2	519.2
47		Морин толгой	9148	14256.2	1.1856	5868.8	155.9	55.9
48	Сантмаргаз	Хотонгийн баян түмэн	5306	8095	1.1648	3274.0	162.1	62.1
49		Бор өндөр хайрхан	9815	7679.2	3.536	9428.4	104.1	4.1
50		Батсуурь хайрхан	3445	6478.8	3.64	8188.5	42.1	-57.9
51	Цэцэн-Уул	Жаргалант	9720	2720.6	2.8288	2672.2	363.7	263.7
52	Яруу	Өвөр хужиртынхан	5718	26973.2	2.0488	19188.4	29.8	-70.2
53		Ширхтэйн хишиг	5235	4585.4	3.0056	4785.4	109.4	9.4
54		Гурван баян	10145	6301	2.3608	5165.1	196.4	96.4

Хавсралт 5.2.66 Нэгдсэн мэдээллийн санг шинэчлэх шаардлага, санал

	Тулгамдаж буй бэрхшээл	Шийдвэрлэх арга зам, завлөмж	Холбогдох бодлогын зорилт	Шаардагдах эрх зүйн орчны шинэчлэл
Орон нутгийн удирдлагын засаглалын хөгжил	Хариуцлагын тогтолцоог хэрэгжүүлэх хөшүүрэг байхгүй	Төлөвлөлт, шийдвэр гаргалт, үнэлгээ, тайланг нэгдсэн цахим системд байршуулах, сумдын ЗДТГ болон ИТХ-н үйл ажиллагаа, захирамж шийдвэр тогтоол тэдгээрийн хэрэгжилтийг мэдээлж байдаг цахим системийг одоо байгаа системүүд дээр суурилж хөгжүүлэх	Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн	Төрийн аудитын тухай хуулийн 8 (Санхүүгийн тайлангийн аудит), 9 (Гүйцэтгэлийн аудит) ба 10-р (Нийцлийн аудит) зүйлийг сумын ЗДТГ-т хэрэгжүүлэх Төрийн албаны тухай хуулийн 37 болон 39-р зүйлийг хэрэгжүүлэх Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 8.6.10 ба 8.6.12 8.6.10.мэдээлэл хариуцагчийн явуулж байгаа үйл ажиллагаа, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, ашиглаж байгаа техник, технологийн хүн, мал, амьтны эрүүл мэнд, байгаль орчинд үзүүлэх буюу үзүүлж байгаа нөлөөллийн талаарх мэдээлэл; 8.6.12.тусгай хамгаалалттай газар нутаг дэвсгэрт олгосон газар ашиглах гэрчилгээ, байгуулсан гэрээ, газар ашигласны төлбөр төлөлтийн байдал;
Нөөц ашиглалт	Хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй, гэрээ хэлцэл, төсөл хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үнэлгээ хийгддэггүй	Сумын хэмжээнд салангид байдлаар ашиглагдаж буй татварын, мал эмнэлгийн, газрын, ус цаг уурын, статистикийн мэдээллийн тогтолцоог нэгтгэсэн байдлаар ашиглах Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамтай хамтрах	Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль	Egazar.gov.mn eic.mn 1212.mn vet.certificate.mn Улсын бүртгэлийн цахим мэдээллийн сан Хүн ам, өрхийн мэдээллийн сан Мал тэжээвэр амьтад, хашаа худгийн тооллого

Албан тушаал	Тулгамдаж буй бэрхшээл	Шийдвэрлэх арга зам, завлөмж	Холбогдох бодлогын зорилт	Шаардагдах эрх зүйн орчны шинэчлэл
Газрын даамал	“Газрын нэгдмэл сангийн удирдлагын нэгдсэн систем”-д тухайн суманд бүртгэгдсэн малчдын бүлэг, нөхөрлөлүүдийн талаарх мэдээлэл байдаггүй. Байдаггүй учраас гэрээний хэрэгжилтэд хяналт, үнэлгээ хийдэггүй.	<p>Газрын даамлын хэрэглэж буй LM программ дараах нэмэлт хэсгийг оруулах</p> <ul style="list-style-type: none"> - Засаг даргатай гэрээ байгуулсан малчдын бүлэг нөхөрлөлтэй эсэх (тийм, үгүй) - Тийм бол бүлэг, НАБ-ын нэр - НАБ-ын ахлагчийн нэр - НАБ-ын гишүүдийн овог нэр - НАБ-ын сумын засаг даргатай байгуулсан гэрээний фото хуулбар - НАБ-ын талаарх баг, сумын ИТХ-н тогтоол - НАБ-ын гэрээгээр эзэмшиж, ашиглаж буй талбайн хил зааг бүхий shape file - НАБ-ын гэрээний үнэлгээ хийсэн он..... - НАБ-н гэрээний үнэлгээний оны дүн бүхий сумын ИТХ ба Засаг даргын шийдвэрийн фото хуулбар - НАБ-ын үнэлгээний ИТХ-н шийдвэрийг үндэслэн гэрээг цаашид сунгасан эсэхийг харуулсан тэмдэглэгээ (чагтлах) <p>дээрх мэдээллийн аль нэг нь ороогүй тохиолдолд газрын даамлын дараагийн ажил нь хийгдэх боломжгүй байдлаар программ дээр өөрчлөлт оруулах</p>	<p>Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Газрын тухай хууль, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хууль, Улсын бүртгэлийн ерөнхий хууль</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Газрын тухай хуулийн 23.4.2-т малчдын бүлэг, байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл гэж нэмэх - <i>Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 28.1-д шинээр малчдын бүлэг, НАБ-ын хувьд сумын ИТХ-н тогтоол шийдвэр, хил заагийг тэмдэглэсэн shape file</i> - Улсын бүртгэлийн ерөнхий хуулийн 8.1-д шинээр малчдын бүлэг, НАБ-ын гэрээ
БОХУБ	Малчдын бүлгийн талаар мэдээлэл байдаггүй. Нөхөрлөлүүдийн гэрээнээс өөр мэдээлэл байдаггүй. Үнэлгээ хийдэггүй.	<p>Газрын даамлын ГНМС-д оруулсан дээрх мэдээллээс доорх үзүүлэлтийг засах эрхгүйгээр харуулах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - НАБ-ын гэрээний үнэлгээ хийсэн он... - НАБ-ын гэрээний үнэлгээний оны дүн бүхий ИТХ, Засаг даргын шийдвэрийн хуулбар - НАБ-ын үнэлгээний ИТХ-н шийдвэрийг үндэслэн гэрээг цаашид сунгах эсэх (тийм, үгүй) 	<p>Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 50.7-д заасан Иргэний хуулийн 481.1 гэснийг Иргэний хуулийн 476 болгон өөрчлөх - Уг хуулийн 50.8-д гэрээний хэрэгжилтэд сумын ИТХ-аар хэлэлцүүлж үнэлгээ хийх гэж нэмэх

Ус цаг уурын харуул	Даац тогтоох, ургацын мэдээ бэлтгэх ажил нь сумын хэмжээнд цөөн тооны тогтоосон цэгээс авдаг тул малчдын бүлэг, НАБ-ын талбайн даацын мэдээлэл бодитой гардаггүй.	Төсвийн тухай хуулийн 60.2.8-т тусгагдсан санхүүгийн эх үүсвэрээс сумын цаг уурын харуулд НАБ-н гэрээгээр ашиглаж буй талбай бүрээс 1-2 цэгт ургац тогтоох унааны зардал, туслах ажилтанд үндсэн ажилтны цалингийн 50%-р тооцсон урамшуулал олгох Газрын даамлын ГНМС-д оруулсан дээрх мэдээллээс доорх үзүүлэлтийг засах эрхгүйгээр харуулах: - НАБ-ын гэрээгээр ашиглаж буй талбайн хил зааг бүхий shape file	Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай хууль	- Ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний тухай хуулийн 11-р зүйлд нэмэлтээр малчдын бүлэг, НАБ-ын гэрээт талбайд 2-оос доошгүй цэгийг газарзүйн тогтоц, ургамлын төрөл зүйлээс хамаарч тогтооно 11 дүгээр зүйл. Шинжилгээний талбай
Мал Эмнэлгийн Тасаг	Малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний шилжилт хөдөлгөөнийг бүртгэхдээ тухайн малчин нь ямар нэг бүлэг, нөхөрлөлд хамаардаг эсэх, гэрээтэй эсэх талаарх мэдээлэл нь Мал эмнэлгийн тасагт байдаггүй.	МЭТ-ын ашиглаж буй vet.certificate.mn Газрын даамлын ГНМС-д оруулсан дээрх мэдээллээс доорх үзүүлэлтийг засах эрхгүйгээр харуулах: - НАБ-ын нэр - НАБ-ын ахлагчийн нэр - НАБ-ын гишүүдийн овог нэр, - НАБ-ын гэрээгээр ашиглаж буй талбайн хил зааг бүхий shape file	Алсын хараа 2050 Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Мал, амьтны эрүүл мэндийн тухай хууль Мал, амьтны эрүүл мэндийн бүртгэл, мэдээллийн сан бүрдүүлэх тухай журам	- Мал, амьтны эрүүл мэндийн тухай хуулийн 8.5-д заасан журамд малчдын бүлэг, НАБ-ын мэдээллийг гэж нэмж оруулах (хүнс хөдөө аж ахуй хөнгөн үйлдвэрийн сайдын 2019 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн а-09 тоот тушаал) - Уг тушаалын 2.1-д бүлэг НАБ-ын мэдээллийг оруулах
Статистикийн мэргэжилтэн Статистикийн улсын байцаагч	Малчдын бүлэг, НАБ-ын талаарх мэдээлэл уг албан тушаалтанд очдоггүй тул аймаг, улсад байгаа мэдээлэл нь хоорондоо зөрүүтэй байдаг. Энэ нь улс, аймгийн хэмжээнд мэдээлэл үнэн бодитой байх нөхцөлийг хангадаггүй.	Газрын даамлын ГНМС-д оруулсан дээрх мэдээллээс доорх үзүүлэлтийг засах эрхгүйгээр харуулах: - НАБ-ын нэр - НАБ-ын гишүүн өрхийн тоо, дээрх мэдээллийн аль нэг нь ороогүй тохиолдолд дараагийн ажил нь хийгдэх боломжгүй байдлаар программ дээр өөрчлөлт оруулах	Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Статистикийн тухай хууль	- Статистикийн тухай хуулийн 6.3-т малчдын бүлэг, нөхөрлөл гэж нэмж оруулах - Уг хуулийн 21-р зүйлд малчдын бүлэг, нөхөрлөл гэж нэмж тусгах

Улсын бүртгэлийн ажилтан/сум дундын улсын бүртгэгч		<p>Газрын даамлын ГНМС-д оруулсан дээрх мэдээллээс доорх үзүүлэлтийг засах эрхгүйгээр харуулах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Засаг даргатай гэрээ байгуулсан малчдын бүлэг нөхөрлөлтэй хийсэн гэрээний фото хуулбар - НАБ-ын нэр - НАБ-ын ахлагчийн нэр 	<p>Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хууль Улсын бүртгэлийн ерөнхий хууль</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 28.1-д шинээр малчдын бүлэг, НАБ-ын хувьд сумын ИТХ-н тогтоол шийдвэр, хил заагийг тэмдэглэсэн shape file - Улсын бүртгэлийн ерөнхий хуулийн 8.1-д шинээр малчдын бүлэг, НАБ-ын гэрээ
Багийн дарга	Сонгуульт албан тушаал тул төрийн залгамж чанар алдагдаж мэдээлэл дамжихгүй болсноор малчдын бүлэг, НАБ-ын талаар мэдээлэл байдаггүй.	<p>Хүн ам, өрхийн мэдээллийн сан. Мал гэжээвэр амьтад, хашаа худгийн тооллогын систем дотор доорх мэдээллийг харах боломжтой болгох:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Засаг даргатай гэрээ байгуулсан малчдын бүлэг нөхөрлөлтэй эсэх (тийм, үгүй) - Тийм бол бүлэг, НАБ-ын нэр - НАБ-ын ахлагчийн нэр - НАБ-ын гишүүдийн овог нэр - НАБ-ын сумын засаг даргатай байгуулсан гэрээний фото хуулбар - НАБ-ын талаарх баг, сумын ИТХ-н тогтоол - НАБ-н гэрээний үнэлгээний оны дүн бүхий сумын ИТХ ба Засаг даргын шийдвэрийн фото хуулбар - НАБ-ын үнэлгээний ИТХ-н шийдвэрийг үндэслэн гэрээг цаашид сунгасан эсэх 	<p>Алсын хараа 2050 Цахим Монгол Зорилт 5.3 Засгийн газрын тогтоол 2022 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдөр Дугаар 232 "Нээлттэй өгөгдлийн жагсаалт" Статистикийн тухай хууль</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Статистикийн тухай хуулийн 6.3-т малчдын бүлэг, нөхөрлөл гэж нэмж оруулах - Уг хуулийн 21-р зүйлд малчдын бүлэг, нөхөрлөл гэж нэмж тусгах

Байгууллагын чиг үүрэг

	Тулгамдаж буй бэрхшээл	Шийдвэрлэх арга зам, зөвлөмж	Ашиглагдаж буй мэдээллийн сангийн нэрс
БОАЖЯам	Суманд байгуулагдсан НАБ-ын мэдээллийг БОХУБ нь аймгийн байгаль орчин аялал жуулчлалын газарт цаасаар өгдөг. Уг газар нь ойн судалгаа хөгжлийн төвд цаасаар өгснөөр eic.mn-д бүргүүлж байна. Гэвч уг мэдээлэл нь өөр мэдээллийн сангуудтай уялдаггүй тул мэдээлэл нь байдаггүй.	eic.mn мэдээллийн бааз дотор Газрын кадастрын мэдээллийн санг холбож, харах боломжтой болгох	Байгаль орчны мэдээллийн сан Цаг уурын мэдээллийн сан
БХБЯам	Газрын даамлын ашиглаж буй мэдээллийн санд бусад газартай холбоотой гэрээ байгуулагдсан мэдээллүүд ордоггүй	Газрын кадастрын мэдээллийн санг бусад мэдээллийн сантай холбох	Газрын кадастрын мэдээллийн сан
Үндэсний статистикийн хороо	Сумын хэмжээнд хийгдэж буй газартай холбоотой гэрээний талаарх мэдээлэл байдаггүй	Газрын кадастрын мэдээллийн сан зэрэг бусад салбарт байгаа тоон мэдээллийг аливаа давхардал, зөрүүгүйгээр харуулдаг болох	Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан
Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яам		Холбогдох мэдээллийн сангуудын найдвартай ажиллагаа, харилцан уялдаа/үл давхардал, аюулгүй байдлыг хариуцах	
Аймаг	Нэгдсэн нэг мэдээллийн сангүйгээс, байгаа сан нь хяналтын тохиргоогүйгээс хэрэглээ байхгүй	Сумын газрын даамлын оруулсан мэдээллийг аймгийн Газрын харилцаа барилга хот байгуулалтын газар нь нэгтгэх, нэгтгэсэн мэдээллийн сангаас аймгийн Байгаль орчин аялал жуулчлалын газарт хамаарах мэдээлэл нь харагддаг байх. Давхар www.eic.mn гэх мэт бусад мэдээллийн сангуудтай шууд холбогддог байх	

Хавсралт 5.2.6а Аймгийн газрын харилцаа, барилга хот байгуулалтын газарт илгээсэн албан тоот

БОДЛОГО СУДЛАЛЫН ТӨВ

Огноо 2022-10-27

№ 1076

Улаанбаатар

ЗАВХАН АЙМГИЙН ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА, БАРИЛГА ХОТ БАЙГУУЛАЛТЫН ГАЗРЫН ДАРГА Д.АНХТЭС ТАНАА

Мэдээллийн нэгдсэн санд мэдээлэл бүртгэх тухай

Уур амьсгалын ногоон сангийн санхүүжилтээр Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам, Нэгдсэн үндэстний байгууллагын хөгжлийн хөтөлбөрийн хамтарсан "Монгол орны хөдөөгийн иргэдийн уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадамж болон эрсдэлийн менежментийг боловсронгуй болгох нь" төсөл Дорнод, Сүхбаатар, Завхан, Ховд аймгуудад хэрэгжиж байна.

Энэхүү төсөл нь байгалийн нөөцөөс хамааралтай хөдөөгийн иргэдийн уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадамжийг дээшлүүлэх зорилготой юм. Энэ хүрээнд уур амьсгалын өөрчлөлтөд зохицсон ус, хөрсний менежментийн арга ажиллагааг нэвтрүүлэх, байгалийн нөөцийн менежментэд малчдын оролцоог дэмжих чиглэлээр тодорхой ажлууд хийгдэж байна.

Дээрх төслийн хүрээнд Завхан аймгийн 23 сумдад нийт 67-н нөөц ашиглалтын бүлэг байгуулагдсанаас бэлчээр ашиглалтын 47 малчдын бүлэг байгуулагдан сумын засаг даргатай гэрээ байгуулан ажиллаж байна.

Байгалийн нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх чиглэлээр, малчдын оролцоотой байгуулагдсан нөөц ашиглалтын бүлгийн гэрээт бэлчээр, хадлан, худгийн байршлыг газрын мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэж өгнө үү.

Нөөц ашиглалтын бүлгийн байршлын тоон зурган мэдээлэл (Shapefile), бүлгийн нэр, бүлгийн ахлагчийн нэр зэрэг холбогдох мэдээллийг хавсаргав.

Хүндэтгэсэн,

А.ЭНХ-АМГАЛАН

ХОВД АЙМГИЙН ГАЗРЫН ХАРИЛЦАА, БАРИЛГА ХОТ БАЙГУУЛАЛТЫН ГАЗРЫН ДАРГА Э.ДӨЛБАДРАЛ ТАНАА

Мэдээллийн нэгдсэн санд мэдээлэл бүртгэх тухай

Уур амьсгалын ногоон сангийн санхүүжилтээр Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам, Нэгдсэн үндэстний байгууллагын хөгжлийн хөтөлбөрийн хамтарсан “Монгол орны хөдөөгийн иргэдийн уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадамж болон эрсдэлийн менежментийг боловсронгуй болгох нь” төсөл Дорнод, Сүхбаатар, Завхан, Ховд аймгуудад хэрэгжиж байна.

Энэхүү төсөл нь байгалийн нөөцөөс хамааралтай хөдөөгийн иргэдийн уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох чадамжийг дээшлүүлэх зорилготой юм. Энэ хүрээнд уур амьсгалын өөрчлөлтөд зохицсон ус, хөрсний менежментийн арга ажиллагааг нэвтрүүлэх, байгалийн нөөцийн менежментэд малчдын оролцоог дэмжих чиглэлээр тодорхой ажлууд хийгдэж байна.

Дээрх төслийн хүрээнд Ховд аймгийн 16 сумдад нийт 36-н нөөц ашиглалтын бүлэг байгуулагдсанаас бэлчээр ашиглалтын 31 малчдын бүлэг байгуулагдан сумын засаг даргатай гэрээ байгуулан ажиллаж байна.

Байгалийн нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх чиглэлээр, малчдын оролцоотой байгуулагдсан нөөц ашиглалтын бүлгийн гэрээт бэлчээр, хадлан, хугдийн байршлыг газрын мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэж өгнө үү.

Нөөц ашиглалтын бүлгийн байршлын тоон зурган мэдээлэл (Shapefile), бүлгийн нэр, бүлгийн ахлагчийн нэр зэрэг холбогдох мэдээллийг хавсаргав.

А.ЭНХ-АМГАЛАН